Doktori (PhD) értekezés

Lohner Klaudia

Budapest, 2026

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Rendészettudományi Doktori Iskola

Lohner Klaudia

A profilalkotás pragmatikus megközelítése – szexuális bűnelkövetők mintáján

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Haller József DsC.

……..

Budapest, 2026

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ 5
2. A PROFILALKOTÁS 9
2.1. A profilalkotás definíciói 9
2.2. A profilalkotás a tudomány rendszerében 13
2.3. A profilalkotás fogalmi és módszertani keretei 15
2.4. Logikai megközelítések 16
2.5. Alapelvek – homológia, differenciálhatóság és konzisztencia 19
2.6. Megközelítések és irányzatok 22
2.6.1. Megközelítések a tér és idő kontextusában 22
2.6.2. A profilalkotás általános megközelítései 27
2.6.3. A profilelemzési megközelítések kritikái 33
2.7. A profilalkotással kapcsolatos főbb tévhitek 34
2.8. Multidiszciplináris szemlélet 36
2.9. Fejezet összegzés 37
3. PROFILALKOTÁS A GYAKORLATBAN – A KRIMINALISZTIKAI PERSPEKTÍVA 39
3.1. A kriminalisztika fogalma, rendszere 41
3.2. A nyomozás 42
3.2.1. Felderítés és vizsgálat 43
3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében 44
3.3. A kriminalisztikai alapelvek és a profilozás kapcsolata 58
3.3.1. A „7W” 58
3.3.2. További alapelvek kapcsolódási pontjai 64
3.4. A kriminalisztika és a profilalkotás kapcsolata 67
3.4.1. A helyszín elemzése – a profilelemzés sarokpontja 68
3.4.2. A profil információforrásai 69
3.4.3. Kihallgatás 79
3.5. Profilalkotás Magyarországon 84
3.5.1. Specifikus profilalkotás 84
3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység 85
3.6. Fejezet összegzés 94
4. SZEXUÁLIS BŰNCSELEKMÉNYEK ELMÉLETI HÁTTERE 97

4.1. Szexuális bűncselekmények jogi és fogalmi keretei 97
4.1.1. A szexuális bűncselekmények jogi szabályozása 97
4.1.2. Szexuális bűncselekmények nemzetközi nézőpontja 103
4.1.3. Szexuális bűncselekmények hazai és nemzetközi adatai 103
4.2. A szexuális bűnelkövetők 109
4.2.1. A szexuális bűnelkövetők jellemzői 110
4.2.2. Szexuális bűnelkövetők tipológiai felosztásai 111
4.2.3. A szexuális bűnelkövetővé válás magyarázó elméletei 127
4.2.4. Agresszió, erőszak, kényszer és fenyegetés 135
4.3. A szexuális bűncselekmények áldozatai 140
4.3.1. Cselekmény hatása az áldozatra 140
4.3.2. A nemi erőszak mítosza 141
4.4. Az áldozat és elkövető kapcsolata 143
4.4.1. Ismerős és idegen sértett-elkövetői kapcsolat 143
4.4.2. Az interperszonális kör modellje 150
4.5. A szexuális bűncselekmények felderítése 151
4.5.1. Az idegen elkövetők problémája 152
4.5.2. Az „idegenes" támadások felderítése 153
4.5.3. Profilalkotás szerepe szexuális bűncselekmények felderítésében 155
4.5.4. Részösszegzés 171
4.6. A szexuális bűncselekmények bizonyítása 171
4.6.1. A szexuális bűncselekmények bizonyításának nehézségei 174
4.6.2. Szexuális bűnelkövetők kihallgatása 175
4.7. Fejezet összegzés 181
5. KUTATÁSI KÉRDÉSEK 183
5.1. Problémafelvetés 183
5.2. Kutatási kérdések és hipotézisek 186
6. MÓDSZER 187
6.1. Adatvédelem, engedélyek 187
6.2. Adatbázis létrehozása – szűrések 187
6.3. Adatgyűjtés és adatstruktúra kialakítása 189
6.4. Adattisztítás 192
6.5. Adatelemzés 205
6.5.1. Klaszterelemzés, viselkedéses tipológia létrehozása. 205

6.5.2. Egyszerű predikció: Ismerős-ismeretlen, vallomás, előélet 206
7. EREDMÉNYEK 208
7.1. A kutatási minta leírása 208
7.1.1. Elkövetők életviteli és kriminális deskriptív adatai (15-19. táblázat) 211
7.1.2. Sértettek életviteli és kriminális deskriptív adatai (20-22. táblázat) 214
7.2. Klaszterelemzés 217
7.3. A típusok összehasonlítása 220
7.4. Egyszerű predikció 223
7.4.1 Elkövető előélete 223
7.4.2. Elkövető vallomása 225
7.4.3. Elkövető-sértett kapcsolata 226
8. DISZKUSSZIÓ 230
8.1. Az 1. kutatási kérdésre kapott eredmények megvitatása 230
8.1.1. Klaszterelemzés, viselkedéses tipológia létrehozása 230
8.1.2. Elkövetői típusok összehasonlítása 231
8.1.3. Az opportunisztikus–intimitáskereső és az agresszív–kontrolláló típusok viselkedésmintázatainak elhelyezése a szakirodalmi tipológiákban 234
8.2. Az 2. kutatási kérdésre kapott eredmények megvitatása 235
8.2.1. Előélet (2. hipotézis) 235
8.2.2. Beismerés (3. hipotézis) 236
8.2.3. Sértett-elkövető kapcsolata (4. hipotézis) 238
8.3. Az eredmények összefoglalása 240
8.4. Önálló tudományos eredmények 243
8.5. A kutatás korlátai 244
8.6. A kutatás további lehetséges irányai 247
8.7. Gyakorlati felhasználhatóság 250
8.8. Konklúzió 253
9. IRODALOMJEGYZÉK 256
10. PUBLIKÁCIÓK LISTÁJA 298
11. MELLÉKLETEK 300
12. ÁBRAJEGYZÉK 301
13. TÁBLÁZATJEGYZÉK 302
14. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS 304

„…anyja korlátozta, szexuálisan prűd volt, a fiának szentelte magát, rátelepedett. A fia mindezt rosszul viselte, gyűlölni kezdte a nőket. Ennek ellenére vágyott szerelmi viszonyra, de képtelen volt normálisan közeledni egy nőhöz. Nyílt téren nem csatlakozott társasághoz, egyedül sétált. Néha kukkolt, de csak ritkán meztelenkedett közszemérmet sértően.”[1]

- Patrick Tooley (profil részlet; Innes, 2003, p.46)

1. BEVEZETŐ

Amikor 2014-ben, még tanuló kriminológusként, megkezdtem gyakorlatomat az Országos Rendőr-főkapitányság (továbbiakban: ORFK) Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályán (továbbiakban: BF BEÉFO) azonnal tudtam, hogy bűnügyi elemzőként nem szeretnék mást, mint amiről mindenki állítja, hogy lehetetlen: nem csak bűnügyi profilozóvá válni, hanem multidiszciplináris megközelítésű, aktívan és produktívan működő profilelemzési eljárást meghonosítani hazánkban.

A kezdetben lehetetlennek tűnő vállalkozásba fektetett kitartó munka gyümölcse, 2021-ben beérni látszott. Vezetőimtől lehetőséget kaptam a hazai profilalkotás megújításának folyamatának megkezdésére, amely mára – több mint négy év intenzív munka eredményeként – egy jól működő, csoportban végzett, a nyomozásokat és büntetőeljárásokat komplex módszerekkel támogatni képes elemzési formává fejlődött Magyarországon.

A Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző Csoport (továbbiakban: SNYV Csoport) szakmai vezetése azonban nemcsak szakmai és menedzsmentfeladatokat jelentett számomra, hanem tudományos kihívásokat is. Ekkorra nem csak elméleti kutatóként, de gyakorló rendőrtisztként is szembesültem a profilalkotás hazai tudományos megalapozottságának hiátusával (SNYV Csoport tevékenységét bővebben lásd: 3.6.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység c. alfejezetben).

Bár a profilalkotás nemzetközi szakirodalma és empirikus háttere igen széleskörű, hazánkban csak néhány kutató merült mélyre a témában (Lehoczki, 2021, Bellavics, 2024, Ivaskevics, 2019, 2020). Mindeközben a bűnügyi profilalkotás a kriminalisztikai gyakorlatban egyre

[1] Az idézet Patrick Tooley törvényszéki pszichiáter Peter Stout nemi erőszaktevő, sorozatgyilkosról alkotott jellemzésének részlete (Innes, 2003, p.46)

szélesebb terepet kap, különösen azokban a személy elleni erőszakos ügyekben, amelyekben a nyomozás hagyományos eszközei nem, vagy nem feltétlenül elegendők.

A nemzetközi szakirodalmat vizsgálva szembetűnő, hogy a profilalkotás kutatási megközelítései (sokszor a gyakorlati alkalmazási módot is beleértve) nem mindig pragmatikusak. A témában született tanulmányokból sokszor hiányzik a gyakorlati tapasztalat, a gyakorló szakemberek ismeretterjesztő könyveiből pedig a tudományos igényesség. A pragmatizmus – Peirce (1878), James (1907) és Dewey (1916, 1929) nyomán – azt vallja, hogy egy gondolat értékét a gyakorlati működőképessége érvényesíti. E szemlélet különösen találó a kriminalisztikában, ahol a módszerek sikerességét nem az elméleti koherencia, hanem az adott ügy megoldásához való tényleges hozzájárulás igazolja. A profilalkotás – mely gyakorlatban megjelenő kihívásokra reagálva jött létre – is csak akkor tekinthető hasznosnak, ha valóban támogatja a bizonyítékok értelmezését, az elkövetők megértését, a gyanúsítotti kör szűkítését és a nyomozás sikeres lefolytatását. A kriminalisztikai módszerek nem pusztán elméleti konstrukciók, hanem adaptív eszközök, amelyek rugalmasan illeszkednek a konkrét bűncselekményhez, annak helyszínéhez, a bizonyítékokhoz és a nyomozás körülményeihez.

A szexuális bűnelkövetők esetében a pragmatikus megközelítés különösen indokolt. A szexuális bűncselekmények az emberölések mellett a legsúlyosabb deliktumtípusok közé sorolhatók. Az áldozatok nem csak a cselekmény során, de azt követően is komoly szenvedésen mehetnek keresztül, beleértve az ismételt viktimizációt, megbélyegzést, hibáztatást, a rövid-, közép- és hosszú távú mentális és egészségügyi következményeket, a mindennapi funkcionálás nehézségeit. A szexuális erőszak minden formája az alaptörvényben meghatározott emberi méltósághoz való jogot sérti. Ezen bűncselekmények észlelése, felderítése, nyomozása, tárgyalása, valamint az ítéletek meghozatala komoly nehézségekbe ütközhet.

Látni fogjuk, hogy a szexuális bűncselekmények felderítése és bizonyítása kapcsán a rendőrségnek milyen kihívásokkal kell szembenéznie és azokat minél hatékonyabban leküzdenie. Ebben a helyzetben kiemelten fontosak azok az eszközök, amelyek növelhetik az eljárás sikeres és jogszerű lefolytatásának esélyét.

A szexuális deliktumok heterogén motivációs és viselkedésmintázatai miatt az elméleti tipológiák nélkülözhetetlen kiindulópontot jelentenek a profilelemzési folyamatban (pl. Groth, 1979; Ressler, Burgess és Douglas, 1988) – még ha önmagukban nem is elegendőek. A nemzetközi szakirodalom által kidolgozott modellek elsősorban az adott társadalmi és kulturális közegre reflektálnak, így közvetlen alkalmazhatóságuk más országokban – így Magyarországon is – korlátozott lehet.

A profilalkotás széleskörű alkalmazási területei között a gyanúsítotti kör szűkítése mindig előkelő helyet foglalt el. Jelentősége elsősorban azokban az esetekben mutatkozik meg, amikor az elkövető személye a sértett számára ismeretlen. A családon és párkapcsolaton belül elkövetés esetén ugyanis jellemzően konkrét személy ellen tesz feljelentést a sértett, az általa ismert elkövetőt pedig jellemzően azonosítani képes. A – szakzsargonnal élve – „ismeretlenesben induló" ügyekben a nyomozásnak olyan módszertani keretre van szüksége, amely biztosítja a kiindulópontot a felderítéshez. Lényeges tehát, hogy rendelkezésre álljon egy olyan tudományosan megalapozott elemzési alap is, amely irányt mutathat, és operatív módon kézzelfogható segítséget nyújthat a bűnüldöző hatóságok számára. A pragmatizmus jegyében azokat az információkat vonom be az elemzésbe, amelyek a büntetőeljárás kezdeti szakaszában is ténylegesen hozzáférhetők. E megközelítés biztosítja, hogy az eredmények a nyomozási gyakorlat szempontjából relevánsak és közvetlenül alkalmazhatók legyenek, vagyis a profilalkotás valóban a felderítést támogató eszközként működjön.

A profilalkotás szerepe és kutatási metódusai igen sokrétűek lehetnek. Jelen dolgozat kutatási kérdései arra irányulnak, hogy milyen jellegzetes altípusok azonosíthatók a hazai erőszakos szexuális bűnelkövetői mintán a helyszíni viselkedési jellemzők alapján, valamint milyen összefüggések tárhatók fel az elkövetők helyszíni viselkedése és (1) a kriminális előélete, (2) a vallomástételi magatartása és (3) a sértettel fennálló kapcsolata között. E kérdések megválaszolása hozzájárulhat ahhoz, hogy a profilalkotás hazai gyakorlata tudományos alapokra épüljön, és operatív eszközként még hatékonyabban támogassa a nyomozásokat.

Az elméleti fejezetben a profilalkotás általános elméleti háttere mellett bemutatom, hogy hogyan illeszkedik a kriminalisztika rendszerébe és hogyan tudja ellátni alapvető rendeltetését: a nyomozások támogatását.

A második nagyobb egység a szexuális bűncselekmények kriminalisztikai és kriminológiai sajátosságait tárgyalja. Ebben részletesen ismertetem az elkövetők szociológiai, demográfiai és pszichológiai jellemzőit, a sértettekkel kapcsolatos – értekezés szempontjából – leglényegesebb tényezőket, az elkövetési módok és motivációk heterogenitását, valamint az áldozat–elkövető közötti kapcsolat jelentőségét. Kitérek továbbá a szexuális bűncselekmények nyomozásának sajátos nehézségeire, és arra, hogy ezek miként indokolják a profilalkotás alkalmazását.

A harmadik fejezetben a kutatás módszertanát mutatom be: a vizsgálatba bevont minta jellemzőit, az alkalmazott elemzési szempontokat és az adatfeldolgozás módszereit. Itt részletezem, hogy a vizsgálat kizárólag olyan információkra épül, amelyek a nyomozás kezdeti

szakaszában is rendelkezésre állnak, annak érdekében, hogy az eredmények valóban operatívan hasznosíthatók legyenek.

A negyedik fejezetben a kutatási eredményeket ismertetem. Elemzem az elkövetők helyszíni viselkedését, kriminális előéletét, vallomástételi magatartását, valamint az áldozattal fennálló kapcsolat jellegét. Részletesen bemutatom, hogy a vizsgálat során milyen mintázatok és elkövetői típusok azonosíthatók, továbbá milyen összefüggések rajzolódnak ki az egyes változók között.

A dolgozat záró fejezete összegzi a legfontosabb eredményeket, kitér a kutatás gyakorlati relevanciájára és korlátaira, valamint javaslatokat fogalmaz meg a profilalkotás hazai alkalmazásának további fejlesztésére és a jövőbeni lehetséges kutatási irányaira vonatkozóan.

2. A PROFILALKOTÁS

2.1. A profilalkotás definíciói

A közgondolkodásban a bűnügyi profilalkotás gyakran leegyszerűsítve, szinte „nyomozói mágikus eszközként" jelenik meg, amely képes az ismeretlen elkövetőt pontosan azonosítani, vagy akár pszichológiai portrét rajzolni róla. A populáris kultúra – különösen a filmek és televíziós sorozatok – ezt a képet tovább erősítik, így a laikus megítélésben a profilozás sokszor valamiféle tévedhetetlen bűnügyi „pszichológiai röntgenként" él. A szakirodalomban és a kriminalisztikai gyakorlatban azonban a fogalom megítélése és meghatározása korántsem egységes. Összegzésként jelen tanulmány a bűnügyi profilalkotás fogalmát a széles értelemben vett, kriminalisztikai aspektusokat hangsúlyozó megközelítés szerint használja, vagyis olyan interdiszciplináris nyomozástámogató módszerként értelmezi, amely a viselkedéstudományi és kriminálpszichológiai alapok mellett a kriminalisztikai gyakorlatban alkalmazható eszközöket integrálja.

A szakirodalom áttekintése alapján elmondható, hogy lényegében ahány témában született publikáció, annyi definíció született a profilalkotásról, amelyet elkövetői profilalkotás, bűnügyi profilalkotás, földrajzi profilalkotás, bűnügyi személyiségprofilalkotás, viselkedési profilalkotás, pszichológiai profilalkotás és *Bűnügyi Nyomozási Elemzés* néven is meghatároznak (Homant és Kennedy, 1998; Gregory, 2005). Fontos megjegyezni, hogy az egyes definíciókat és magát a módszer elnevezését árnyalhatja egyrészről a definíció meghatározásának ideje, helye (érintett ország) és feltehetően az is, hogy a szerző mely tudományterületet, vagy a profilalkotás mely megközelítését képviseli (Kocsis, 2015).

Az FBI profilozói szerint a bűnügyi profilalkotási folyamat egy olyan technika, amely az egyén főbb személyiség- és viselkedési jellemzőit azonosítja az általa elkövetett bűncselekmények elemzése alapján. A profilkészítő készsége abban rejlik, hogy felismerje a helyszíni viselkedés dinamikáját, amely összekapcsolja a különböző bűnözői személyiségtípusokat, akik hasonló bűncselekményeket követnek el. A profilalkotás nem adja meg az elkövető konkrét személyazonosságát. Inkább azt jelzi, hogy bizonyos viselkedési és személyiségjellemzőkre összpontosítva milyen típusú személy követte el legnagyobb valószínűség szerint a bűncselekményt (Douglas és mtsai., 1986).

A bűnügyi profilalkotás alapfeltétele, hogy egy személy gondolkodásmódja (gondolkodási mintái) irányítja a személy viselkedését. Így amikor a profilkészítő elemzi a helyszínt, és

felfigyel bizonyos kritikus tényezőkre, képes lehet meghatározni a bűncselekményt elkövető személy indítékát és jellemzőit (Douglas és mtsai, 1986).

Douglas és mtsai. (2006) egy későbbi definíciója szerint a bűnügyi profilalkotás egy olyan stratégia, amely az igazságszolgáltatás számára lehetővé teszi, hogy a lehetőségek körét leszűkítse és szaktudáson alapuló ötleteket generáljon a tettessel kapcsolatban. Úgy írják le, mint nyomok gyűjtését, vagy mint egy informált kísérletet arra, hogy részletes információt adjon a bűnelkövetők egy bizonyos típusáról, egy vázlatot a viselkedéses mintázatokról, trendekről és tendenciákról.

Hicks és Sales (2006) szerint a bűnügyi profilalkotás az a gyakorlat, amelynek során a bűncselekmény helyszínén szerzett bizonyítékokat felhasználva következtetnek a bűncselekményt elkövető személyiségére, viselkedésére és demográfiai jellemzőire.

Douglas és mtsai. (2013) illetve Turvey (1999) definíció alapján Ivaskevics (2020, p. 111) a következőképpen összegzi a profilalkotást: *„Bűnügyi vagy elkövetői profilalkotás alatt általánosságban egy olyan folyamatot értünk, amely során az adott szakember egy ismeretlen elkövető demográfiai és pszichológiai jellemzőit igyekszik megjósolni az általa elkövetett bűncselekmény helyszínéből kinyerhető viselkedéses információk alapján,* (Douglas és mtsai. 2013; Turvey, 1999) *ezáltal pedig segít a nyomozóhatóságnak leszűkíteni a gyanúsítottak körét”* (Ivaskevics, 2020).

Az utóbbi definíción némileg túlmutat Geberth (1996) meghatározása, mely kitér arra is, hogy a profilozó (nyomozó vagy szaktanácsadó) az áldozat(ok)tól és a tanú(k)tól származó információkat is figyelembe veszi a helyszíni információkon túl.

Lehoczki (2014, p. 63) pszichológiai központú definíciója szerint a profilalkotás összegezve *„az elkövető legfőbb személyiség- és viselkedésbeli jellemzőinek rekonstrukciója cselekményének pszichológiai szempontú elemzése alapján”*.

Canter (2000) szerint az elkövetői profilalkotás a bűnözőre vonatkozó következtetések levezetése az általa elkövetett bűncselekmény(ek) aspektusaiból.

Egyes kutatók egy-egy hiteles szerző definícióját használták, mások kísérletet tettek a módszer sajátos megfogalmazására, megint mások összegezték a profilalkotás fogalmát. Ezek közül Gregory és Turvey összegzését emelem ki:

Gregory (2005) szerint a szerzők általában úgy határozzák meg a profilalkotást, mint a bűncselekmény helyszínén tanúsított viselkedés értelmezését annak érdekében, hogy az

elkövető nemére, korára, etnicitására, fizikai megjelenésére, intelligenciájára, interperszonális kapcsolataira, foglalkoztatására és tartózkodási helyére kiterjedő profilt állítsanak össze.

Turvey (2012) szerint a szerzők a bűnügyek elkövetéséért felelős személyek vonásaira irányuló következtetések levonásának módszerére hivatkoznak bűnügyi profilalkotásként. Általánosságban a bűnügyi profilalkotáshoz tartozik a bűnelkövetők fizikai, habituális, emocionális, pszichológiai és foglalkozásbeli jellemzőire vonatkozó következtetések levonása.

A fentebb hivatkozott definíciók közös pontjai:

- a (bűncselekmény során) tanúsított viselkedésből levonhatók következtetések az elkövetőre vonatkozóan,
- elsősorban a helyszín, rögzített nyomok, cselekmény körülményei alapján vonhatók le ezek a következtetések,
- nem az elkövető azonosítása a céljuk, hanem a nyomozás támogatása, új nyomozási irányok kijelölése.

Összességében elmondható, hogy az idézett definíciókat, meghatározásokat vizsgálva a profilalkotás az elkövető valamely tulajdonságára következtet az általa elkövetett kriminális cselekmény(ek)ről rendelkezésre álló információk alapján a nyomozás támogatása érdekében.

Bár – ahogy azt a következő fejezetekben látni fogjuk – egyes irányzatok és megközelítések nem integrálnak különböző tudományágakat, a modern profilalkotás már több alkalmazott tudományterület integrációjaként működik (lásd: 2.8. Multidiszciplináris szemlélet fejezet).

Láthatjuk, hogy nem minden definíció tér ki a profilalkotás információforrásaira, valamint ha igen, akkor a helyszínről begyűjthető információkat helyezik fókuszba. Ugyanakkor lényeges, hogy a gyakorlatban alkalmazott profilelemzési módszerek (pl.: Viselkedési Bizonyíték-elemzés [Behavioral Evidence Analysis, továbbiakban: BEA], SNYV tevékenység,) a helyszíni, cselekmény körülményeire, szakértői véleményekből származó információk mellett fontos forrásnak tekinti a viktimológiai elemzés mentén megszerezhető információkat is (részletesen lásd: 3.4.2. A profil információforrásai fejezet).

Továbbá a fogalom-meghatározások a gyanúsítotti kör szűkítését emelik ki célként, azonban a profilalkotás alkalmazásáról szóló elméleti fejezet alapján (részletesen lásd: 3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében fejezet) látni fogjuk, hogy korántsem szűkül erre az alkalmazási területek tárháza.

Végül ki kell térnem arra, ami Bellavics (2024) összefoglalásában is olvasható, miszerint a profilalkotás tulajdonképpen olyan viselkedéstudományi nyomozástámogatás, amely különböző alkalmazott tudományterületeket integrál a büntetőeljárás folyamatába, szélesítve a nyomozók eszköztárát a hatékony és eredményes eljárás lefolytatása érdekében. A profilalkotás szerepe és alkalmazási módja tehát a nyomozás aktuális szakaszától függően többféle formát ölthet, és eltérő célok mentén különböző aspektusai kerülnek előtérbe. Ez a meghatározás sokkal átfogóbb képet ad a profilalkotásról, kiszélesítve annak módszertani és felhasználási lehetőségeit. Ez összhangban áll az angol szerzők profilalkotásról alkotott képével, akik a profilozó szakemberek feladatát a nyomozási technikák és eljárási cselekmények eredményesebbé tételében és produktívabb alkalmazásában látják (Rainbow és Gregory, 2011). Ezen szemlélet szerint a módszer túlmutat az ismeretlen elkövető jellemzőinek valószínűségi becslésén, mely a hazánkban alkalmazott profilelemzési eljárás szemléletét is tükrözi (Lohner, 2024).

Épp ezért sem az Egyesült Királyságban, sem hazánkban nem célszerű a „profilalkotás" kifejezés kizárólagos használata. Helyette előbbi a „viselkedéstudományi tanácsadók" (BIA), utóbbi a „speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység" kifejezés használatát tartja célszerűnek (Lohner, 2024).

A definíciók hasonlóságait, különbségeit, hiányosságait figyelembe véve a profilalkotás legfontosabb feladata a nyomozások támogatása, komplex módszerekkel, multidiszciplináris és viselkedéselemzés-alapú eszközökkel. A tudományos munkákban gyakran megjelenik a pszichológiai megközelítés túlsúlya, – bár fontos a pszichológiai megközelítés és tudásanyag is – a publikációk gyakran nem tesznek említést a profilalkotás kriminalisztikai beágyazottságáról. Értekezésemben a sokszor „hanyagolt" kriminalisztikai aspektusokat is szem előtt tartom, és a módszer nyomozásokban betöltött szerepét helyezem fókuszba.

A szakirodalomban a profilalkotásnak tehát számos meghatározása létezik, amelyek a módszer különböző aspektusait hangsúlyozzák, és gyakran eltérő tudományterületi megközelítésekből származnak. A definíciók sokszínűsége arra utal, hogy a fogalom értelmezése nem egységes, így indokoltnak tűnik egy olyan meghatározás megalkotása, amely a kriminalisztikai és viselkedéstudományi nézőpontokat integráltan jeleníti meg. Ennek megfelelően az alábbiakban saját meghatározásomat adom meg a profilalkotás fogalmára:

> A profilalkotás, vagy viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatás a kriminalisztika és a viselkedéstudományok határterületén elhelyezkedő, bizonyíték-alapú, bűnügyi elemzői módszer, amely az elkövető bűncselekményben megnyilvánuló viselkedési

mintázataiból, a bűncselekmény körülményeiből, a sértett jellemzőiből következtet az elkövető jellemzőire. A módszer multidiszciplináris szemléletben segíti a nyomozóhatóságokat a releváns információk szintetizálásában, a hipotézisalkotásban, az erőforrások elosztásában és a nyomozási stratégiák megalapozásában. A profilalkotás alkalmazása a nyomozás aktuális szakaszától és az adott eljárási cselekménytől függően eltérő célokat szolgálhat, és különböző aspektusai, alkalmazási területei kerülhetnek előtérbe, annak fényében, hogy mely módszer, technika alkalmazása a legcélszerűbb a nyomozási stratégiák megalapozásában és a büntetőeljárás hatékonyságának növelésében.

A létrehozott definíció hangsúlyozza a módszer bizonyíték-alapú és multidiszciplináris jellegét, amellyel a profilalkotás túlmutat a hagyományos pszichológiai megközelítéseken és az ismeretlen elkövető jellemzőinek meghatározásán. A „releváns információk szintetizálása" tehát azokat az analitikus és integratív gondolkodási műveleteket jelenti, amelyek során a profilozó különböző forrásokból származó adatokból összefüggő viselkedésmintázatokat és hipotéziseket alkot, hogy támogassa a nyomozás irányának meghatározását. Az alkalmazási rugalmasság arra utal, hogy a profilalkotás nem egységes eljárásrend, hanem a nyomozás különböző szakaszaiban eltérő célokat és technikákat integráló módszertani keret.

A fentiek alapján a profilalkotás fogalmát jelen dolgozatban a fenti meghatározás szerint alkalmazom.

2.2. A profilalkotás a tudomány rendszerében

Ferguson, Petherick, és Turvey (2010) a bűnözői profilalkotást a kriminalisztikai kriminológia egyik altudományaként határozza meg, vagyis a kriminológia keretein belül elhelyezkedő tudományágként, aminek alapjait mind a viselkedéstudományok, mind a kriminalisztikai tudományok képezik. Összefoglalásukban – mely összhangban van a világon használt kriminológiai meghatározások többségével – a kriminológiát általában a bűnözés és a bűnözők tudományos tanulmányozásaként definiálják. Bár Turveyék szerint sokan a kriminológusokat az elméleti szociológusok sorába helyezik, a szerzők kiemelik, hogy ez a nézet nagyon leszűkíti a kriminológusok szerepét. Problémaként kiemelik, hogy a kriminológia fejlődése elmaradt és napjainkra leginkább az elméleti, mintsem a gyakorlati aspektusokra korlátozódik. Holott a kriminalisztikai kriminológia igen fontos terület, mely *„a kriminológia és a büntető igazságszolgáltatás alkalmazott esetvizsgálati aspektusaként értelmezhető, mely a bűnözés és a*

bűnözők tanulmányozásával foglalkozik, kifejezetten a nyomozási és jogi kérdések megválaszolása céljából." (Ferguson, Petherick, és Turvey, 2010, p. 39).

Ezzel szemben a profilalkotást Haller, Petőfi és Mészáros (2021) cikkükben a kriminálpszichológia területeként értelmezik. Popper (2014) meghatározása alapján a kriminálpszichológia olyan tudományterület, amely a bűnelkövető személy pszichés működésének, valamint személyiség struktúrájának és dinamikájának vizsgálatára irányul. Emellett elemzi a bűnözővé válás egyéni és társadalmi pszichológiai feltételeit, valamint a bűnözés visszaszorítását célzó pszichológiai eszközöket és beavatkozási lehetőségeket. Popper (2014) a kriminálpszichológiát alapvetően három fő részterületre bontja: kriminológiai pszichológiára[2], kriminalisztikai pszichológiára[3] és börtönpszichológiára[4]. Ezen felosztásban a profilalkotás a kriminalisztikai pszichológia részterületének tekinthető. A kriminálpszichológiai megállapítások a profilalkotás pszichológiai gyökerét és meghatározottságát hangsúlyozzák.

Fenyvesi, Herke és Tremmel (2022) szerint a kriminálpszichológia kontinentális és angolszász hagyományai egyaránt történeti gyökerekre vezethetők vissza, különösen Hans Gross munkásságára, aki elsőként foglalta össze e tárgykör alapjait (Gross, 1905). Központi kérdése a bűnelkövető személyiségének, pszichés struktúrájának vizsgálata, amelyben meghatározó szerepe van a személyiségről alkotott elméleteknek (Haller, 2020). A személyiség az egyén jellegzetes gondolkodási, érzelmi és viselkedési mintázatait foglalja magában, amelyek egyedi stílusát és társas kapcsolatait formálják. Ennek elemzése egyaránt elengedhetetlen a büntetőjog, az eljárásjog és a kriminál taktika szempontjából. A kriminalisztika aspektusából elsősorban azok a pszichológiai eredmények relevánsak, amelyek elősegítik az elkövető felkutatását, a tényállás tisztázását és a releváns információk feltárását. Ezek között helyezik el a profilalkotás módszerét is. A szerzők szintén megnevezik azokat a tudományterületeket, amelyek a kriminalisztikával szoros kapcsolódást mutatnak. Ezek közé sorolják mind a pszichológiát (kriminálpszichológiát), mind a kriminológiát.

[2] Kriminológiai pszichológia: *„a bűnözővé válás társadalmi és egyéni pszichológiai feltételeiről, a bűnelkövetésig súlyosbodó antiszociális magatartásformák mögött meghúzódó személyiségstruktúra és mechanizmusok sajátosságairól szóló szakágazat"* (Popper, 2014, p. 15).

[3] Kriminalisztikai pszichológia: „*a bűnüldözés nyomozati és bírói szakágának pszichológiáját tárgyalja. Ezen belül centrális területet jelent az úgynevezett tényállás-diagnosztika, a kihallgatási taktika pszichológiája, különös tekintettel a vallomások lélektanára, egyes speciális eljárások, például nyomozási kísérlet lélektani problémái"* (Popper, 2014, p. 15).

[4] Ez utóbbi jelen dolgozat szempontjából csak közvetetten bír relevanciával, így definíciójára nem térek ki.

Jelen dolgozatban – figyelemmel arra, hogy a kriminálpszichológia és a kriminológia jelentős mértékben hozzájárulhat a nyomozások és a profilelemzési eljárások sikerességéhez – a profilalkotást elsősorban a kriminalisztika módszertani eszközeként kezelem. Ennek indoka, hogy a profilalkotás alapvető rendeltetése a nyomozások támogatása, mégpedig olyan komplex, multidiszciplináris eszközrendszer révén, amelyben a pszichológiai, szociológiai és kriminológiai ismeretek a kriminalisztikai gyakorlat szolgálatába állnak. A hangsúly tehát a módszer gyakorlati alkalmazhatóságán, a nyomozási munka eredményességének növelésén van, amely indokolja, hogy a dolgozat a profilalkotást a kriminalisztikai aspektusokból kiindulva vizsgálja.

A modern bűnügyi profilalkotás – sokrétű történeti fejlődésének köszönhetően az előbbiekben felsoroltaknál jóval több tudományág metszéspontjában helyezkedik el. Alapját képezi a bűnözés és a bűnelkövetői viselkedés vizsgálata (kriminológia), a mentális egészséggel és betegségekkel kapcsolatos ismeretek (pszichológia és pszichiátria), valamint a fizikai bizonyítékok elemzése (igazságügyi tudományok) (Turvey, 2022). Ugyanakkor a módszer támogatásába becsatlakozhat a geográfia vagy a nyelvészet is (lásd: 2.6.2. A profilalkotás általános megközelítései fejezet).

A profilalkotás különféle formáiban mindig jelen volt az elkövető személyiségjegyeire vonatkozó következtetések levonása, amelyek céljaként a nyomozás és az igazságszolgáltatás támogatása jelent meg. Az ezekhez vezető érvelési módok azonban, ahogy majd látni fogjuk, nem minden esetben mutattak egységes logikát: az alkalmazott megközelítések között találunk statisztikai alapú érvelést, a konkrét bűnözői viselkedésmódok elemzését, valamint szubjektív, intuíciókra és személyes tapasztalatra épülő véleményalkotást is (Turvey, 2022).

2.3. A profilalkotás fogalmi és módszertani keretei

Általánosságban elmondható, hogy a bűnözői profilalkotás az elkövető valamely tulajdonságára következtet az általa elkövetett kriminális cselekmény(ek)ről rendelkezésre álló információk alapján a nyomozás támogatása érdekében. A bűnözői profilalkotásnak azonban számos különböző módszere létezik, amelyek eltérnek az alkalmazott elméleti háttér, a logikai megalapozottság és az elemzői belátás tekintetében. Vannak tehát módszerek, amelyek az elkövetői csoportokra vonatkozó statisztikai adatokra támaszkodnak, mások kizárólag szakmai tapasztalatra építenek, megint mások pedig az egyedi esetekhez kapcsolódó viselkedési bizonyítékokat vizsgálják (Turvey, 2012). Ugyanígy a logikai megközelítéseket tekintve sincs

általános egyetértés; a profilalkotók induktív vagy deduktív logikát, illetve ezek kombinációit alkalmazhatják (Jackson és Bekerian, 1997; Gregory, 2005), valamint olyan, némileg különálló tudományterületek részét is képező profilozói módszerekről is beszélhetünk, mint a nyelvtudomány vagy a geográfia (Haller, Petőfi és Mészáros, 2021).

További kihívást jelent, hogy az elkészült profil tartalmában is tapasztalhatók eltérések (részben persze a módszertani különbségek okán). Néhány módszer absztrakt, általános és a vonásokat jósolja be; mások konkrétak, specifikusak és állapotokat írnak le. Néhányan a bűnelkövetői csoportokra vonatkozó statisztikákra alapoznak, mások az esetspecifikus viselkedéses bizonyítékok elemzésére (Turvey, 2012).

A profilalkotás tehát fogalmi, megközelítésbeli, módszertani, felhasználásbeli kereteket tekintve is szertágazó, melyeket jelen fejezetben tárgyalok.

2.4. Logikai megközelítések

A logika úgy definiálható, mint az érvelés folyamata vagy „egységes diszciplína, amely a rendezett tudás szerkezetét és érvényességét vizsgálja” (Farber, 1942, p. 41.). Bhattacharyya (1958) a logikát az érvényes gondolkodás tudományának nevezi. Stock (2004) pedig azt állítja, hogy a logika egyszerre művészet és tudomány. A logika alapelvei és előírásai nemcsak elméleti alapot biztosítanak az érvek felépítéséhez, hanem lehetővé teszik a profilban felhozott érvek alaposabb és szigorúbb tesztelését is (Petherick, 2009). McInerney (2004) a logika három alapelvét határozza meg, amelyek alapvetőek a profilelemzés során alkalmazott megközelítésekben. Összefoglalva:

- *Az azonosság elve*: a valóság nem homogén egység, hanem különböző entitások összessége, amelyek mindegyike sajátos jellemzőkkel rendelkezik. A profilalkotás során ez az elv arra szolgál, hogy az egyes bűncselekményeket önálló eseményként kezeljük, és ne tekintsük őket más hasonló bűncselekmények kiterjesztésének. Minden eset különböző bizonyítékokat, viselkedést és áldozat-elkövető interakciókat tükröz, így mindegyik saját univerzumot alkot.
- *A kizárt közép elve*: a lét és a nemlét között nem létezik közbenső állapot. A profilalkotásban ezt úgy kell értelmezni, hogy egy bűncselekmény vagy megtörtént, vagy nem történt meg. A megfelelő értékeléshez részletes és teljes rekonstrukció szükséges annak megállapítására, hogy mi történt és mi nem.

- *Az elégséges ok elve*: minden eseménynek van elégséges magyarázata, más néven oksági elv. Ezen alapelv szerint minden jelenségre létezik egy reális és elfogadott tudományos magyarázat és semmi sem magyarázható önmagával. Az elemzés során felhozott érvek tehát nem lehetnek szenzációhajhász jellegűek, és el kell kerülniük a fenomenológiai magyarázatokat (Petherick, 2009).

Ezek az alapelvek a profilalkotás tudományos megalapozottságát biztosítják, és segítenek a bűncselekmények és azok mögötti dinamikák pontosabb megértésében.

A profilalkotásról szóló cikkekben számos ellentmondás tapasztalható a logikai és módszertani megközelítések körében, ahogy erre Petherick (2009) is rámutat és igyekszik a kérdést, valamint ellentmondások okait tisztázni. Úgy látja, hogy a zűrzavar nagy része az indukció és a dedukció definícióiból adódik, amelyeket egyes szerzők sajátosan értelmeznek.

Az *indukció* az egyedi esetek vizsgálata alapján jut el általános következtetésekhez, míg a dedukció a már ismert szabályszerűségekből kiindulva tesz megállapításokat az egyedi esetre vonatkozóan (Verde és Nurra, 2010). Az induktív profilalkotás erre a logikai útra épít: empirikus és statisztikai adatokon alapul, melyeket a múltbeli bűncselekményekből nyert tapasztalatok alapján általánosítanak, hogy hasonló esetekben alkalmazható következtetésekhez jussanak (Petherick, 2009).

A módszer azon az elgondoláson nyugszik, hogy az ismétlődő elkövetési mintázatok és viselkedési jellemzők statisztikailag értelmezhető tendenciákat mutatnak, és ezek alapján valószínűsíthető a jövőbeli elkövetők profilja is. Például az Egyesült Államok bűnügyi statisztikái azt mutatják, hogy a 2002-ben gyilkosságot elkövetők 90%-a férfi volt (FBI, 2002)[5]. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden jövőbeli gyilkosság elkövetője férfi lesz, csupán azt, hogy nagyobb valószínűséggel az.

Az induktív profilok tehát nem abszolút igazságokat, hanem valószínűségeken alapuló következtetéseket kínálnak. Ez az érvelés statisztikai vagy korrelációs alapon működik (Petherick és Turvey, 2008a), azaz az aktuális eset megfigyeléseit összevetik a korábbi, hasonló esetek jellemzőivel, és ezekből általánosítanak az elkövetőre vonatkozóan.

Alkalmazás szempontjából az induktív megközelítés rendkívül népszerű, mivel viszonylag egyszerű elsajátítani. Nem igényel mély pszichológiai vagy kriminalisztikai szaktudást, sokkal inkább szükséges hozzá a statisztikai elemzőkészség, valamint a releváns empirikus kutatások

[5] Federal Bureau of Investigation. (2002). Uniform Crime Report. Available at http:// www.fbi.gov/ucr/cius_02/html/web/index.html. Accessed September 23, 2004.

és adatbázisok ismerete. Éppen ez az egyszerűség tette elterjedtté a profilalkotási gyakorlatban. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az induktív általánosítások nem garantálják a pontosságot: csak az elkövető azonosítása után igazolható, hogy a profil megfelelt-e a valóságnak.

A magyarországi nyomozási gyakorlatban is megjelent az induktív szemlélet egy sajátos formája, – az ún. „specifikus profilalkotás" módszere (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004). Ennek alapelve megegyezik az induktív logikával: ha hasonló sértettek sérelmére, hasonló módon követnek el bűncselekményt, akkor feltehetőleg az elkövetők is hasonló (szociokultúrális jellemzőkkel bíró) körből kerülnek ki. A hazai gyakorlatban alkalmazott adatbázisok olyan információkat tartalmaztak, amelyek az elkövetőkre, a sértettekre, a bűncselekmény helyszínére, a helyszíni viselkedésre, valamint az elkövetés módjára vonatkoztak – mindez az induktív profilalkotás megalapozására szolgált (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004).

Ezek az eljárások kifejlesztésük során olyan kutatásokra támaszkodtak, melyek elkövető csoportok jellegzetességeit tanulmányozták és szűrtek le azokról általános érvényű törvényszerűségeket. Ezen megközelítések kapcsán viszont fennáll a veszélye annak, hogy az egyes elkövetések kapcsán elvésznek azok egyedi jellegzetességei, így a *deduktív* megközelítési módok kerültek előtérbe (Petherick és Turvey, 2023). A deduktív módszerek az egyes ügyek legaprólékosabb részleteinek tanulmányozásán alapszanak és hangsúlyozzák a multidiszciplinaritás jelentőségét, vagyis a bűncselekmény különböző aspektusainak a lehető legspecifikusabb tanulmányozását tartják szem előtt (Petherick és Brooks, 2021). A deduktív profilalkotás tehát nem a korábbi esetekből származó statisztikai adatokra, hanem az adott bűncselekmény egyedi jellemzőire és az elkövetett bűnözői viselkedésre koncentrál. Egy racionális vagy logikus folyamat, amelyben az elkövető jellemzői a fizikai bizonyíték közvetlen kiterjesztését jelentik (Petherick és Turvey, 2008a). Így, ha a premisszák igazak, akkor a következtetéseknek is igaznak kell lenniük (Bevel és Gardiner, 1997). Emiatt a profilkészítő feladata, hogy a következtetések levonása előtt minden egyes előfeltétel érvényességét megállapítsa (Petherick, 2009).

Mivel a deduktív érvek úgy vannak felépítve, hogy a következtetés implicit módon a premisszákon belül legyen, hacsak az érvelés nem érvénytelen, a következtetés magától értetődően következik (Petherick, 2009).

A deduktív profilalkotás tehát olyan tudományos módszert alkalmaz, mely során a hipotéziseket megfigyelés és kísérletezés révén tesztelik. Ha egy hipotézis tartósan ellenáll a cáfolatnak, akkor deduktív struktúra segítségével érvényesíthető. A folyamat során a deduktív

profilalkotás egy esetről felállított hipotézist dolgoz ki (amelyhez sokszor induktív módon kidolgozott feltételezéseket is igénybe vesz), majd a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján próbálja kizárni a konkurens hipotéziseket. Fontos azonban, hogy a hipotézist nemcsak meg kell próbálni megcáfolni, hanem az érvelésnek is olyan szilárdnak kell lennie, hogy racionálisan ne lehessen kétségbe vonni. A következtetés nem alapulhat fantázián vagy fenomenológiai megközelítésen. Az érv struktúrája kritikus, és logikai szabályoknak kell megfelelnie, melyeket McInerney (2004) állít fel a profilalkotással összefüggésben.

2.5. Alapelvek – homológia, differenciálhatóság és konzisztencia

A bűnügyi profilalkotás alapfeltevése szerint az elkövetők bizonyos jellemzői meghatározó módon hatnak arra, ahogyan a bűncselekmény(eke)t végrehajtják, illetve akadnak olyan személyiségvonások, amelyek erőteljesebb befolyást gyakorolnak az elkövetés módjára, mint maga a konkrét szituáció. E feltételezés alapján tartós kapcsolat feltételezhető a bűncselekmény helyszínén megfigyelhető viselkedési mintázatok és az elkövető pszichológiai, demográfiai vagy más személyes jellemzői között. Ugyanez érvényes az elkövetési magatartás és az elkövető személyiségének meghatározott aspektusai közötti relációra is. A profilalkotás során a szakemberek arra törekednek, hogy azonosítsák ezeket a meghatározó tényezőket, és megértsék, miként alkalmazhatók a tettes jellemzőinek előrejelzésére (Bull, 2006; Canter, 2000). Ez az elméleti kiindulópont két, a pszichológia tudományában is széles körben elfogadott alapelvre vezethető vissza: a homológia (hasonlósági megfeleltetés) elvére, valamint a viselkedéses konzisztencia (állandóság) elvére (Bull, 2006; Doan, 2008;).

A *homológia* premissza – melyet Lehoczki (2021) doktori értekezésében foglalt össze – szerint hasonló háttérrel és körülmények között élő személyek hasonló módon reagálnak egy adott szituációra. Ez alapján azok az elkövetők, akik hasonló típusú bűncselekményeket követnek el hasonló sértettek ellen, feltehetően hasonló demográfiai, pszichológiai vagy szociális jellemzőkkel bírnak (Elekesné Lenhardt, 2015). Ennek megfelelően az eltérő elkövetési módok mögött különböző háttérjellemzők állnak (Doan, 2008). A premissza megalapozza a statisztikai alapú profilalkotást – ilyen például a Magyarországon korábban alkalmazott módszer is (Elekesné Lenhardt, 2015) –, valamint a tipológiák létrehozását és az azokhoz kapcsolódó jellemzők leírását (Doan, 2008).

Bár néhány kutatás alátámasztja a homológia érvényességét (Santtila és mtsai., 2003; Bull, 2006; Doan, 2008; Fujita és mtsai., 2016), a konzisztenciához képest kevésbé tekinthető

stabilnak és megbízhatónak. Az ellentmondásos eredmények nem feltétlenül cáfolják a premisszát, de rámutatnak a következetesebb, szélesebb körű adatgyűjtés és a robusztus tipológiák szükségességére. Emellett fontos felismerés, hogy az eltérő kulturális környezet eltérő tipológiákat igényel, így az Egyesült Államokban alkalmazott modellek nem vehetők át más országokban fenntartás nélkül (Doan, 2008).

A *konzisztencia (következetesség)* premissza, vagyis a viselkedési következetesség (Canter, 1994) – mely központi szerepet játszik a profilalkotás tudományos alapjaiban – azt feltételezi, hogy egy személy viselkedése hasonló különböző helyzetekben. A pszichológiai vonáselméletekre épülő elmélet szerint léteznek olyan mélyen gyökerező személyiségvonások, amelyek meghatározzák a viselkedés mintázatát, és hosszú távon stabilak maradnak. A profilalkotás ezeket a stabil jegyeket igyekszik azonosítani, hogy megkülönböztesse az elkövetőket, összekapcsolja az eseteket, és következtetéseket vonjon le a személyiségükre.

A konzisztenciának (következetességnek) két aspektusa van:

(1) *Szituációk közötti konzisztencia***:** Az elkövető bűncselekmény közben mutatott viselkedése összhangban áll más – akár kriminális, akár nem kriminális – helyzetekben megfigyelhető viselkedésével. Ez teszi lehetővé a helyszíni viselkedéses bizonyítékok és az elkövető jellemzőinek összekapcsolását (Salfati, 2008).

(2) *Időbeli konzisztencia***:** Az elkövető által elkövetett bűncselekmények időben is hasonlóságokat mutatnak, tehát a bűnelkövetési mód bizonyos jegyei több esetben visszatérnek – ez az úgynevezett elkövetői konzisztencia hipotézis (Bull, 2006).

Canter (2010) azonban felhívja a figyelmet arra, hogy az emberi viselkedés természeténél fogva változékony. A valódi konzisztencia főként azoknál figyelhető meg, akik kriminális karrierjük során folyamatosan fejlesztik bűnelkövetési képességeiket (Doan, 2008).

A *heterotipikus kontinuitás* elve összefoglalja a konzisztencia lényegét: egyes alapvető, gyermekkortól fennálló személyiségjegyek egész életre jellemzők maradnak, és különböző helyzetekben, változatos módokon nyilvánulnak meg. Ilyenek például az agresszió alkalmazásának mintázatai, amelyek nem mindig azonos viselkedésformákban, de azonos pszichológiai tematikában térnek vissza (Salfati, 2000). Ez alapján az elkövetők a bűncselekményen kívüli interakciókban is hasonló viselkedési mintákat mutathatnak, ami lehetővé teszi az elkövető azonosítását a cselekmény során mutatott magatartás alapján.

A kutatások ugyan ellentmondásos eredményeket hoztak, ami részben az alkalmazott vizsgálati szintek – viselkedéses (externális) és pszichológiai (internális) változók – különbségeire

vezethető vissza (Fujita és mtsai., 2016). A viselkedés sokféle belső motivációból fakadhat, így az externális változók elemzése önmagában félrevezető lehet, bár objektív mérhetőséget kínál. Az internális változók nehezebben vizsgálhatók, mert jelentős teret engednek a szubjektív értelmezésnek (Salfati, 2008). Nem mindegy az sem, hogy konkrét viselkedési aktusokat (pl. megkötözés) vagy pszichológiai tematikákat (pl. kontroll) elemzünk.

A konzisztencia megértéséhez tehát elengedhetetlen a pszichológiai tematikák, a jelentéstartalom és az elkövető szempontjából releváns viselkedési egységek azonosítása. Fontos továbbá figyelembe venni a konzisztencia időbeli alakulását és a kriminális karrier fejlődési szakaszait is (Salfati, 2008).

Bár az időbeli konzisztencia vizsgálata még korlátozott, az eredmények – ha nem is teljesen egységesek – általában alátámasztják a koncepciót (Kocsis, 2007). A legnagyobb konzisztencia az elkövető mozgási szokásaiban és a sértett feletti kontrollt célzó viselkedésekben figyelhető meg (Bull, 2006; Lehoczki, 2021).

Elsősorban a bűncselekmények összekapcsolásának módszere okán meg kell említenünk a *differenciálhatóság* alapelvét is. Míg a konzisztencia megköveteli az elkövetőktől, hogy bizonyos következetességet tanúsítsanak a bűncselekmények végrehajtásában, addig a viselkedési megkülönböztető képesség, vagyis a differenciálhatóság (Bennell és Canter, 2002) azt, hogy az egyik elkövető bűncselekményei megkülönböztethetőek legyenek egy másik elkövető cselekményeitől. Erre azért van szükség, hogy a bűncselekményt el lehessen különíteni a többi elkövető által elkövetett bűncselekménytől (Woodhams és Grant, 2006). Annak érdekében, hogy vizsgálni lehessen, a különböző viselkedési mutatók mennyire konzisztensek, valamint mennyire lennének megbízhatók bűncselekmények összekapcsolásában, a kutatók a leggyakrabban különböző rendőrségi adatbázisok információit használják fel, amelyek tartalmazzák az adott bűncselekmények részletes leírásait, adatait. A cél az, hogy felfedjék, az egyes elkövetőknél fennáll-e az úgynevezett *abszolút viselkedésbeli konzisztencia*, tehát vannak-e olyan viselkedésformák, amelyek egyazon elkövetőnél különböző időben és bűncselekményekben ugyanúgy megjelennek (Sherman és mtsai., 2010; Ivaskevics, 2017).

2.6. Megközelítések és irányzatok

2.6.1. Megközelítések a tér és idő kontextusában

2.6.1.1. Korai profilok

Elmondhatjuk, hogy a nyomozók és bűnügyi szakemberek régóta alkotnak profilt az ismeretlen elkövetőkről – még ha ez nem is mindig volt nevesítve (például 1888-ban dr. Thomas Bond megpróbálta leírni Hasfelmetsző Jack személyiségét). Bizonyára sokak számára ismert, hogy 1957-ben George Metesky, a New York-i gyújtogató, vagy más néven a New York-i „bolond bombagyáros" („Mad Bomber") beazonosítását James A. Brussel pszichiáter-kriminológus személyiségrajza segítette. Brussel a Sherlock Holmes szerepét betöltő pszichiáterről szóló cikkében elmagyarázza, hogy a szakember általában ésszerű jóslatokat tesz arra, hogyan reagál valaki egy adott helyzetben, és mit fog tenni a jövőben. Brussel szerint a profilalkotás során ezt a folyamatot megfordítják. Az egyén tetteinek tanulmányozása helyett arra következtetnek, hogy milyen személyiség lehet az illető (Brussel, 1968). A profilalkotás kezdeti szárnypróbálgatásai tehát a klinikai megközelítésből indultak ki, vagyis abból, hogy a nyomozók pszichiáterek vagy klinikai szakpszichológusok segítségét kérték egy-egy elkövető jellemzésénél. Mivel a módszer kezdetben kizárólag a pszichiáterek (vagy pszichológusok) személyes tapasztalatára támaszkodott, illetve olykor nem volt tudományosan alátámasztott, könnyedén támadhatóvá vált (Lohner, 2024).

2.6.1.2. Amerikai Egyesült Államok

A bűnügyi profilozók az 1970-es években kezdték meg szervezetszerű működésüket az FBI Viselkedéstudományi Egységénél (Behavioral Science Unit, továbbiakban: BSU/Viselkedéselemző Egység). Miért is lehetett szükség erre a módszerre? Az 1970-es években az Egyesült Államokban egyértelműen látszott, hogy változnak a bűnelkövetés jellegzetességei és kihívásai. A bűnüldöző szerveknek pedig követniük kellett ezeket a változásokat, reagálva azokra (Michaud, 1986). Bár sok nyomozó inkább látnoknak, sarlatánnak, mintsem tudományos szakembernek tartotta Brusselt, az FBI 1972-ben mégis lehetőséget adott a Viselkedéselemző Egység felállítására. Teten és Mullany[6] kezdték meg a Brussel által is alkalmazott technika protokollá formálását (Hicks, 2004). Robert Resslerrel a BSU első ügyét kapták meg, amely a David Meirhofer által elkövetett gyermekrablás volt.[7] Az

[6] https://www.fbi.gov/news/stories/serial-killers-part-2-the-birth-of-behavioral-analysis-in-the-fbi
[7] Az ügy teljes iratanyaga: https://vault.fbi.gov/david-meirhofer

ügy részletesebb vizsgálata során vált nyilvánvalóvá, hogy a nyomozás nem egy izolált bűncselekményre korlátozódik.

David Meirhofer ügye az FBI Vault dokumentumai szerint nem egyetlen bűncselekményhez, hanem több, időben és térben elkülönülő eltűnéshez és emberöléshez kapcsolódik, amelyek az 1960-as évek végétől az 1970-es évek közepéig történtek. Az iratok legalább négy áldozatot rögzítenek: egy fiatal nő 1967-es eltűnését, egy gyermek 1969-es eltűnését elszigetelt vidéki környezetben, a hétéves Susan Jaeger 1973-as elrablását egy kempingből, valamint 1974-ben előkerült emberi maradványokat, amelyek több áldozatra utaltak. A nyomozást nehezítették a minimális fizikai bizonyítékok, az elszigetelt elkövetési helyszínek és az elkövető forenzikus tudatossága.

A korai eseteket kezdetben nem kapcsolták össze, mivel eltérő helyszínekhez, különböző áldozati életkorokhoz kötődtek, jelentős időbeli eltérésekkel. A profil azonban, az elkövető döntéseit, kockázatvállalási mintázatai, kontrollgyakorlás módja alapján, segítette az ügyek sorozatjellegének megállapítását.

A fordulópontot a Susan Jaeger-ügy jelentette, amelyben az elkövető telefonhívásokon keresztül kommunikációba lépett a hatóságokkal. E hívások időzítése, tartalma, kontrolláló jellege és információkezelése olyan viselkedési adatokat szolgáltatott, amelyek alkalmasak voltak profilalkotásra. Az FBI által alkalmazott viselkedéselemző megközelítés nem csak az egymástól elkülönült ügyek összekapcsolását tette lehetővé, hanem szűkítette a gyanúsítotti kört azáltal, hogy több száz irreleváns személyt kizárt. Nem az elkövető közvetlen azonosítását célozta, hanem a nyomozás strukturálását. A profil emellett irányt adott a nyomozási stratégiának, különösen a kommunikáció kezelésében, a médiával megosztott információk korlátozásában és az elkövető reakcióinak kiváltását célzó taktikai döntésekben. A profilozás kézzelfogható eredménye az ügyek sorozatjellegű újraértelmezése, Meirhofer releváns személlyé válása, valamint egy olyan nyomozati és kihallgatási helyzet kialakítása volt, amely több, korábban felderítetlen emberölés beismeréséhez vezetett.

Meirhofer letartóztatásának ideje alatt öngyilkosságot követett el, így az ügy jogilag lezáratlan maradt, ugyanakkor kriminalisztikai szempontból kiemelt jelentőségű példája annak, hogy a viselkedésalapú elemzés minimális fizikai bizonyíték és hosszú időbeli szórás mellett is érdemi nyomozati előrelépést tehet lehetővé (Burgess, 2021, pp. 82–88; Shone és Spender, 2008, pp. 44–48.)

Az Egység ügyben végzett sikeres tevékenységével igazolta, hogy a viselkedéselemzésben rejlő potenciál egy napon hatékony eszközt adhat a bűnüldöző szervek kezébe (Burgess, 2021, pp. 82–88.). Ez az eset jól szemlélteti a bűnügyi profilozás korai alkalmazásának funkcionális szerepét, amely elsősorban nem az elkövető közvetlen azonosítására, hanem a nyomozás strukturálására és a döntéshozatal támogatására irányult. A tapasztalatok később alapul szolgáltak a Viselkedéstudományi Egység módszertani fejlődéséhez, valamint a viselkedésalapú nyomozási elemzés empirikus megalapozásához.

A *Bűnügyi Nyomozási Elemzés* módszertana egy 1979 és 1983 között végzett kutatásra épül, amely során 36, börtönbüntetését töltő elkövetővel készítettek interjúkat. Ezen elkövetők összesen 118 áldozat életét oltották ki (Ressler, Burgess és Douglas, 1988). Az interjúk rendkívül alaposan vizsgálták aszemélyiségüket, életkörülményeiket, valamint bűncselekményeik körülményeit, különös figyelmet fordítva azok szubjektív megélésére és motivációira. A kutatók célja az volt, hogy feltárják az esetlegesen megjelenő közös vonásokat és pszichológiai jellemzőket, amelyek alapot adhatnak egy olyan tipológiai rendszer kialakításához, amely segíti a bűnügyi nyomozásokat: *"...az elítélt elkövetők kiterjesztett, folyamatos szisztematikus tanulmányozása [kezdődött] a bűnözői magatartás mintáinak és dinamikájának jobb megértése érdekében"* (FBI, 1980). Az elemzés eredményeként létrejött az organizált-dezorganizált (vagyis szervezett-szervezetlen) tipológiai felosztás, amely meghatározó alapja volt a *Bűnügyi Nyomozási Elemzés* és a profilalkotás fejlődésének. A kutatások a tudományos és módszertani megalapozással párhuzamosan folytak.

A kutatásban megállapították, hogy jelentős különbségek vannak a szervezett és a szervezetlen elkövetők bűnügyi helyszínei között, és bizonyos háttérbeli különbségeket is találtak közöttük. A bűncselekményeknek négy olyan aspektusa volt, ahol a szervezett és a szervezetlen gyilkosok közötti különbségeket elemezték:

(1) a gyilkos viselkedése a bűncselekmény elkövetése során,
(2) az áldozat jellemzői,
(3) a járművek használata a bűncselekmény során, és
(4) a bűncselekmény helyszínén hagyott bizonyítékok típusai.

Az 1. táblázat tartalmazza azokat a profiljellemzőket, amelyek különbséget mutattak meg a szervezett és a szervezetlen gyilkosok között, míg a 2. táblázat a két csoport helyszíni jellemzőit mutatja be (FBI, 1980).

1. táblázat Az organizált és dezorganizált elkövető jellemzői (saját szerkesztés)

Organizált elkövető	**Dezorganizált elkövető**
Átlagos vagy átlagon felüli intelligencia	Átlag alatti intelligencia
Szociálisan kompetens	Szociálisan fejletlen
Szakképzettséggel rendelkezik	Szakképzettséggel nem rendelkezik
Szexuálisan kompetens	Szexuálisan nem kompetens
Az apa munkája stabil	Az apa munkája instabil
Következetlen nevelési módszerek	Kemény, túlzottan szigorú fegyelmezés gyermekként
Elkövetés során nem tanúsít szorongást	Szorongó hangulat a bűncselekmény során
Alkoholhasználat a bűncselekmény elkövetésekor	Minimális alkoholfogyasztás
Előidéző szituációs stressz	Helyzeti, szituációs stressz
Együttélés a partnerrel	Egyedül él
Mobilitás jó állapotú autóval	A tetthely közelében él/dolgozik
Követi a bűncselekményt a hírmédiában	Minimális érdeklődés a sajtó iránt
Munkahelyet változtathat vagy elhagyhatja a várost	Jelentős viselkedésváltozás (drog/ alkoholfogyasztás, vallásosság stb.)

2. táblázat Az organizált és dezorganizált helyszín jellemzői (saját szerkesztés)

Organizált helyszín	**Dezorganizált helyszín**
Tervezett bűncselekmény	Spontán bűncselekmény
Az áldozat egy célzott idegen	Áldozat/helyszín ismert
A tettes megszemélyesíti az áldozatot	Deperszonalizálja az áldozatot
Kontrollált társalgást folytat	Minimális társalgás
A bűncselekmény helyszíne általános kontrollt tükröz	A helyszín rendszertelen és hanyag
Alárendelt áldozatra van szüksége	Hirtelen erőszak az áldozattal szemben
Kényszerítéseket használ	Minimális korlátozó eszközök használata
Agresszív cselekmények a halál bekövetkezése előtt	Szexuális cselekmények a halál után
Holttest elrejtése	A holttestet látható helyen hagyja.
Fegyver/bizonyíték nincs a helyszínen	Bizonyíték/fegyver gyakran jelen van
Áldozat vagy holttest áthelyezése	A holttestet a halál helyszínén hagyják

Az ekkori eredmények szerint a bűnügyi profilalkotás különösen hasznosnak bizonyult olyan bűncselekmények esetében, mint a sorozatos szexuális gyilkosságok. Ezek a bűncselekmények látszólag véletlenszerű és indíték nélküli jellegük miatt félelmet keltettek, és nagy nyilvánosságot kaptak. Amint Lunde (1976) rámutatott, bár a sorozatgyilkosok általában nem ismerik áldozataikat, azonban azok kiválasztása nem véletlenszerű, inkább azon alapul, hogy a gyilkos az áldozatok bizonyos, számára szimbolikus jelentőséggel bíró jellemzőit érzékeli. Egy adott sorozatgyilkos áldozatai közötti hasonlóságok és különbségek elemzése fontos

információt nyújt egy látszólag motiváció nélküli bűncselekmény „indítékára” vonatkozóan. Ez pedig magáról az elkövetőről is információt szolgáltathat (Ressler, Burgess és Douglas, 1988).

2.6.1.3. Egyesült Királyság

Míg az Egyesült Államokban a motiváció nélküli, szexuális indíttatású sorozatos emberölések (és ezek nyomozásában szerzett tapasztalat) hozták el az igényt a profilozó szakemberek alkalmazására, addig az Egyesült Királyságban a 1992-es Rachel Nickell gyilkosság profilelemzési hibáiból tanulva egy nagyon erőteljesen tudományos alapokra, empirikus kutatási eredményekre szabott módszer felé indultak el, melyben fontos szerepet kapott a statisztika és az eredmények tudományos alátámasztása (Alison és Rainbow, 2011).

Korábban a legtöbb elkövetői profilalkotás alapja elsősorban a klinikai vagy egyéb szakmai tapasztalat volt, amely a nyomozás alatt álló bűncselekmény valószínű elkövetőjének személyiségvonásairól vagy pszichodinamikájáról alkotott ítéleteket (Canter, 2004a). Ezt Douglas és mtsai. (1986) explicit ki is fejezik: azt mondják, hogy a profilozási folyamatban a hipotézisek felállítása a helyszíni adatokból és a nyomozók bűncselekmények megértésében szerzett tapasztalataira építő információcsoportokon alapulnak. Canter (2004, 2010) rámutat, hogy a nyomozók gyakran következtetnek az elkövető jellemzőire a bűncselekmény körülményei alapján. Ezek a következtetések azonban csak akkor érvényesek, ha a nyomozók világosan értik, milyen összefüggés van a bűncselekmény során megjelenő viselkedési minták és az elkövető személyiségvonásai között. A szociál- és környezetpszichológiai háttérre támaszkodva a „*Criminal Shadows*” (1994) című művében bemutatta, hogy az elkövetői profilalkotás központi kérdése az, hogy megalapozza a bűncselekményből az elkövető tulajdonságaira levonható következtetéseket. Az „A”-tól „C”-ig egyenlettel és annak értelmezésével határozza meg a profilalkotás folyamatát (Canter, 2010).

Az „A” változók a gyanúsított azonosítása előtt ismertekre korlátozódnak, jellemzően a tetthelyre vonatkozó információkra és/vagy az áldozatok és a tanúk nyilatkozataira. A „C” változók azokra az adatokra korlátozódnak, amelyek alapján egy adott rendőri szerv eljárhat, például az adott személy lakóhelyére, bűnügyi előzményeire, életkorára vagy háztartási körülményeire vonatkozó információkra (Canter, 2010). A változók, amelyek a, a cselekvéseket jellemzik, sokféleképpen kapcsolódhatnak az elkövető tulajdonságainak keverékéhez. Nem várható el, hogy mindig egyszerű kapcsolat legyen bármely adott cselekvés és adott jellemző között. Következésképpen azt állítják (Canter és Youngs 2002), hogy ezeket az A → C egyenleteket nem lehet tisztán empirikus eszközökkel megoldani, mert túl sok lehetőség van arra, hogy mi kapcsolódhat mihez, különböző körülmények között. Ehelyett

valamilyen elméleti keretre van szükség, amely irányítja a cselekvések és a jellemzők közötti lehetséges összefüggések keresését (Canter, 2010).

A szociál- és pszichológiai elméleten belül számos lehetséges elképzelés áll rendelkezésre. Ide tartoznak a pszichodinamikai elméletek és a személyiség-elméletek, valamint az interperszonális narratívákra és társadalmi gazdasági tényezőkre épülő keretrendszerek. Ezen elméletek bármelyike vagy mindegyike érvényes alapot jelenthet a nyomozási következtetésekhez, ha az egyénekben felvetett különbségek megfelelnek a bűnözői magatartás eltéréseinek. Az egyik általános hipotézis az, hogy az elkövetők bizonyos konzisztenciát mutatnak cselekményeik természete és más helyzetekben tanúsított egyéb jellemzőik között (Canter, 2010).

Canter (2004a; 2010) a legtöbb elkövetői profilalkotás kritikájaként – melyek alapja a klinikai vagy szakmai tapasztalat – rámutatott, hogy az elkövetői profilalkotásban rejlő tudományos kérdések köre a pszichológia szélesebb körű, a rendőrségi nyomozás szempontjából releváns kérdéseinek egy részhalmaza. Ez az elkövetői profilalkotást a *Nyomozási Pszichológia („investigative psychology")* elnevezésű általánosabb területbe illesztheti (Lehoczki, 2021). Az eljárást magyarul többnyire pszichológiai profilozás néven emlegetik. Ez a pszichológiai ismeretek, empirikus kutatás és logikai következtetések rendszerén keresztül nemcsak egy bűnözői profilt készít, hanem szakmai támogatást nyújt a nyomozás különböző szakaszaiban, beleértve a kihallgatás és médiastratégia kialakítását is (Canter, 2000; Haller, Petőfi és Mészáros, 2021).

Ezt a szemléletmódot követik más angol szakemberek és kutatók, akik a profilalkotás módszerét tágabban értelmezve foglalnak álláspontot amellett, hogy a „profilalkotás" kifejezés helyett célszerűbb a „viselkedéstudományi tanácsadás" használata. A szakemberek feladata pedig a nyomozási technikák és eljárási cselekmények eredményesebbé tétele és produktívabb alkalmazása (Rainbow és Gregory, 2011).

2.6.2. A profilalkotás általános megközelítései

Ahogy láthattuk, a profilalkotás témája körül sok gyakorlati és tudományos vita zajlik. Az egyes országok saját tapasztalataik és kutatási irányaik alapján alakítják ki a módszereiket, amelyeket az is befolyásol, hogy milyen bűnügyi jelenségekre válaszul jöttek létre. Ezeket az irányokat Muller (2000) és Ivaskevics (2020) három fő megközelítési irányra bontotta: *Bűnügyi Nyomozási Elemzésre*, a *Klinikai/Pszichiátriai megközelítésre*, valamint *Statisztikai*

megközelítésre. Mások, mint Bellavics (2024) a profilalkotás fő megközelítései közé sorolják a v*iselkedéses bizonyíték-elemzést*, illetve a statisztikai megközelítésből kifejlődő *Nyomozási Pszichológiát* is. A teljességre törekedve ezen fejezetben térek ki az angol módszer napjainkban alkalmazott változatára, a *viselkedéstudományi tanácsadás*, *földrajzi viselkedéselemzés* és *nyelvi profilalkotás* területére is. A hazánkban korábban és jelenleg alkalmazott profilelemzési módszereket külön fejezetben ismertetem (lásd: 3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység).

2.6.2.1. Klinikai megközelítés

Ahogy a „*Korai profilok*" című pontban láthattuk (lásd: 2.6.1. Megközelítések a tér és idő kontextusában fejezet alpontja), a klinikai megközelítés sokáig nem jelentett egységes és különálló módszertant. A nyomozásokba bevont pszichológusok vagy pszichiáterek saját szakterületükön megszerzett tudásanyagot és tapasztalatot integrálták a nyomozásokba. (Copson és mtsai, 1997; Ivaskevics, 2020). A megközelítés lényege, hogy bizonyos viselkedési zavarokhoz adott viselkedési jellemzők társulnak, melyek a bűncselekmény során megjelenő viselkedés alapján kikövetkeztethetők (Ivaskevics, 2020).

Kétségtelen – és számos gyakorlati példával is alátámasztható – hogy a pszcihiáterek, klinikai pszichológusok nyomozásokba való bevonása igen produktív lehet (lásd pl. James A. Brussel pszichiáter profilját a „bolond bombagyáros" ügyében, vagy Paul Britton klinikai szakpszichológus elemzését a 1983-as „pentagramos gyilkosság" nyomozásában (Britton, 1997)), ugyanakkor problémát jelent, hogy a kizárólag egyéni tapasztalatokra épülő klinikai profilalkotás veszélyeket rejt magában az objektivitást és tudományos megbízhatóságot illetően, amelyre több tanulmány is felhívta a figyelmet (Rainbow és Gregory, 2011; Ivaskevics, 2020). A megközelítéssel kapcsolatos másik probléma részben egyezést mutat a *Bűnügyi Nyomozási Elemzéssel* kapcsolatban megfogalmazott kritikával: az empirikus alátámasztás is korlátozott. Szerencsére a klinikai megközelítéssel kapcsolatos, illetve annak alátámasztásául szolgáló kutatások folyamatosan bővülnek és fejlődnek, melyhez hazánk is csatlakozott az elmúlt években (Lohner, 2024).

2.6.2.2. Statisztikai megközelítés – „Nyomozási Pszichológia"

Ivaskevics (2020, pp. 121-122) megfogalmazása szerint a *„statisztikai megközelítés, amely elsődlegesen az elkövetői viselkedések, valamint egyéb, a bűncselekmények helyszínéből származó információ elemzését jelenti többváltozós statisztikai eljárásokkal. A módszer alapkoncepciója, hogy a nyomok alapján összeállítható egy részletes viselkedési profil, amely*

sok viselkedési sajátosságot ölel fel (ezért nevezik többdimenziósnak), és amely jellemző az elkövetőre, ugyanakkor megkülönbözteti őt más elkövetőktől. A módszer alkalmazói lényegében egy „viselkedési ujjlenyomatot" próbálnak összeállítani, amelyet összevetnek az adatbázisaikban található más „ujjlenyomatokkal", hogy megtalálják a leghasonlóbbakat." Ahogy a szerző is említi, az első ilyen kutatást Canter és Heritage (1990) végezte el, szexuális bűnelkövetők mintáján és öt különböző viselkedéstípust detektáltak. Ahogy az Egyesült Királyságról szóló alfejezetben is láthattuk, az empirikus alátámasztás áll náluk fókuszban. A módszerből fejlődött ki a *Nyomozási Pszichológiai* módszer, amely David Canter nevéhez köthető. Központi jellemzője a precíz elméleti és természettudományos megalapozottság iránti elkötelezettség. A módszer kidolgozását megelőzően tehát nagyméretű, bűnelkövetőkből álló mintákon végeztek adatgyűjtést, amely lehetővé tette a statisztikai elemzésen alapuló tipológiai rendszerek kialakítását. Ezek a tipológiák képezik az angol irányzat elméleti és gyakorlati alapját (Canter és Youngs, 2009). A *Nyomozási Pszichológia* elméleti kerete nomotetikus kutatási megközelítést alkalmaz, és induktív logikára építkezik, ezáltal fokozottan érzékeny a felhasznált bűnügyi adatok pontosságára. Az a törekvés, hogy a bűnözői profilalkotás pszichológiai háttere tudományos alapokon nyugodjék, részben éppen azokból a kockázatokból és hibalehetőségekből fakad, amelyek a *Bűnügyi Nyomozási Elemzés* korábban alkalmazott módszertanában mutatkoztak meg (Petherick és Turvey, 2023; Bellavics, 2024).

Persze a statisztikai megközelítésnek is megvannak a hátrányai, mint hogy speciális, megszokottól eltérő ügyekben a módszer alkalmazása korlátokba ütközik, illetve, hogy maga az elkövetői viselkedés modellezése még nem lesz használható a nyomozóhatóság számára (Ivaskevics, 2020). A módszer vitathatatlan haszna, hogy az angolok számos olyan empirikus kutatást sorakoztatnak fel, mely az egész világ profilozó egységeinek fontos alapot nyújthat (Ivaskevics és Almond, 2020; Thorley és mtsai., 2018).

2.6.2.3. Bűnügyi Nyomozási Elemzés

A *Bűnügyi Nyomozási Elemzés*, ahogy *Egyesült Államokról* szóló alfejezetben láttuk, a profilalkotó szakértelmére, jelentős nyomozási tapasztalatára és az évek során felhalmozott, különböző ügytípusokban és elkövetőkkel való jártasságára helyezte a hangsúlyt (Douglas és mtsai, 1986). Mindemellett tudományos alapokra is igyekeztek helyezni a tevékenységüket (pl. tipologizálási felosztások, Ressler és Burgess, 1985.), amelyet az éves során több, a témában elmerülő szakember kritikával illetett (Homant és Kennedy, 1998; Vettor, Woodhams és Beech, 1998; Alison és Rainbow, 2011; Canter és mtsai., 2004). Mindemellett az FBI kutatásai

folyamatosan fejlődtek. A 36 elkövető vizsgálatán alapuló kettős tipológiai felosztást is továbbfejlesztették, illetve számos szakkönyvet, tudományos művet publikáltak a 2000-es években is (Hazelwood és Burgess, 2016; Burgess és mtsai., 2007), melyek módszertanilag megalapozottabbak a kezdeti, sokak által kritizált publikációikhoz képest is (Ivaskevics, 2020). A „*Crime Classification Manual*" (Bűncselekmények Osztályozási Kézikönyve, továbbiakban: CCM) (Douglas és mtsai, 2013) című szakkönyv továbbá a bűncselekmények tipológiai felosztására jó kiindulópont lehet mind a gyakorlati szakemberek munkájához, mind a tudományos munkák születéséhez. A kritikák továbbá elvétve veszik figyelembe az értékét és hozadékait annak, hogy megindították a profilalkotással kapcsolatos tudás tudományos és gyakorlati fejlesztését.

2.6.2.4. Viselkedéstudományi tanácsadás (BIA)

Alison, McLean és Almond (2007) kifejti, hogy a bűnözői profilalkotást eredetileg úgy definiálták, mint annak előrejelzését, hogy az elkövető milyen valószínűsíthető szocio-demográfiai jellemzőkkel bír, az elkövetés helyszínén rögzített információk alapján. Az elmúlt évtized során azonban a módszer alkalmazási köre jelentősen kibővült. A figyelem középpontjából fokozatosan háttérbe szorult az elkövető pszichológiai és demográfiai profiljának meghatározása, mint kizárólagos cél, és egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a nyomozás tágabb területei, mint például a kihallgatási technikák, a DNS-alapú nyomelemzés, a földrajzi profilalkotás és a bűnelkövetők kockázati értékelése. A nyomozástámogató egységek szerepe tehát már messze túlmutat a gyanúsítottak paramétereinek meghatározására, vagy az elkövetők viselkedésének magyarázatára tett kísérleteken. Céljuk sokkal inkább a nyomozási technikák és eljárási cselekmények eredményesebbé tételére és produktívabb alkalmazására irányul (Rainbow és Gregory, 2011).

E fejlődési irány következtében az elkövetői profilozással foglalkozó szakembereket az Egyesült Királyságban ma már „*viselkedéselemzési nyomozói tanácsadók*" (Behavioural Investigative Advisors, továbbiakban: BIA) néven említik (Villejoubert, Almond és Alison, 2011). Olvasatukban a BIA-k és a viselkedéstudományi tanácsadás feladata minden esetben a nyomozói döntéshozatal támogatása. Bármilyen „egységes modell" kidolgozása arról, hogy az elkövetők jellemzői előrejelezhetők a bűncselekmény és a nyomozás kontextusa nélkül, nem csak félrevezető, de pontatlan és teljesen életszerűtlen is. Mindezek ellenére a BIA által készített jelentések túlnyomó többsége továbbra is tartalmaz olyan megállapításokat, amelyek az elkövető feltételezhető jellemzőire vonatkoznak. E megállapítások jellemzően valószínűségi

természetűek, és azt jelzik, hogy a nyomozóhatóság milyen mértékű biztonsággal számíthat arra, hogy az adott állítás megfelel a valóságnak (Rainbow és Gregory, 2011).

2.6.2.5. Földrajzi viselkedéselemzés

A földrajzi viselkedéselemzés elméleti alapjait a környezeti kriminológiából szerzi (Chainey, 2021). A környezeti kriminológia abból indul ki, hogy minden bűncselekmény térben (és időben) történik, és az elkövető is egy saját, személyes térbeli mintázatot rajzol, miközben a bűncselekmény helyszínére eljut, a bűncselekményt elköveti, és a helyszínt elhagyja. Az egy elkövetőhöz tartozó bűncselekmények számának növekedése a földrajzi profilozáshoz szükségszerűen egyre több információt szolgáltat az elkövető mentális térképéről. Mindebből adódik, hogy a kriminalisztikában a földrajzi profilozást elsősorban sorozatjellegű bűncselekmények esetén használják (Rossmo, 2012). A földrajzi profilalkotás egy olyan nyomozási módszer, amely a bűncselekmények összefüggő sorozatának helyét használja fel a legvalószínűbb elkövetői lakóhely meghatározásához (Rossmo és Rombouts, 2016). A módszer egyik alapvető megállapítása, hogy a legtöbb bűncselekmény az elkövető lakhelyének viszonylag közvetlen közelében történik, a bűncselekmények száma pedig a lakóhelytől való távolsággal csökken. A bűnügyi utazási távolságok mintázata bűncselekménytípusonként változik (Canter, 2004b). A téma tulajdonképpen egy különálló kutatási részterületet képez, a gyakorlatban pedig több ország alkalmazza a módszereit. A hazánkban meghonosodott bűnügyi elemzési fajtákat is felsorakoztató (korábban és jelenleg hatályos) Bűnelemzési Szabályzat (ORFK, 2001, 2018) az ügyelemzés és bűncselekményi minta elemzésénél tesz külön említést a bűncselekmény helyének jelentőségéről. Az elemzési feladat fényében számos esetben alkalmazhatók földrajzi elemzési eszközök az információk közötti kapcsolatok ábrázolására, elemzési folyamatok támogatására vagy vizuális megjelenítésre. A földrajzi viselkedéselemzés azonban ezen túlmenően, a gyakorlatban is alkalmazható, tudományosan bizonyított összefüggések feltárását végzi az elkövető és az adott cselekmény jellemzői és földrajzi viselkedése, mozgása között (Lohner, 2024).

2.6.2.6. Nyelvi profilozás

A nyelvi profilalkotás az igazságügyi nyelvészet egyik kulcsfontosságú területe, amelynek célja, hogy írott vagy hangzó szövegek alapján meghatározza az ismeretlen szerző szocio-demográfiai és szociokulturális jellemzőit. E módszer nem azonos a grafológiával, mivel nem az írásképet, hanem a nyelvi struktúrákat és tartalmi sajátosságokat elemzi. A nyelvi profilozás során a szakemberek olyan jellemzőket vizsgálnak, mint a szerző neme, kora, anyanyelve, nyelvjárása, iskolai végzettsége, foglalkozása, valamint egyéb, a szövegből induktív módon

kinyerhető információk, például vallási meggyőződés, közösségi hovatartozás vagy ideológiai beállítottság. Módszertana több nyelvészeti diszciplína eredményeit integrálja. A vizsgálatok során különösen fontos szerepet kap a nyelvészeti pragmatika, pszicholingvisztika, dialektológia, stilisztika, szociolingvisztika, valamint a leíró nyelvészet olyan részterületei, mint a fonetika, morfológia, lexikológia és szintaxis. A nyelvészeti pragmatika például a nyelv kontextuális használatát vizsgálja, feltérképezve, hogy a nyelvhasználó milyen céllal és milyen nyelvi eszközökkel hozza létre a szöveget (Ránki, 2021). Mindemellett az igazságügyi nyelvészet számos más eszközével is képes a büntetőeljárások támogatására. Ilyenek lehetnek a szerzőségi vizsgálatok – a szövegalkotó személyének azonosítására irányuló elemzések –, amelyek az alkalmazott nyelvészet egyik fontos részterületét képezik, ugyanakkor szoros kapcsolatban állnak más nyelvészeti diszciplínákkal is. Köztük a stilisztikával, a tartalomelemzéssel, a gendernyelvészettel, a szociolingvisztikával, valamint az igazságügyi és kriminalisztikai nyelvészettel is (Ürmösné, 2019). Feltételezhető, hogy az internet térnyerése és azzal járó következmények okán a terület egyre nagyobb hangsúlyt kap majd a jövő nyomozástámogatásában (Haller, Petőfi és Mérszáros, 2021).

2.6.2.7. Viselkedési bizonyíték-elemzés (BEA)

A *viselkedési bizonyíték-elemzést* (BEA) a módszert megalkotó Brent E. Turvey nem önálló foglalkozásként, hanem egy speciális készségként írja le, amelyet különböző szakmai szerepekben (például nyomozóként, jogi asszisztensként, ügyvédként, szociális munkásként, igazságügyi szakértőként vagy mentálhigiénés szakemberként) egyaránt hasznosítani lehet (Turvey, 2022).

A módszer deduktív logikára épül, és idiografikus megközelítést képvisel, amely az egyes bűncselekményeket önálló, komplex eseményekként értelmezi. A módszertan egyik alapvető kritikája a korábban alkalmazott profilalkotási eljárásokkal szemben azok induktív jellege, amely hajlamos lehet figyelmen kívül hagyni az egyedi esetjellemzőket, ezáltal általánosító, olykor félrevezető következtetésekhez vezethet (Petherick és Turvey, 2023).

A BEA középpontjában a konkrét cselekményre, annak bizonyítékaira és kontextusára fókuszáló elemzés áll. Nem feltételezi, hogy a bűncselekményhez kapcsolódó viselkedés tükrözi az elkövető állandó vagy meghatározó személyiségjegyeit. Inkább arra törekszik, hogy feltárja, milyen jellemzők, kapcsolatok és tulajdonságok figyelhetők meg az egyes bűncselekményekben. Ennek eredményeképpen a BEA-profilok nem következtetnek arra, hogy ki az adott személy, ki lehetne, vagy ki szeretne lenni – csak arra, hogy mit képes a döntésein és viselkedésén keresztül megmutatni számunkra (Turvey, 2022).

A módszertan három fő elemzési szakaszt határoz meg: (1.) a bűncselekmény meghatározása a tárgyi bizonyítékok alapján, (2.) a helyszíni viselkedési nyomok vizsgálata a bűntett végrehajtásához kapcsolódó döntések rekonstruálása érdekében, (3.) az áldozat jellemzőinek elemzése, különös tekintettel az elkövetővel való interakciók dinamikájára és a kontextuális veszélyeztetettség mértékére (Petherick és Turvey, 2023). A hangsúlyt tehát az elkövető viselkedése és a helyszín, illetve az áldozat közti dinamikának a pontos és lehetőleg teljes mértékben a rendelkezésre álló bizonyítékokon alapuló, fegyelmezett analitikus logikát követő elemzésére helyezi (Petherick és Turvey, 2023).

Petherick és Turvey (2023) hangsúlyozza, hogy a viselkedéses bizonyíték-elemzés interdiszciplináris tudományos megalapozottságot igényel, melynek során a profilalkotónak mind a viselkedéstudományokban, mind a forenzikus tudományokban jártasnak kell lennie, vagy legalábbis nyitottnak kell lennie a különböző szakterületek közötti együttműködésre.

A BEA módszertana szerint minden bűncselekményt és annak elkövetőjét önálló entitásként kell vizsgálni, deduktív logikai úton, nem előzetes kategorizációk alapján. Turvey megközelítése tehát szakít az induktív alapú tipológiák kizárólagos alkalmazásával, ugyanakkor nem utasítja el teljes mértékben azok alkalmazhatóságát sem. Helyette egyfajta iránytűként tekint rá az elemzések során. Például a motivációk meghatározásakor alkalmazhatónak tartja a tipologizálási modelleket. A módszer hangsúlyozza a kontextuális tényezők – az áldozat, az elkövető és a helyszín – integrált értelmezését, valamint azt, hogy a tipológiai keretek alól az egyedi esetekben indokolt eltérés nemcsak lehetséges, hanem szakmailag elvárható is (Petherick és Brooks, 2021; Petherick és Turvey, 2023).

2.6.3. A profilelemzési megközelítések kritikái

Turvey (2022) részletesen kitér az egyes profilelemzési módszerek vizsgálatára, kiemelve azok hátrányait, melyeket az alábbi, 3. számú táblázatban foglaltam össze.

3. táblázat Brent E. Turvey profilmódszertani kritikáinak összefoglalása (saját szerkesztés)

Profilalkotási módszer	Leírás	Kritikai megjegyzések
Bűnügyi Nyomozási Elemzés (Criminal Investigative Analysis, CIA)	- Befejezetlen, nem tesztelt, nomo-induktív módszer - Eredetileg az FBI által kifejlesztve egy kis mintán alapuló, elavult vizsgálat alapján - A szervezett/szervezetlen	- Tudományosan megalapozatlan - A dichotómia hamisnak bizonyult, nincs valódi alkalmazhatósága - Forenzikus célokra alkalmazva félrevezető lehet

	dichotómiára épül - Főként általános bűnügyi statisztikákra és heurisztikus tapasztalatra támaszkodik	- Az FBI-hoz kötött presztízs ellenére sokszor megbízhatatlan
Diagnosztikai Értékelések/Klinikai megközelítés (Diagnostic Evaluations, DE)	- Klinikusok (orvosok, pszichológusok) készítik - Egyéni terápiás modellek és szubjektív tapasztalat alapján - Diagnosztikus fókusz, gyakran klinikai szövegek alapján - Nem egységes módszertan, nagy eltérések az alkalmazásban	- Széttartó módszerek, kevéssé hasznos a nyomozók számára - A valós ügyekhez való kapcsolódás gyakran hiányzik - Az értelmezések túl elvontak vagy túl sablonosak lehetnek
Nyomozási Pszichológia (Investigative Psychology, IP)	- Tudományos igényű megközelítés statisztikai alapon - Tanulmányokra és kvantitatív adatokra épül - Cél a profilozás tudományos alapokra helyezése - Elméletileg koherens, de gyakran elvont marad	- A statisztikák nem elegendők önmagukban - Hiányzik a gyakorlati alkalmazhatóság - Gyakran disszertációs jellegű „adat-dömpinget” eredményez - A rendőrök számára kevéssé használható információ
Földrajzi Profilalkotás (Geographic Profiling)	- A Nyomozási Pszichológiához hasonló kvantitatív megközelítés - Térképes elemzéseken és valószínűségi modelleken alapul - Általában egy térképes ábrázolással zárul (kör vagy ékjelzés) - Gyakran kiegészül elkövetői profilokkal is	- Az elméleti keret gyenge, gyakran hiányzik a kriminálpszichológiai háttér - Ha a rendőrség kritikátlanul alkalmazza, félreviheti a nyomozást - Az elkövetői kör behatárolása sokszor túl tág vagy téves

2.7. A profilalkotással kapcsolatos főbb tévhitek

A témával foglalkozó egyes szerzők, tudományos és gyakorlati szakemberek sokszor egymást bírálják a témakört érintően, az egyes megközelítések pedig egymással „versengenek”. Kocsis (2015) külön tanulmányban foglalkozik azokkal a hiányosságokkal, amelyek felmerülnek a témakör (tudományos) megjelenése kapcsán. Álláspontja szerint a szakterület koherenciájának hiánya egymásnak ellentmondó és vitatható elméletek megszületését eredményezi. Másrészt

problémának látja a felállított paradigmák érvényességét vizsgáló kutatások hiányát, emellett taglalja a témakör népszerűsége okán kialakult túlzott érdeklődés kontraproduktív hatásait.

Geberth (1996) szerint a profilozó olyan nyomozó vagy tanácsadó, aki elemzi a helyszín(ek)ről, az áldozat(ok)tól és a tanú(k)tól származó információkat azért, hogy megpróbáljon pontos leírást készíteni a bűncselekményt elkövető személyről. Úgy, ahogy a profilozó szakember képesítését és meghatározását, úgy az elkészült profil tartalmát érintően is találkozhatunk egymásnak ellentmondó álláspontokkal. Homant és Kennedy (1998) szerint az osztályozás vagy az elkövető profilja tartalmazhat pszichopatológiai állapotokat, személyiségjegyeket, viselkedési mintákat és demográfiai jellemzőket. Ezek meghatározása nem a bűncselekmény önálló megoldására irányul, hanem inkább más bizonyítékok kiegészítésére és a gyanúsítottak körének potenciális szűkítésére (Woodworth és Porter, 2000).

A profilalkotás nem adja meg az elkövető konkrét személyazonosságát, inkább azt jelzi, hogy milyen típusú személy követte el a bűncselekményt. Homant és Kennedy (1998) megállapításainak részben ellentmondva Alison és Rainbow (2011), valamint Ivaskevics (2020) szerint a vizsgálat bár általános felvetés szerint bizonyos viselkedési és személyiségjegyekre összpontosít, fontos megjegyezni, hogy a profilelemzéssel kapcsolatos egyik legnagyobb tévhit, hogy a profilozó az ismeretlen elkövető személyiségjegyeit igyekszik feltérképezni (Rainbow és Gregory, 2011). Egyetlen kutatás sincs, amely bizonyítottan kimutatta volna, hogy egy elkövető bűncselekmény elkövetése közben tanúsított viselkedése és konkrét személyiségjegyei között összefüggés lenne. A viselkedésből stabil személyiségvonásokra következtetni nem lehet, sokkalta általánosabb és óvatosabb kapcsolatokat állapítanak meg (Ivaskevics, 2020).

További, több helyen előforduló tévhit, hogy a profilelemzés folyamata kizárólag a pszichológiai tudományokból származik, és annak végzésére kizárólag pszichológusok alkalmasak (Canter, 2000). Bár a profilalkotás történetét áttekintve megismerhetjük azt a megközelítést, miszerint kezdetekben a klinikai szakpszichológusok, pszichiáterek adtak új irányokat a nyomozásoknak, de ezek sikeressége koránt sem volt cáfolhatatlan, és ez a nézet napjainkban már mind a szakirodalomban, mind a gyakorlatban túlhaladott (Alison és Rainbow, 2011).

További a profilalkotással kapcsolatban elterjedt nézet, hogy az kizárólag sorozatgyilkosságok elemzésére szolgál. Nagy és Elekesné Lenhardt (2004) szerint a módszer minden olyan „helyszínes” ügyben alkalmazható, ahol az elkövető által alkalmazott erőszaknak nyomai vannak, illetve azokban az esetekben, ahol az erőszakos cselekmény „szokatlan”, „bizarr” az

elkövető pszichopatológiájának jegyét is magán hordozza (Douglas és mtsai, 2006; Turvey, 2012) (például rituális cselekmények esetében amikor az elkövető az áldozat testére rajzol, vagy testrészt, húsdarabot levág, kiharap az áldozat testéből). Ugyanakkor a hazánkban alkalmazott módszerek esetén a fentiek sem feltétlenül kritériumai a módszer alkalmazásának, tekintettel például arra, hogy a személy és dolog elleni erőszakos deliktumtípusok elemzésén túl az ún. gyanús eltűnések elemzésére is alkalmazható (bővebben lásd: 3. Profilalkotás a gyakorlatban – a kriminalisztikai perspektíva, azon belül kiemelten a 3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység című fejezetekben).

2.8. Multidiszciplináris szemlélet

A bűnügyi profilalkotás módszertana a kezdetektől fogva több szakterület együttműködésének, és ezért viták és különböző megközelítések ütközésének is színtere. A viselkedéses bizonyíték-elemzés (BEA) különösen nagy hangsúlyt fektet a multidiszciplináris szemlélet érvényesítésére, amely a viselkedéstudományok és a forenzikus diszciplínák integrációját kívánja meg (Turvey, 2022). E megközelítésből adódóan a profilalkotói tevékenység csak akkor lehet hatékony, ha az azt végző szakember rendelkezik mindkét területen jártassággal, vagy legalábbis nyitott az interdiszciplináris együttműködésre (Petherick és Turvey, 2023).

A hazai gyakorlatban is napjainkra már érvényesül ez a szemlélet, hiszen a magyar profilalkotás célja nem egyetlen módszer kizárólagos alkalmazása, hanem a különböző tudományterületekről származó szaktudás integrálása egy gyakorlatorientált, adaptív eljárásrendbe. A magyar rendőrség számára kidolgozott megközelítés ezért elsősorban a gyakorlat diktálta, pragmatikus szükségleteket elégíti ki, a bűnügyi elemző-értékelő tevékenységre építve, azt továbbfejlesztve a viselkedéskutatás eredményeivel (Lohner, 2024).

Mivel az egyes profilalkotási iskolák alapfeltevéseikben is gyakran ellentmondanak egymásnak, a módszerek önálló és kizárólagos alkalmazása korlátozott eredményességgel járhat (Canter és Youngs, 2009; Petherick és Turvey, 2023). A deduktív (pl. FBI) és induktív (pl. brit pszichológiai iskola) megközelítések éles szembeállítása helyett azok kombinációja gyakorlati szempontból sokkal gyümölcsözőbb lehet. Az FBI módszere például kimondottan speciális, ritka, és nehezen feltárható bűncselekmények – elsősorban sorozatgyilkosságok – esetében alkalmazható sikerrel, és ebből fakadóan jelentős szubjektív elemeket is tartalmaz (Douglas és mtsai., 1986). Ezzel szemben a brit statisztikai megközelítés szélesebb körben, a gyakrabban előforduló bűncselekménytípusok esetén nyújt hatékony segítséget, mivel nagy

elemszámú adatokra épül, és kevésbé támaszkodik egyéni intuícióra (Fox és Farrington, 2012; Killmier, Mueller-Johnson és Coupe, 2019). E két irányzat különbségeiből nem kizáró, hanem kiegészítő viszony következik: míg a gyakori eseteknél az induktív, statisztikai eljárások kínálnak hatékony megoldásokat, addig a ritkább, speciális cselekménytípusok esetében – különösen szexuális indíttatású bűncselekményeknél – a deduktív, egyedi elemzések elengedhetetlenek (Lehoczki és Ronyecz, 2021; Petherick, 2009). A deduktív logikára épülő profilozás sem lehet azonban teljes induktív támpontok nélkül, hiszen a viselkedés megértése sokszor statisztikai mintázatok felismerésével válik értelmezhetővé (Petherick és Turvey, 2023).

2.9. Fejezet összegzés

A fenti fejezet alapján láthattuk, hogy a profilalkotás egy bizonyíték-alapú, multidiszciplináris, nyomozástámogató módszer. A szakirodalom sokféle elnevezést és definíciót használ (FBI-eredetű megközelítések, viselkedéses bizonyíték-elemzés, nyomozási pszichológia stb.), de ezek közös pontjai, hogy a bűncselekmény során tanúsított viselkedésből, a cselekmény körülményeiből és a sértett jellemzőiből levont következtetések a nyomozás és egyes eljárási cselekmények támogatását, nem közvetlenül az elkövető azonosítását szolgálják. A profilalkotás ezért a kriminalisztika eszköztárához tartozik, erős kriminológiai és kriminálpszichológiai beágyazottsággal; elsődleges rendeltetése a hipotézisalkotás, az erőforrás-optimalizálás és a nyomozási stratégiák megalapozása.

Logikája két fő elven alapulhat: az induktív megközelítés nagy minták statisztikai mintázataiból vezet le valószínűségi állításokat, míg a deduktív – különösen a BEA – az egyedi ügy tárgyi és viselkedéses bizonyítékain, rekonstrukcióján és hipotézis-tesztelésén nyugszik. E logikai kereteket a konzisztencia, a homológia és a differenciálhatóság elvei támogatják, ugyanakkor empirikus érvényességük eltérő mértékű, ezért a stabil pszichológiai tematikák azonosítása fontosabb, mint az elszigetelt aktusoké. A történeti és földrajzi fejlődés alapján kirajzolódik a klinikai (kezdetben intuíció- és tapasztalat-vezérelt), a statisztikai/nyomozási pszichológiai (empirikus, többváltozós modellekre épülő), az FBI-hoz köthető tipológiai, a brit viselkedéstudományi tanácsadói (BIA), továbbá a földrajzi és nyelvi profilozási irány, valamint a deduktív BEA megközelítés. E módszerek értéke és korlátai különböznek: a tisztán klinikai vagy dogmatikus tipológiák megbízhatósági problémákat vetnek fel, a statisztikai megoldások

a gyakori ügytípusoknál hasznosak, de speciális esetekben kevésbé; a deduktív, bizonyíték-fókuszú elemzés egyediséget és módszertani fegyelmet követel.

A fejezet eloszlatja a fő tévhiteket is: nincs bizonyított, közvetlen átjárás a helyszíni viselkedés és stabil személyiségvonások között; a profilalkotás nem sorozatgyilkosságokra „szűkített" eszköz, és nem (önálló) bizonyítási módszer. A hazai és a korszerű gyakorlat ezért a kombinált induktív–deduktív gondolkodást és az interdiszciplináris megközelítést preferálja, amelybe a kriminálpszichológiai, kriminológiai, igazságügyi szempontok egyaránt beépülnek. Ennek megfelelően a terminológia is változik, fejlődik: a brit és a hazai gyakorlatban a „viselkedéstudományi tanácsadás", illetve utóbbinál a „speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység" kifejezés pontosabban ragadja meg a módszer lényegét. Összességében a profilalkotás, vagy viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatás a kriminalisztika és a viselkedéstudományok határterületén elhelyezkedő, bizonyíték-alapú, bűnügyi elemzői módszer, amely az elkövető bűncselekményben megnyilvánuló viselkedési mintázataiból, a bűncselekmény körülményeiből, a sértett jellemzőiből következtet a tettes jellemzőire. Célja pedig a nyomozások produktív támogatása.

3. PROFILALKOTÁS A GYAKORLATBAN – A KRIMINALISZTIKAI PERSPEKTÍVA

A profilalkotás alkalmazása kapcsán alapvető jelentőségű hangsúlyozni, hogy e módszer nem helyettesíti a büntetőeljárás hagyományos nyomozási eszközeit és technikáit, hanem azok kiegészítőjeként értelmezhető, a kriminalisztikai „eszköztár" egyik specializált elemeként. Más kriminalisztikai módszerekhez hasonlóan a profilalkotás is hozzájárulhat a nyomozás előrehaladásához, ám lényeges különbség, hogy – egyes kriminalisztikai módszerekkel ellentétben (pl. daktiloszkópiai vizsgálat) – nem alkalmas az elkövető személyazonosságának megállapítására (Lehoczki, 2021), és bizonyítékként sem használható fel az eljárásban.

A profilalkotással kapcsolatban bizonyos szerzők alapvetően azt mondják, hogy olyan helyszínhez köthető bűncselekmény esetén alkalmazható, ahol az elkövető által alkalmazott erőszak fizikai nyomokat hagy maga után (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004), és ahol a cselekmény jellege „szokatlan", illetve pszichopatológiai vonásokat tükröz (Douglas és mtsai, 2006; Turvey, 2012). Bár a módszert – ahogy az a profilozás történetének megismeréséből kitűnik – kezdetben szexuális és más, nehezen meghatározható motivációjú emberölések esetén alkalmazták, mára jelentős mértékben kiszélesedett a „profilozható ügyek" köre: szexuális bűncselekmények (Holmes és Holmes, 2009), gyújtogatások (Kocsis, 2006), zaklatások (Groves és mtsai, 2004), erőszakos vagyon elleni bűncselekmények (Yapp, 2010; Ivaskevics, 2015), sőt még kiberbűncselekmények (Chiesa, Ducci és Ciappi, 2009) elemzésére is alkalmazzák. Napjainkban a gyakorlati igények előtérbe helyezték a módszer gyanús eltűnéses ügyek nyomozásában nyújtott segítségét is, ahol a viktimológiai elemzések, eltűnések körülményeinek vizsgálata bírnak relevanciával (Lohner, 2024). A módszer továbbá nem követeli meg azt sem, hogy bűncselekmény-sorozat legyen a vizsgálat tárgya, az egyszeri elkövetések esetén is jól alkalmazható (Salfati, 2000, 2001; Salfati és Haratsis, 2001; Crabbé és mtsai, 2008).

A bűnügyi profilozás nyomozásokban való alkalmazásának gyakorisága és a témával foglalkozó szakirodalom mennyisége a 90'-es évek elemzései alapján jelentős növekedést mutatott (Copson, 1995; Egger, 1999; Wilson, Lincoln és Kocsis, 1997; Witkin, 1996). A profilelemzési technikák már világszerte elterjedtnek tekinthetők (Homant és Kennedy, 1998). Kezdetben (1971 és 1981 között) az FBI profilkészítői 192 alkalommal nyújtottak segítséget a hatóságoknak (Pinizzotto, 1984). Később (Douglas és Burgess, 1986) ez a szám évi 600-ra emelkedett, Witkin (1996) tanulmánya alapján pedig évente körülbelül 1000 esetet érintett.

Ugyanígy az Egyesült Királyságban is az igénybevétel növekedéséről számoltak be (Copson, 1995). Bár nem tartalmaznak számszerű becsléseket, Snook és munkatársai (2007a) a profilelemzési módszerek megjelenését említik Svédországban, Finnországban, Németországban, Kanadában és Hollandiában is.

Snook és mtsai. (2007b) kutatásukban ötvenegy kanadai bűnügyi nyomozót kérdeztek meg a bűnügyi profilalkotással kapcsolatos tapasztalataikról, valamint annak hasznosságáról és érvényességéről alkotott véleményükről. A megkérdezettek többsége egyetértett abban, hogy a bűnügyi profil segítette az ügyek felderítését, értékes nyomozási eszközként szolgált, és hozzájárult az esetek jobb megértéséhez. Ugyanakkor csak kevesen gondolták úgy, hogy a profilt bizonyítékként kellene felhasználni a bíróságon, minden bűncselekménytípus esetében alkalmazható lenne, vagy, hogy ne állna fenn a nyomozás félrevezetésének kockázata. Azok közül, akik már alkalmaztak bűnügyi profilt konkrét ügyekben, a legtöbben arról számoltak be, hogy az hozzájárult a nyomozás eredményességéhez, a profilalkotó pontos előrejelzéseket adott, és a profil operatív szempontból is hasznosnak bizonyult.

Kocsis és Palermo (2007) szerint, míg a rendőrök valóban úgy tűnik, hogy támogatják a módszert és elégedettséggel nyilatkoznak a profilok nyomozásokban való használatáról, amikor felmerül a profil segítségnyújtásának kérdése konkrét ügyekben a válaszok már kevésbé tűnnek meggyőzőnek. Pinizzotto (1984) megállapítása szerint, míg a megkérdezett rendőrök 77%-a hasznosnak tartotta a profilt a nyomozás valamilyen kontextusban történő fókuszálásában, csak 17%-uk vélte úgy, hogy a profil valóban segített az elkövető azonosításában. Véleményem szerint ezek az eredmények alátámasztják, hogy a profilalkotásnak nem az elkövető azonosítása és bizonyítékként való felhasználása a feladata (ahogy arra a Rachel Nickell ügyben az Egyesült Királyságban tettek „kísérletet"), hanem az egyes eljárási cselekmények támogatása, amelyek közvetetten hozzájárulnak az elkövető azonosításához és a bizonyításhoz.

Az FBI szakmai cikke (Jarvis és Scherer, 2014) szól arról, hogy a *Bűnügyi Nyomozási Elemzést* kizárólag elkövetői profilalkotásként jellemezni túlzottan leegyszerűsítő és elavult. Ezt a nézőpontot alátámasztják a bűnügyi elemzőkkel készített interjúik eredményei. Ennek nyomán rámutattak, hogy a tanácsadási szolgáltatások messze túlmutatnak az elkövetői profilalkotáson, és valójában a nyomozás során hasznosabbak lehetnek a nyomozási stratégiákra, kihallgatásokra vonatkozó javaslatok. Mindez összhangban áll mind a hazai profilozó egység (SNYV) módszertani eszköztárával és szakmai kereteivel, mind az Alison és Rainbow (2011) már kifejtett értelmezésével. A profilalkotás alatt tehát számos módszert és felhasználási területet értünk. Ezek közös jellemzői, hogy a kriminalisztikai, klasszikus rendőri szemléletmód

mellett alapvetően az elkövető viselkedésére koncentrálnak: levonják az erre vonatkozó következtéseket akár az áldozat jellemzőiből, helyszíni magatartásmintákból, gyanúsított által kommunikációs helyzetben tanúsított viselkedésből kiindulva, és ez alapján nem csak paramétereket szolgáltatnak, hanem nyomozási javaslatokat fogalmaznak meg (Alison és Rainbow, 2011). Ezek okán a továbbiakban a profilalkotás tárgykörébe számos viselkedéselemzés-alapú nyomozástámogató módszer tartozik, melyek jelen fejezetben kerülnek ismertetésre.

Nyomozástámogató módszer lévén, a következőkben a profilalkotás gyakorlati alkalmazási lehetőségeit a kriminalisztika (= ”nyomozástan”) aspektusából veszem górcső alá.

3.1. A kriminalisztika fogalma, rendszere

„*A kriminalisztika lényegét tekintve főként gyakorlati – és kisebb részben – elméleti bűnügyi nyomozástan, azaz a bűnügyi tudományoknak azon ága, amely a bűncselekmények felderítésének (megelőzésének) és bizonyításának eszközeit és módszereit tárja fel, alkotja meg, rendszerezi és alkalmazza normatív jogi kereteken belül. A mellékfunkcióként megjelenő bűnmegelőzésen túlmenően alapvető funkciója a felderítés, illetőleg a minél több és minél hitelesebb bizonyíték megszerzése, a – végső soron bíróság általi – büntetőjogi felelősségre vonás megalapozása, biztosítása. Sommásan tehát a kriminalisztika a hatékony és szakszerű bűnüldözés tudománya, amelynek nincs olyan részterülete, amely ne szolgálná a bűn elleni harcot, azaz a bűnelkövetők leleplezését és bíróság elé állítását akár a szülőhelyének számító európai kontinensen, akár azon túl.”* (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022, p. 27).

A kriminalisztika a kontinentális felfogás szerint felosztható krimináltechnikára, krimináltaktikára (általános rész) és kriminálmetodikára (különös rész). Az általános részhez sorolható továbbá a kriminalisztikatörténet és –elmélet, vagyis a kriminálmetodológia, a kriminálstratégia (Mészáros, 2016), illetve a kriminállogisztika is (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

A *krimináltechnika* a természettudományok és forenzikus ismeretek alkalmazásával szolgálja a bűnfelderítést és bűnmegelőzést, műszaki-technikai eszközök és módszerek szakszerű felhasználásával. Ide tartoznak például a fizikai-kémiai műszerek, informatikai eszközök, valamint olyan szakterületek, mint a nyomtan, daktiloszkópia, ballisztika és a szagazonosítás, melyeket a krimináltechnika fejlesztett ki és alkalmaz a gyakorlatban.

A *kriminálták*taktika elsősorban társadalomtudományi ismeretekre épül, (pl. kriminálpszichológia) és a személyi jellegű bizonyítékszerzési mozzanatok főbb sajátosságaival és összefüggéseivel foglalkozik (terheltek, sértettek, tanúk, az eljáró szakemberek részvételével végbemenő bizonyítékszerzési folyamatokkal). *„Mindezzel a kriminál*taktika általában a nyomozási cselekmények célszerű és hatékony foganatosítását segíti elő. Rámutat az egyes bizonyítékok keletkezésével és beszerzésével kapcsolatos veszélyforrásokra, a nyomozást végző szerv vagy személy magatartásának hiányosságaira, – a kriminálinformatika és cselekvéstan segítségével pedig – a nyílt (és kis részben a titkos) nyomozás tervezésével, szervezésével, integrálásával, logisztikájával kapcsolatos követelményekre, az adatok beszerzésével és feldolgozásával kapcsolatos műveletek kellő összehangolására."* (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022, p. 30)

A *kriminálmetodika* többnyire nem foglalkozik egy adott bűncselekmény eredményes nyomozásával, hanem – a kriminál*technikai* és kriminál*taktikai* alapismeretek szoros integrációjával és adaptálásával – kifejezetten egyes bűncselekménytípusok felderítésére és bizonyítására, valamint azokhoz kapcsolódó taktikai ajánlások kidolgozására koncentrál. Tipikus példaként említhetők az emberölések, gyújtogatások, robbantásos cselekmények, betörések vagy csalások nyomozása. Lényegét tekintve a kriminálmetodika a kriminalisztika alkalmazott ága, azaz szakkriminalisztika, amely az adott bűncselekményfajták jellegzetes elkövetési módjaira, a lehetséges személyi és tárgyi információforrásokra, valamint általánosságban a bűnügyek sajátosságaira irányítja a figyelmet (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

Ezek a területek a gyakorlatban szorosan összefonódnak, számos átfedést mutatnak. A profilalkotás sem lehetséges a kriminál*technika* – legalább alapvető – ismerte nélkül, hiszen az ebből származó adatok értelmezése kulcsfontosságú. Ugyanakkor a profilalkotás kapcsolódási pontjai szorosabbnak mondhatók a kriminál*taktikával*, valamint kriminálmetodikával. A kriminál*taktika* foglalkozik a személyi jellegű bizonyítékgyűjtéssel, mely a profilalkotás alapvető rendeltetésével mutat párhuzamot. A kriminálmetodika profilelemzési kapcsolódása pedig az egyes deliktumtípusok és elkövetői jellemzők megismerésében érhető tetten.

3.2. A nyomozás

A kriminalisztika a nyomozást egyrészt szabályozott, célorientált munkafolyamatként, másrészt sajátos megismerési módszerként értelmezi, amely a múltbeli események

rekonstruálására és az igazság feltárására irányul.[8] A megismerés folyamata érzékelési és racionális elemek egységére épül, amelyet a gyakorlat hitelesít. A nyomozás során az eljáró személy érzékeli a bűncselekmény által okozott jelenségeket, majd ezek gondolati feldolgozásával – a kriminál technikai eszközök, a tapasztalat és az elmélet segítségével – felépíti a cselekmény rekonstruált képét. Mivel az események nem mindig közvetlenül észlelhetők, a megismerés korlátozott, jogilag kötött és gyakran töredékes információkra támaszkodik, így szükség van hipotézisalkotásra és azok ellenőrzésére is (Balláné Füszter és mtsai., 2005).

A nyomozásban központi szerepet tölt be a *kriminalisztikai gondolkodás*, amely az okozatból kiindulva következtet az okokra, és a részletekből építi fel az egészet. Ez a gondolkodásmód rekonstruktív, hipotetikus, verziókban gondolkodó, és logikai műveletekre – indukcióra, dedukcióra, analógiára stb. – épül. Fontos szerepet játszik benne az intuíció, a fantázia, az empátia és a kételkedés, valamint a jogi szempontú értékelés. A hatékony kriminalisztikai gondolkodáshoz elengedhetetlen az ügytípusok, az elmélet és a gyakorlati tapasztalatok mély ismerete, a kollektív tapasztalatok hasznosítása, valamint a folyamatos önellenőrzés és tanulás. Mindez a nyomozásban nemcsak a tények és összefüggések felismerését segíti elő, hanem az előrelátó, kreatív és problémamegoldó hozzáállást is biztosítja. A nyomozás nem csupán eseményrekonstrukció, hanem célirányos, joghoz kötött, strukturált hatósági tevékenység. Alapja a kriminalisztikai kérdések rendszerszemléletű vizsgálata, amely révén az objektív igazsághoz lehető legközelebb kerülve lehet megalapozott jogi döntést hozni (Balláné Füszter és mtsai., 2005).

3.2.1. Felderítés és vizsgálat

A profilalkotás alkalmazási területeinek megértéséhez szükséges tisztáznunk a büntetőeljárás felderítési és vizsgálati szakasza közötti különbséget. Az új büntetőeljárási törvény (2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, továbbiakban: Be.) a korábban egységes nyomozási szakaszt felderítésre és vizsgálatra osztotta (Székely, 2021), továbbá az eljárás részévé tette az előkészítő

[8] *„Bár a nyomozás során mindig a tények valóságnak megfelelő megállapítására kell törekedni, ez korántsem jelenti azt, hogy akár a vizsgált esemény (történeti) tényállását, akár más – az eljárás szempontjából releváns – dolgot teljes mértékben fel kellene (lehetne) tárni. Itt az ún. „objektív igazság" problémájáról van szó. Az „objektív igazság" a jogi és a kriminalisztikai szakirodalomban és gyakorlatban bevett, megszokott kifejezés. Valójában azt jelenti, hogy a tárgyra vonatkozó megszerzett ismeret megfelelően, híven tükrözi a tárgy lényeges, jellemző tulajdonságait, és a tárgy meg a rá vonatkozó ismeret között fennálló e viszony objektív, azaz független attól, hogy a megismerő szubjektum erről tud-e vagy sem, akarja-e ezt, vagy sem."* (Balláné Füszter és mtsai., 2005, pp. 43-44)

eljárást, amelyre a nyomozást megelőzően kerül sor (Budaházi, 2018). Budaházi (2018) megfogalmazása szerint: *„az előkészítő eljárás során az alkalmazott módszerekkel, eszközökkel nem tényeket kíván a hatóság/szerv igazolni, hanem a tények lehetséges forrásait kívánja megvizsgálni. Ha a gyanú megállapíthatóvá válik, a nyomozást elrendelik, amely a felderítési szakasszal veszi kezdetét. A felderítés során az ügyészség törvényességi felügyeletet gyakorol, […] A felderítés a gyanúsított kihallgatásáig tart, vagyis ezen nyomozási szakasz elsődleges célja az elkövető azonosítása. A felderítés elsősorban adatgyűjtésre irányul majd, olyan adatokra, amelyek megszerzése elegendő ahhoz, hogy a gyanúsítás közölhetővé váljon, illetve a gyanúsítotti kihallgatás megtörténhessen.”*

A felderítés a nyomozás előkészítő, szélesebb körű, empirikus része, amely az ismeretlen körülmények, tények feltárását jelenti, míg a bizonyítás a jogi szempontból szabályozott, formális eljárási szakasz, melynek célja a feltárt tények érvényességének eljárásjogi keretek közötti igazolása. Míg a felderítés lehet informális, a bizonyítás mindig formális, szabályokhoz kötött. A felderítés különböző formákban jelenhet meg (pl. nyomozás ismeretlen tettes ellen, titkos információgyűjtés, adatgyűjtő, elemző jellegű tevékenység). A bizonyítás ezzel szemben az állítások igazolása olyan eszközök és módszerek segítségével, amelyek megfelelnek az eljárásjogi követelményeknek (Balláné Füszter és mtsai., 2005). Dobos János a felderítést egyértelműen az ismeretlen tettes személyének megállapítására irányuló tevékenységgel azonosítja (Dobos és Kovács, 2008; Kovács, 2021), Kovács (2021) szerint a felderítés az „ügytől a személyig modellnek”, a vizsgálat a „személytől az ügyig modellnek” feleltethető meg.

Összefoglalva és némileg leegyszerűsítve: amíg a gyanúsított személye nem ismert, felderítési szakról, a gyanúsítástól kezdve vizsgálati szakról beszélhetünk.

3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében

A szakirodalomban a profilelemzés számos alkalmazási területe megjelenik, melyeket az alábbi, 4. táblázatban a felderítési és vizsgálati szakasz vonatkozásában szemléltetek.

4. táblázat A profilalkotás lehetséges alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakaszban (saját szerkesztés)

Profilalkotás céljai, felhasználási lehetőségei a büntetőeljárásban			
Alkalmazási terület	**Felderítési szakasz (általában)**	**Vizsgálati szakasz (általában)**	**Hivatkozás**
gyanúsítotti kör szűkítése/ismeretlenes profil	X	-	Ressler és mtsai, 1995; Alföldi, 2012a
motiváció feltárása	X	X	Kocsis és Palermo, 2007
kihallgatástaktikai javaslatok megfogalmazása	X[9]	X	Kovács és mtsai, 2019; Gudjonsson, 2003
erőforrások elosztása, rangsorolása	X	X	Snook és mtsai., 2007a, 2007b
proaktív és kreatív nyomozási technikák alkalmazásának támogatása	X	X	Douglas és mtsai, 2006; Douglas és Olshaker, 1996; Lehoczki, 2021
pszichológiai csapdák és taktikai fogások	X	-	Kovács és mtsai., 2019,
médiakommunikáció és médiastratégia	X	X[10]	Kovács és mtsai., 2019
lakosság bevonása	X	X[11]	Kovács és mtsai., 2019; Rossmo, 1998
erőszak eszkalálódásának megakadályozása, bűnismétlés kockázatának felmérése	-	X	Turvey, 2012; Kocsis és Palermo, 2007
sorozatba illeszthetőség vizsgálata, bűncselekmények összekapcsolása	X	X	Turvey, 2012; Douglas és mtsai, 2006

[9] A módszer nem csak gyanúsított, hanem tanúkihallgatások támogatására is alkalmazható.
[10] Bár az elkövetőre vonatkozóan alapvetően a felderítési szakaszban lehet szerepe, nem csak az elkövető kézre kerítése, hanem adott esetben akár további potenciális sértettek felkutatására is alkalmazható.
[11] Bár az elkövetőre vonatkozóan alapvetően a felderítési szakaszban lehet szerepe, nem csak az elkövető kézre kerítése, hanem adott esetben akár további potenciális sértettek felkutatására is alkalmazható.

további ügyek gyanúsítotthoz kapcsolása	-	X	Dumont és Dubois-Obry, 2015; Kovács és mtsai, 2019
házkutatások támogatása	X	X	Crabbé és mtsai, 2008; Jarvis és Scherer, 2014
bűnügyi helyszín elemzése	X	-	Kopelman, 2015; Warren és mtsai., 1999; Bellavics, 2024; Turvey, 2022
öngyilkosság-emberölés elhatárolása (pszichológiai boncolás)	-	-	Canter, 2000; McPhedran, 2021
elkövető „területiumának", lehetséges tartózkodási helyének meghatározása	X	-	Canter és Larkin, 2017
sorozat-bűncselekmény következő helyszínének, régiójának becslése	X	-	Renjieés mtsai., 2010 (gyakorlatban valószínűleg nem alkalmazott)
elfogási, intézkedéstaktikai javaslatok	X	-	Jarvis és Scherer, 2014
adatgyűjtések támogatása	X	X	Rossmo, 1998
tömegszűrés	X	-	Rossmo, 1998

Az egyes alkalmazási területek nem minden esetben különíthetők el élesen, valamint a profilelemzés módszerei alapvetően a nyomozás felderítési és vizsgálati szakában egyaránt megjelenhetnek (az adott eljárás specifikumainak függvényében). A felosztás inkább a módszerek súlypontjaira utal az eljárás adott szakaszában, ugyanakkor ettől eltérő alkalmazások is előfordulhatnak. A táblázatban az „X" jelöli, hogy az adott módszer jellemzően az adott szakaszban használatos, míg a „–" azt, hogy tipikusan nem abban a fázisban kerül előtérbe. A táblázat így nem merev kategorizálásként, hanem inkább irányadó szemléltetésként értelmezendő, amely a profilalkotás gyakorlati alkalmazásainak áttekintését segíti. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy amikor az ismert gyanúsított esetében felmerül a sorozatelkövetés kockázata, a táblázatban szereplő módszerek egy része alkalmazható a cselekménysorozat felderítésére – így bár a sorozatgyanú felmerülhet a vizsgálati szakban, a felderítés során alkalmazott módszerekhez lehet szükséges visszanyúlni. Ilyenek lehetnek: proaktív és kreatív nyomozási technikák, médiakommunikáció és médiastratégia, lakosság bevonása, pszichológiai csapdák és taktikai fogások, adatgyűjtések támogatása, kihallgatási

javaslatok, adatgyűjtések támogatása, de akár házkutatásra vonatkozó javaslatok megfogalmazása.

A profilelemzés módszere nem csak hazánkban, de nemzetközi szinten is folyamatosan fejlődik és finomodik. Felmerülhetnek olyan felhasználási területek, amelyek még nem kerültek a szélesebb szakmai nyilvánosság látókörébe.

A következő alfejezetekben a profilalkotás legfontosabb felhasználási területeit ismertetem részletekbe menően, gyakorlati szempontokat figyelembe véve, ezek: gyanúsítotti kör szűkítése, motivációk értelmezésének támogatása, sorozat-jelleg vizsgálat/bűncselekmények összekapcsolása, kihallgatási javaslatok megfogalmazása. További lehetséges felhasználási területek a fejezet végén kerülnek röviden ismertetésre.

Az általános alkalmazási területek ismertetését követően térek ki a hazánkban alkalmazott profilelemzési módszerek sajátosságaira.

3.2.2.1. Gyanúsítotti kör szűkítése

A profilalkotás egyik talán leggyakrabban megfogalmazott feladata a gyanúsítotti kör szűkítése (Alföldi, 2012a; Ressler és mtsai, 1995; Kemény, 1999; Csernyikné Póth és Fogarasi, 2006; Bodonyi-Nagy, 2012), vagyis annak megállapítása, hogy milyen ember követhette el a bűncselekményt a felderítés során segít behatárolni a számításba vehető gyanúsítotti kört.

A „gyanúsítotti kör szűkítése" alatt olyan nyomozástámogató célt értünk, amely akkor is értelmezhető, amikor az eljárás kezdeti szakaszában még egyetlen konkrét gyanúsítható személy sem került azonosításra, vagy amikor a potenciálisan szóba jöhető személyek köre rendkívül tág. Ez a profilalkotási funkció különösen olyan esetekben nyer jelentőséget, amikor alapos okkal feltételezhető, hogy az elkövető és a sértett között nem állt fenn előzetes kapcsolat, vagyis a bűncselekmény elkövetője elvileg egy széles, nehezen körülhatárolható populációból kerülhet ki (például egy adott földrajzi területen élő felnőtt férfiak összességéből). Előfordulhat ugyanakkor az is, hogy a nyomozás során már kialakult egy szűkebb, „látókörbe került" személyi kör, amely további differenciálása és pontosítása válik szükségessé. A profilalkotás mindkét helyzetben képes érdemi támogatást nyújtani, hatékonysága azonban alapvetően függ a profilelemzés minőségétől, valamint attól, hogy az elkészült profil milyen típusú és mélységű információkat tartalmaz. Az ismeretlen elkövető esetében a viselkedési és kriminológiai jellemzők becslése lehetővé teszi olyan célzott szűrő- és kutatómunkák végrehajtását, amelyek révén a potenciálisan érintett személyek köre kezelhető nagyságúra csökkenthető. Amennyiben viszont már létezik egy előzetesen gyanúsnak tekintett személyi kör, a részletgazdag,

differenciált profilalkotás válik meghatározóvá, mivel csak így teremthető meg annak lehetősége, hogy a hasonló jegyeket mutató személyek közül a nyomozóhatóság tovább szűkítse a ténylegesen releváns elkövetői kört. Mint arra a a 2.1. A profilalkotás definíciói fejezet is rámutatott, a „gyanúsítotti kör szűkítése" mint profilalkotási cél fogalmi szinten gyakran összemosódik az ismeretlen elkövető jellemzőinek meghatározásával. Ez az átfedés jól tetten érhető az Ivaskevics (2020) által hivatkozott szerzők definíciói alapján szerkesztett meghatározásban is. A megfogalmazás pontatlansága azonban abban áll, hogy a gyanúsítotti kör szűkítése szigorúan véve csak akkor értelmezhető, ha a nyomozás során már léteznek látókörbe került, potenciálisan gyanúsítható személyek. A felderítés kezdeti szakaszában ez a feltétel azonban nem minden esetben teljesül, sőt, sok esetben kifejezetten hiányzik.

Ebből következően pontosabb és a nyomozási gyakorlat szempontjából életszerűbb megközelítésnek tekinthető az a felfogás, amely szerint a profilelemzési módszerek elsődleges célja az elkövető tulajdonságaira vonatkozó, empirikusan megalapozott következtetések levonása (vö. Gregory, 2005). Az így nyert információk egyrészt alkalmasak lehetnek arra, hogy a már látókörbe került, gyanúsítható személyek körét tovább szűkítsék, másrészt – amennyiben ilyen személyi kör még nem áll rendelkezésre – iránymutatást adhatnak arra vonatkozóan, hogy a potenciális elkövetőt milyen társadalmi, földrajzi vagy demográfiai kontextusban érdemes keresni. Emellett a profilelemzés kétséges esetekben a meglévő gyanúsítottak értékeléséhez is hozzájárulhat, elősegítve annak megítélését, hogy a vizsgált személyek közül valóban a tényleges elkövető került-e a nyomozóhatóság látókörébe.

A bűnözői profil célja az elkövető olyan jellemzőinek megalapozott becslése, mint az életkor, nem, társadalmi helyzet, foglalkozás, családi állapot, iskolai végzettség, vagy más egyedi jellemzők. Emellett információt ad a bűncselekmény motivációjáról, előre megfontoltságáról, illetve a helyszín és az áldozat szerepének értelmezéséről is (Lehoczki, 2014; Lohner, 2021; Lohner, Hermann és Haller, 2021; Turvey, 2012).

3.2.2.1.1. A profil felállításának lépései

Holmes és Holmes (2002) összefoglalja egy profil felállításának általános lépéseit. Eszerint először az eljáró hatóság tagjai helyszíni információkat gyűjtenek (pl. fényképeket és a bűncselekmény részleteit), és továbbítják azokat egy profilkészítőnek. Másodszor, a profilkészítő megvizsgálja ezeket az információkat, és kvalitatív ítéleteket hoz, amelyeket kvantitatív elemzések is alátámaszthatnak. Harmadszor, a profilkészítő bűnözői profilt ad a rendőrségnek, részletezve az elkövető jellemzőire vonatkozó előrejelzéseit, a lehetséges kihallgatási és nyomozási stratégiákat, valamint egyéb releváns információkat.

A profil felállításának lépései módszerenként és megközelítésenként eltérőek lehetnek. A következőkben a „klasszikus” FBI-os profilalkotás valamint a BEA profilelemzési módszer lépcsőit ismertetem a gyanúsítotti kör szűkítésének céljára koncentráltan.

A klasszikus FBI-féle profilalkotási folyamat

Douglas és mtsai. (1986) 6 lépésre osztották a profilalkotás folyamatát (1. ábra: Profilelemzés lépési Douglas és munkatársai (1986) módszere alapján), melyben a 6. szakasz egyben a cél is: a gyanúsított elfogása.

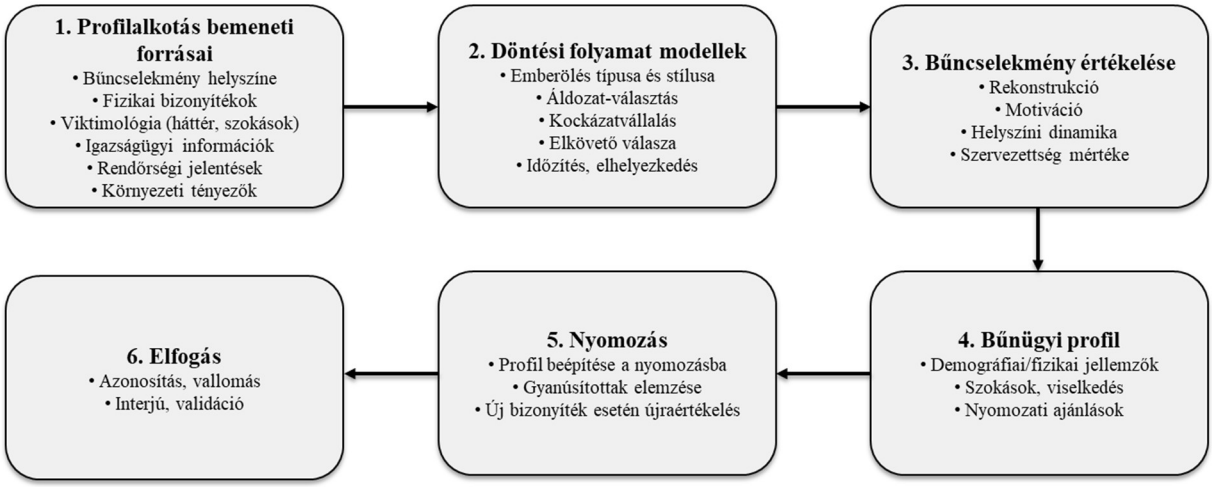

1. ábra Profilelemzés lépési Douglas és munkatársai (1986) módszere alapján (saját szerkesztés)

1. *Bemeneti információk gyűjtése.* Ide tartoznak a helyszín, az áldozat háttere, az igazságügyi orvosszakértői jelentések és a rendőrségi jegyzőkönyvek. A cél az elkövető érzelmi állapotának, kockázatvállalásának és bűnügyi kifinomultságának megértése.
2. *Döntési modellek felállítása*. Az információkat ebben a szakaszban rendszerezik, és vizsgálják, beleértve az emberölés típusát, a „lehűlési időszak” meglétét, az áldozat kockázati szintjét, és az elkövető indítékát.
3. *Bűncselekmény értékelése*. A bűncselekmény rekonstrukciója és dinamikájának elemzése alapján következtetnek az elkövető szervezettségére, motivációjára és személyiségére.
4. *Bűnügyi profil felállítása*. Tartalmazza az elkövető demográfiai és pszichológiai jellemzőit, szokásait, valamint a bűncselekmény előtti és utáni viselkedését. Fontos a visszacsatolás a bizonyítékokkal összevetve.

5. *Nyomozás*. A profilt integrálják a nyomozásba: a javasolt irányvonalak és gyanúsítottak alapján halad tovább a munka, szükség esetén a profil módosítható.
6. *Elfogás és visszacsatolás*. Az elfogott gyanúsítottal készült interjú során vizsgálják, hogy mennyire fedte le a profil az elkövető valós jellemzőit.

Azon túl, hogy a fenti eljárásokkal a profil az ismeretlen elkövető behatárolásában segít, ez egyéb módszerekkel, technikákkal és eszközökkel vegyítve használható sorozat-jelleg vizsgálatra, vagy épp kihallgatási javaslatok megfogalmazására. Ez utóbbi persze leginkább akkor végezhető el, ha a gyanúsított jellemzésére is sor kerül, a helyszíni információk alapján is megfogalmazhatók javaslatok a kihallgatásokkal kapcsolatban (részletesen lásd: 3.4.3. Kihallgatás, 3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenységfejezetek).

A BEA-féle profilozási folyamat

Petherick és Turvey (2008b) a profilalkotás 4 fő lépését határozták meg (2. ábra: Profilelemzés lépései a BEA módszer szerint):

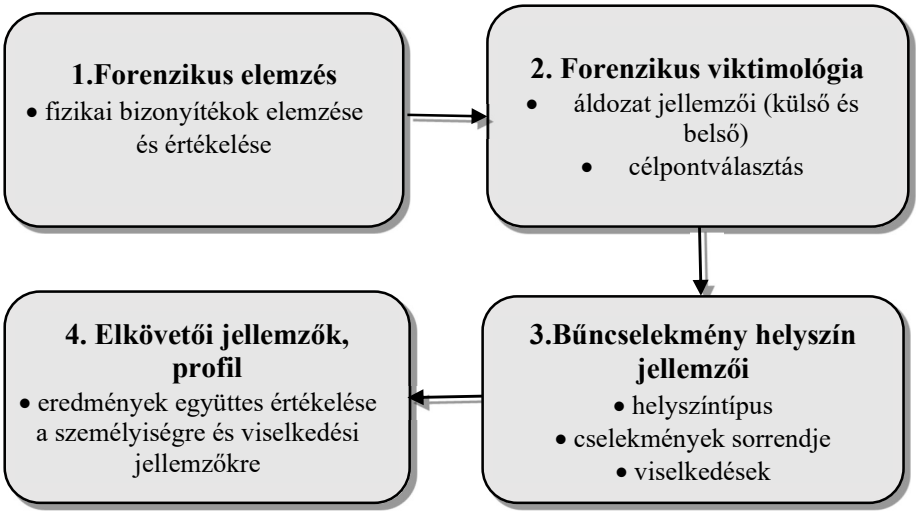

2. ábra Profilelemzés lépései a BEA módszer szerint (saját szerkesztés)

1. *A forenzikus elemzés szakasza*. Minden fizikai bizonyíték vizsgálatát, tesztelését és értelmezését jelenti (Petherick és Turvey, 2008b). Ahhoz, hogy bármilyen viselkedési bizonyítékot megértsünk, a fizikai bizonyítékok teljes és hiánytalan vizsgálatát és elemzését el kell végezni.
2. *Az áldozattan, fozenzikus viktimológia.* A második szakasz, amely az áldozattal kapcsolatos összes információt vizsgálja, mint például a magasság, nem, életkor, hobbik, szokások és rutinok. Az ebben a szakaszban nyert információk segíthetnek egyrészt az áldozat kockázati szintjének meghatározásában, másrészt az adott célpont(ok) kiválasztásának okát is tisztázni.

3. *A bűncselekmény helyszínének jellemzői*. A bűncselekmény helyszínének megkülönböztető jellemzőinek megállapítására törekszenek, beleértve a megközelítés és a támadás módját, az ellenőrzés/áldozat felett gyakorolt kontroll módját, a helyszín típusát, a szexuális cselekmények jellegét és sorrendjét, a felhasznált eszközöket, az óvintézkedéseket és a verbális tevékenységet (Petherick és Turvey, 2008b).
4. *Az elkövetői jellemzők vizsgálata*. A fenti információkat összességében olyan aspektusok tekintetében értékelik, amelyek együttesen utalnak az elkövető személyiségére vagy viselkedési jellemzőire (Petherick és Brooks, 2021).

Turvey (2022) hangsúlyozza, hogy a profilelemzésnek kiemelten fontos része a helyszínelemzés, ami figyelembe veszi nem csak a helyszíni bizonyítékokat, de a cselekmény körülményeit és az áldozatválasztás alapján levonható következtetéseket is. A módszer egyes szakaszai a 3.4. A kriminalisztika és a profilalkotás kapcsolatacímű fejezetben részletesen kifejtésre kerülnek.

3.2.2.2. Lehetséges motiváció feltárása, értelmezésének támogatása

A bűncselekmények mozgatórugóinak felderítése, megértése és értékelése a kriminalisztikai és büntetőjogi gondolkodásnak már régóta központi eleme (Bolyky, 2008). Hatással van a felderítésre, a nyomozási cselekmények kiválasztására, nyomozási terv elkészítésére, a kihallgatási taktikák kiválasztására és a büntetés-kiszabásra egyaránt. Segítheti az esetek összekapcsolását és meghatározhatja egy bűncselekmény minősítését is (Lohner, Bencze és Bathó-Csombok, 2023). Freeman és Turvey (2022, p. 635) szerint „*a bűnözői indítékot úgy határozhatjuk meg, mint az érzelmi, pszichológiai és anyagi szükségletek összességét, amelyeket a viselkedés ösztönöz és kielégít."* A motivációk feltárása a profilalkotás létrehozása óta a módszer központi, meghatározó eleme. Az FBI BSU a látszólag indíték nélküli emberölés sorozatok megértésének céljával hívták életre a módszert (Douglas és mtsai., 1986), és ez a napjainkig is fontos alkalmazási terület maradt. Freeman és Turvey (2022) kitérnek arra, hogy egy cselekmény elemzése során az indíték meghatározása nem történik közvetlenül, mivel nem lehet olvasni egyetlen bűnöző gondolataiban sem, és a motivációval kapcsolatos vallomások sem megbízhatóak megerősítés nélkül. Az indítékokat a legmegbízhatóbban a nyomozás során feltárt tényekből levont érvelés útján lehet következtetni. A feltárt tényeknél fontos figyelembe venni a tanúk vallomásait, a gyanúsított korábbi cselekményeit, és a helyszíni viselkedést is. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nem mindig tudatos döntések sorozatának eredményei és lehetséges tudatalatti mivoltukból adódóan az azokat átélők sem feltétlenül érzékelik vagy értik őket közvetlenül.

A profilalkotásnak tehát kiemelten fontos lépcsője a motiváció értelmezése, az elemzés eredményei pedig fontos szerepet kaphatnak egy nyomozás támogatásakor. A motivációk gyakorta az erőszakos bűnelkövetők tipológizálásának alapjai is, egyes kutatók ugyanis az egyes motivációs típusokhoz jellemző-együtteseket társítottak (Keppel és Walter, 1999), melyek támogathatják a profil elkészítését, az esetek összekapcsolását, vagy a kihallgatástaktikai és –lélektani javaslatok megfogalmazását.

A motivációk felismerése és értelmezése az eljárás egészét tekintve fontos, feltárásuk azonban koránt sem magától értetődő. A motiváció felismerése segítheti az ismeretlen tettes kézre kerítést (felderítés), ugyanakkor információt szolgáltathat a már meggyanúsított személyről, amely támogathatja a kihallgatási taktika megtervezését és meghatározhatja, illetve akár megváltoztathatja egy cselekmény minősítését is (vizsgálat).

3.2.2.3. Sorozat-jelleg vizsgálat és bűncselekmények összekapcsolása

A nyomozási gyakorlatban a hatóságok ritkán azonosítanak azonnal „sorozat-bűncselekményt” – sokkal inkább egy ismétlődő bűncselekmény-típusra figyelnek fel, amely felveti a sorozatelkövetés gyanúját. Ennek nyomán a sorozat-bűncselekmények nyomozása jellemzően négy lépcsőben zajlik (Kovács, 2020):

(1) A sorozatgyanú megjelenése: amikor a hatóság észleli, hogy hasonló bűncselekmények ismétlődnek.

(2) A sorozat-jelleg detektálása: szakértői, elemző-értékelő szakemberek összehasonlító ügyelemzés révén megerősítik a gyanút.

(3) Az elkövető(k) azonosítása: a bűncselekmények közös jegyeinek segítségével.

(4) A sorozathoz kapcsolódó további cselekmények vizsgálata: annak feltárása, hogy a gyanúsított(ak) milyen további ügyekkel hozhatók összefüggésbe.

A kulcslépés a sorozatjelleg megerősítése, amely az összehasonlító ügyelemzés[12] során valósul meg. Itt az elemzők a szituációs ismérvek egyezőségeit vizsgálják: például az elkövetés helyszínét, időpontját, módszerét, eszközeit, az elkövető magatartását, a sértettek jellemzőit, valamint az elkövető célját és motivációját (Kovács, 2020; Kovács, Bói és Girhiny, 2019).

[12] „*Az összehasonlító ügyelemzés nem más, mint a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk összevetése annak megállapítása érdekében, hogy azokat azonos elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre. A vizsgált bűncselekmények azonos elkövetőire utaló összefüggések felismerése tiszta (klasszikus) sorozatelkövetés gyanúja esetén a szituációs ismérvek vizsgálatával és összehasonlításával kezdődik.”* (Kovács, 2020, p. 224).

A profilalkotás ebben a folyamatban kiemelt szerepet kap, mivel segítheti az ismétlődő viselkedésmintázatok, motivációk, kézjegy elemek (lásd: a 3.4.2. A profil információforrásai fejezet *Magatartásminták a helyszínen – modus operandi és kézjegy* pontja) felismerését és értékelését. Az esetösszekapcsolás (a profilalkotásban) annak meghatározását jelenti, hogy léteznek-e elkülöníthető kapcsolódási pontok két vagy több, látszólag független ügy között a bűnügyi helyszínelemzés alapján. A vizsgálat során összehasonlítják a fizikai bizonyítékokat, az áldozat jellemzőit, a helyszín sajátosságait, a motivációt, a modus operandit és az kézjegyszerű viselkedést. Ez a módszer két fő kontextusban alkalmazható: nyomozási célból, a rendőrségi erőforrások és fókusz irányítására, illetve igazságügyi célból, amikor azt vizsgálják, elegendő viselkedési hasonlóság támasztja-e alá a bűncselekmények összekapcsolását (Turvey és Freeman, 2022a).

A profilalkotás tehát jellegéből és céljából adódóan az elkövetés viselkedéses jegyeire koncentrál, amely nagyban hozzájárulhat az összekapcsolás egyébként is igen komplex elemzési, kriminalisztikai aspektusaihoz.

Ahogy Woodhams és Bennell (2015) rámutatnak, a bűncselekmények viselkedéses jegyek alapján történő összekapcsolása a rendőrségi gyakorlat egyik alapvető módszere. E megközelítés különösen fontos a szexuális indítékú emberölések sorozatai esetében, amelyek profilalkotással kapcsolatos vizsgálatai az 1980-as évek óta jelen vannak a kriminálpszichológiai és kriminalisztikai kutatásokban (FBI, 1980; Hazelwood és Douglas, 1980). A bűncselekmények közötti kapcsolatok felismerésében a konzisztencia (az elkövető viselkedésének következetessége) és a differenciálhatóság (a viselkedés egyedisége más elkövetőkhöz képest) alapelvei létfontosságúak (Canter, 1995; Bennell és Canter, 2002; Ivaskevics, 2017).

A gyakorlati munka során a sorozat-jelleg vizsgálata többféle kiindulópontból történhet:

- Ismeretlen elkövető esetén: a cél annak meghatározása, hogy több bűncselekményt ugyanaz a személy/személyek/csoport követhetett-e el. Az esetek összekapcsolásával az ismeretlen tettesről is több információ állhat rendelkezésre (Ivaskevics, 2017).
- Ismert elkövető esetén: annak vizsgálata, hogy a már azonosított tetteshez, gyanúsítotthoz köthetők-e más bűncselekmények.

Utóbbi vizsgálat alapja lehet az elkövető/gyanúsított vagy más körülmények (pl. adott földrajzi területen hasonló ismeretlenes esetek). A profil alapján is felmerülhet a gyanú arra vonatkozóan, hogy egy elkövető több cselekményhez is kapcsolható (Lehoczki, 2021). Ez

szorosan kapcsolódik annak megbecsléséhez, hogy az adott elkövetőnél fennáll-e a további, hasonló cselekmények elkövetésének kockázata, illetve az erőszak eszkalációjának lehetősége (Turvey, 2012).

Az ismert/ismeretlen elkövető, látókörbe került/látókörbe nem került cselekmény mátrixában értelmezhetők tehát a profilelemző feladatai az alábbi, 5. táblázat szerint:

5. táblázat Az elkövető és a cselekmény ismertsége szerinti sorozatvizsgálati mátrix (saját szerkesztés)

	Ismert elkövető (vizsgálat)	**Ismeretlen elkövető (felderítés)**
Ismert cselekmény(ek)	Vizsgálat tárgya: a már ismert elkövetőhöz köthetők-e a más, már hasonlónak mondható ismertté vált bűncselekmények? (klasszikus „linkage analysis")	Vizsgálat tárgya: több ismert bűncselekményt ugyanaz az ismeretlen elkövető követhette-e el? (cselekmény összekapcsolás)
Ismeretlen cselekmény(ek)	Vizsgálat tárgya: a gyanúsított (profil, információk alapján) felmerül-e a sorozat-elkövetés koczkázata (elkövető-alapú vizsgálat, eszkaláció kockázata), és így létezhetnek-e még további, fel nem tárt bűncselekmények, amelyek egy ismert elkövetőhöz kapcsolhatók?	Vizsgálat tárgya: létezhetnek-e még további, fel nem tárt bűncselekmények, amelyek egy ismeretlen sorozatelkövetőhöz kapcsolhatók?

A mátrix szemlélteti, hogy a sorozatjelleg vizsgálata két fő dimenzió mentén történhet: az elkövető ismertsége és a cselekmény(ek) ismertsége alapján. Ismert elkövető esetén a feladat elsősorban az, hogy más, hasonló ismert vagy eddig fel nem tárt cselekmények köthetők-e hozzá. Ismeretlen elkövető esetén pedig az a kérdés, hogy több ismert bűncselekmény azonos forráshoz kapcsolható-e, illetve feltételezhető-e további, még nem azonosított cselekmények megléte. A mátrix tehát egyaránt támogatja az esemény-alapú és az elkövető-alapú vizsgálati megközelítést, amely a sorozatgyanú felismerésének és a bűnügyi összekapcsolásnak alapvető eszköze.

A kérdések megválaszolásához gyakran manuális vagy automatizált adatbázis-szűrésre van szükség. A sorozatok vizsgálatára egyik legismertebb Kanadában kifejlesztett rendszer a ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System), melyet ma már több ország (pl. Ausztria, Svájc, Csehország, Franciaország, Írország) is használ (Collins és mtsai., 1998; Bennell és mtsai., 2012).

A ViCLAS egy központi adatbázisba gyűjti az összes releváns bűnügyi adatot – elkövetőkről, áldozatokról, módszerekről és körülményekről. Az elemzők ezeket az adatokat kódolják, majd összehasonlító ügyelemzést végeznek, hogy potenciális kapcsolatokat azonosítsanak. Az

eredményeket a nyomozók számára prezentálják, akik ez alapján döntenek az ügyek további sorsáról (Ivaskevics, 2017).

Fontos azonban megjegyezni: egyes kutatók szerint e rendszerek csak akkor tekinthetők megbízhatónak, ha a mögöttes viselkedésminták relevanciája empirikusan igazolt (Ivaskevics, 2017). A konzisztenciakutatás eredményeinek integrálása jelentősen javíthatja a szoftverek és az elemzések hatékonyságát (Lohner és Gyimesi, 2022).

3.2.2.4. Kihallgatástaktikai tanácsadás /Kihallgatási javaslatok megfogalmazása

A profilalkotás fontos – hazánkban kiemelt – felhasználási területe a kihallgatások támogatása. A vallomás, mint bizonyítási eszköz (és annak megszerzésének támogatása), mind a felderítés, mind a vizsgálati szakban igen releváns lehet. A profilelemzés a felderítés során a lényegi, gyanúsításhoz szükséges, vagy a vizsgálat során a beismerő vallomás megszerzéséhez szükséges információk beszerzéséhez járulhat hozzá. Továbbá tanúk és sértettek kihallgatásának támogatására is alkalmazható. Ebben a szakaszban fontos pontja lehet például a több elkövetős ügyek esetén a csoport, vagy személyek közötti kohézió, dinamika értelmezése és megbontása. A vizsgálati szakban szintén nagy jelentősége lehet az objektív igazságnak megfelelő, feltáró vallomás megszerzésének, bizonyításhoz szükséges információk beszerzésének, információk pontosításának. Az előbbi példánál maradva több elkövető esetén nagy jelentősége lehet például a szerepek (tettes-társtettes, felbújtó, bűnsegéd stb.) tisztázásának. Mivel a profilozó kihallgatások támogatásában betöltött szerepe a kihallgatás kriminalisztikai háttere nélkül kevéssé körülhatárolható, így az alkalmazási terület kifejtésére a későbbiekben térek rá (3.4.3. Kihallgatás, 3.6.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység).

Bár a kihallgatástaktikai tanácsadás módszere elsősorban a nyomozási szakaszt érinti, nem elképzelhetetlen a szerepe az ügyészek, valamint a bírók felkészítésében sem (Jarvis és Scherer, 2014).

3.2.2.5. Pszichológiai boncolás / Öngyilkosság és emberölés elhatárolása

Időről időre előfordulhatnak olyan gyanús halálesetek, amelyekben szükséges felmérni az elhunyt személy mentális állapotát. Az úgynevezett pszichológiai boncolással (PA) kísérletet tesznek arra, hogy rekonstruálják egy személy életútját, halála előtti mentális állapotát. Tehát ez a módszer akkor hasznos, amikor kétség merül fel azzal kapcsolatban, hogy baleset történt, vagy az elhunyt önkezűleg vetett véget életének, esetleg idegenkezűség történt (Canter, 2000). Eredetileg azért fejlesztették ki a PA módszer, hogy az orvosszakértőket és a halottkémeket

segítse az öngyilkossági szándék visszamenőleges megállapításában. Ez viszont segítette azoknak az eseteknek a tisztázását is, amelyekben a halál körülményei megkérdőjelezhetők voltak, például öngyilkosságnak leplezett emberölések esetében (McPhedran, 2021). A módszer jellegéből adódóan a felderítési szakaszt támogathatja.

3.2.2.6. Az erőforrások elosztása

Az erőforrások megfelelő elosztásának támogatása (Snook és mtsai., 2007a, 2007b) a profilalkotás modern megközelítése teljes egészében áthatja (Jarvis és Scherer, 2014; Alison és Rainbow, 2011; Lohner, 2024). Tulajdonképpen minden nyomozás célja, hogy minél kisebb anyagi és humánerőforrás befektetésével eljusson a vádemelésig vagy a nyomozás eredményes lezárásáig (adott esetben az eljárás megszüntetéséig). A profilalkotás, számos tudományterületet, módszert, eszközt, szaktudást magába foglaló módszer, amely arra hivatott, hogy ezen cél elérését támogassa mind a felderítési, mind a vizsgálati, sőt akár az ügyészi vagy bírói szakban is (lásd: 3.2.2.8. További alkalmazási területek alfejezet). Potenciális problémát jelenthet, hogy ez felvethet egyfajta nyomozásirányítói szerepkört a profilozó egységek számára. Azonban a profilelemzés során megfogalmazott javaslatok nem kötelezően előírt és végrehajtandó feladatok, hanem javaslatok, amelyek megfogadása vagy mellőzése az eljáró nyomozó hatóság döntése.

3.2.2.7. További alkalmazási területek

Proaktív és kreatív nyomozási technikák alkalmazásának támogatása. A profilalkotás egyik jelentős hozadéka, hogy lehetővé teszi proaktív taktikai lépések kidolgozását. Ezek során az elkövető személyiségének és érzékeny pontjainak ismeretében olyan ingereket állítanak elő, amelyekre a tettes előre jelezhető módon reagál. Ezáltal szűkíthető a gyanúsítotti kör, vagy akár közvetlenül leleplezhető az elkövető (Douglas és mtsai, 2006). A proaktív stratégia célja az is, hogy a nyomozásban a társadalom is aktív partnerré váljon (Douglas és Olshaker, 1996). A felhasználási területeket tovább szűkíti, hogy ez a „partnerré tétel” és az érzékeny pontok megszólítása hogyan, milyen eszközök bevonásával történik.

Médiakommunikáció és médiastratégia. A média az egyik fő csatorna lehet, amelyen keresztül a hatóság célzott üzeneteket juttathat el az elkövetőhöz. Ezek az üzenetek olyan pszichológiai nyomást vagy késztetést válthatnak ki, amely hibára készteti a célszemélyt, és új nyomot generálhat a nyomozásban (Kovács, Bói és Girhiny, 2019).

Lakosság bevonása. A médiakommunikáció ugyanakkor nemcsak az elkövető manipulálására alkalmas: segítségével a lakosság is bevonható az adatgyűjtésbe. Nyilvánosságra hozhatók

olyan információk, amelyek alapján a lakosság felismerheti a keresett személyt – nemcsak fizikai, hanem magatartásbeli jellemzők alapján is (Kovács, Bói és Girhiny, 2019). Emellett a médián keresztül a veszélyeztetett személyek figyelmeztethetők az elkövető jelentette kockázatokra, például bűnismétlés lehetőségére vagy a tanúkat érintő defenzív cselekmények veszélyére.

A médián kívül a lakosságnak más módon is eljuttathatók célzott üzenetek (pl. személyes csoportos kommunikáció, szórólap stb.). A viselkedéselemző egységek segítséget nyújthatnak nem csak az elkövető felismerhető magatartási jellemzőinek meghatározásában, hanem abban is, hogy hogyan és milyen módon érdemes a lakossággal vagy az adott közösséggel kommunikálni annak érdekében, hogy az együttműködést könnyebben kialakítsák (Rossmo, 1998).

Pszichológiai csapdák és taktikai fogások. A profilalkotás támogatást nyújthat különféle pszichológiai jellegű kriminalisztikai csapdák, taktikai blöffök és dezinformációs technikák alkalmazásában (Kovács és mtsai, 2019). Ezek lényege, hogy a tényeket olyan sorrendben vagy hangsúlyokkal közlik, amelyek nagy valószínűséggel érzékenyen érintik a célszemélyt, és előre kalkulálható reakciót váltanak ki. Az ilyen eljárások sikeressége szoros összefüggésben áll az elkövető pszichés működésének minél pontosabb ismeretével: milyen érzelmi állapotban van, mire rezonál, mi vált ki belőle szorongást vagy indulatot, és milyen ingernek nem tud ellenállni.

Elkövető területiumának, lehetséges tartózkodási helyének megállapítása. A lakóhely azonosításának egyik korai kutatási irányát Canter és Larkin (2017) vizsgálata jelentette, amely a környezeti hatótávolság körelméletére épült. A modell lényege, hogy ha rendelkezésre állnak az elkövető bűncselekményeinek földrajzi koordinátái, akkor azok alapján egy bűnelkövetési kör felrajzolható, amely nagy valószínűséggel meghatározza az elkövető lakóhelyének helyzetét. Amennyiben a lakóhely e körön belül található, az elkövető ún. „martalóc" mintát követ, míg a körön kívül eső lakóhely „ingázó" térbeli viselkedésre utal. Az elkövető felkutatásának támogatása a felderítésben hathatós segítséget nyújthat.

Következő bűncselekmény elkövetési helyszínére vonatkozó becslés adása. Egy kínai mintán végzett kutatásban Renjie és munkatársai (2010) a Bayes-féle JTC-módszerrel alkottak földrajzi profilokat sorozat-bűncselekmények elkövetőiről. Eredményeik szerint a modell segítségével hatékonyan tudtak következtetni az elkövető szándékára, és hozzávetőlegesen lokalizálni tudták a következő elkövetés valószínűsíthető helyszínét. Arra vonatkozóan nem rendelkezünk információval, hogy a módszert a gyakorlatban alkalmazzák-e, azonban a felderítés és „rajtaütés" teljesen új perspektíváját nyitná meg a módszer.

Adatgyűjtések támogatása és tömegszűrés. Rossmo (1998) előadásában hangsúlyozta, hogy az egész nyomozási folyamat alapja az információk intelligens begyűjtése, elemzése és megosztása. Ha a nyomozók nem szerzik meg a szükséges adatokat – akár a rendőrségi nyilvántartásokból, a közvéleménytől, akár a járőröktől –, ha ezeket nem elemzik megfelelően, illetve nem osztják meg azokkal, akiknek tudniuk kell róluk, akkor nincs esélyük az ügyek eredményes felderítésére. Példaként utalt arra, hogy a nagy volumenű nyomozásokban a hatóságokat gyakran fenyegeti az információs túlterheltség: a seattle-i prostituáltgyilkosság-sorozat során tíz év alatt tizennyolcezer nevet gyűjtöttek össze, de csak tizenkétezret tudtak kivizsgálni, a „Yorkshire Ripper" (yorkshire-i hasfelmetsző) ügyben pedig 268.000 potenciális gyanúsított került nyilvántartásba.

Kiemelte, hogy a geográfiai profilozás egyik fő erőssége, hogy képes a rendelkezésre álló nagymennyiségű adat kezelésére és az adatgyűjtési erőforrások fókuszálására**.** A bűnüldözésben szinte minden információhoz kapcsolódik cím vagy helyadat, így a földrajzi elemzés az adatbázisokban (például számítógépes nyilvántartásokban, szexuális bűnelkövető-regiszterekben, gépjármű-nyilvántartásban) is felhasználható szűrőként. Ennek révén lehetőség nyílik a felderítés során a gyanúsítottak listájának szűkítésére, a körözések, házról-házra történő adatgyűjtések vagy célzott területi keresések irányítására.

Az előadásban kitért arra is, hogy az adatgyűjtéshez kapcsolódhat a közvélemény bevonása, például postai megkeresések útján, amelyek révén jobb minőségű információt kaphatnak. Ugyanígy fontos eszköz lehet a bűnügyi adatbázisok címalapú lekérdezése, amely egy-egy város több százezres lakosságából képes akár néhány tucat releváns gyanúsítottra szűkíteni a keresést.

Fentieken túlmenően említik mégaz e*lfogásra és intézkedéstaktikai intézkedésekre vonatkozó javaslatok megfogalmazását, fenyegetettségértékeléseket*, a *kritikus események értékelését*, és a *bírósági per során alkalmazható stratégiákat*, mint az *esküdtszék kiválasztásával kapcsolatos tanácsadás, vádhatósági tárgyalási stratégiák* (Jarvis és Scherer, 2014).

3.3. A kriminalisztikai alapelvek és a profilozás kapcsolata

3.3.1. A „7W"

A nyomozás egyik legfontosabb célja, hogy megválaszolja a kriminalisztikai szempontból lényeges kérdéseket (Balláné Füszter és mtsai., 2005).

Az alapkérdések megválaszolása alapján rekonstruálható a történeti tényállás, értékelhető az elkövetés módja, eszközei, és megállapítható a jogi felelősség (Balláné Füszter és mtsai., 2005). Ennek okán a kriminalisztika lényeges alapelve a 7 alapkérdés megválaszolása, melyeket Fenyvesi (2013) piramismodelljén keresztül szemléltet a 3. számú ábra (.A kriminalisztika piramismodellje). A kriminalisztikai piramis (7–3–1 modell) világos módszertani struktúrát kínál a nyomozók számára, amely segíti a bizonyítékok szisztematikus gyűjtését és értékelését. A valósághű és torzításmentes tényfeltárás kulcsa a megfelelő kérdések feltevése és az információk pontos azonosítása. Az azonosítást a középső szinten elhelyezkedő segítő tényezők, az úgynevezett mediátorok támogatják. A tetthely a nyomok és anyagmaradványok révén „szólal meg", összekapcsolva a sértettet és az elkövetőt. Ez a kölcsönhatás „*Locard elvén"* alapul, amely szerint minden érintkezés nyomot hagy. A laboratóriumi vizsgálatok révén ezek az anyagmaradványok egyedi vagy csoportazonosítást tesznek lehetővé, ami hozzájárulhat a bírósági bizonyossághoz (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

Az elkövető azonosítása nem közvetlen feladata a profilalkotásnak, csak ahhoz közvetetten járulhat hozzá, így a piramis legfelső szintjére, a kriminalisztikai azonosítás sajátosságaira és szabályaira nem térek ki.

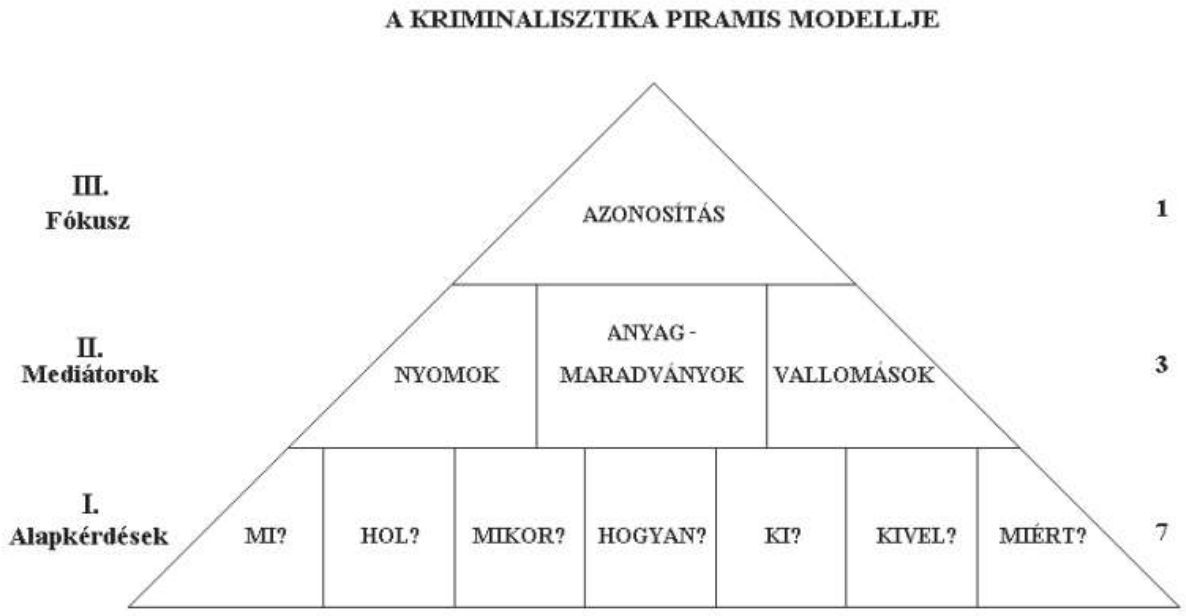

3. ábra A kriminalisztika piramismodellje (Fenyvesi, 2013)

A kriminalisztika legalapvetőbb rétege a hét klasszikus kérdés, amelyeket a múltbeli események feltárásához meg kell válaszolni: *Mi? Hol? Mikor? Hogyan? Ki? Kivel? Miért?* Ezek a *„7W*

questions" [13] néven is ismert kérdések nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentőséggel is bírnak. Egyes elméletek további kérdésekkel bővítik ezt a kört (például: *Milyen eszközzel?, Kinek a sérelmére?, Hasonló történt-e?*) (Fenyvesi, 2013). Megjegyzendő, hogy a kriminalisztikai szakirodalomban a 7 alapkérdés, valamint kiegészítő kérdések, illetve azok sorrendje nem feltétlenül szerepelnek egységesen. Több szerző is eltérő logika szerint rendszerezte azokat. Dobos János hét alapvető kérdést különített el: *Hol? Mikor? Mivel? Hogyan? Miért, mi célból? Mit? Ki, kivel?* (Dobos és Kovács, 2020). Fenyvesi (2013) a kriminalisztika piramismodelljében elhagyta a „*Mivel?"* kérdést, és a „*Ki?*" mellett külön kezelte a *„Kivel?"* elemet, így nála a sorrend: *Mi történt? Hol? Mikor? Hogyan? Ki? Kivel? Miért?*. Kovács (2021) ugyanakkor saját szempontjai alapján új sorrendet javasol, amely szerinte logikailag jobban tükrözi a nyomozás menetét: *Mi történt? Ki (kivel) követte el? Hol? Mikor? Hogyan? Mivel? Miért?* Úgy véli, az alapkérdések felállítása nem tekinthető véglegesnek, hiszen az a kutató szemléletétől és az adott ügy sajátosságaitól is függ, ugyanakkor a *„Mi történt?"* kérdésnek kell kiindulópontként szolgálnia, hiszen a ténymegállapítás minden további vizsgálat alapja.

Tekintettel arra, hogy a Rendészettudományi Szaklexikon is Fenyvesi (2013) alapkérdéseit fogadja el (Kovács, 2021), dolgozatomban a továbbiakban ezt tekintem kiindulási pontnak.

A kriminalisztikai tényfeltárás alapja tehát ez a kérdéssor, melynek első eleme a (1) „*Mi történt?*" – vagyis a történeti tényállás és annak jogi megítélése. Fontos tisztázni, hogy bűncselekményről van-e szó (például rendkívüli haláleset [öngyilkosság, baleset] vagy emberölés), és ha igen, milyen (büntetőjogi) minősítésűről (pl. halált okozó testi sértés vagy emberölés). A „*Mi történt?*" mellett gyakran fel kell tenni a „*Hasonló történt-e?*" kiegészítő kérdést is, amely nem csupán az analógia alkalmazását jelenti, hanem az egyes cselekmények közötti összefüggések feltárására irányuló tevékenységet is meghatározza (Kovács, 2021). A (2-3) „*Hol és mikor történt?"* kérdések az esemény tér- és időbeli kereteit rögzítik, ami szükséges az illetékesség, az elévülés, illetve például az alibik vizsgálatához. A (4) „*Hogyan történt?"* kérdés az elkövetés módjára, módszerére vonatkozik. A „*Mivel, milyen eszközzel történt?"* kiegészítő kérdés – más szerzők szerint lényeges alapkérdés – az elkövetés eszközeire irányul (például kés, lőfegyver), melyek bizonyító erővel bírhatnak, és adott esetben minősítő tényezőt is jelenthetnek. A (5-6) „*Ki, kivel?"* kérdések célja az eseményben részt vevő személyek azonosítása és szerepük meghatározása (tettes, részes). Végül a (7) „*Miért történt?"*

[13]A „7 W questions" néven ismert kriminalisztikai alapkérdések: Who? (Ki?), What? (Mit?), Where? (Hol?), When? (Mikor?), With what? (Mivel?), How? (Hogyan?), Why? (Miért?).

kérdés a motiváció feltárására irányul, ami különösen szándékos bűncselekmények esetén fontos, és segíthet az elkövető beazonosításában (például bosszú, féltékenység, anyagi érdek) (Balláné Füszter és mtsai., 2005). A *„Miért követte el?”* kérdést gyakran kiegészíti a *„Ki ellen vagy kinek a sérelmére követte el?”* kérdés, amennyiben az adott bűncselekménynek van konkrét sértettje vagy passzív alanya (Kovács, 2021).

A kérdések alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy nem minden kérdés bír ugyanazzal a jelentőséggel minden ügyben. A kérdések sorrendje és súlya az adott ügy sajátosságaihoz igazodik, és gyakran a rendelkezésre álló elsődleges információk határozzák meg, melyik kérdéssel kell először foglalkozni (pl. ismeretlen áldozat esetén *„Kinek a sérelmére?”* kérdés előtérbe kerül). A rendelkezésre álló információk alapján az alapkérdésekre adott lehetséges válaszok alapvető meghatározó szerepet játszanak a nyomozási verziók kialakításában. Ezáltal a kérdések megfogalmazása és a rájuk adott válaszok minősége közvetlenül befolyásolja a tényfeltárás mélységét, az adatgyűjtés célirányosságát, végső soron pedig a nyomozás sikerességét (Balláné Füszter és mtsai., 2005).

A profilelemzés szerepét a kriminalisztika alapkérdéseinek megválaszolásában az 6. számú táblázat foglalja össze.

6. táblázat A profilelemzés szerepe a kriminalisztikai alapkérdések megválaszolásában (saját szerkesztés)

Kérdés száma	Kriminalisztikai kérdés	A kérdés tartalma	Profilelemzési szerep	
1	Mi történt?	A történeti tényállás megállapítása, (pl. történt-e bűncselekmény).	A pszichológiai boncolás közvetlenül segíthet, más módszerek közvetetten támogatják.	Kihallgatástaktikai javaslatok megfogalmazásával támogatható
2-3	Hol és mikor történt?	Az esemény tér- és időbeli kereteinek megállapítása (pl. alibik, helyszínismeret).	A profilozás megállapításai és javaslatai közvetetten járulnak hozzá az értékeléshez.	
4	Hogyan történt?	Az elkövetés módjának, módszerének megállapítása.	A rekonstrukció és helyszín elemzése révén a profilalkotás közvetlenül keres választ.	
5	Ki?	Az elkövető(k) azonosítása.	A „Ki?” kérdésre közvetetten, a "Milyen ember követte el?" kérdésen keresztül adhat választ	
6	Kivel?	Társtettesek szerepének meghatározása	Szerepek meghatározását, szereplők közötti dinamika feltárását közvetlenül támogathatja	

7	Miért történt?	A cselekmény motivációja, indíték.	Kiemelt profilozási feladat; a motiváció feltárása közvetlenül a profilalkotás célja.	
kiegészítő kérdés	Mivel történt?	Az elkövetési eszköz beazonosítása, megtalálása.	Közvetetten segíthet, például tipológiai jellemzők vagy rejtekhelyek becslése révén.	
kiegészítő kérdés	Hasonló történt-e?	A cselekmények összetartozása, sorozatjelleg. Más értelemben: hasonló esetek vizsgálata	A más ügyekkel való összehasonlítás és a sorozatjelleg-vizsgálat közvetlenül támogathatja a kérdés megválaszolását.	
kiegészítő kérdés	Kinek a sérelmére?	A sértett azonosítása, jellemzői, viselkedése, áldozattá válás.	A viktimológiai elemzés közvetlenül kapcsolódik a profilalkotáshoz.	

A vallomás (piramis második szintje) az egyetlen olyan bizonyítási eszköz, mely a kriminalisztika mind a 7 alapkérdésére választ adhat (Ibolya, 2005), csak úgy, ahogy a kiegészítő kérdéseire is. *„A büntetőeljárásban a tanú és a terhelt (nyomozási szakban gyanúsított) kihallgatásakor az egybefüggő vallomástételt követően feltett kérdéseket is úgy kell összeállítani, hogy választ kapjunk ezekre az alapkérdésekre. Kiváltképpen igaz ez akkor, amikor a tanú vagy a gyanúsított vallomása információszegény, vagy a nyomozás addig megállapított adataival ellentétes."* (Kovács, 2021, p. 184). A profilalkotásnak, különösen a hazánkban működő SNYV Csoportnak - feladatai közé tartozik a kihallgatástaktikai javaslatok megfogalmazása (részletesen lásd: 3.5. Profilalkotás Magyarországon fejezet). Ez alapján a profilozó egységeknek, így a hazánkban működő SNYV Csoportnak minden alapkérdésre való válaszadásnál lehet szerepe.

A profilelemzés szerepe a kriminalisztika fent tárgyalt alapvető kérdéseinek megválaszolásában az alábbiak szerint foglalható össze. A könnyebb megértés érdekében a kihallgatástaktikai tanácsadás módszerén kívüli alkalmazási területeket vizsgálom:

1) *Mi történt?* – A pszichológiai boncolás (részletesen lásd: 3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrébenfejezet) közvetlenül arra a kérdésre segíthet választ találni, hogy a nyomozóhatóság meg tudja állapítani, hogy történt-e bűncselekmény (McPhedran, 2021). Például öngyilkosságnak tűnő esetekben segíthet eldönteni, hogy valójában emberölésről van-e szó. A profilelemzés többi módszere közvetetten támogathatja a kérdés megválaszolását.
2) *Hol és mikor történt?* – A kérdéseket alapvetően szemleadatok, tanúvallomások kiértékelése, kamerafelvételek vagy más digitális adatok elemzése, illetve szakértői

vizsgálatok eredményeinek elemzése-értékelése révén tudja megválaszolni az eljáró hatóság. A profilalkotói munkának az ügy elemzése során tett megállapításai és javaslatai közvetetten járulhatnak hozzá a kérdések megválaszolásához. Például a profilozó valószínűsítheti, hogy az elkövető ismert terepen mozgott, így a helyszín kiválasztása az otthonához vagy munkahelyéhez közel eshetett.

3) *Hogyan történt?* – A profilalkotás az elemzési folyamat részeként közvetlenül is keresheti a választ a kérdésre, elsősorban a rekonstrukció, helyszín elemzés és annak elemeinek értékelése révén. Például a támadás dinamikájának, a sérülések sorrendjének vagy az áldozat és az elkövető mozgásának rekonstruálása útján.
4) *Ki?* - A „Ki?" kérdés megválaszolását is csak közvetetten támogathatja a profilalkotás, az a „Milyen jellemzőkkel rendelkező személy?" kérdésre keresi a választ. Például az elkövető korára, nemére, társadalmi státuszára vagy pszichológiai jellemzőire vonatkozó becsléssel.
5) *Kivel?* – A „Kivel?" kérdése már közvetlenebbül tartozhat a profilelemzés tárgykörébe, mert az elkövetéskor „leosztott" szerepek vizsgálatához a viselkedéselemzési irányok igencsak hasznosak lehetnek. Például csoportos nemi erőszak vagy rablás esetén a domináns és alárendelt elkövetők szerepének azonosítása révén.
6) *Miért történt?* – A profilelemző egységek (lásd: FBI BSU) létrehozásának kiindulópontjai is egyes cselekmények mögötti motivációk megértése volt. Az indíték és főként a motiváció értelmezése a profilelemzésnek máig kiemelt feladati közé tartozik. Például a bosszú, hatalomgyakorlás, szexuális kielégülés motivációinak feltárásával.
7) *Mivel történt?* – Az elkövetési eszköz azonosítása szintén szakértői kérdés, ugyanakkor a profilalkotás közvetetten hozzájárulhat az elkövetési eszköz felkutatásához. Például tipológia alapján iránymutatást adhat arra vonatkozóan, hogy az adott típusú elkövető mit „szokott" csinálni az eszközzel, vagy az elemzés során információkat gyűjthet arra vonatkozóan, hogy az elkövető milyen helyeket ismert, hol rejthette el az eszközt.
8) *Hasonló történt-e?* – A cselekmények összetartozásának feltárását a sorozat-jelleg vizsgálat közvetlenül támogathatja (részletesen lásd: 3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében fejezet). Például azonos modus operandi és/vagy kézjegy elemek alapján az ügyek összekapcsolhatók.
9) *Kinek a sérelmére?* – A viktimológiai elemzés a profilelemzés fontos része (Turvey, 2022), így – bár ennek eredményeként nem történik azonosítás– a sértett jellemzőit, szokásait, az áldozatválasztás okát és módját a profilalkotó igyekszik feltárni. Például

bűncselekmény sorozat esetén, ha az áldozatok hasonló életmódot folytattak (pl. prostituáltak, hajléktalanok vagy egyedül élő nők), az utalhat az elkövető preferenciáira.

Az első szint kérdéseire adott válaszokat három fő típusú bizonyíték segítségével lehet megszerezni, melyek a kriminalisztikai megismerés közvetítő eszközei: (1) nyomok, (2) anyagmaradványok és (3) vallomások. A nyomok és anyagmaradványok objektív, természettudományos eredetű bizonyítékok – „meg nem vásárolható tanúk" –, amelyek nagyobb megbízhatóságot képviselnek a vallomásokkal szemben, mivel azoktorzíthatók vagy szubjektívek lehetnek (Fenyvesi, 2013). A vallomások bár nem minden esetben hitelt érdemlőek, de vannak olyan kérdések egy eljárásban, amelyekre más módon nem lehet választ adni pl. indítékok.

A kriminalisztika piramis modell legfelső fokán, mint végső cél az azonosítás áll: (1) az esemény minősítése – bűncselekmény vagy más esemény –, (2) az elkövetés helyszínének, idejének, módjának, eszközének, okának, céljának meghatározása, valamint (3) az elkövető (vagy elkövetők), illetve esetenként a sértett azonosítása. Az azonosítás tehát nem pusztán személyekre, hanem a bűncselekmény minden releváns elemére kiterjed (Fenyvesi, 2013).

3.3.2. További alapelvek kapcsolódási pontjai

A következőkben a profilalkotás a kriminalisztika további alapelveivel (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022) való kapcsolatát ismertetem.

(1) Az ún. *Locard-elv*, vagyis, *„minden bűncselekmény nyomot hagy":* az elkövető és a helyszín közötti kölcsönhatás során mindig keletkeznek nyomok vagy anyagmaradványok, még akkor is, ha azokat szándékosan próbálják eltüntetni. Ez igaz mind a fizikai, mind a digitális térre.

Profilelemzési szempont: Ez az elv adja a profilelemzés során elvégzett rekonstrukció és helyszínelemzés alapját (Turvey, 2022).

(2) *„A természet nem ismétli önmagát":* a kriminalisztika az egyediség elvén nyugszik – minden ember, tárgy, nyom vagy esemény megismételhetetlen. Az azonosítás ezért a kriminalisztikai gondolkodás középpontjában áll, még akkor is, ha olykor csak csoportazonosításra van lehetőség.

Profilelemzési szempont: Minden személy egy önálló individum, vagyis vannak olyan jellemzők, amelyek megkülönböztetik az egyént másoktól. Így az alapelv lényege a személyiségében is tükröződik. Továbbá a 2.5. Alapelvek – homológia, differenciálhatóság és

konzisztenciafejezetben ismeretett differenciálhatóság alapelve is összekapcsolható ezzel a kriminalisztikai alapelvvel.

(3) *„A kriminalista annyit ér, amennyi releváns adata van.”* Vagyis a sikeres nyomozás kulcsa a pontos, releváns, minőségi adatok gyűjtése, elemzése és értékelése (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

Profilelemzési szempont: Az alapelv igen jelentős a profilelemzés szempontjából, mivel a profilozó is a rendelkezésre álló információkból indul ki. Úgy is mondhatjuk, hogy a profilozó (ahogy a bűnügyi elemző is) alapvetően „hozott anyagból dolgozik”. Az elkészült értékelő jelentés eredményeit a kiindulási adatok igen jelentős mértékben befolyásolhatják.

(4) *„A múlt megismerhető és megismerendő.”* Vagyis a kriminalisztikai munka alapja az a meggyőződés, hogy a múltbéli események rekonstruálhatók. Ez a megismerés racionális gondolkodásra és tudományos eszközökre épül (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

Profilelemzési szempont: A profilalkotásnak (Turvey, 2022) és a nyomozástámogató bűnügyi elemzésnek (Lohner, 2024) igen fontos eleme a rekonstrukció. Természetesen ez is összefügg a rendelkezésre álló releváns információk mennyiségével és minőségével, amelyek alapján a rekonstrukció elkészíthető. A profilelemzés során végzett rekonstrukció a mentális és emocionális folyamatokra is koncentrál, igyekezve azonosítani a döntési pontokat, ezzel teljessé téve a „hagyományos” rekonstrukciót is.

(5) *„Az első csapás elve.”* A bűncselekmény tudomására jutását követően azonnali, gyors és alapos intézkedések szükségesek (pl. elsődleges adatgyűjtések). Ezek megalapozzák a nyomozás sikerét, növelik a nyomok, bizonyítékok és a hiteles vallomások megszerzésének esélyét (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022). Céljuk a „7W” megválaszolása is (Belláné Füszter és mtsai., 2005). A kriminalisztikai gyakorlat szerint a gyors és szakszerű kezdeti fellépés alapvető fontosságú, mivel a „forró nyomok” és a friss emlékek jelentősen növelik a sikeres felderítés esélyét. Az idő múlásával mind a tanúvallomások, mind a bizonyítékok torzulhatnak vagy eltűnhetnek. A gyors intézkedés meglepheti az elkövetőt, így könnyebben szerezhető beismerés. Az „első csapás” elve egyaránt alkalmazható nyílt és titkos nyomozások során is (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

Profilelemzési szempont: Az első csapás elve a profilelemzés tekintve több aspektusból is jelentős.

- Az elsődleges intézkedések (pl. helyszíni szemle minősége) jelentős mértékben meghatározzák azon adatok és információk mennyiségét és minőségét, amelyekből a profilozó a későbbiekben is dolgozik.
- Másrészről, amennyiben egy eljárás kezdeti szakaszában bevonásra kerül az ügybe egy profilozó egység, akkor annak is gyorsan kell reagálnia és kiemelten fontossá válik az adatok és információk naprakészen tartása, azok folyamatos, dinamikus elemzése-értékelése, az eljárási cselekmények minél gyorsabb és hatékonyabb támogatása érdekében.
- A profilozó munkája is eredményesebb lehet például egy kihallgatástaktikai javaslatsor sikeres alkalmazását tekintve, ha az idő múlása nem torzítja az emlékeket, vagy nem hoz magabiztosságot a gyanúsított számára, vagy, például: ha a profilozó az helyszín elkövetéshez vagy a tudomásra jutást követő helyszíni szemléhez minél közelebbi időpontban tudja megtekinteni a helyszín.

Az profilozás *„első csapás elvén”* keresztül történő vizsgálata két fontos gyakorlati problémát is felvet.

(1) Az egyik a profilozó és az eljáró nyomozó hatóság közötti kommunikáció és információmegosztás kérdése. A profilozó egységnek elfogadottnak kell lennie ahhoz, hogy igénybe vegyék és a nyomozás „terhe” mellett is minden szükséges információt megosszanakvele. A profilozónak pedig rálátással kell rendelkeznie, hogy mikor, milyen módon juttassa el úgy az információt az eljáró hatóságnak, hogy az időben és hatékonyanfelhasználható legyen.

(2) A másik kérdés, a profilelemző egységek mely ponton kerüljenek bevonásra az eljárásba. Jarvis és Scherer (2014) cikkükben arra utalnak, hogy a profilozó egységeknek akkor van szerepe, amikor a nyomozóhatóság már minden lehetőséget kimerített, azonban vannak olyan szakmai álláspontok, miszerint – az alapelvvel összhangban – a minél korábbi bevonás és együttműködés a célszerű.

A profilalkotás és a kriminalisztikai alapelvek kapcsolata az alábbiak szerint (7. táblázat) összegezhető:

7. táblázat Kriminalisztikai alapelvek és a profilalkotás kapcsolata (saját szerkesztés)

Kriminalisztikai alapelv	Kriminalisztikai tartalom	Profilelemzési szempont
A 7 alapkérdés megválaszolása	nyomozás egyik legfontosabb célja, melyeket a múltbeli események feltárásához meg kell válaszolnia	a profilelemzési módszerek mind a hét alapkérdésre való válaszadást támogathatják
A kriminalista annyit ér, amennyi releváns adata van	A sikeres nyomozás feltétele a releváns, pontos és minőségi adatok gyűjtése, elemzése és értékelése.	A profilozó is a rendelkezésre álló információkból dolgozik. Az adatok minősége és mennyisége meghatározza az elemzés eredményét.
A múlt megismerhető és megismerendő	A múltbéli események rekonstruálhatók racionális gondolkodással és tudományos eszközökkel.	A profilalkotás fontos eleme a cselekmény rekonstrukciója, amely a rendelkezésre álló adatokon alapul.
Az „első csapás” elve	A bűncselekmény tudomására jutását követően gyors, alapos intézkedések szükségesek a nyomozás sikeréhez.	A korai adatgyűjtés javíthatja a profilozás hatékonyságát, segítheti a kihallgatási javaslatok sikeres alkalmazását. Másrészről kiemelt jelentősége lehet a dinamikus és folyamatosan naprakész elemzéseknek az elv betartásának támogatásához.
Locard-elv	Minden bűncselekmény nyomot hagy az elkövető és a helyszín között.	A rekonstrukció alapja (Turvey, 2022).
Natura non facit saltum	A természet nem ismétli önmagát – minden nyom és személy egyedi.	Differenciálhatóság elvéhez kapcsolható

3.4. A kriminalisztika és a profilalkotás kapcsolata

Láthattuk, hogy a profilalkotás metódusa és eszköztára a kriminalisztika alapelveivel összhangot mutat, mind a múltbéli események rekonstruálását, mind a releváns minőségi adatokkal végzett munkát tekintve. Mindezeken túl az első csapás elvének való megfelelést is jelentős mértékben támogathatja, amennyiben a profilozó egység az eljárás kezdetén bevonásra kerül.

A profilalkotás, mint nyomozást támogató módszer részben ugyan azokra a kérdésekre keresi a választ, mint amelyek a nyomozás irányait is meghatározzák (7W). A profilelemzés módszereinek és alkalmazási területeinek ismeretében kézzelfoghatóan kirajzolódnak a

kriminalisztikai kérdések megválaszolásának támogatási lehetőségei, így különösen: a cselekmény rekonstruálását, az eszközhasználattal kapcsolatos információkat, a bűncselekmény elkövetésének megállapítását (pszichológiai boncolás), a sorozatba illeszthetőséget, társas elkövetési alakzatnál a szerepek feltárását, illetve kihallgatási javaslatok megfogalmazásával pedig akár mind a hét alapkérdés megválaszolását.

A kriminál taktika részeként a profilalkotás az emberi, bűncselekmény során tanúsított (Turvey, 2022) viselkedés értelmezésére és a motivációs háttér feltárására koncentrál, ami különösen fontos az olyan bűncselekménytípusoknál**,** ahol az elkövetés módja és körülményei pszichodinamikailag jelentősek – például emberölések vagy szexuális bűncselekményekesetében. Ezeknél az ügyeknél a klasszikus kriminalisztikai kérdések (különösen a „miért?", „hogyan?") megválaszolása nemcsak a történeti tényállás rekonstruálását, hanem az elkövető profilozó általfeltárt viselkedésének, motivációinak és pszichológiai jellemzőinek megértését is megköveteli.

Jelen kutatás céljai közé tartozik olyan kutatási kérdések megválaszolása, amelyek– bizonyos kriminalisztikai alapelvek mentén – a profilalkotás a kriminalisztikai 7 alapkérdésére adott válaszadását támogathatják a szexuális bűncselekmények vonatkozásában.

3.4.1. A helyszín elemzése – a profilelemzés sarokpontja

A kriminalisztika és a profilelemzés kapcsolatának erősségét jól példázza, hogy a helyszín elemzése a BEA profilelemzési eljárás egyik lefontosabb pontja, melynek elvégzése már önmagában is eredmények felmutatását teheti lehetővé.

Az Egyesült Államokban világosan elkülönítik egymástól a helyszíni szemlét (*crime scene investigation* vagy *crime scene processing*), a helyszínelemzést (*crime scene analysis*), valamint a bűncselekmény rekonstrukcióját (*crime scene reconstruction*). Petrétei (2020) hangsúlyozza, hogy a helyszíni szemle egyik legfontosabb célja – a tárgyi bizonyítási eszközök rögzítése mellett – a bűncselekmény *gondolati rekonstruálása*. E gondolati rekonstrukció folyamata nem ér véget a szemlével: a szerző megközelítése szerint ez már a szemle kezdetén elindul, majd a szemle során folyamatosan alakul, és a begyűjtött tárgyi bizonyítékok szakértői vizsgálatát követően tovább formálódik. Ez a megközelítés a helyszíni tevékenységek utólagos értékeléseként is felfogható: a begyűjtött adatok rendszerezése, a tárgyi bizonyítási eszközök szakértői vizsgálatának eredményei, valamint a további – például laboratóriumi – nyomelemzések összevetése révén új következtetések levonására nyílik lehetőség.

Kriminalisztikai értelemben a helyszínelemzés tehát olyan komplex folyamat, amelyben a helyszíni bizonyítékokkal kapcsolatos szakvélemények elemzésének és a helyszíni adatok szintetizálásának eredményeként lehetséges verziók fogalmazhatók meg a helyszínen történt eseményekre, illetve az elkövetett cselekményekre vonatkozóan.

Petrétei (2020) *Elkövetői profilalkotás és a bnügyi helyszín elemzése* című cikkében azonban nem tér ki a helyszínelemzés más fontos elemeire. A helyszínelemzés, melyet megfelelő képesítéssel rendelkező bűnügyi szakemberek (nyomozók, profilozók) végeznek, nem merül ki a helyszínen történt cselekmények rekonstruálásában. Turvey és Freeman (2022b) szerint a bűnügyi helyszínelemzés egy analitikus folyamat, amely során a nyomozók és kriminalisztikai szakértők a bűncselekményhez, a helyszínhez, valamint a kontextuális körülményekhez kapcsolódó jellemzőket értelmezik. Ez a módszer pedig integrálja: (1) a teljes kriminalisztikai vizsgálat eredményeit (pl. fizikai és viselkedéses bizonyítékokat), (2) a forenzikus viktimológiát (részletesen lásd a 3.4.2. A profil információforrásai fejezet *Forenzikus, kriminalisztikai viktimológia* pontja), (3) a bűncselekmény rekonstrukcióját, (4) az elkövető magatartásmintázatait (modus operandi, kézjegy, stb.).

A bűncselekmény helyszínének bizonyos jellemzői – úgynevezett helyszíni karakterisztikák – képesek tükrözni az elkövető döntéshozatali folyamatait és viselkedési mintázatait, összefüggésben a cselekményt befolyásoló környezeti tényezőkkel. A bűnügyi helyszínelemzés lehetővé teszi az elkövető magatartásának részleges vagy teljes rekonstruálását az események lefolyása mentén. Ennek során a vizsgálat kitér a helyszín funkciójára és típusára, az áldozat személyiségjegyeire, a támadás módjára, valamint arra, miként reagált az áldozat az elkövető viselkedésére. Különösen fontos szerepet kapnak azok a jelek, amelyek előre eltervezett elkövetésre, előkészületre, illetve a cselekményt követő viselkedésre utalnak (Turvey, 2022). A bűnügyi helyszínelemzés egyúttal alapját képezi a profilalkotásnak is, amelynek célja, hogy a rendelkezésre álló fizikai bizonyítékok és viselkedési elemek alapján olyan elkövetői leírás készüljön, amely lehetőség szerint tudományosan megalapozott, empirikus tapasztalatokra épül (Turvey és Freeman, 2022b).

3.4.2. A profil információforrásai

Megvitattuk tehát, hogy a profil, támogató eljárás révén, a rendelkezésre álló információkból indul ki és ezek meghatározhatják a profilban szereplő javaslatok és irányok alkalmazásának sikerességét, és ugyanúgy akár jelentős mértékben torzíthatják az elkövetői profilt, ha azok

téves információkon (pl. helyszíni szemle során bizonyos nyomok rögzítésének elmaradása) alapulnak.

A profilelemzés során a legfontosabb kiindulási pontok a helyszínből és a sértettből, áldozatból, valamint a szakértői vélemények alapján levonható következtetések (Petrétei, 2020). Turvey (2022) szerint a profilelemzés alapja a helyszín elemzése, melynek részei a teljes kriminalisztikai vizsgálat eredményeinek elemzése és értékelése, a (forenzikus) viktimológia, a rekonstrukció, valamint az elkövető magatartásmintáinak vizsgálata. A helyszínelemzés alapját az ezekből levonható komplex következtetések adják. A módszer utolsó lépése az elkövető jellemzőinek meghatározása.

A helyszínnel, áldozattal, valamint a szakértői véleményekkel kapcsolatos információk szinte minden esetben rendelkezésre állnak (Petrétei, 2020), kivéve például a gyanús eltűnéses ügyek nyomozásának támogatásakor, ahol a viktimológia szerepe maximálisan felértékelődik.

A következőkben a helyszín, valamint az áldozat jellemzői alapján levonható következtetéseket ismertetem. Végül a vallomások beszerzésének módszerére, a kihallgatásokra fókuszálok kriminalisztikai és profilelemzési szempontból.

3.4.2.1. A helyszín és a szemle

„Helyszínen értjük azt a helyet, ahol a feltételezett bűncselekményt elkövették, vagy ahol a bűncselekmény részét alkotó vagy azzal összefüggő egyéb részcselekmény, esemény stb. bekövetkezett." (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022, p. 389).

„A szemle olyan – szükségszerűen összetett és általában halaszthatatlan – nyomozási cselekmény és bizonyítási eljárás, amelynek keretében az eljárásjog által előírt szigorú alakiságok (eljárási garanciák) betartása mellett észlelik és rögzítik a helyszínen talált állapotot, helyzetet, körülményeket, és felkutatják a feltételezett bűncselekménnyel kapcsolatos nyomokat, elváltozásokat és azok összefüggéseit." (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022, p. 387).

A szemle alapvetően kettős célt szolgál: (1) egyrészt már a lefolytatása során is közvetlenül hasznosítható információkat és támpontokat ad a nyomozás folytatásához, különösen az általános és részleges verziók megalkotásához; (2) másrészt a szemle során rögzített megállapítások önállóan is büntetőjogilag releváns tényeket igazolhatnak, így bizonyítékként szolgálhatnak a bírósági eljárásban, illetve alkalmasak más bizonyítékok hitelességének ellenőrzésére is (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

A szemle előkészítése és lefolytatása nagymértékben függ attól, hogy milyen típusú helyszínről van szó. Így megkülönböztetünk: a) eredeti (bűncselekmény befejezése és a szemle ideje között nem történt változás – a gyakorlatban szinte sosem fordul elő); b) megváltoztatott (szándékosan megváltoztatott: az elkövető vagy más fél manipulálja a helyszínt megtévesztés céljából vagy gondatlanul megváltoztatott: tanúk, mentősök, tűzoltók vagy maga a sértett okoz változást, akár észrevétlenül); c) koholt (beállított); d) többes (a bűncselekmény több helyszínen zajlott (pl. előkészület helyei, főhelyszín: bank, mellékhelyszínek: menekülés útvonala,); e) mozgó (a bűncselekmény mozgó járművön történik, a helyszíni nyomok is mozgás közben keletkeznek); f) „élő helyszínt" (magával az eseménnyel együtt pl. tűzeset, vagy az azzal kapcsolatos mentési munkálatok vannak folyamatban pl. Szajori vasúti katasztrófa, 1994).

A helyszínekkel kapcsolatos további lényeges felosztás az elsődleges és a másodlagos helyszín. Az elsődleges helyszín az, ahol a bűncselekményt elkövették, a másodlagos az, ahol a bűncselekmény nyomait vagy eredményét (pl. holttestet) megtalálják (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

A helyszíni szemle a büntetőeljárás egyik legfontosabb nyomozási cselekménye, amely a felderítés és a bizonyítás szempontjából egyaránt kiemelkedő jelentőséggel bír. A szemle során feltárt adatok és körülmények a bűncselekmény rekonstruálásának alapját képezik, és számos irányban szolgáltathatnak támpontot a nyomozás számára.

A felderítési szakaszban a szemle eredményei különösen az alábbiak miatt bírnak értékkel:

- Verziók felállítása: a helyszíni adatok hozzájárulnak a nyomozási hipotézisek – általános és részverziók – megfogalmazásához.
- Bűncselekmény körülményeinek feltárása: megállapítható a cselekmény helye, ideje, elkövetési módja, továbbá következtetések vonhatók le az elkövető helyismeretére, szakmai tudására vonatkozóan.
- Az elkövető jellemzőinek rekonstruálása: a statikus és dinamikus szakasz eredményei alapján meghatározhatók személyiségjegyek, testi adottságok, az elkövetők száma, szerepmegosztásuk, motivációjuk és elkövetési szokásaik.
- Negatív körülmények értékelése: különös jelentőséggel bírnak azok a hiányzó nyomok és változások, amelyeknek a bűncselekmény logikája szerint jelen kellene lenniük. Ezek felismerése kiemelt körültekintést és precíz rögzítést igényel.
- Más ügyekkel való kapcsolat: a szemle eredményei alapján az adott ügy összefüggésbe hozható más, akár már jogerősen lezárt ügyekkel, különösen az elkövetési mód (modus operandi) hasonlósága révén.

- Rekonstrukció: a szemle adatai alapján megállapítható a helyszín állapota a bűncselekmény elkövetése előtt és után, amely biztos alapot ad a további nyomozási cselekményekhez és bizonyítékgyűjtéshez.

A bizonyítás szakaszában a szemle eredményeinek értékelése több síkon jelenik meg:

1. Önálló bizonyítékként: bizonyos esetekben önmagában igazolhatja a bűncselekmény megtörténtét (pl. robbanószer-maradványok jelenléte egy merénylet helyszínén).
2. Tárgyi bizonyítékok forrásaként: a szemletárgyak, nyomok, anyagmaradványok szakértői vizsgálat útján nyernek bizonyító erőt.
3. Egyéb bizonyítékok értékelésének segédeszközeként: a bíróság a szemle eredményeire támaszkodhat más bizonyítékok megalapozottságának vizsgálatakor (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

A szemle bizonyító ereje összetett: egy nyom, annak szakértői vizsgálata és a szakvélemény csak együtt képez teljes értékű bizonyítékot. Hitelességét a pontos dokumentálás és a bűnjelek ellenőrizhető kezelési láncolata biztosítja. A siker feltétele a szakszerű, tervszerű végrehajtás, a szakértők bevonása és a nyomozócsoporttal való együttműködés. A szemle eredményeinek értékelése folyamatos, hiszen az adatok és a nyomozási információk összefüggései együttesen garantálják a bizonyítás megbízhatóságát és a büntetőeljárás sikerességét (Kovács, 2014; Dobos, 1964).

A helyszínről származó információk nem csak a nyomozás, hanem a profilelemzés alapját és fontos kiindulási pontját is képezik, ahogy azt a profilalkotás ismertetett definícióiból is láthattuk.

3.4.2.1.1. Következtetés a helyszínből

Típusok és „egyszerű” következtetések

Az organizált-dezorganizált kategorizálást tartják az első formális elkövetői tipológiának, amely ráirányította a figyelmet arra, hogy a helyszín jellemzőit fel lehet használni az elkövetők tipizálásban és viselkedésük elemzésében (Adjorlolo és Chan, 2017). A módszer lényege, hogy a cselekmény, az áldozat, a helyszín és a forenzikus eredmények – különös tekintettel a kriminális kompetenciára és a tervezettség mértékére – részletes elemzése alapján a helyszínt egy adott kategóriába sorolják, és ebből vonnak le következtetéseket az elkövető jellemzőire. (Douglas és mtsai, 2006). Azóta is egyre több olyan kutatás lát napvilágot, amelyek az elkövetési magatartás helyszínen látható nyomait igyekeznek az elkövetői jellemzőkhöz kötni (Carter és mtsai, 2017; Gerard és mtsai, 2017; Abreu Minero és mtsai, 2018; Sturup, 2018;

Chopin és Beauregard, 2019; Ivaskevics és Almond, 2019; Lohner, Hermann és Haller, 2021). Korábbi kutatásunkban (Lohner, Hermann és Haller, 2021) a nyereségvágyas és a szexuális motivációt határoltuk el a nyomozás kezdeti szakaszában rendelkezésre álló információk elemzése révén.

Rekonstrukció és „komplex" következtetések

A bűnrekonstrukció a bűncselekmény elkövetését körülvevő cselekmények és események meghatározása (Chisum és Turvey, 2007), mely a már ismeretett Locard-elvre épül (Turvey és Baltazar, 2022). A rekonstrukció tanúvallomások, gyanúsított vallomása, élő áldozat vallomása, vagy tárgyi bizonyítékok értelmezése útján végezhető el. Turvey és Baltazar (2022) megjegyzi, hogy egyes büntető igazságszolgáltatási szakemberek, helytelenül azonosítják a bűnügyi rekonstrukciót a bűncselekmények helyszínének feldolgozásának konkrét feladatával és a bűncselekmények helyszínének vizsgálatával.

A bűnügyi rekonstrukció létfontosságú egy olyan deduktív módszer alkalmazásához, mint például a viselkedési bizonyítékok elemzése (BEA). Ahhoz, hogy egy adott bűncselekmény helyszínén bekövetkezett viselkedést elemezni lehessen, először az események rekonstrukcióját kell elvégezni. A rekonstrukció megköveteli a képességet, hogy ismeretlen dimenziójú darabokból, irányadó kép nélkül rakjunk össze egy „kirakóst". A profilalkotáshoz hasonlóan ez is egy forenzikus tudományág, amely a kriminalisztikán, a tudományos módszeren, az elemi logikán és a kritikai gondolkodáson alapul (Turvey és Baltazar, 2022).

Findley és Hopkins (1984) áttekintést írtak a rekonstrukcióról, miszerint az a logika, a képzés, a tapasztalat és a tudományos elvek alkalmazásának folyamata a (1) a bűncselekmény konkrét helyszínére (azaz a helyszín, a környezete, állapota stb.) (2) a bűntett helyszínén talált tárgyi bizonyítékokra, (3) a fizikai bizonyítékok képzett szakértők általi vizsgálatának eredményeire, (4) és minden más forrásból származó információ felhasználására. Ez alapján lehetséges véleményalkotás a bűncselekmény előtt, alatt és után bekövetkezett események sorrendjéről.

Bevel és Gardner (2002) felhívja a figyelmet a rekonstrukció fő korlátjára, vagyis, hogy lehetetlen biztosnak lenni a rekonstrukcióval kapcsolatos következtetéseinkben. Az elemzés lehet logikus és tudományos tényeken alapulhat, de nincs igazi mérce, amellyel összehasonlíthatnánk az eredményeinket.

3.4.2.1.2. Magatartásminták a helyszínen – modus operandi és kézjegy

A rekonstrukciót követően van lehetőség a helyszíni magatartásminták, a helyszíni viselkedés elemzésére, a modus operandi és kézjegy jellegű viselkedések differenciálására.

Az elkövetési mód vagy *modus operandi* (továbbiakban: MO) az elkövető által a bűncselekmény végrehajtása során a bűncselekmény elkövetése érdekében tett cselekmények. Az MO egy tanult viselkedéskészlet, amelyet az elkövető alakít ki és ragaszkodik hozzá, amennyiben működik (perszeverancia jelentése az elkövetőknél felismerhető állhatatosság és kitartás bizonyos elkövetési módszerekhez, a végrehajtás egyes mozzanataihoz, valamint a kialakult és bevált metódusokhoz (Kovács és Pásztor, 2021), de egyben dinamikus és együtt fejlődik a bűnözővel, vagyis nem állandó és nem statikus (Douglas és mtsai., 2006). Az MO tehát az elkövető céljainak elérését szolgáló racionális viselkedésmintákat jelöli, ami Turvey és Freeman (2022b) szerint a nyomozás szempontjából akkor válik értékessé, ha következetesen megfigyelhető az egyes bűncselekményekben, és így „azonosításra", összekapcsolásra alkalmas.

A *kézjegy viselkedés* olyan elkövetői jellemző, amely nem szükséges a bűncselekmény sikeres végrehajtásához, ám pszichológiailag kielégítő és szimbolikus jelentéssel bíró az elkövető számára. Ez a viselkedés a tettes fantáziavilágából ered, gyakran állandóbb és következetesebb, mint az MO, és mélyen tükrözi az elkövető személyiségét, vágyait és pszichológiai szükségleteit. A kézjegy megnyilvánulhat fizikai, verbális vagy viselkedéses elemek formájában, például rituális mozdulatokban, a sértett sajátos testhelyzetének kialakításában, sértő vagy szexuálisan domináns nyelvezetben, illetve az áldozat testének manipulálásában (Turvey és Freeman, 2022b). De ilyen lehet a környezet manipulálása is: pl tárgyak adott helyzetbe rakása, önsértés bizonyos formái.

Míg az elkövetési mód jellemzően a bűncselekmény végrehajtásának hatékonyságára, az akadályok leküzdésére és a lebukás elkerülésére irányul, addig a kézjegy viselkedés az elkövető belső világának, pszichodinamikus struktúrájának kifejeződése. Mivel a kézjegy az egyéni fantáziákból táplálkozik, általában stabil marad az elkövetői karrier során – legfeljebb bizonyos részleteiben finomodik vagy fejlődik, ahogy a tettes tapasztalatot szerez, és pszichés igényei változnak. Például egy szexuális indíttatású sorozatgyilkos a bűncselekmények során egyre kifejezettebb posztmortem csonkításokat hajthat végre, ám az aláírás lényege – a holttest meggyalázása – változatlan marad.

A kézjegy megnyilvánulása lehet tudatos vagy tudattalan. Előfordul, hogy az elkövető maga sincs tisztában viselkedésének ezen aspektusával. Ennek ellenére a nyomozók számára rendkívüli jelentőséggel bír, különösen akkor, ha több bűncselekményt kell összehasonlítani, és azok között lehetséges kapcsolatot keresnek. A kézjegy elemek lehetőséget nyújthatnak a különböző bűncselekmények összekapcsolására, még abban az esetben is, ha a MO az idő

múlásával vagy a körülmények hatására módosul. A kézjegy jelenléte különösen jelentős sorozatgyilkosságok, szexuális bűncselekmények és más rituális cselekmények esetén (Douglas és mtsai., 2006; Turvey és Freeman, 2022b).

3.4.2.2. A viktimológia

A másik alapvető kiindulási pont a profilalkotás és a helyszínelemzés során a bűncselekmény sértettjéről, áldozatáról rendelkezésre álló információk értékelése.

Tóth (2006) álláspontja szerint a viktimológia (áldozattan, áldozattá válás tudománya) a kriminológia alkalmazott ága, és vizsgálódási körébe a bűnözés társadalmi tömegjelenségének egyik részterülete tartozik. (Tóth, 2006, p. 46.) „*A viktimológia célja, hogy az áldozat kiemelésével és szempontjából – annak védelme érdekében – elősegítse a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek jobb, sokoldalúbb megismerését, az ellene folytatott küzdelem hatásosabbá tételé*t." (Tóth, 2006, p. 50.). Vele ellentétben Mendelshon (1947, 1956) szerint a viktimológia önálló tudományág, melyhez kapcsolt fő érve, hogy az áldozattant nem szabad kizárólag a bűncselekmények áldozataira koncentrálni (Mendelsohn, 1947, 1956).

Tóth (2006) felosztása szerint a viktimológia nyolc fő problémakört vizsgál: (1) jogi helyzet (viktimálpozíció), (2) személyiségjegyek (viktimál-morfológia), (3) rejtett bűnözés (viktimál-latencia), (4) elkövető–áldozat kapcsolat (viktimál-interdependencia), (5) szituációs körülmények (viktimál-habitus), (6) bűnüldözésben való részvétel (viktimál-információ), (7) károk és hátrányok (viktimál-kompenzáció), (8) megelőzés (viktimál-profilaxis).

Ezáltal a viktimológia komplex módon elemzi az áldozatok szerepét, jellemzőit és védelmét a bűnözés és igazságszolgáltatás rendszerében. Tóth (2006) külön említi a kriminálviktimológia részterületét, mely a bűncselekmények sértettjeinek különböző kérdéseit elemzi.

3.4.2.2.1. Forenzikus, kriminalisztikai viktimológia

Ezen értekezés szempontjából a legrelevánsabb a viktimológia forenzikus, kriminalisztikai ága.

A forenzikus viktimológia egy alkalmazott tudományág, amely olyan áldozatok eseteinek vizsgálatával foglalkozik, akikről feltételezhető, hogy konkrét bűncselekmények elszenvedői voltak (vagyis az elemzés alá vont ügy sértettjei). Ez a megközelítés az ismereteket egyedi, konkrét esetek részletes elemzésén keresztül bővíti, szemben az általánosító módszerekkel. Célja, hogy mind a nyomozási, mind az igazságügyi (forenzikus) munkát segítse, bár a megállapítások megbízhatósága és részletessége esetenként jelentősen eltérhet. Az elfogultság csökkentése és a kellő megbízhatóság elérése érdekében a szakembereknek megfelelő

mennyiségű áldozattal kapcsolatos információt kell beszerezniük, fel kell mérniük ezek hitelességét, és a vizsgálatot az elfogadott szakmai sztenderdek szerint kell lefolytatnia (Turvey és Freeman, 2022b).

A forenzikus áldozattan a bűncselekmények helyszínének elemzésének lényeges eleme, és ezért elkerülhetetlen jellemzője minden bűnözői profilnak. Az alapos áldozattanulmányból gyűjtött információk (8. táblázat) hatással lehetnek a bűnözői profil minden szakaszára, a bűncselekmény rekonstrukciójától az elkövető motivációjának megállapításáig.

8. táblázat A forenzikus áldozatelemzés fő céljai és funkciói Turvey és Freeman (2022) szerint (saját szerkesztés)

Cél / Funkció	Magyarázat
A bűncselekmény elemeinek megértése	Az áldozat és életkörülményeinek vizsgálata segít feltárni a kapcsolatot az áldozat, az elkövető és a bűncselekmény helyszíne között. Kontextust biztosít az áldozat és a bűncselekmény helyszíne közötti interakcióhoz, az elkövető és a bűncselekmény helyszínén történő interakcióhoz, valamint az áldozat és az elkövető közötti interakcióhoz.
Idővonal felállítása	Az áldozat utolsó ismert tevékenységeinek rekonstruálása támogatja az események sorrendjének és az áldozattá válás folyamatának megértését például, hogy az áldozat hogyan került az elkövető látókörébe/hatókörébe/kontrollja alá.
Gyanúsítotti kör szűkítése	Az áldozat életmódjának, tevékenységének elemzése alapján meghatározhatók azok, akik hozzáférhettek az áldozathoz, valamint ez a hozzáférés hogyan, mikor, hol történhetett. Ha megértjük, hogyan és miért választotta ki az elkövető az ismert áldozatokat, akkor talán képesek lehetünk valamilyen kapcsolatot is megállapítani az áldozat és az elkövető között. Ezek a kapcsolatok lehetnek földrajzi jellegűek, munkához kapcsolódóak, időbeosztáshoz kötöttek, iskolával vagy hobbival összefüggők, illetve más módon kapcsolódhatnak egymáshoz. Ezek a kapcsolódási pontok egy olyan gyanúsítotti kört határoznak meg, amelybe azok tartoznak, akik ismerettel rendelkeznek az adott területről, vagy hozzáférésük volt ahhoz.
Nyomozási iránymutatás	A részletes áldozati háttér segíti a nyomozást új kérdések és vizsgálati irányok felvetésével.
Bűncselekmény rekonstrukciója	Az áldozat viselkedése és szokásai hozzájárulhatnak az események alapos, valósághű rekonstruálához. Például választ adhat arra, hogy az áldozat mit csinált azon a helyen, ahol bűncselekmény áldozata lett.
Az áldozattá válás kontextusának feltárása	A háttérinformációk segítenek értelmezni vagy megkérdőjelezni az áldozat áldozattá válással kapcsolatos állításait.
Az elkövető modus operandijának (MO) azonosítása	Az áldozat viselkedési mintázatának, különösen az áldozat „megszerzésének” helyszínéhez kapcsolódó szokásainak ismerete hozzájárulhat az elkövető modus operandi-jának (MO) megismeréséhez, elsősorban az áldozatválasztás szempontjából.

	Például egy olyan elkövető, aki aktívan „vadászik” áldozatokra, dönthet úgy, hogy opportunista módon választ ki valakit olyan helyszínen, ahol az áldozatok hozzáférhetősége és sebezhetősége megnövekedett – például egy forgalmas szórakozóhelyen, ahol sok az ittas vendég. Ez az információ árulkodik az elkövető modus operandijáról, vagyis azokról a tudatos döntésekről és viselkedésformákról, amelyeket a bűncselekmény végrehajtása során alkalmazott.
Az elkövető indítékának feltérképezése	Az áldozat életének, körülményeinek és tárgyainak ismerete segíthet az elkövető motivációinak azonosításában.
Az elkövető expozíciós szintjének/elkövető kitettségének megállapítása	Az áldozat megszerzésének körülményei alapján becsülhető, milyen kockázatot vállalt az elkövető.
Esetek közötti kapcsolatok feltárása	Az áldozatválasztás kulcsfontosságú tényező a bűncselekmények közötti viselkedési összefüggések feltárásában. Az áldozatok jellemzőinek elemzése segíthet felismerni ismétlődő mintázatokat, és alátámaszthatja vagy kizárhatja az esetek közötti kapcsolatot.
Közbiztonsági intézkedések támogatása	Az áldozatkiválasztási minták elemzése segíti a preventív kommunikációt és az expozíciós kockázat csökkentését.
Az áldozatidealizálás és rágalmazás csökkentése	A tudományos alapú áldozatelemzés elősegíti az elfogulatlan, tényszerű megközelítését az áldozatnak.

Az áldozatokkal kapcsolatos kutatások – von Hentig 1948-ban publikált felosztása óta - jelentős utat tettek meg és számos tipológiai felosztás született az évek során (Szoboljeva, 1976; Tóth, 1987). Turvey és Freeman (2022b) szerint a cél az áldozatok életmódjuk és életkörülményeik kontextusában való megértése, melyben tehát a fő vizsgálandó kérdés az, hogy „Minek van kitéve az áldozat?”. Ez alapján két fő expozíciós típust különböztet meg: (1) *Életmódbeli expozíció/rizikó***:** a hosszabb távon fennálló, személyes döntésekből és környezetből eredő kockázatok (pl. foglalkozás, szenvedélybetegség, személyiségjegyek). (2) *Helyzeti (szituációs) expozíció/rizikó***:** az adott bűncselekmény körülményeiből fakadó pillanatnyi sebezhetőség (pl. napszak, helyszín, felügyelet hiánya). Mindkét expozíciós forma tovább kategorizálható (alacsony, közepes, magas, extrém szint), és értékelésük csak az áldozat életkörülményeinek és kontextusának figyelembevételével adhat érdemi információt. A cél az áldozattá válás folyamatának pontos megértése és rekonstruálása – a kockázati tényezők felismerése és értékelése. Ezek megállapításához azonban pontos és objektív információk beszerzésére van szükség.

Turvey és Petherick (2009) olyan kérdéseket fogalmaznak meg, amelyeket alapvetőnek tartanak az áldozatokkal kapcsolatos információk begyűjtésekor. Ezen információk összegyűjtése és a bizonyítékok alapos vizsgálata kiindulási alapot ad a nyomozáshoz. A cél ezekkel az adatokkal, hogy egyrészt az áldozat életét és szokásait feltérképezzék, a bűncselekmény körülményeit megértsék, a nyomozást megalapozzák és a téves következtetéseket elkerüljék (részletesen lásd: 4.5.3. Profilalkotás szerepe szexuális bűncselekmények felderítésében fejezet 4.5.3.1. Viselkedési indikátorok és strukturált áldozati interjú az ismeretlen elkövető azonosításához alfejezete). Kiemelten fontos az idővonal és térkép készítése az áldozat utolsó 24 órájáról, mely kulcsfontosságú az elkövető mozgásának rekonstruálásához és az elkövetés módjának feltárásához.

Az áldozatról szisztematikusan gyűjtött információk objektív értékelése tehát minden esetben elengedhetetlen a pontos bűnügyi nyomozáshoz és profilalkotáshoz (Turvey és Freeman, 2022b) Különösen nagy jelentősége van az információk megfelelő és széleskörű összegyűjtésének a szexuális bűncselekmények nyomozása során, különös tekintettel a büntető ügyek, orvosi és mentális egészségügyi információk kapcsán (Savino és Turvey, 2004). Az egészségügyi előzmények jelentős összetevői az értékelésnek bármilyen feltételezett szexuális zaklatás, gyermekmolesztálás vagy családon belüli erőszak esetén. Alapinformációkat nyújt a vizsgáló számára, hogy a közelmúltbeli traumákat és sérüléseket meg lehessen különböztetni a múltbeli állapotoktól és eseményektől. (A pontos igazságügyi orvosi vizsgálat elvégzése a beteg kórtörténetének hiányában nem lehetséges). A nyomozók felelősséggel tartoznak a feljelentések alapos kivizsgálásáért, a valóságtartalmuk megállapításáért. Az áldozati előzmények nélkül a bűncselekményre vonatkozó állítások és rendelkezésre álló bizonyítékok értelmezése komoly nehézségekbe ütközne.

3.4.2.3. Egyéb információforrások

A profilalkotás elsősorban tehát a helyszíni, sértettre, bűncselekmény körülményeiből, valamint szakértői vélemények alapján összegyűjtött információkból dolgozik. Meg kell azonban említenünk, hogy a profilelemzésnek lehetnek szekunder forrásai is. Ilyenek lehetnek a profilelemzési célra felállított adatbázisok, a tudományos kutatások eredményei, vagy más induktív módszerek, mint a statisztikai mérőszámok és a tipológiai besorolások (utóbbit lásd: 4.2.2. Szexuális bűnelkövetők tipológiai felosztásai fejezet). Ezek értelmezésem szerint az induktív módszert magukba foglaló eljárások. Ilyen módon a tudományos kutatások eredményei (azok megfelelő értelmezésével és értékelésével), közvetlenül támogathatják a

profilelemzési folyamatot (részletesen lásd: 2.4. Logikai megközelítések, 3.5.1. Specifikus profilalkotás fejezetek).

Tekintettel arra, hogy ezek a módszerek jó kiindulási alapot adhatnak, orientálhatják a profilozót munkája során, kiemelt jelentőségű, hogy olyan kutatási eredmények szülessenek, melyek a gyakorlatra implementálhatók.

3.4.3. Kihallgatás

Ahogyan azt a kriminalisztika 7 alapkérdéséről szóló fejezetben (3.3.1. A „7W") láthattuk, a nyomozásokban, így a profilelemzés során is az egyik legfontosabb információforrás a vallomás és tanúk nyilatkozatai. Fenyvesi piramismodelljének második szintén elhelyezkedő „vallomások" (tanú és terhelti vallomás) jelentőségét talán semmi nem mutatja jobban, minthogy ez az egyetlen olyan bizonyítási eszköz, amely a kriminalisztika mind a hét alapkérdésére (Mi? Hol? Mikor? Hogyan? Ki? Kivel? Miért?) választ adhat a büntetőeljárásban. Az egész eljárás menetére vonatkozóan meghatározó jelentőséggel bír a tanúk és terheltek nyomozás során tett vallomása, ezért az ezek felvételénél alkalmazandó taktika kidolgozása minden nyomozás alapvető feladata.

Egy amerikai kutatás (Sanders, 2003) során New York-i rendőröket kérdeztek meg azzal kapcsolatban, hogy mi a legfontosabb aspektusa a bűnügyi nyomozásnak. A válaszadók többsége a tanúkihallgatást jelölte meg válaszul, illetve az eredmények alapján a nyomozók teljes munkaidejük mintegy 86%-át a tanúk kikérdezésére fordították. A vizsgálatot angol nyomozókkal is megismételték hasonló eredménnyel. A vallomások megbízhatósága, pontossága és hitelessége tehát a büntetőeljárás kulcskérdése (Ibolya, 2005).

A kihallgatás kriminalisztikai értelemben a személyek eljárási szabályokhoz kötött kikérdezésének (vallomásuk megszerzésének) módszere, a vallomás pedig olyan kijelentések sorozata, amelyek – helyesen vezetett kihallgatás esetén – az ügy szempontjából releváns tényekről szóló ismereteket (adatokat) hordoznak (Bócz, 2004).

A kriminalisztikai racionalitás keretei között a nyomozó hatóság nagy autonómiát élvez a szükségesnek mutatkozó nyomozási cselekmények – például kihallgatások – sor- és időrendjének megállapítása terén. Mindazonáltal azt, hogy kit milyen minőségben hallgathat ki, aszerint kell meghatározni, hogy az illető az események menetében az aktuális verzió szerint milyen szerepet játszott, és e szerepnek mi az anyagi büntetőjogi minősítése. A Be. 168. § (1) bekezdése szerint tanúként azt lehet kihallgatni, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.

Ezzel szemben, aki a hatóság által ismert adatok szerint megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, azt a hatóság – a Be. 385. § (1) bekezdése szerint – gyanúsítottként kezeli (Bócz, 2015).

A kihallgatásokra vonatkozó hazai kriminalisztikai szakirodalom (és ajánlások) jellemzően – a teljesség igénye nélkül – az alábbi fő témakörökre terjed ki: (1) a kihallgatás fajtái, mely megkülönbözteti a terheltek, tanúk és sértettek kihallgatási specifikumait; (2) a kihallgatás speciális fajtái, mint a szembesítés, helyszíni kihallgatás, és a felismertetésre bemutatás; (3) a kihallgatás szakaszai: a kihallgatásokra való felkészülés, a kihallgatás megkezdése, érdemi kihallgatás, a kihallgatás eredményeinek rögzítése, menet közbeni, illetve utólagos kiértékelése; (4) kérdéstípusok; (5) kriminálpszichológiakihallgatások során történő alkalmazására; (6) speciális alanyok kihallgatása (gyerekek, fiatalkorúak) (7) műszeres vallomás-ellenőrzés; (8) speciális kihallgatási módszerek és technikák (Fenyvesi, Herke, Tremmel, 2022; Bárány, 2012; Petőfi és Tóth, 2015).

A kriminálpszichológia kihallgatásokkal foglalkozó területe igen összetett az általa vizsgált jelenségek mentén. Ezek közül kiemelendő a memória, a tanúk, illetve terheltek tipológiája, a sértettek, ezen belül is különösen a gyermekek, fiatalkorúak, nők vallomásai, a terheltek típusai, és a tagadástól a beismerésig vezető lélektani folyamat, illetve a hamis beismerés okai (Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

A kriminalisztika számos ajánlást fogalmaz meg a kihallgatásokra való felkészüléssel, valamint azok lefolytatásával kapcsolatban. Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a kihallgatások menete, dinamikája, célja, specifikumai, kimenetele esetenként (deliktumtípusonként, egyénenként és szituációnként) jelentős mértékben eltérő lehet. A kihallgatásban résztvevők (kihallgató és kihallgatott) egyéni jellemzői és viselkedése jelentős mértékben befolyásolhatják egy kihallgatás eredményességét és kimenetelét. Mindezen túlmenően az egyes bűncselekmény típusok elkövetőinek meglehetnek azok az általános jellegzetességei, melyeket szem előtt tartva eredményesebb kihallgatás folytatható.*3.4.3.1. Beismerő vallomás*

Klockars és Mastrofski (1991) kutatásában kitér arra, hogy a bűnösség megállapítását (az angolszász jogrendszerben) az alábbiak közül legalább egynek alá kell támasztania: a bűnösséget bizonyító tanúvallomás, tárgyi bizonyíték vagy beismerő vallomás. A nemzetközi empíria azt sugallja, hogy az esetek 8-33%-ában a gyanúsítottak bűnössége csak a beismerő vallomás alapján bizonyítható (Baldwin és McConville, 1980; Irving és McKenzie, 1989; Leo, 1996; Wald és mtsai, 1967; Beauregard és mtsai., 2010). Angliában a gyanúsítottak mintegy

60%-a tesz vallomást a rendőrségen a kihallgatás során, míg az USA-ban ez az arány körülbelül 45% (Gudjonsson, 2006).

Ez az arány magasnak mondható tekintve, hogy a kihallgatás során a gyanúsított számára általában nem előnyös beismerő vallomást tenni. Számos komoly tényező ösztönözheti a hallgatásra, például a bűnösség megállapítása esetén várható büntetés, a jó hírnév elvesztésének veszélye – különösen azoknál, akik például magas társadalmi státusszal rendelkeznek –, a pszichológiai önvédelem igénye, a családi kapcsolatok megóvása, a fontos személyek elidegenedésétől való félelem, a szégyenérzet, illetve adott esetben a megtorlástól való tartás (Gudjonsson, 2003).

Mindezek ellenére mégis beismerő vallomások születnek, és Beauregard és munkatársai (2010) szerint a kihallgatások során tett beismerő vallomások esélyét szignifikáns mértékben növelik a következő tényezők: (a) a gyanúsítottak hajlandósága a kommunikációra, (b) erős bizonyítékok rendelkezésre állása (c) kihallgatási stratégiák alkalmazása (például erkölcsi igazolás, bókok és az esetleges ellentmondások azonosítása) és (d) a nyomozók által mutatott megerősítő attitűd (például empátia, tisztelet és türelem).

A megfelelő kihallgatási taktika tehát jelentős tényező a beismerő vallomás megszerzésében. A vallomások megszerzésére irányuló különféle kihallgatási modellek közös alapelve, hogy a gyanúsított döntését – vallomást tesz-e vagy sem – az határozza meg, miként értékeli az önmagát, a társadalmi környezetét és a számára fontos személyeket érintő potenciális veszteségeket vagy nyereségeket, valamint milyen személyiségjegyekkel rendelkezik az adott személy (Gudjonsson, 2003). A különböző kihallgatási technikák éppen arra építenek, hogy a kihallgató képes befolyásolni a gyanúsított ezen szubjektív észleléseit és megítéléseit a kihallgatás során (St-Yves és Deslauriers-Varin, 2009).

A bűncselekmények bizonyos kategóriáiban, például a vagyon elleni bűncselekmények (Mitchell, 1983; Neubauer, 1974) és egyes kevésbé súlyos deliktumok kapcsán (Evans, 1994; Leo, 1996) a terheltek nagyobb valószínűséggel tesznek vallomást. Pozitív kapcsolatot találtak továbbá az olyan szocio-demográfiai tényezők esetében is, mint a női nem, fiatalabb életkor (Baldwin és McConville, 1980). Egyes kriminológiai és pszichológiai karakterisztikák esetében is nőhet a kihallgatás sikeressége, úgy, mint a letartóztatást közvetlenül megelőző szerhasználat (Pearse és mtsai., 1998) (magyar büntetőeljárásjog szerint az ilyen állapotban lévő személy kihallgatását el kell halasztani), az eseménytelen bűnelkövetői előélet (Moston, Stephenson és Williamson, 1992), és az introvertált személyiségjegyek (Gudjonsson, 1999; Beauregard, Deslauriers-Varin és St-Yves, 2010).

Az irodalom alapos áttekintése azonban számos ellentmondó megállapítást is feltár. Például egyes tanulmányok nem találtak szignifikáns összefüggést az elkövető életkora és a beismerő vallomások aránya között (Moston, Stephenson és Williamson, 1992; Neubauer, 1974). Sőt, bár a legtöbb tanulmány negatív összefüggést talált a korábbi elítélések és a vallomás valószínűsége között (Neubauer, 1974), néhány kutatás ennek az összefüggésnek pont az ellenkezőjét igazolta (Baldwin és McConville, 1980; Beauregard, Deslauriers-Varin és és St-Yves, 2010).

Ahogy Fenyvesi és munkatársai (2022) említik, a kriminálpszichológia és a kriminalisztika foglalkozik a tanúk, terheltek tipológiáival és a vallomásokat befolyásoló tényezőkkel, a beismerő vallomásig vezető úttal és a tagadás jelenségével.

3.4.3.2. Profilalkotás a kihallgatások támogatásában

Reiser már 1982-ben ír arról, hogy a profilalkotási technikák különböző helyzetekben, például túszejtés esetén is alkalmazhatók. A bűnüldöző tisztviselőknek a lehető legtöbbet kell megtudniuk a túszejtőről, hogy megvédjék a túszok életét. Ilyen esetekben, a rendőrséget segíti az elkövetővel való (bár gyakran korlátozott) szóbeli kapcsolatfelvételben, és esetleg a családjához és barátaihoz való hozzáférésben. Képesnek kell lenniük arra, hogy felmérjék az alanyt abból a szempontból, hogy milyen cselekményt fog valószínűleg végrehajtani, és hogy milyen reakciói lehetnek a különböző ingerekre (Ressler, Burgess és Douglas, 1988). Amikor Douglas és munkatársai 1986-os tanulmányukban megfogalmazták, hogy a bűnelkövetői profil tartalmazza az elkövetőre vonatkozó háttérinformációkat (demográfiai adatok), a fizikai jellemzőket, szokásokat, meggyőződéseket és értékeket, a bűncselekményt megelőző, az ahhoz vezető, valamint a bűncselekményt követő viselkedést, már említést tettek arra vonatkozóan, hogy a profilban szerepelhetnek nyomozási ajánlások a kikérdezésre („interrogating") vagy a kihallgatásra („interviewing") is (Douglas és mtsai., 1986).Beauregard, Busina és Healey (2017) szerint a beismerés egyik fő akadálya az elkövető személyiségprofilja (Lohner és Bellavics, 2025). A jó kihallgatási taktika megválasztásához tehát a kihallgatott személyiségének ismeretére van szükség, melynek kiváló eszköze a profil. A pszichológiai profil, jellemrajz belátást engedhet a tettes fantáziavilágába, általános és specifikus érzelmi, kognitív, viselkedéses reakcióiba, a cselekmény motivációiba (Kemény, 1999). A poszt-offenzív magatartás és érzelmek pedig – bár ezeket befolyásolja a motiváció és az áldozattal való kapcsolat is - elsősorban azt mutatják meg, hogy az elkövető hogyan viszonyul a cselekményhez, annak megtörténtéhez, ebben a saját szerepéhez, identitásának

megváltozásához (Douglas és mtsai, 2006). Voltaképpen maga a kihallgatási magatartás is egy poszt-offenzív reakciónak tekinthető (Lehoczki, 2021).

Az introvertált profilú szexuális bűnelkövetők esetében például úgy tűnik, hogy az önbecsülés elvesztése, a szégyen és a megaláztatás a fő gátló tényezők, míg az extrovertált elkövetők esetében a személyes következmények az imázsukat és a hírnevüket illetően. A kihallgatóknak meg kell tanulniuk, hogyan lehet ezeket a gátló tényezőket megszüntetni, ha beismerő vallomást akarnak szerezni (St-Yves és Deslauriers-Varin, 2009).

Beauregard, Busina és Healey (2017) tanulmánya volt az első, amely mind az áldozat, mind az elkövető profilját megvizsgálta annak érdekében, hogy felmérje az áldozat-elkövető profil kombinációkat és azok vallomáshoz kapcsolódási pontjait. Olyan empirikus módszerrel létrehozott profilokat vizsgáltak, melyeket az esetek jellemzői alapján állítottak fel és megvizsgáltak, annak céljából, hogy ezek a profilok hogyan hasznosulnak a szexuális bűncselekmények nyomozása során megalkotott kihallgatási stratégiák alkalmazásakor. A 624 bebörtönzött szexuális bűnözőből álló mintában az eredmények azt mutatták, hogy bizonyos elkövető-áldozat profilok összefüggnek a beismerés nagyobb valószínűségével a kihallgatások során.

A profilalkotás és a témával kapcsolatos kutatások eredményei tehát hasznosíthatók a kihallgatási stratégiák kialakításában. A helyszíni viselkedés és az elkövető jellemzői, motivációja segíthetnek a nyomozóknak abban, hogy azonosítsák, kinek és hol kell a kihallgatást lefolytatnia, milyen típusú környezet a legmegfelelőbb egy adott interjúalanynak, és milyen érzelmi felhívások lehetnek a leginkább hatékonyak (Beauregard, Busina és Healey, 2017). Több kutatás felhívja a figyelmet arra, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni azokat a kontextuális tényezőket, amelyek körülveszik egy adott bűncselekmény elkövetését (Lohner, 2024).

3.4.3.3. A hamis beismerő vallomás veszélye

Tekintettel arra, hogy a profilelemző egységeknek szerepük lehet a kihallgatási javaslatok megfogalmazásában, fontosnak tartom kitérni a hamis beismerő vallomás veszélyeire.

A beismerés a gyakorlatban gyakran kiemelt bizonyító erővel bír, ezért a vallomás megbízhatóságát érintő torzító tényezők különösen nagy eljárási kockázatot hordoznak. A szakirodalom alapján a hamis beismerések nem kizárólag fizikai kényszer eredményei lehetnek: pszichés nyomás, szuggesztív kérdezés, elnyújtott vagy nyomasztó kihallgatási körülmények, valamint a gyanúsított sérülékenysége (pl. fáradtság, stressz, kognitív vagy

pszichés terheltség) is hozzájárulhat ahhoz, hogy az érintett olyan cselekményt ismerjen be, amelyet nem követett el (Conti, 1999; Elek, 2007).

A hamis beismerések tipológiája alapján megkülönböztethetők a spontán, a kikényszerített, valamint a különösen problémás „elsajátított" (internalizált) hamis beismerések, amelyek esetében a gyanúsított a befolyásoló kihallgatási folyamat hatására akár maga is elhiheti saját bűnösségét (Conti, 1999; Atkinson és mtsai., 1998; Elek, 2007). Empirikus összegzések szerint a problémának rendszerszintű relevanciája lehet, különösen sérülékeny csoportokban, illetve nagy nyomású kihallgatási helyzetekben (Cassel, 1999; Elek, 2007). Mindez a profilalkotás szempontjából azért lényeges, mert a profilból levezetett kihallgatási javaslatoknak nem a beismerés „kikényszerítését", hanem az információszerzés jogszerű és megbízhatóság-orientált támogatását kell szolgálniuk; ennek része a vallomás tartalmi ellenőrizhetőségének és konvergáló bizonyítékokkal való alátámaszthatóságának követelménye (Elek, 2007; Fenyvesi, Herke és Tremmel, 2022).

3.5. Profilalkotás Magyarországon

3.5.1. Specifikus profilalkotás

A specifikus, más néven szociológiai profilalkotás módszere a magyar rendőrségen az ORFK Kriminalisztikai Azonosító Szolgálatánál vezették be 1996-ban, majd az ORFK BF BEÉFO-n alkalmazták tovább. A módszertan hazai meghonosításában és fejlesztésében Bendzsák Katalin, Benke Miklós, Chilkó Ferenc és Kunos Imre mellett kulcsszerepet játszott Fülöp Gyula és Pálvölgyi Miklós.

Fülöp 1996-tól végzett próbavizsgálatokat, majd 1997-től kísérleti jelleggel alkalmazta a technikát ismeretlen elkövetős ügyekben (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004).

A módszert a 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás, illetve a jelenleg hatályos 23/2018. (VI. 21.) Bűnelemzési Szabályzat is rögzíti, a nyomozástámogató bűnelemzési eszközök között (Lohner, 2024). A módszertani alapot egy 256 kérdésből álló, Fülöp által kidolgozott standardizált kérdőív képezi, amelynek válaszait számítógépes elemzéssel vetették össze egy releváns adatbázissal. Ez az adatbázis többek között 2759 emberölési ügy adatait tartalmazta 1959 és 2016 között. A kérdőív a sértett, az elkövetés módja, eszközei, indítékai, valamint az elkövető lehetséges személyiségvonásai mentén gyűjtött strukturált adatokat, melyeket az ORFK bűnelemzői értékeltek, majd töltöttek fel a rendszerbe (Lohner, Hermann és Haller, 2021).

A specifikus profilalkotás alapját az a szociológiai feltevés képezi, hogy hasonló típusú bűncselekményeket – hasonló körülmények és sértettek esetén – jellemzően hasonló típusú elkövetők követnek el (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004), azaz a homológia elve. A szerzők megfogalmazása szerint: *„hogyha hasonló sértettek sérelmére, hasonló módon követnek el bűncselekményt, akkor feltehetőleg az elkövetők is azonos körből kerülnek ki”* (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004, p. 6.). E logikát két elméleti alapvetés is alátámasztja:

1. A hasonló társadalmi adottságokkal és környezeti feltételekkel rendelkező személyek hasonló módon viselkednek adott szituációkban.
2. A feldolgozott ügyek alapján meghatározható egy olyan esetcsoport, amelynek ismert változói alapján feltételezhető, hogy az ismeretlen eset is ezek mintázatát követi (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004).

Az elemzők a releváns változók alapján kiválasztották a leginkább hasonló eseteket, ezek statisztikai motívumai és körülményei alapján pedig leszűkítették az elkövetői kört. A profilalkotást különösen olyan erőszakos bűncselekményekben alkalmazták, ahol az elkövető és áldozat között kapcsolat feltételezhető volt – ez lehetővé tette az elkövető személyiségére, valamint az áldozatválasztás motivációira irányuló következtetések levonását (Nyitrai, 2015).

3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység

Áttekintve a nemzetközi gyakorlatot és tudományos eredményeket elmondhatjuk, hogy a nyomozástámogató módszerek komoly fejlődésen mentek keresztül nemzetközi szinten. A nyomozástámogató egységek szerepe messze túlmutat a gyanúsítottak paramétereinek meghatározására, vagy az elkövetők viselkedésének magyarázatára tett kísérleteken. Céljuk sokkal inkább a nyomozási technikák és eljárási cselekmények eredményesebbé tételére és produktívabb alkalmazására irányul (Alison, McLean és Almond, 2007). Az FBI a nyomozástámogató módszerekről szóló cikkében is inkább a nyomozási stratégiák listáját emeli ki, mint hasznosítható támogatás, mintsem az ismeretlen elkövető feltételezhető jellemzőegyüttesének megállapítását (Jarvis és Scherer, 2014). Ebbe a fejlődési folyamatba bekapcsolódva az ORFK BF BEÉFO 2021. évben létrehozta a SNYV Csoportot azzal a céllal, hogy olyan módszereket, szakértelmet és technikákat integráljon a rendőrség működésébe, melyek valóban hasznosítható módon képesek a büntetőeljárásokat támogatni.

3.5.2.1. A szerző reflexív önpozicionálása a hazai profilelemzési gyakorlat vonatkozásában

A következőkben ismertetett Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység bemutatása részben olyan empirikus tapasztalatokon alapul, amelyek a szerző aktív szakmai részvételéhez kötődnek. A szerző – az értekezés elkészítésének idején is – a SNYV Csoport szakmai-, csoportvezetője, Csoport létrehozásának kezdeményezője, valamint nyomozástámogató és viselkedéselemző feladatokat ellátó szakemberként vesz részt a profilalkotás mindennapi, gyakorlati alkalmazásában és a tevékenység fejlesztésében.

E pozíció lehetővé teszi a nyomozástámogató folyamatok, elemzési gyakorlatok és szervezeti működés belső, gyakorlati szempontú megismerését, ugyanakkor szükségessé teszi a reflexív megközelítést is: a disszertációban megfogalmazott megállapítások nem kívánnak normatív vagy intézményi álláspontot képviselni, hanem a szerző tapasztalati és elemzői perspektívájából származó, tudományos igényű értelmezések.

Az értekezés a fentiekben körülhatárolt kettős – gyakorlati és kutatói – pozícióból vizsgálja, hogy a hazánkban működő viselkedéselemzés-alapú nyomozástámogató tevékenység miként illeszkedik a nemzetközi szakirodalomban azonosítható módszertani irányelvekhez és jó gyakorlatokhoz.

Ahhoz, hogy a hazai viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatást megértsük, szükségszerűen tisztáznunk kell azt a módszertani és szervezeti keretrendszert, amelyben létezik.

3.5.2.2. Bűnügyi elemzés

A hazai bűnügyi elemző-értékelő munkának két nagy területe van: a stratégiai és a nyomozástámogató bűnügyi elemzés. Míg előbbi a bűnözés tendenciáival, statisztikai mérőszámokkal dolgozik és a rendőrség eredményességének mérésével foglalkozik, addig a nyomozástámogató bűnügyi elemzési formák feladata a konkrét büntetőeljárás(ok) támogatása.

A bűnelemzés a bűnügyi és más, potenciálisan érdemleges adatok, vagyis a bűnügyileg releváns információk közötti kapcsolat felismerésére, azonosítására és azok értékelésére folytatott rendszeres, célirányos, összehangolt tevékenység. Célja a bűnüldöző munka szervezéséhez a lehető legtöbb, rendezett, érdemi információ kinyerése a különböző forrásokból gyűjtött adathalmazból, és ezek alapján döntések előkészítése. Feladata pedig, hogy egységes, meghatározott technikák alkalmazásával, célirányos adatgyűjtést folytatva vezessen el a bűnüldözésben alkalmazott erőforrások összehangoltabb elosztásához, időmegtakarításhoz, ezzel elősegítve a vezetői döntések meghozatalát (13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás, 2001). Az elemzők fő feladatait három részre lehet bontani: (1) összegyűjtik az információkat, értelmezik azokat és az egyes részek relevanciáját és kapcsolatát az egészhez viszonyítva; (2) objektív

módon alakítják a részinformációkat, hogy azokból az egészre nézve következtetéseket lehessen levonni; (3) eljuttatják az értelmezett információt a felhasználókhoz (megmutatják az egész folyamat gyakorlati hasznát) (Canton, 2021).

A 18/2023. (VI.21.) ORFK utasítás IV. fejezet, 4. pontja meghatározza, hogy a bűnügyi elemző a nyomozástámogató bűnelemzések elkészítése során milyen feladatokat hajt végre. Ezek:

„a) célszerűen és rendszerezetten összegyűjti az elemzésben felhasználható információkat;
b) tanulmányozza az elemzés tárgyát képező iratokat;
c) felmérő beszélgetés keretében egyeztet a megrendelő szerv parancsnokával, az ügy előadójával;
d) a legcélszerűbb módszert felhasználva csoportosítja az információkat;
e) folyamatosan konzultál az ügy előadójával;
f) szükség szerint helyszíni tevékenységet folytat;
g) az ábrázolási technikák alkalmazásával részletesen elemzi az információkat, bemutatja az elemzés eredményét;
h) minden esetben osztályozza a felmerült, feltárt információkat, rávilágít, ha ezek terén mennyiségi vagy minőségi hiány mutatkozik;
i) konklúziót von le, hipotéziseket állít fel, majd az elemzés céljának megfelelően javaslatokat tesz az információs – mennyiségi és minőségi – hiányok pótlására;
j) rész- és/vagy összefoglaló értékelő jelentést készít, illetve igény szerint az elemzett ügyből prezentációt tart;
k) csoportos bűnügyi elemző tevékenység végrehajtása esetén – a vezető utasításait követve – végrehajtja a számára meghatározott feladatokat.”
A nyomozástámogató bűnügyi elemző-értékelő munka tehát a legtöbb esetben egy értékelő jelentés elkészítésével zárul, melyben szerepelhetnek javaslatok az elvégzendő nyomozási cselekményekre vonatkozóan is.

A viselkedéselemzés-alapú nyomozástámogató, profilelemzési eljárások intézményesített szinten az ORFK BF BEÉFO-n működnek. Ezek a nyomozástámogató módszerek bizonyos bűnügyi elemzési célokhoz hasonlóan és azokkal összhangban, az információk speciális metódus szerinti gyűjtésén, speciális módszerekkel történtő elemzésén és értékelésén, valamint azokból való következtetések levonásán alapulnak és jellemzően a nyomozásra, egyes eljárási cselekmények végrehajtására, azok végrehajtási módjára vonatkozó javaslatok megfogalmazásával zárulnak. Céljuk a nyomozásokra fordított idő, anyagi- és humán erőforrások optimalizálása, vezetői döntések támogatása, adott esetben nyomozási stratégiák

kidolgozása. A 18/2023. (VI.21.) ORFK utasítás IV. fejezet, 4. pontjának minden eleme illeszkedik az SNYV, így a hazai profilelemzői tevékenység végzésére is.

A tevékenység kereteit a 6/2025 (III.7.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról szóló 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás módosításáról emeli be jogszabályi szinten a rendőrség rendszerébe. Eszerint a korábbi utasítás 2. pontja a p) ponttal – „*speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység: komplex bűnügyi viselkedéselemzési módszerekkel végrehajtott nyomozástámogató bűnügyi elemző-értékelő tevékenység, amely magában foglalja speciális tudományterületek – nyelvészet, pszichológia, pszichiátria, kriminológia, szociológia, statisztika, geográfia, testbeszédelemzés – integrált alkalmazását.”*- , a 3. alcím 13/A ponttal – „*A speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység keretében a bűnügyi elemzés országos szakirányító szerve az arra kijelölt ügyekben ügy- és profilelemzést, sorozatjelleg-vizsgálatot, krimináltaktikai tanácsadást és eseti nyomozástámogató tevékenységet végez.”* - egészül ki. Az Utasítás 8. pont b) (A bűnügyi elemzés országos szakirányító szervének feladatai) alpontja helyébe a következő rendelkezés lép: *„az eseti nyomozást támogató bűnügyi elemzési formák közé tartozó speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenységet végez, amelyhez az e célra felállított adatbázisokat is felhasználhatja.”*

A tevékenység keretében készült elemzések eredményei alapesetben eljárásjogi értelemben bizonyítékként nem kerülnek felhasználásra. Céljuk, hogy a nyomozó hatóság számára új perspektívákat nyissanak meg, és adott esetben orientálják és támogassák az egyes eljárási cselekményeket (részletesen lásd: 3.5.2. Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység fejezet *Jogszabályi háttér és bizonyító erő kérdése* alpontja).

3.5.2.3. SNYV hazai módszerei

Magyarországon a 2021. óta tartó fejlesztési folyamat a bűnügyi elemző-értékelő szakterület bővítését és fókuszpontjának adott irányba történő szélesítését jelenti. Az SNYV tevékenység tehát egy több tudományterületet – köztük a bűnügyi nyelvészetet, szociológiát, kriminológiát, statisztikát, pszichológiát és pszichiátriát is – ötvöző komplex, multidiszciplináris tevékenység. Ez az integrált megközelítés a hazai tapasztalatokon és ismeretanyagokon túl, a nemzetközi tendenciákból, tudományos eredményekből és alkalmazott módszerekből merít és bár elsősorban deduktív logikára épít, felhasználja az induktív profilelemzési módszereket is.

Ennek megfeleően az SNYV Csoportjának összetétele követi a multidiszciplináris szemléletet, így abban dolgoznak: pszichológiai (és klinikai szakpszichológiai), kriminológiai,

kriminalisztikai, jogi, szociológiai, nyelvtudományi végzettséggel, valamint bűnügyi elemzői és egyéb (pl. statisztikai) szakképesítéssel rendelkező kollégákat is. Bár a tevékenység kriminalisztikai, bűnelemzői és viselkedéstudományi alapjai alapvetőek, a speciális szaktudások integrálása és megfelelő összehangolása növelheti a nyomozástámogatási hatékonyságot.

A speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység elsősorban a bűnelkövetői, sértetti, helyszíni jellemzők és viselkedés, továbbá az ügy(ek) elemzésén keresztül támogatja a nyomozási eljárásokat konkrét ügyekben. Egy komplex, több módszert kombináló elemzési folyamatként leírható szaktanácsadói tevékenység, melynek a bűnügyi elemző-értékelő tevékenység és a kriminalisztika ad keretet, és ez határozza meg fő és alapvető irányait, elveit (Lohner, 2024).

3.5.2.3.1. Főbb elemzési eljárások

A korábban kifejtett elemzési eljárások közül hazánkban az ügy- és profilelemzés, kihallgatástaktikai tanácsadás, sorozat-jelleg vizsgálat, motivációk meghatározása áll a tevékenység fókuszában. Jelen alfejezetben kizárólag a hazai viszonyokban megjelenő specifikumokat emelem ki a gyakorlatban is alkalmazott módszerekkel összefüggésben. Megjegyzendő, hogy az egyes elemzési metódusok és formák az elemzés pontos céljának, rendelkezésre álló és időközben beérkező információk függvényében keveredhetnek, illetve olyakor szükségszerűen keveredniük is kell egymással (Lohner, 2024).

3.5.2.3.2. Ügy- és profilelemzés hazai specifikumai

Az ügyelemzést fogalmilag csak a korábban hatályos, 13/2001. (X.2.) ORFK utasítás tisztázza. Ennek lényege a bűncselekmény elkövetési folyamatának rekonstruálása és az érintett személyek tevékenységeinek feltérképezése, amely idő-, tér-, esemény- és személykapcsolati háló kialakításával segíti a történeti tényállás megismerését és az ellentmondások feltárását, verziók felállítását. Ez a módszer különösen összetett, súlyos ügyek – például emberölések, emberrablások, gazdasági bűncselekmények – esetén alkalmazható hatékonyan, támogatva a nyomozás előrehaladását, valamint a kihallgatások és szembesítések előkészítését vizuális eszközökkel és elemzési formákkal (táblázatok, diagramok, jelentések).

Az SNYV ügy- és profilelemzési tevékenysége során alkalmazott módszerek magában foglalhatják

(1) a gyanúsított profiljának felállítását; potenciális gyanúsítottak felállított profil alapján történő rangsorolását;

(2) a felállított profil és/vagy az ügy/helyszín elemzés eredményei mentén: a gyanúsítotti kör szűkítését vagy szélesítését; adatbázis szűrési-keresési lehetőségek meghatározásának támogatását; tömegszűrést; verziók felállítását és vizsgálatát; nehezen értelmezhető motiváció értelmezését, a lehetséges motivációk feltárásának támogatását;
(3) az ügy- és profilelemzés része lehet a (későbbiekben ismertetett) sorozat-jelleg vizsgálatnak is: egyes cselekmények elemzése, mely hozzájárul az összekapcsoláshoz.

Az ügy- és profilelemzést több további elemzési módszerek végrehajtása követheti, mint:

(1) az összes sorozatba illeszthető cselekmény együttes kiértékelése;
(2) kihallgatástaktikai javaslatok megfogalmazása;
(3) proaktív technikák, médiastratégia kidolgozása;

Továbbá jelentős eredménye lehet a nyomozási stratégia kialakítása, nyomozás irányaira, elvégzendő nyomozási cselekményekre vonatkozó javaslatok megfogalmazása.

Az elemzés jellemzően a nyomozással párhuzamosan, dinamikus elemzés formájában történik, kivéve például az úgynevezett „döglött ügyek", megszüntetett vagy felfüggesztett eljárások értékelése esetén.

Ahogy a 13/2001. (X. 2.) számú, korábban hatályos bűnelemzési szabályzatban is szerepel,[14] a profilelemzés nem alkalmazható önmagában. A korábbi gyakorlat alapján azonban a profil és az ügyelemzés egymás mellett kapott helyet egy értékelő jelentésben. Az SNYV tevékenység a korábbi folyamatokat több szempontból és jelentős mértékben megváltoztatta.

1) Egyrészt maga a profilalkotás folyamata a 2021. évben megindított fejlesztés eredményeként már nem kizárólag statisztikai módszereken (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2004), hanem a hazai és nemzetközi szakirodalom és gyakorlat szerint is sokkalta kifizetődőbb multidiszciplináris megközelítésen alapul. Az ismeretlen elkövető profiljának felállítása tehát egy komplex folyamat, mely a pszichológiai, statisztikai, bűnügyi nyomozási, kriminalisztikai, kriminológiai perspektíva ötvözeteként jön létre.
2) Másrészről az ügyelemzés és a profil nem válnak el egymástól élesen. Egyfelől az ügy elemzése során született kriminalisztikai és egyéb megállapítások az ismeretlen elkövető profiljában is helyet kapnak, továbbá egy adott ügyben készülő elemző-

[14] 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról. Szám: 5-1/13/2001. TÜK. 880 1)

értékelő munka a profil elkészítésével nem lesz teljes. Vagyis ügyelemzés létezik profilalkotás nélkül, profilalkotás azonban nincs ügyelemzés nélkül. A felállított profil eredményeinek figyelembevétele az elemzés és a nyomozás során sem történik egzakt módon. A profil feladata, hogy orientáljon, adott esetben például az adatbázisokban való kereséseket finomhangolja, és segítse a prioritások meghatározását egy összetett elemzési folyamat részeként.

3.5.2.3.3. Kihallgatástaktikai tanácsadás hazánkban

A kihallgatásokkal kapcsolatos kutatásokat számba véve láthattuk, hogy bár bizonyos eredmények támogathatják a kihallgatási gyakorlatot, mindig szükséges az adott szituáció vizsgálata, mely egyedi elemzést igényel. Ehhez a tudományos eredmények jó kiindulási alapot adhatnak. Az SNYV tevékenység kihallgatástaktikai tanácsadási szaktevékenysége a (tágabb értelemben vett) kihallgatás egészére koncentrál. Szerepe a felkészüléstől egészen a kihallgatás utólagos értékeléséig terjedhet, azonban aktív szerepe kizárólag a felkészülési és kiértékelési szakaszban van. Jellemzően a nehezen megközelíthető gyanúsítottak és tanúk kihallgatásának, az emlékek minél pontosabb és megbízhatóbb előhívásának, valamint az anyagi igazságnak megfelelő vallomások kinyerésének támogatására alkalmazható. Az SNYV tevékenység a kihallgatásokra való felkészülés támogatására, a kihallgatás elemzésére, valamint a kihallgatások megtervezésében való segítségnyújtásra terjedhet ki. A tevékenységi kör lényegében új megközelítésbe helyezve támogatja a kihallgatásokra való felkészülést és a kihallgatások kiértékelését, bevonva (illetve korábbi gyakorlatnál mélyebben bevonva) abba a kriminalisztikán túl a kriminológiát, bűnügyi elemző-értékelő tevékenységet, pszichológiát, pszichiátriát, bűnügyi nyelvészetet, szociológiát, testbeszédelemzést is, melyeket megfelelő súllyal vesz számításba, alkalmazkodva az adott kihallgatási szituációhoz és megválaszolandó kérdésekhez. A jelenlegi gyakorlat alapján ugyan nem állnak rendelkezésre hivatalos statisztikák, azonban az integrált, multidiszciplináris szemlélet, az SNYV tevékenysége bizonyos esetekben jelentős mértékben képes támogatni a nyomozó szerveket a kihallgatások lefolytatásában és a büntetőeljárásban.

3.5.2.3.4. Sorozat-jelleg vizsgálat hazánkban

Korábban láthattuk, hogy a bűncselekmények összekapcsolása az elkövető viselkedésének elemzésén alapul, célja annak megállapítása, hogy ugyanazon személy követett-e el több bűncselekményt (Woodhams és Bennell, 2015). Ahogy Turvey (2012) azt említi, különálló gyakorlati hasznosulásként tekinthető, hogy egy adott elkövetőnél fennáll-e a sorozat elkövetés kockázata.

A korábban hatályos Bűnelemzési Szabályzat (13/2001 ORFK utasítás) az összehasonlító ügyelemzés módszerét ismerteti, melynek célja annak megállapítása, hogy több, hasonló jellegű bűncselekmény – például betöréses lopások – ugyanazon elkövetőhöz vagy elkövetői csoporthoz köthető-e, mivel a sorozatjelleg nagyobb esélyt kínál a tettes azonosítására (Kovács, 2020)[15]. Ez az elemzési forma segít a bűncselekmények közötti összefüggések feltárásában, ismeretlen vagy már ismert elkövetők korábbi tetteinek felderítésében, valamint a nyomozás gyakorlati lépéseinek – például házkutatás vagy kihallgatás – előkészítésében. A módszer egyik fő technikája a kriminalisztikai összehasonlító táblázatok alkalmazása.

Az SNYV Csoportja a korábban „megszokott" bűnelemzési módszert a nemzetközi gyakorlat és tudományos eredmények alapján kiegészítette és a sorozat-jelleg vizsgálat kifejezést preferálja. Ebben a kriminalisztikai szempontok mellett külön és kiemelt hangsúlyt kap az ún. viselkedéses jegyek strukturált vizsgálata is pl. elkövető áldozat feletti kontroll megtartásának képessége. Célja jellemzően annak megállapítása, hogy a vizsgált cselekmények mind az adott sorozat részét képezhetik-e, valamint, hogy adott bűncselekmények egy sorozatba tartozhatnak-e.

Hazánkban az eModus nyilvántartás – több más funkciója mellett – támogathatja a sorozat-jelleg vizsgálatát. A nyilvántartási rendszer perszeverancia elvén, vagyis azon a felismerésen alapul, hogy az elkövetőknél felfedezhető bizonyos elkövetési módszerekhez, a végrehajtás egyes mozzanataihoz, a kialakult és bevált metódusokhoz való állhatatosság, kitartás (Kovács és Pásztor, 2011) *„Az eModus az úgynevezett modus tárgyú, felderítetlenül maradt bűncselekményekre, valamint a modus tárgyú, szándékos bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt kihallgatott személyekre vonatkozóan az elkövetés módszereinek, az alkalmazott eszközöknek, a sértetteket és a helyszíneket jellemző ismérveknek, valamint az elkövetők – személyiségét is jellemző – kriminális viselkedés-módjának, az elkövetés előtti, alatti, utáni magatartásának nyilvántartási rendszere. A modus tárgyú, a nyilvántartás gyűjtőkörébe tartozó bűncselekményeket az eModus működtetésével kapcsolatos egyes feladatokról szóló 12/2021. (IV. 30.) ORFK utasítás melléklete határozza meg."* (Juhász, 2022, p. 60).

[15] *„Az összehasonlító ügyelemzés nem más, mint a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk összevetése annak megállapítása érdekében, hogy azokat azonos elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre. A vizsgált bűncselekmények azonos elkövetőire utaló összefüggések felismerése tiszta (klasszikus) sorozatelkövetés gyanúja esetén a szituációs ismérvek vizsgálatával és összehasonlításával kezdődik."* (Kovács, 2020, p. 224).

A hazai adatokon végzett konzisztenciavizsgálat azonban még hiányzik, így az összekapcsolási megbízhatóság tudományos alapjai az adatbázisok (és automatizmusok) tekintetében még nem szilárdak (Ivaskevics, 2017; Lohner és Gyimesi, 2022).

3.5.2.3.5. Egyéb speciális tevékenységek

Bár nem tartozik a hazai egység alapvető feladatai közé, a nemzetközi szinten is alkalmazott viselkedéselemzés alapú nyomozástámogató eljárások hazánkban is megjelenhetnek. Ilyenek a médiastratégia kidolgozása, pszichológiai csapdák felállítása – hiszen a célzott médiakommunikáció révén a hatóság új nyomokat generálhat vagy a lakosságot is bevonhatja, ezáltal növelve az elkövető azonosításának esélyét (proaktív technika) (Kovács, Bói és Girhiny, 2019; Douglas és Olshaker, 1996) –, vagy a fentiekben már ismertetett pszichológiai boncolás.

A fentieken túl a speciális szakterületek megléte, a viselkedéselemzés-alapú és speciális nyomozástámogatás támpontokat adhat a bűnmegelőzési feladatok ellátásában, a hírszerzési, elhárítási, vagy az ügyészi munka során is. A kihívások jellege pedig megkövetelhet olyan szakértelmet, amellyel egy nyomozó hatóság csak ritka esetekben, ellenben egy speciális célokra felállított egység annál inkább rendelkezhet. Ilyen bűnüldözésben megjelenő új kihívások lehetnek például: (1) a mesterséges intelligencia által generált szövegek elemzése; (2) a bűnelkövetői csoportok, szervezett bűnözői hálózatok profilozása; (3) fenyegetések elemzésének támogatása; (4) bizonyos bűncselekménytípusok elkövetőinek kockázatelemzése (például zaklatásnál milyen mértékben áll fenn súlyosabb bűncselekmény elkövetésének kockázata); (5) online csalások elemzésének támogatása (Lohner, 2024).

3.5.2.4. Hazai jogszabályi keretek és a bizonyító erő kérdése

Az Egyesült Királyságban az 1992-ben történt emberölés ügy (Rachel Nickell meggyilkolása) nyomozásának és profilelemzésének egyik igen fontos tapasztalata, hogy a profilt nem javasolt a bizonyítékok között sorakoztatni az eljárásban (Alison és Rainbow, 2011). Alföldi (2012a) is megfogalmazza, hogy tekintve, hogy a profilalkotás nem alkalmas a személyazonosság kétséget kizáró megállapítására, a bűnügyi bizonyításban önálló bizonyítékként nem alkalmazható (Alföldi, 2012a). Bár fontos ez a megállapítás, a hangsúly sokkal inkább az alkalmazott módszerek validitásának függvénye, valamint az, hogy mi a tevékenység rendeltetése és ennek hogyan tud eleget tenni.

A hazánkban működő SNYV tevékenység gyakorlati alkalmazása illeszkedik a nemzetközi szakirodalomban kijelölt irányelvhez. Az SNYV tevékenység keretében készült elemzések eredményei alapesetben eljárásjogi értelemben bizonyítékként nem kerülnek felhasználásra.

Céljuk, hogy a nyomozó hatóság számára új perspektívákat nyissanak meg, és adott esetben orientálják és támogassák az egyes eljárási cselekményeket. Ezt aszerint is megfogalmazhatjuk, hogy a profilalkotásnak, mint szaktanácsadói tevékenységnek nem célja közvetlenül a bizonyítás.

Ezt a megközelítést jogilag is alátámasztja a hatályos büntetőeljárási törvény. A Be. 182. § (1) bekezdése szerint *„a nyomozó hatóság és az ügyész az eljárás során szakértői vélemény beszerzésén kívül szaktanácsadót is igénybe vehet, ha az adott szakterület ismerete az eljárási cselekmény szakszerű végrehajtásához szükséges."* A szaktanácsadó tehát olyan szakmai támogatást nyújt, amely nem minősül bizonyítási eszköznek, hanem a hatóság munkáját segíti előtájékoztató, értelmező funkcióval, különösen bonyolult, összetett ügyekben. Ez különösen igaz a profilalkotásra, amely – bár tudományos és tapasztalati alapokon nyugszik – nem helyettesítheti az eljárás során lefolytatandó, bizonyítékokon nyugvó tényfeltárást.

Tekintve, hogy az SNYV (integrálva a nyomozástámogató bűnügyi elemző-értékelő tevékenységbe) az elemzések eredményeit értékelő jelentésben összegzi, az 2023/18. (IV.21) ORFK utasítás 55. pontja alapján, a *„nyomozást támogató elemzésekben készült értékelő jelentéseknek és tájékoztatóknak abüntetőeljárás irataihoz csatolásáról és a büntetőeljárásban történő felhasználásáról a megrendelő csak az elemzést végző szerv vezetőjének engedélyével rendelkezhet"*, vagyis az SNYV tevékenységének jelentésben megfogalmazott eredményei nem feltétlenül képezik az ügyirat részét.

3.6. Fejezet összegzés

A szakirodalom számos alkalmazási területét, felhasználási lehetőségét említi a profilalkotásnak. Láthattuk ugyanakkor, hogy a nyomozás során feltárandó 7 alapkérdés és kiegészítő kérdések mindegyikének megválaszolását támogathatja különböző módszerekkel. Ez összhangban áll azokkal a korábban tett megállapításokkal, hogy a profilalkotás, viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatás már nem csupán az ismeretlen elkövető jellemzőinek valószínűségi meghatározására szolgál, hanem a nyomozások komplex támogatására, az eljárás és egyes eljárási cselekmények produktívabbá tételére (Rainbow és Gregory, 2011),

A kriminalisztika célja tehát a bűncselekmények hatékony és szakszerű felderítése, amelynek érdekében különböző módszereket és eszközöket dolgoz ki és alkalmaz. E módszerek között a profilalkotás, viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatás sajátos szerepet tölthet be: a

kriminalisztikai gondolkodás és a nyomozási verzióképzés egyik pszichológiai alapú eszköze, amely elsősorban a kriminál taktikához és a speciális kriminálmetodikához kapcsolható. A profilozás alapvető célja, hogy elkövetőkről a cselekmény jellemzői alapján következtetéseket vonjon le, ezzel támogatva a nyomozási irányok kijelölését, egyes verziókat erősítését vagy gyengítését, illetve az eljárási döntések megalapozását.

A profilelemzés eredményességét és lehetőségeit a kriminalisztikai alapelvek és irányelvek nagymértékben befolyásolják. Nyomozástámogató módszer lévén a kriminalisztikai alapelveihez alkalmazkodva látja el feladatát. Láthattuk ugyanakkor, hogy épp ezért a profil minőségét jelentős mértékben befolyásolja a rendelkezésre álló információk minősége és mennyisége. Így az elsődleges információforrások kiemelt jelentőségűek.

A helyszín a profil legalapvetőbb kiindulási pontja lehet. A szemle, és más forenzikus információk kiértékelésének eredménye és az események legvalószínűbb lefolyására tett következetések, vagyis a rekonstrukció a profilelemzés alappillérei.

A fentiek alapján – más igen jelentős szempontok mellett – az elkövető és az áldozat közötti kapcsolat vizsgálata, vagy annak hiánya, a forenzikus viktimológia keretében kiemelt jelentőséggel bír, mivel segíti a bűncselekmény körülményeinek, az elkövetés módjának és a sértett megszerzésének rekonstruálását. A kapcsolat megléte vagy hiánya hozzájárulhat annak megértéséhez, hogyan került az áldozat az elkövető látókörébe, és befolyásolja azokat az értelmezési lehetőségeket is, amelyek a bűncselekmény előzményeire és az elkövető motivációjára vonatkoznak. A forenzikus viktimológia mind a nyomozásnak, mind a profilelemzésnek egy nagyon fontos, el nem hanyagolható lépése, melynek különös jelentősége van olyan gyakran „nyomszegény” ügyek felderítése és vizsgálatakor, mint a szexuális bűncselekmények.

A helyszín elemzése már az áldozattal való interakciót, valamint az elkövető modus operandi és kézjegy jellegű viselkedésének kiértékelését is magába foglalja. Az elkövető dinamikus helyszíni viselkedésének minél pontosabb megértése engedhet következtetni a jellemzőire, személyiségjegyeire. Mindezt más, induktív jellegű eszközök alkalmazása egészítheti ki, mint az adatbázisok, statisztikai profilok felállítása, vagy tipológiai besorolások. Ezek az eredmények pedig lehetővé teszik mind a sorozat-jelleg valószínűségének megállapítását, a sorozatba illesztést, az ismeretlen elkövető jellemzőinek felállítását és kihallgatástaktikai javaslatok megfogalmazását is.

A gyakorlati életben a profilozó egységek rendelkeznek valamilyen szaktudással, mely ideális esetben több alkalmazott tudományterület integrálásaként jött létre (figyelembe véve a nemzetközi gyakorlatot, tudományos eredményeket és saját tapasztalatokat). Ezek, valamint az egyes egységek megszabott feladatkörei meghatározzák, hogy mely ügytípusokban és milyen kérdésekben képesek, illetve akarnak választ adni. Ennek mentén a felhasználás és a hasznosulás is igen szerteágazó lehet. A hazánkban működő SNYV Csoport tevékenységének alapvető kereteit és irányelveit – a profilelemzési módszerek alapelvein túl – a nyomozástámogató bűnügyi elemző-értékelő munka adja meg, hiszen hazánkban az ezek keretében készülő értékelő jelentések funkciójához illeszkedik a profilelemzési eljárások célja is (Lohner, 2024).

4. SZEXUÁLIS BŰNCSELEKMÉNYEK ELMÉLETI HÁTTERE

A dolgozat 4. fejezetében a szexuális bűncselekmények, illetve elsősorban azok elkövetőinek elméleti hátterét vizsgálom. Bár a fejezet általános megállapításokat, magyarázatokat és elemzéseket is tartalmaz a szexuális bűncselekményekről, főként a jelen értekezés szempontjából releváns elkövetői csoportokra és témakörökre koncentrál. A kutatás során végzett empirikus vizsgálatok a 14 év feletti áldozatok sérelmére, 18 év feletti elkövetők által elkövetett bűncselekményeket érintik, akik idegen vagy ismerősi viszonyrendszerben vannak egymással. A fejezetben a pedofíliával kapcsolatos elméleti és tipológiai alapok, a prostitúciós tevékenységet folytató sértettek jellegzetességei és tipológiái, a családon belüli szexuális erőszak, valamint pornográfiával összefüggő elkövetői típusok tehát azért nem jelennek meg – csak esetenként felvillantás szerűen, – mert nem képezik a későbbi elemzés tárgyát.

A fejezet célja, hogy a szexuális bűncselekmények elméleti hátterét strukturált módon mutassa be. Ennek érdekében a fejezet elsőként a szexuális bűncselekmények fogalmi és jogi kereteit (4.1.), majd az elkövetők (4.2.), áldozatok (4.3.), az elkövető és áldozat viszonyrendszerének jellemzőit (4.4.) mutatja be. Ezt követően a kriminalisztikai, nyomozási aspektusokra tér rá, beleértve a felderítési (4.5) és a bizonyítási (4.5.) szakasz legrelevánsabb témaköreit. Jelen kutatás célja miatt, a szexuális bűncselekmények profilelemzési aspektusait elsősorban a 4.5. felderítésről szóló alfejezetben tárgyalom. A bizonyítási szakaszban a hangsúlyt, a szintén empirikus vizsgálat tárgyát képező kihallgatások profielelmzési támogatására koncentrál.

4.1. Szexuális bűncselekmények jogi és fogalmi keretei

A szexuális bűncselekmények vizsgálata jogi kategóriákhoz kötött terület: a jelenség empirikus elemzése csak akkor értelmezhető, ha világos, hogy a büntetőjogi fogalomrendszer mely magatartásokat, milyen elhatárolások mentén sorol a vizsgált deliktumkörbe. Ez a fejezet ezért először a hazai jogi szabályozás és terminológia főbb csomópontjait tekinti át, majd nemzetközi kontextusba helyezi a jelenséget, végül pedig a kockázati tényezők és statisztikai mintázatok bemutatásával készíti elő a későbbi elkövetői és kriminalisztikai következtetéseket.

4.1.1. A szexuális bűncselekmények jogi szabályozása

A szexuális bűncselekmények értelmezését alapvetően meghatározza, hogy a jog mit és hogyan nevez meg: a terminológia és az elhatárolások befolyásolják a statisztikákat, a nyomozati

gyakorlatot, és végső soron azt is, milyen esetkörből lehet érvényes következtetéseket levonni. Ennek megfelelően az alfejezet a hazai büntetőjogi szabályozás változásait és a legfontosabb fogalmi csomópontokat mutatja be

4.1.1.1. A régi Btk. szabályozása

A szexuális bűncselekmények szabályozása a kutatási időszak elején még az 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) hatálya alatt állt. A törvény XIV. fejezete tartalmazta „*A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények"* rendelkezéseit, ezen belül a II. cím foglalkozott a nemi erkölcs elleni deliktumokkal.

Az *erőszakos közösülés* tényállása a régi Btk. 197. §-ában szerepelt, amely kimondta, hogy az követ el ilyen bűncselekményt, aki nőt házasságon kívül, erőszakkal vagy az élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerít, vagy a sértett védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapotát közösülésre használja fel (1978. évi IV. törvény, 197. §). Az 1997. évi LXXIII. törvény módosította a Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. tv.) 197. §-át, vagyis az erőszakos közösülés tényállását. A módosítás 1997. szeptember 15-én lépett hatályba, és megszüntette azt a korábbi megkülönböztetést, amely szerint a bűncselekmény sértettje csak „nem házastársi" (azaz házasságon kívüli) nő lehetett, ezzel a házasságon belüli nemi erőszakot is büntethetővé téve Magyarországon. Ez volt az első olyan jelentős jogalkotási lépés, amely a házasságon belüli nemi erőszakot ismerte el önállóan büntetendő magatartásként, ezzel összhangba hozva a magyar jogot a nemzetközi emberi jogi normákkal.

A *szemérem elleni erőszak* tényállása ezzel szemben a fajtalanságra kényszerítést és a sértett kiszolgáltatott állapotának kihasználását szankcionálta (1978. évi IV. törvény, 198. §).

A régi Btk. 210. §-a külön nevesítette a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt, akit védekezésre képtelennek kellett tekinteni. Ezáltal a jogalkotó megdönthetetlen vélelmet állított fel, amely a kor és a fizikai ellenállás korlátait vette figyelembe.

4.1.1.2. Az új Btk. és a terminológiai változások

A kutatási időszak második felében már a 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.) rendelkezései voltak irányadók. Ez a kódex a korábbi „*nemi erkölcs*" helyett a „*nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények"* elnevezést használja (XIX. fejezet). Az új terminológia egyértelművé tette, hogy a védett jogi tárgy nem csupán a társadalmi erkölcs, hanem az egyén nemi önrendelkezése és integritása is (Szomora, 2015).

A jogalkotó korszerűsítette a terminológiát: az „*erőszakos közösülés*" helyébe a „*szexuális erőszak"*, a „*megrontás*" helyébe a „*szexuális visszaélés*" kifejezés lépett, továbbá egységes

fogalomként bevezették a „*szexuális cselekmény*” kategóriát (Szomora, 2015). A „*szexuális cselekmény*” meghatározását az értelmező rendelkezés tartalmazza:

„*Szexuális cselekmény: a közösülés és minden olyan súlyosan szeméremsértő magatartás, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul”* (2012. évi C. törvény, 459. § (1) 27. pont).

Ez a meghatározás szélesebb körű, mint a korábbi „*közösülés*” és „*fajtalanság*” terminus, és lefedi mindazokat a magatartásokat, amelyeket a korábbi joggyakorlat fajtalanságnak tekintett (Sinku, 2015).

Az új Btk. XIX. fejezetében szereplő nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények alapvetően csoportosíthatók erőszakos és nem erőszakos deliktumtípusok szerint.

A nem erőszakos szexuális bűncselekmények: szexuális visszaélés (§198), vérfertőzés (§199) kerítés (§200), prostitúció elősegítése (§201), kitartottság (§202), gyermekprostitúció kihasználása (§203), gyermekpornográfia (§204), szeméremsértés (§205).

Az erőszakos szexuális bűncselekmények: szexuális kényszerítés (§196), szexuális erőszak (§197)

4.1.1.2.1. A szexuális kényszerítés és szexuális erőszak tényállása

Az új Btk. a szexuális bűncselekmények körében megkülönbözteti a szexuális kényszerítést (196. §) és a szexuális erőszakot (197. §), a kényszerítés fokától függően.

Szexuális kényszerítés tényállásának alapesete szerint *„(1) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”* (2012. évi C. törvény, 196. §).

Szexuális erőszak tényállásának alapesete szerint *„(1) Szexuális erőszakot követ el, és bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki*

a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,
b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.” (2012. évi C. törvény, 197. §).

A szexuális erőszak tényállásában kiemelt jelentősége van a „*védekezésre képtelen*” és az „*akaratnyilvánításra képtelen*” állapot meghatározásának. Védekezésre képtelennek tekintendő

az a sértett, aki állapotánál fogva nem képes fizikai ellenállásra vagy a támadás elhárítására. A Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pontja ezt kiterjeszti azokra is, akik ideiglenesen vagy tartósan nem képesek ellenállás kifejtésére. Döntő körülmény, hogy az elkövető tudatosan ezt az állapotot használja ki a cselekmény elkövetése során.

Az akaratnyilvánításra képtelenség ezzel szemben pszichikai eredetű: a sértett állapota – legyen átmeneti (pl. ájulás, alvás, súlyos ittasság, kábító szer hatása) vagy tartós (pl. kóros elmeállapot) – olyan, hogy nem képes érdemi döntést hozni. A jogirodalom szerint a korlátozott beszámítási képesség esetén a sértett még rendelkezik akaratnyilvánítási képességgel, ezért hozzájárulása érvényes lehet. Teljes beszámítási képesség hiányában azonban vizsgálni kell, hogy a sértett a nemi élet vonatkozásában képes-e döntést hozni; ennek eldöntése rendszerint elmeorvosi szakértő bevonását igényli. Fontos szempont továbbá, hogy amennyiben az elkövető tévedésben van a sértett akaratnyilvánítási képességét illetően, annak megítélése szintén szakértői vizsgálat alapján történhet (Belovics, Molnár és Sinku, 2013, pp. 197–198).

A két tényállás közötti fő különbséget a jogirodalomban a fenyegetés intenzitása és az alkalmazott kényszerítő magatartás foka mentén húzzák meg. Tóth (2023) álláspontja szerint a szexuális kényszerítés olyan esetekre vonatkozik, amikor a cselekményt egyszerű fenyegetéssel követik el. Ez magában foglalhatja

- egyrészt az élet vagy testi épség elleni, de nem közvetlen fenyegetést,
- másrészt az olyan fenyegetést, amely nem élet vagy testi épség ellen irányul.

Ezzel szemben a szexuális erőszak megvalósul minden olyan esetben, amikor a cselekményt erőszakkal, az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel, illetve a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának kihasználásával követik el (Tóth, 2023, p. 93).

Más szerzők (Sinku, 2015; Gál, 2023) viszont amellett érvelnek, hogy már az akaratot hajlító erőszak (*vis compulsiva*) is elegendő lehet a szexuális kényszerítés megállapításához, míg a szexuális erőszakhoz az akaratot teljesen megtörő erőszak (*vis absoluta*) szükséges. A bírói gyakorlat inkább ez utóbbi álláspont felé hajlik (34. BK. vélemény, III. pont).[16]

[16] 34. BK vélemény III. pont: „Míg a garázdaságnál megkívánt erőszakos magatartás tanúsítása nem szükségképpen feltételezi könnyű testi sértés okozását, addig vannak olyan bűncselekmények, amelyeknél nem erőszakos magatartás tanúsításáról, hanem erőszakkal való elkövetésről van szó. Az ezek törvényi tényállásában szereplő erőszak, valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri. Ehhez képest e bűncselekmények elkövetésénél kifejtett erőszak - szemben a garázda magatartás tanúsításával, amely ugyancsak támadó jellegű, de enyhébb fellépést jelent - a közönséges életfelfogás szerint is legtöbbször együtt jár a sértettnek könnyű testi sértés okozásával. Ilyen pl. a szexuális kényszerítés [Btk. 196. §], a szexuális erőszak [Btk. 197. §], a rablás [Btk. 365. §]. Ezért ezekkel a bűncselekményekkel halmazatban - az elkövetésük során alkalmazott erőszakkal megvalósított - könnyű testi sértés általában nem állapítható meg.”

A szexuális erőszak kapcsán hangsúlyozandó, hogy az alkalmazott erőszaknak alkalmasnak kell lennie a sértett komoly ellenállásának leküzdésére. Ennek megítélése mindig az ügy konkrét körülményeitől függ, ugyanakkor nem elvárt a „végsőkig” való ellenállás. Nem zárja ki a bűncselekmény megállapíthatóságát, ha a sértett azért nem védekezik, mert helyzetét reménytelennek látja (Sinku, 2015; Tóth, 2023).

A törvény büntetni rendeli továbbá azokat a magatartásokat is, amelyek elősegítik vagy megkönnyítik a szexuális erőszak elkövetését. Ilyen lehet például a helyszín biztosítása, kábító hatású anyag beszerzése vagy más előkészületi cselekmény, amely a bűncselekmény végrehajtását támogatja (Szomora, 2015).

4.1.1.2.2. Minősített esetek és életkori szabályozás

Az új szabályozás elhagyta a korábbi vélelmet, miszerint a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni. Ehelyett a hatályos Btk. expressis verbis utal a sértett életkorára, amelyhez szigorúbb büntetési tételek kapcsolódnak. Így például súlyosabban minősül a cselekmény, ha azt tizenkét vagy tizennégy év alatti személy sérelmére követik el, illetve, ha az elkövető hozzátartozója, nevelője vagy felügyeleti jogviszonyban áll vele (Belovics, Molnár és Sinku, 2013).

A minősített esetek közé tartozik továbbá, ha a bűncselekményt azonos alkalommal, többen, egymás cselekményéről tudva követik el. A jogalkotó ezzel a szexuális erőszak legsúlyosabb társadalomra veszélyes formáit kívánta szankcionálni.

4.1.1.2.3. Kriminológiai tipológia

A hatályos Btk. XIX. fejezetében található bűncselekmények kriminológiai szempontból több kategóriába sorolhatók. Gál (2023) alapján ezek a következők:

(1) Nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények: szexuális kényszerítés, szexuális erőszak.
(2) Pedofíliához kapcsolódó bűncselekmények: szexuális visszaélés, gyermekprostitúció kihasználása, gyermekpornográfia.
(3) Prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények: kerítés, prostitúció elősegítése, kitartottság.
(4) A nemi kapcsolatok társadalmi rendjét sértő bűncselekmények: vérfertőzés, szeméremsértés.

Az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények közé sorolható a régi Btk. erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak tényállásai is.

E tipológia alapján a jelen kutatás a (1) nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények – szexuális kényszerítés és szexuális erőszak – vizsgálatára koncentrál.

4.1.1.3. Áldozattan jelentősége a jogalkotásban

Az új Büntetőeljárási Törvényben (továbbiakban: Be.) bevezetett módosítások azt mutatják, hogy a jogalkotó figyelembe veszi a viktimológiai és áldozatvédelmi szempontokat. A sértett az, a természetes vagy nem természetes személy, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sérti vagy veszélyezteti (Be. IX. fejezet, Be. 50-56. §-ok). A jelenlegi szabályozás kiemelten kezeli a sértettek, különösen a gyermekkorúak és szexuális bűncselekmények áldozatainak védelmét, biztosítva az emberi méltóság tiszteletben tartását az eljárás során. A törvény automatikusan különleges bánásmódot biztosít a 18 év alattiak, fogyatékossággal élők, valamint szexuális bűncselekmények sértettjei számára, amely célja, hogy ők is hátrányok nélkül vehessenek részt a büntetőeljárásban. Ez a bánásmód többek között magában foglalja:

- a sértett és a vádlott közötti találkozások minimalizálását,
- a szükségtelen eljárási ismétlések elkerülését,
- a kihallgatások megfelelő körülmények között történő lebonyolítását (pl. audiovizuális rögzítés),
- a telekommunikációs eszközök használatát, valamint
- a kiskorúak szembesítésének korlátozását az érintett hozzájárulásához kötve (Be. 85-89 §-ok).

A 2012. évi C. tv. (197. §) bizonyos minősítő körülmények meghatározását viktimológiai szempontok mentén végzi. Ilyen például a szexuális erőszak három minősített esetéből kettő: az egyik a sértett életkorát (ha a sértett tizennyolcadik életévét még nem töltötte be), a másik a sértett és az elkövető viszonyát (az elkövető a sértett hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el a bűncselekményt, illetve ha a bűncselekményt a közte és a sértett között fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonnyal visszaélve követi el) határozza meg súlyosbító körülményként.

4.1.2. Szexuális bűncselekmények nemzetközi nézőpontja

A hazai büntetőjogi szabályozás áttekintése kijelöli, hogy a jelen értekezés milyen tényállási és fogalmi keretek között értelmezi a szexuális bűncselekményeket. Ugyanakkor a jelenség kriminológiai és egészségügyi következményeiről, valamint kockázati tényezőiről szóló tudásanyag döntően nemzetközi kutatásokból épül fel, ezért indokolt a témát tágabb kontextusba helyezni. A következő alfejezet a szexuális erőszak nemzetközi értelmezési kereteit és definíciós kiindulópontjait mutatja be.

A szexuális bűncselekmények nagy tárgyi súlyú és kiemelt deliktumtípusok közé tartoznak, emellett kiemelt társadalmi problémát jelentenek melyek jelentős mértékben befolyásolhatják a lakosság szubjektív biztonságérzetét. Az intim partneri és szexuális erőszak multidimenzionális jelenség, amely rövid és hosszú távon egyaránt súlyos következményekkel jár. Az áldozatok körében gyakoribbak a testi sérülések, a fertőzések, a nem kívánt terhességek, valamint a pszichés zavarok, továbbá emelkedik a reproduktív egészséget veszélyeztető kimenetek, így a vetélés és a koraszülés kockázata (WHO, 2013). Az erőszaknak kitett gyermekek fokozottan veszélyeztetettek érzelmi és magatartásbeli zavarok, valamint a későbbi áldozattá vagy elkövetővé válás szempontjából, miközben a csecsemő- és gyermekhalandóság aránya is magasabb körükben (Zlodre és Fazel, 2012; Teplin és mtsai., 2014). Társadalmi szinten mindez izolációhoz, a munkaképesség csökkenéséhez, jelentős gazdasági veszteségekhez és az egészségügyi, valamint szociális ellátórendszerek fokozott terheléséhez vezet (Nelson és Trainor, 2007).

Krug és munkatársai (2002) szerint a szexuális erőszak meghatározása a következő. *„Bármilyen szexuális tevékenység vagy kísérlet a szexuális tevékenységre, nem kívánatos szexuális megjegyzések, ajánlatok, közvetítés vagy más célzatú cselekedetek, amelyek egy személy szexualitása ellen irányulnak a kényszerítés eszközét felhasználva, bármely személy által, függetlenül az áldozattal fennálló kapcsolatától, bármely környezetben, beleértve, de nem leszűkítve az otthonra és a munkahelyre”* (Krug és mtsai., 2002, idézi Haller, 2020, p. 80).

4.1.3. Szexuális bűncselekmények hazai és nemzetközi adatai

A szexuális bűncselekmények előfordulására és alapmintázataira vonatkozó hazai és nemzetközi adatok áttekintése biztosítják az empirikus értelmezés szükséges kontextusát.

4.1.3.1. Nemzetközi és hazai adatok

Az egyes kutatások a szexuális erőszakon belül gyakran különbséget tesznek megerőszakolás, szexuális kényszerítés és szexuális zaklatás között. A szexuális zaklatás olyan cselekvésekben nyilvánul meg, mint a gyúnyolódás, mutogatások, kapcsolatfelvétel erőltetése, fogdosás, érintés (Vega-Gea és mtsai., 2015). A szexuális erőszak és kényszerítés elhatárolásának oka az is, hogy az erőszak rejtettebb formái és külön vizsgálat alá kerülhessenek. Így például a vizsgálatok egy részében a fegyverrel vagy testi erővel elkövetett szexuális erőszak elkülönül az olyan helyzetektől, amikor a sértett védekezésre képtelen állapotát használta fel az elkövető, vagy a sértett a szexuális tevékenységbe bár látszólag beleegyezett azért, mert félt a visszautasítás következményeitől. Ezt az elhatárolást a hazai jogi szabályozás alapvetően követi, ám jogszabályi értelmezése nem feltétlenül egységes (lásd: 4.1.1. A szexuális bűncselekmények jogi szabályozása fejezet) (Tóth, 2017).

4.1.3.2. Szexuális bűncselekmények gyakorisága

A WHO által (2024) közölt becslések (melyek 161 országot érintettek a 2000-2018 közötti időszakra vonatkozóan) szerint a nők körülbelül egyharmada (30%) volt kitéve fizikai és/vagy szexuális erőszaknak élete során. Az erőszak negatívan befolyásolja a nők nemcsak a mentális, szexuális és reproduktív, hanem a fizikai (pl. HIV-fertőzés kockázatának növelése) egészségét is.

Globális (WHO, 2024) becslések szerint a 15–49 éves korosztályba tartozó nők több mint egynegyede – akik valaha párkapcsolatban éltek – élete során legalább egyszer (15 éves kora óta) fizikai és/vagy szexuális erőszakot szenvedett el partnere részéről. A párkapcsolati erőszak élettartam-prevalenciája régiónként eltérő: a nyugat-csendes-óceáni térségben mintegy 20%, a magas jövedelmű országokban és Európában körülbelül 22%, az amerikai WHO-régiókban 25%. A legmagasabb értékeket az afrikai (33%), a keleti mediterrán (31%) és a délkelet-ázsiai régióban (33%) mérték.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének felmérését (FRA, 2014) nemzetközi összehasonlító vizsgálatában – melyet lakossági felmérés alapján végeztek – az EU 28 tagországában 18-74 év közötti nőket reprezentáló mintán végezték. Magyarországon 1512 nőt kérdeztek meg a fizikai és szexuális erőszak, valamint a zaklatás és gyermekkori szexuális erőszakkal kapcsolatos elszenvedett cselekményekről. A válaszadók az egy személy által elkövetett erőszakos cselekmények számáról, valamint az erőszaktevővel való viszonnyal kapcsolatban nyilatkoztak. Összességében a 28 tagországban átlagosan a nők 11%-a, hazánkban a 9%-uk élte át a szexuális kényszerítés vagy erőszak valamilyen formáját 15 éves kora óta (Tóth, 2017).

A szexuális bűncselekmények alapvetően jogi kategóriák, vagyis a különböző országokban hatályos büntetőtörvénykönyvek határozzák meg, hogy mit értenek szexuális bűncselekmény alatt, melyek között akár jelentős eltérések is lehetnek. Ez megnehezítheti például a nemzetközi szintű összehasonlításokat (Somogyvári, 2022), melyekhez (amennyiben azok nemzeti bűnügyi statisztikai adatokból indulnak ki) egységesíteni kell a vizsgált bűncselekményi körök tényállási elemeit.

Erdélyi (2024) a szexuális bűncselekmények arányát ENSZ kimutatás alapján vizsgálta Csehország, Lengyelország, Bulgária és Magyarország vonatkozásában, 100 000 lakosra vetítve 2013 és 2019. év közötti időszakban. Az összehasonlítás alapján hazánk a középmezőnyben foglal helyet a vizsgált országok között, bár itt is felmerül a nem egységes büntetőjogi kategóriák problémaköre (például a szexuális kizsákmányolás Magyarországon és Csehországban szerepel, Lengyelországban és Bulgáriában viszont nem), amely torzíthatja a kialakult képet.

Drexler és Somogyvári (2015) Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának 2014-es nyilvántartását elemezték, amelyben 18 467 fogvatartott adatai szerepeltek. Ebből 910 fő töltötte büntetését szexuális bűncselekmény miatt, ami a teljes populáció 4,9%-át jelentette. Ez az arány alacsonyabb, mint az európai átlag, amely 7–8,5% között mozog.

Az ítélkezési gyakorlat számszerű adatai alapján az átlagos kiszabott szabadságvesztés ideje 9,73 év volt. Ugyanakkor a bontás szerint eltérések mutatkoztak: a családon belüli, fiatalkorúak ellen elkövetett szexuális erőszak esetében az átlag mindössze 5,97 év; a fiatalkorúak ellen általában elkövetett szexuális erőszak esetén 7,41 év; míg a családon belüli, felnőttek ellen elkövetett szexuális erőszak átlagosan 6,57 év szabadságvesztéssel járt. A 18 éven felüli áldozatok elleni szexuális erőszak büntetési átlaga viszont elérte a 9,73 évet, amely összhangban áll az általános átlaggal (Drexler–Somogyvári, 2015).

4.1.3.3. Szexuális bűncselekmények fő kategóriái és hazai számadatai

A Legfőbb Ügyészség (2022) tájékoztatója szerint az erőszakos bűnözés alakulása az elmúlt két évtizedben Magyarországon alapvetően csökkenő tendenciát mutat. A vagyon elleni erőszakos cselekmények száma 2021-ben is mérséklődött, és hasonló folyamat figyelhető meg az élet, testi épség és egészség elleni bűncselekmények körében is: a 2020-as kisebb emelkedést követően ismét csökkenést regisztráltak.

A szexuális bűncselekmények száma az elmúlt két évtizedben alapvetően 1–2 ezer között mozgott, ugyanakkor a 2000-es évek derekán és 2013-ban kiugróan magas adatokat

regisztráltak, éves szinten 6–16 ezer esettel. Ezek hátterében elsősorban a gyermekpornográfiához kapcsolódó cselekmények álltak, amelyek számadatai 2002-es bűncselekménnyé nyilvánításuk óta meglehetősen hektikusan alakultak. A kiugró értékek egyik fő oka a bűncselekmény rendbeliségének eltérő joggyakorlata volt: a jogalkalmazók között sokáig nem volt egységes álláspont arról, hogy több pornográf felvétel megszerzése, tartása vagy terjesztése egy- vagy többrendbeli bűncselekménynek minősül-e. A Kúria 2018. február 26-án kelt 2/2018. Büntető jogegységi határozata rendezte a kérdést, kimondva, hogy több felvétel birtoklása vagy terjesztése is egy bűncselekménynek tekintendő. A határozatot megelőző időszakban azonban a statisztikai adatok torzultak, mivel a kiugró számok mögött jellemzően egy-egy olyan nagy volumenű ügy állt, amelyhez nagyszámú bűncselekményt rendeltek hozzá. Ezt jól szemlélteti, hogy 2013-ban a regisztrált esetek 94%-át, 2017-ben pedig 80%-át egyetlen ügy adta.

Drexler és Somogyvári (2022) elemzése három fő elkövetői csoportot különített el: (1) erőszakos motívumú szexuális bűncselekményeket, amelyek klasszikus értelemben vett fizikai vagy pszichikai kényszerítéssel járnak; (2) erőszak nélküli, de szexuális motívumú bűncselekményeket, mint például a kiskorúval való szexuális visszaélés; valamint (3) anyagi haszonszerzéshez kapcsolódó bűncselekményeket, mint a prostitúció kihasználása vagy a gyermekpornográfia. A tipizálás segítette annak megértését, hogy a szexuális bűnelkövetők heterogén csoportot alkotnak, akiknek motivációi és pszichológiai háttere is eltérő.

Börtönpopuláción végzett vizsgálatuk azt mutatja, hogy az erőszakos motívumú (1) csoportba tartozók képezik a populáció jelentős hányadát (87,63%). Az adatok értelmezésénél megjegyzik, hogy mindig a legsúlyosabb elkövetett cselekmény alapján kerülnek be a három kategória egyikébe. Vagyis, ha valaki nem erőszakos és erőszakos cselekményt is elkövetett, csak az erőszakos kategóriában fog szerepelni (Drexler és Somogyvári, 2022).

Erdélyi (2024) Egységes Nyomozóhatósági és Bűnügyi Statisztikai Rendszer (továbbiakban: ENyÜBS) adatokon alapuló elemzése alapján a *nem erőszakos szexuális bűncselekmények, mint a* szexuális visszaélés, a kitartottság, a prostitúció elősegítése és a gyermekprostitúció kihasználása 2019 és 2022 között konzisztenciát mutat; az esetszámok minden évben közel azonosak (Erdélyi, 2024).

Az erőszakos szexuális bűncselekmények statisztikai adatai (4. ábra: A szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés előfordulása Magyarországon) alapján megállapítható, hogy a szexuális erőszak előfordulása 2019 óta viszonylag stabil szinten maradt, jelentősebb kilengések nélkül, az esetszámok kisebb mértékű emelkedése vagy csökkenése nem tekinthető számottevőnek.

Hasonló tendencia figyelhető meg a szexuális kényszerítés bűncselekménye esetében is, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ennek elkövetése napjaink kriminalisztikai gyakorlatában kevésbé jellemző. Míg a szexuális erőszak regisztrált esetszáma éves szinten rendszerint meghaladja a 300-at, addig a szexuális kényszerítés előfordulása jellemzően 70 és 95 közötti értéket mutat. Az esetszámok alakulását az alábbi 4. ábra szemlélteti.

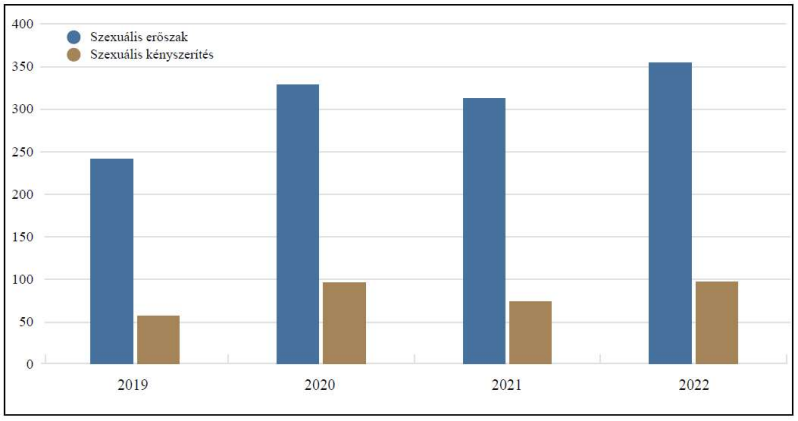

4. ábra A szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés előfordulása Magyarországon (2019-2022) (Erdélyi, 2024)

Amennyiben a Legfőbb Ügyészség (2022) tájékoztatóját vizsgáljuk, elmondható, hogy a szexuális erőszak bűncselekmények számának alakulásában hosszú távon – az erőszakos bűncselekmények teljes arányával egyezően – szintén csökkenés tapasztalható: a vizsgált időszakban (2021. évi adatokig vizsgált két évtizedes intervallum) körülbelül egyharmaddal mérséklődött az ilyen cselekmények száma. Ugyanakkor a 2021 előtti években ismét emelkedés volt megfigyelhető: míg 2019-ben 250 esetet regisztráltak (ami az elmúlt két évtized legalacsonyabb értéke), addig 2020-ban 343, 2021-ben pedig 323 bűncselekmény került nyilvántartásba. Fontos megjegyezni, hogy e statisztikai adatok csak jelzésértékűek, mivel a szexuális bűncselekmények esetében az áldozatok bejelentési hajlandósága és a társadalmi reakciók jelentős mértékben befolyásolják a büntetőeljárás megindulását és lefolytatását (Legfőbb Ügyészség, 2022).

Nem és életkor

Az ENyÜBS 2019–2022 közötti adatai alapján a szexuális erőszak elkövetőinek döntő többsége férfi: 1110 férfival szemben mindössze 27 nő követett el ilyen bűncselekményt (Erdélyi, 2024). Virág (2004) hasonló arányokat állapít meg: eredményei alapján a nemi erőszak áldozatainak 85%-a nőnemű. A nemzetközi szintű adatok szintén egyértelműen jelzik, hogy a párkapcsolati és a nem partner által elkövetett szexuális erőszak túlnyomó többségét férfi elkövetők követik el női áldozatokkal szemben (WHO, 2024). A férfi elkövetők zöme felnőttkorú, leginkább a 25–59 éves korosztályba tartozik (645 fő), míg az időskorúak körében ritkábban fordul elő

szexuális erőszak (64 fő). Figyelemre méltó, hogy 2022-ben jelentősen megemelkedett a gyermekkorú (0–13 éves) elkövetők száma: míg korábban arányuk 10–11% körül mozgott, ebben az évben már közel 15%-ot tett ki.

A sértettek oldaláról összesen 1232 személy vált szexuális erőszak áldozatává a vizsgált időszakban, közülük 79,6% nő (981 fő) és 20,4% férfi (251 fő). A nők közül kiemelkedően magas azok aránya, akik gyermekkorban (0–13 év) váltak áldozattá: ez az összes sértett közel felét jelenti. A felnőtt nők ugyanakkor szintén jelentős arányban szerepelnek a statisztikákban (25%). A férfi áldozatok között szinte kizárólag gyermekek találhatók, az ő esetükben az arány meghaladja a 86%-ot.

Összességében az adatok azt mutatják, hogy a szexuális erőszak Magyarországon alapvetően felnőtt férfiak által elkövetett bűncselekmény, amelynek leggyakoribb sértettjei a gyermekek és a nők. Kiemelendő, hogy a gyermekek mind elkövetői, mind sértetti oldalon fokozottan érintettek, ami a gyermekvédelem és a prevenció fontosságát hangsúlyozza (Erdélyi, 2024).

Elkövetés helyszíne

A 2005-2010-es időszakot vizsgáló amerikai viktimizációs felmérés szerint a szexuális erőszak 55%-át az áldozat otthonában, vagy annak közelében, 12%-át pedig az áldozat ismerősének vagy valamely rokonának otthonában, vagy annak környékén követik el (Planty és mtsai, 2013). Az esetek 29%-ban a támadáskor az áldozat úton volt, vagy szabadidős tevékenységet végzett az otthonától távol. Spronz és mtsai. (2009) elemzése szerint a hazai támadások 47%-a otthon, 26%-a privát helyszínen, 24%-a közterületen történt.

Sértett és elkövető kapcsolata

A kutatások külön figyelmet fordítanak a szexuális bűncselekmény esetében az elkövető és az áldozat közötti kapcsolatra: partnerei, korábbi partnerei egymásnak, más módon ismerik egymást, vagy idegenek egymás számára (Tóth, 2017).

Világszinten a nők ellen elkövetett emberölések akár 38%-át is jelenlegi vagy korábbi párkapcsolati partnerek követik el. A párkapcsolati erőszakon túl a nők mintegy 6%-a számolt be arról, hogy életében valaha szexuális erőszakot szenvedett el nem partner személytől, bár az ilyen esetekre vonatkozó adatok jóval korlátozottabbak (részletesen lásd: Az áldozat és elkövető kapcsolata fejezetben).

Az áldozat és az elkövető kapcsolatával a későbbiekben részletesen foglalkozom mind a nemzetközi, mind a hazai adatokat tekintve (lásd: 4.1.3. Szexuális bűncselekmények hazai és

nemzetközi adatai fejezet). Itt csak a – dolgozatomban folytatott vizsgálat szempontjából kevéssé releváns – gyermek és fiatalkorú áldozatok elkövetővel való kapcsolatára térek ki.

Virág (2004) eredményei szerint a gyermekkorban elszenvedett szexuális abúzusok jelentős hányada családon belül történt, az esetek 72%-ban az elkövető az áldozat rokona vagy ismerőse volt. A szerző szerint az erőszakos szexuális bűncselekményeket legnagyobb arányban gyermekek és fiatalkorúak sérelmére követik el.

Drexler és Somogyvári (2022) az erőszakos elkövetők börtönpopuláción végzett vizsgálatánál külön bontásban elemezték a családon belüli eseteket és a fiatalkorúak sérelmére elkövetett bűncselekményeket. Az adatok azt mutatják, hogy a legnagyobb arányt a felnőtt sértettek ellen, nem minősített módon elkövetett szexuális erőszak teszi ki. Ezek az arányok a családon belüli, fiatalkorú sértett esetében8,63%, a fiatalkorú sértettek sérelmére elkövetett bűncselekményeknél 9,15%, a családon belüli, felnőtt sértettek sérelmére elkövetett bűncselekményeknél 12,89%, a 18 éven felüli, nem családon belüli viszonyban lévőknél pedig 69,33% volt.

Modus operandi és sérülésokozás

Lonsway és Fitzgerald (1994) szerint az erőszakos szexuális bűncselekmények legnagyobb részét fegyver vagy fizikai erőszak alkalmazása nélkül követik el, épp ezért jellemzően az áldozaton sincsenek fizikai sérülések, külsérelmi nyomok. Truman és Rand (2010) Egyesült Államokban végzett kutatása szerint az elkövetők mindössze 10%-a használt fegyvert az elkövetéshez, 85%-uk pedig nem. Hasonló eredménnyel zárult a 11 európai országot vizsgáló kutatás is, melyben az esetek 16-45%-ban rögzítették az áldozat fizikai sérülését, a fegyverhasználat pedig 10% alatti volt (Lovett és Kelly, 2009).

4.2. A szexuális bűnelkövetők

A szexuális bűncselekmények megértése nem korlátozódhat kizárólag a jogi minősítésre vagy a cselekmény leírására, mivel az elkövetői viselkedés mögött komplex pszichológiai, szociális és motivációs folyamatok állnak. Az elkövetői jellemzők, motivációk és tipológiai mintázatok feltárása nélkülözhetetlen a kriminológiai magyarázat, a kriminalisztikai gyakorlat és a profilelemzés szempontjából, mivel ezek határozzák meg az elkövetés módját, az áldozatválasztást, valamint a visszaesés kockázatát. Ennek megfelelően a fejezet az elkövetői oldal elemzésére helyezi a hangsúlyt, a jellemzők áttekintésétől a tipológiai rendszereken át az elkövetővé válást magyarázó elméletekig.

4.2.1. A szexuális bűnelkövetők jellemzői

Noha a szexuális erőszak elkövetői nem tekinthetők homogén csoportnak (Barbaree, Seto, Serin, Amos, és Preston, 1994; Knight és Prentky, 1990), a kutatások rámutatnak bizonyos közös jellemzőkre az ilyen bűncselekményt elkövető személyek körében. Számos erőszaktevő – különösen azok, akik nőkkel szemben követnek el nemi erőszakot – negatív attitűdöket táplál a nőkkel szemben, támogatja a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszokat, elfogadhatónak tartja az erőszak alkalmazását, valamint erősen azonosul a hagyományos férfiszerepekkel (Marshall, Laws, és Barbaree, 1990; Scully, 1990). Ezen túlmenően jellemző rájuk az értéktelenség érzése, az alacsony önértékelés, a szerhasználattal kapcsolatos problémák, az agresszió kezelésének nehézségei, valamint a diszforikus hangulati állapotokra utaló jelek, különösen a düh, a félelem és a depresszió (Marshall és mtsai., 1990; Scully, 1990). Emellett gyakran figyelhető meg, hogy az erőszaktevők csonka vagy diszfunkcionális családi környezetből származnak, ahol a büntetés gyakori, de következetlen módon történt (Langevin és mtsai., 1984).

A szexuális bűnelkövetők jellemzőinek megismerését a leíró statisztikai adatok mellett segítik azok az empirikus eredmények, amelyek egy másik csoporttal hasonlítják őket össze: pl. elkövetők és szexuális elkövetők, szexuális gyilkosok és erőszaktevők összehasonlítása. Ez alátámasztja, hogy a szexuális bűnelkövetőknek vannak olyan speciális jellemzőik, amely miatt a többi elkövetőtől külön érdemes őket vizsgálni.

4.2.1.1. Erőszakos és szexuális bűnelkövetők

Craig és munkatársai (2006) a szexuális és az erőszakos elkövetői jellegzetességeket vetették össze a fennmaradó összes deliktum kapcsán tapasztalhatókkal. A három csoport között jelentős különbségeket fedeztek fel. Az erőszakos elkövetők nagyobb valószínűséggel mutattak kóros személyiségjegyeket, mint a szexuális bűnözők. Az erőszakos elkövetőket pszichopátiás és agresszív vonások jellemezték. Ez összhangban van Chantry és Craig (1994) véleményével. Vizsgálatukban a szexuális bűnelkövetőket magas hazugságskála és zárkózottság jellemezte általánosságban, amely megegyezik Curnoe és Langevin (2004), valamint Chantry és Craig (1994) eredményeivel. Abracen, Looman és Anderson (2000) kutatásának eredményei alapján a szexuális elkövetők nagyobb valószínűséggel fogyasztanak alkoholt a cselekményüket megelőzően, mint a nem szexuális elkövetők.

A szexuális bűnelkövetők tehát bizonyos jellemzőikben különböznek az erőszakos és nem erőszakos, egyéb bűncselekmények elkövetőitől.

4.2.1.2.Szexuális gyilkosok és erőszaktevők

Számos kutató foglalkozik továbbá a szexuális erőszaktevők és a szexuális gyilkosok közötti különbségekkel. Fejlődéslélektani szempontból azt találták, hogy a szexuális gyilkosok, az erőszaktevőkkel ellentétben gyakrabban kerülnek ki elszigetelt társadalmi csoportokból, illetve gyermekként jellemző a kortárs baráti és romantikus kapcsolatok hiánya, illetve a szociális izoláció vagy kirekesztettség érzésére (Oliver és mtsai., 2007; Proulx és mtsai., 2007). A szexuális gyilkosok esetében gyakrabban fordul elő jellemzően az apa részéről mutatott családon belüli erőszak (Langevin és mtsai., 1988), és mind szexuális, mind fizikai bántalmazás (Milsom, Beech és Webster, 2003).

A szexuális gyilkosok nagyobb arányban mutattak antiszociális személyiségzavart, mint a szexuális erőszaktevők (Langevin, 2003; Proulx és mtsai., 2007), jóllehet mindkét csoportban kisebb volt a személyiségzavar prevalenciája, mint az egyéb deliktumok esetében (Proulx és mtsai., 2007). Azt is megállapították, hogy náluk gyakrabban fordulnak elő parafíliák, mint például a szadizmus és a transzvesztizmus, mint az erőszaktevőknél. A nemi erőszakot elkövetők és a szexuális gyilkosok általában eltérő bántalmazási múlttal rendelkeztek, és a szexuális gyilkosok korábban kezdték elkövetői pályafutásukat, mint az erőszaktevők (tinédzser koruk elején vagy közepén) (Langevin, 2003), és körülbelül 20 éves korukra követték el első szexuális gyilkosságukat (Langevin, 2003).

4.2.2. Szexuális bűnelkövetők tipológiai felosztásai

A szexuális bűnelkövetők jellemzőinek áttekintése rávilágít arra, hogy az elkövetők nem alkotnak homogén csoportot sem pszichológiai, sem kriminológiai értelemben. E heterogenitás kezelése érdekében a szakirodalom különböző tipológiai rendszereket dolgozott ki, amelyek célja az elkövetői viselkedések, motivációk és bűnözési mintázatok strukturált megragadása. A tipológiák nem öncélú kategorizálást jelentenek, hanem olyan elemzési keretet biztosítanak, amely lehetővé teszi az elkövetők közötti lényeges különbségek azonosítását, az áldozatválasztási mintázatok értelmezését, valamint az elkövetési módok és motivációk közötti összefüggések feltárását. Ennek megfelelően a jelen alfejezet a szexuális bűnelkövetők tipológiai megközelítéseit, motivációit és motivációk szerinti felosztását mutatja be, különös tekintettel azok kriminológiai, kriminalisztikai, profilelemzési relevanciájára.

4.2.2.1. A tipológiákról általában

A kriminológia fejlődését végigkíséri a tipológiákban való gondolkodás, amely a bűnelkövetők és áldozatok rendszerezésével a deviáns magatartásminták megértését segítette elő (Rosta, 2007; Brown, Esbensen és Geis, 2013). A pozitivista iskola korai képviselői (Lombroso, 1876[17]; Kretschmer[18], Sheldon, 1950) elsősorban biológiai determinizmus alapján magyarázták a bűnözői hajlamokat, míg később addiktológiai (Jellinek, 1960; Levendel, 1987), viktimológiai (Mendelson, 1937; Hentig, 1948; Ellenberger, 1955; Schafer, 1968) és bűnelkövetői (pl. Sutherland, 1947) tipológiák is megjelentek, amelyek szintén hozzájárultak a bűnözői viselkedés struktúráinak feltárásához (Barabás, 2020).

Később a tipológiák profilelemzési lehetőségeire is rámutattak a kutatók. Ahogy korábban láthattuk, az FBI az elsők között alkalmazta tipologizálási céllal a szervezett és dezorganizált elkövetői típusok megkülönböztetését (Ressler és Burgess, 1985). Az általuk később összeállított, majd többször megújított *Crime Classification Manual* (CCM) a bűncselekmények tipológiai besorolásával közvetlenül a bűnügyi profilalkotás céljait szolgálta (Douglas, Burgess, Burgess, és Ressler, 2006).

Az FBI szervezett–dezorganizált dichotómiáját több empirikus kutatás is megkérdőjelezte (Homant és Kennedy, 1998; Canter, Alison, Alison, és Wentink, 2004), és a későbbi évtizedekben olyan módszertani megközelítésekre került a hangsúly, amelyek nagyobb statisztikai érvényességgel képesek megalapozni az elkövetői típusok felállítását (pl. Canter és mtsai., 2003).

4.2.2.2. Általános típus szerinti felosztások

Akárcsak a bűnelkövetők egésze, úgy a szexuális bűnelkövetők is nagyon heterogén csoportot alkotnak kriminológiai és pszichológiai értelemben egyaránt. A különböző típusoknak emellett jelentősen eltérő mintázata van az áldozat életkora, ismeretségi szintje és az erőszak

[17] *„A francia pozitivista elméletek mellett kiemelkedő szerepe volt az olasz biológiai pozitivista irányzatnak, amelynek első jeles képviselője Cesare Lombroso (1835–1909) olasz fegyház- és katonaorvos volt, aki a torinói egyetem pszichiátriaprofesszoraként, majd kriminálantropológiai professzorként dolgozta ki a született bűnöző (il nato delinquente) elméletét. Kutatásainak eredményeit L'uomo delinquente (A bűnöző ember) című tanulmányában tette közzé. (Lombroso 1876) Lombroso munkássága a biológiai determinizmus szellemében teljesedett ki, és kétségkívül a kriminálantropológiai iskola kezdetét jelen tette. Tudományos munkáját a börtönben raboskodó fogvatartottak vizsgálatának szentelte, és a darwini evolúciós elmélet nézeteit alapul véve megállapította, hogy a bűnöző ember az evolúció egy alacsony fokán működő embertípus, aki jelentős testi jegyek és biológiai rendellenességek mentén tér el a normális embertől." (*Kiss, 2020, p. 68)

[18] *„A testalkat-tipológiai irányzat legismertebb tétele Ernst Kretschmer (1888–1964) német származású pszichiáter 1920-as években lefolytatott kutatásaira épül. Szerinte abban az esetben, ha az emberek öröklött testalkat-diszpozíciói meghatározzák jellemüket, intelligenciájukat és ezen keresztül pszichés rendellenességeiket, akkor magatartásaikra is hatással lehetnek. Három testalkattípust vázolt fel (piknikus, atletikus, aszténiás), amelyekhez háromféle jellemtípust rendelt (ciklotim, viszkózus, skizotim)." (*Kiss, 2020, p. 71)

alkalmazásának szintje szerint is. Az alfejezet további részében kizárólag a szexuális bűnelkövetők tipologizálási rendszereit vizsgálom.

A szexuális bűnelkövetők egyedi személyes és bűnügyi előélettel rendelkeznek, és a deviáns viselkedésüket alátámasztó attitűdök és hiedelmek, valamint motivációik is eltérőek lehetnek (Gordon és Porporino, 1990). Az elkövetői típusok közötti különbségek jobb megértése érdekében a kutatók tipológiákat vagy osztályozási sémákat hoztak létre, amelyek az elkövető jellemzőit és/vagy az áldozatválasztási információkat felhasználva felvázolják az elemzési kereteket. A kifinomultabb tipológiák figyelembe veszik ezt a heterogenitást (pl. Knight és Prentky, 1990).

A tipológiai megközelítések kifejezetten az elkövetők heterogén populációjának strukturált, jól értelmezhető kategóriákba rendezésére irányulnak. Ez a redukciós folyamat egyben a profilalkotás alapját is képezi, hiszen lehetővé teszi, hogy az elkövető viselkedése, a bűncselekmény körülményei vagy az áldozattal való kapcsolata alapján következtetni lehessen további attribútumaira, például motivációjára, visszaesési kockázatára vagy személyiségjegyeire (Somogyvári, 2022).

A tipológiák az együttjárásokra és mintázatokra koncentrálnak. Ennek következtében prediktív értékük is lehet: az erőszak alkalmazásának szintje, az elkövetés módja vagy az áldozat kiválasztásának jellemzői alapján előre jelezhetők más tényezők is, amelyek a profilalkotás szempontjából különösen relevánsak (például a valószínű elkövetői háttér, a pszichológiai jellemzők vagy a recidivizmus esélye). Míg a statisztikai alapú profilalkotás elsősorban nagymintás adatelemzésekre támaszkodik, addig a tipológiák rendszerszerű kategorizálásukkal közvetlenebb támpontot nyújthatnak a nyomozásban (Somogyvári, 2022).

A szakirodalomban megtalálható tipológiai rendszerek sokféle szempont szerint épülnek fel. Somogyvári (2022) szerint léteznek motivációs alapú osztályozások (például szexuális vagy nem szexuális indíték alapján), kockázati szempontokat figyelembe vevő modellek (például a bűnismétlési valószínűség), áldozat-orientált tipológiák (az áldozat életkora vagy az elkövetővel való kapcsolata szerint), valamint a bűncselekmény jellegét középpontba állító rendszerek (pl. az erőszak szintje szerint).

Ezzel némi átfedést mutatva Robertiello és Terry (2007) az alábbiak szerint foglalja össze az erőszaktevők megkülönböztetése esetében, kutatásokban figyelembe vett vizsgálati szempontokat:

(1) a motiváció szexuális jellege;

(2) szexuális motiváció esetében a szadista jegyek jelenléte;
(3) a nem szexuális motiváció kapcsán a harag vagy a kontroll szükségletének jelenléte;
(4) és a cselekmény tervezett, illetve impulzív jellege.

A profilalkotás szempontjából mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy az elkövető viselkedéséből, a helyszíni nyomokból és az áldozatválasztásból kiindulva releváns következtetéseket lehessen levonni az ismeretlen tettes személyiségéről és jövőbeli viselkedéséről.

A szakirodalomban külön figyelmet kapnak a különböző elkövetői csoportokhoz kapcsolódó tipológiák, melyek nemcsak a tudományos vizsgálódásban, hanem a gyakorlati profilalkotásban is nélkülözhetetlenek, mivel segítik a nyomozó hatóságokat a szexuális bűncselekmények sajátos dinamikájának értelmezésében és az elkövetők beazonosításában (Robertiello és Terry, 2007; Simons, 2017).

A nemzetközi empíria elkülöníti egymástól a gyermekmolesztálókat és az erőszaktevőket, mely gyakorlat figyelmen kívül hagyja a két csoport közti, sokszor jelentős átfedést (Beauregard, 2010). Továbbá gyakorta külön típusba sorolja – a gyermekmolesztálókon és erőszaktevőkön túl – a parafiliák típusait, az online vagy fizikai térben elkövetett szexuális cselekményeket, a fiatalkorúak vagy felnőttkorúak, illetve a nők vagy férfiak által elkövetett szexuális cselekményeket (Manlove és Terry, 2007). Továbbá számos tipológia megkülönbözteti az elkövetők altípusait, mint a családon belüli vagy családon kívüli gyermekek szexuális bántalmazóit (Terry, 2006), az idegen és az ismerős által elkövetett cselekményeket (Woods és Porter, 2008), valamint a különböző motivációs típusok mentén elvégzett csoportosítást (Groth, 1979; Barbaree és mtsai., 1994; Knight és Prentky, 1990).

Fontos kiemelni, hogy a szexuális bűnelkövetők heterogén természete miatt egyetlen osztályozási rendszer sem univerzálisan érvényes (Roberteillo és Terry, 2007). A tipológiák nem zárják ki egymást azon okból sem, hogy a szexuális bűnelkövetők nem mindig specializálódnak egy bizonyos típusú elkövetési módra.

A szexuális bűnelkövetők elméletei gyakran specifikus jellegűek, vagyis az általános bűnözői magatartáselméletekhez képest inkább külön elkövetői csoportként kezelik őket (Kyle, 2016; Harris és mtsai., 2009). A kriminológiai megközelítésekben az egyik alapvető tipológiai különbségtétel a „sokoldalú” és a „speciális” elkövetők között húzódik meg. A sokoldalú elkövetők szélesebb bűnözői repertoárral rendelkeznek, a szexuális bűncselekmény csupán egy megnyilvánulása antiszociális viselkedésüknek, míg a speciális elkövetők profiltisztán

szexuális jellegű bűncselekményekhez köthetők, és visszaesésük is e téren valószínűbb (Harris és mtsai., 2009).

Empirikus kutatások arra utalnak, hogy a gyermekáldozatokkal szemben fellépő elkövetők körében nagyobb arányban találunk speciális, míg a felnőtt áldozatokat érintő esetekben inkább sokoldalú elkövetőket (Simons, 2017; Harris és mtsai., 2009). Harris és munkatársai (2009) vizsgálata szerint a sokoldalú elkövetőkre inkább jellemző az alkohol- és szerhasználat, a fiatalkori magatartászavarok és a pszichopátia magasabb aránya, valamint a felnőtt áldozatok választása. A speciális elkövetők ezzel szemben gyakrabban választanak gyermekkorú áldozatot, sok esetben ismert vagy azonos nemű személyt, és kevesebb deviáns előélettel bírnak.

A hazai vizsgálatok – bár egyszerűbb módszertannal – hasonló eredményekre jutottak: a gyermekáldozatos elkövetéseknél a „profiltisztaság", a felnőtt áldozatoknál a „kriminális kiterjedtség" dominált (Drexler és Somogyvári, 2015). Ez rávilágít arra, hogy a szexuális bűnelkövetők egy része nem tér el lényegesen az általános bűnözői mintázatoktól (Somogyvári, 2022).

Ugyanakkor a „profiltisztaság" kérdése a szexuális elkövetőkön belül is felmerülő vizsgálandó kérdés. Heil, Ahlmeyer és Simons (2003) azt találták, hogy a vizsgálatukban részt vevő, felnőtteket szexuálisan zaklató elítéltek 52%-a elismerte, hogy szexuálisan molesztált gyermekeket, és a gyermekeket molesztáló elítéltek 78%-a számolt be felnőttekkel való visszaélésről (Heil Ahlmeyer és Simons, 2003). Azok az elkövetők, akik velük rokonsági viszonyban élő gyereket molesztáltak, az elítélés után beismerték, hogy olyan gyermekkorú áldozataik is voltak, akikkel nem álltak rokoni viszonyban (Heil Ahlmeyer és Simons, 2003; Lohner és Bellavics, 2025).

A tipológiákat tehát leginkább úgy lehet megérteni, mint egy kontinuumot, nem pedig különálló, egyedi és teljesen elkülönülő kategóriákat (Robertiello és Terry, 2007; Lohner és Bellavics, 2025).

A továbbiakban a jelen értekezés tárgyát képező elkövető és áldozattípusokra koncentrálok, így bizonyos elkövetői és áldozati csoportokkal (mint pedofil elkövetőkkel, prostutúciós tevékenységet folytató sértettekkel, online platformon szexuális cselekményt elkövetőkkel) kapcsolatos tipológiákra és elméleti magyarázatokra nem térek ki.

4.2.2.3. A motiváció kérdése

Bár a jelen alfejezet a szexuális bűnelkövetők tipológiai felosztásait tárgyalja, a tipizálási rendszerek egyik legfontosabb rendezőelve az elkövetői motiváció. A szakirodalomban alkalmazott tipológiák jelentős része nem pusztán az elkövetés módja vagy az áldozat jellemzői alapján különít el csoportokat, hanem abból indul ki, hogy az elkövetők eltérő pszichológiai szükségletek, indítékok és érzelmi állapotok mentén valósítják meg a szexuális bűncselekményeket. Ennek megfelelően a tipológiai megközelítések bemutatását indokolt az elkövetői motiváció fogalmának és szerepének tisztázásával kezdeni, amely megalapozza a később tárgyalt motivációs alapú tipológiai rendszerek értelmezését.

A szexuális bűncselekmények nem spontán, előzmények nélküli cselekmények, hanem a viselkedés szélsőséges formáját képviselik, amelyeket az elkövetők előzetesen elképzelnek és bizonyos fokig meg is terveznek. A szakirodalom szerint a szexuális bűncselekmények megvalósulásához négy alapvető előfeltétel megléte szükséges (Hamill, 2001):

1. Az elkövetőnek rendelkeznie kell a bűncselekmény elkövetésére irányuló motivációval, amelyhez elengedhetetlen egy pszichodinamikai, történeti háttér.
2. Az elkövetőnek képesnek kell lennie legyőzni saját belső gátlásait, amelyhez kontextuális vagy kulturális tényezők is hozzájárulhatnak. Előfordulhat, hogy olyan környezetben szocializálódott, ahol az ilyen viselkedés normalizálódott.
3. Az elkövetőnek meg kell terveznie a külső akadályok leküzdését, amelyek megakadályozhatnák az áldozathoz való hozzáférést – ez történhet aktív stratégiák alkalmazásával vagy a megfelelő alkalom kivárásával.
4. Az elkövetőnek képesnek kell lennie legyőzni az áldozat ellenállását. Ez történhet a sértett fizikai vagy érzelmi kiszolgáltatottságának kihasználásával, illetve célzott stratégiák alkalmazásával az áldozat védekezésének megtörésére.

Amennyiben egy szexuális bűncselekmény megvalósul, az egyben annak bizonyítéka, hogy e feltételek teljesültek (Hamill, 2001). A motiváció különösen fontos tényező, hiszen az befolyásolja az emlékezeti folyamatokat, ugyanakkor az emlékezet asszociatív működése visszahat a motiváció formálódására is (Woike, Lavezzary, és Barsky, 2009).

A nemi erőszak elkövetőinek motivációját vizsgálva Katharine K. Baker (1997), a Chicago-Kent College of Law kutatója arra hívja fel a figyelmet, hogy a szexuális bűnelkövetés magyarázata nem vezethető le pusztán általános közhelyekből vagy sablonos tipológiákból. A Groth-féle tipológia kiterjesztéseként kidolgozott saját modelljében rámutat arra, hogy az

elkövetők eltérő okokból követnek el nemi erőszakot, így a motivációk sokszínűségét szükséges figyelembe venni.

Hasonlóképpen Hamill (2001) is hangsúlyozza, hogy a szexuális bűncselekmények motivációs háttere összetett és sokrétű. Egyes elkövetők a kontroll és a hatalomérzet fokozására használják a szexuális erőszakot, míg mások számára az érzelmi intimitás megteremtése jelenti a fő motivációt. Előfordul, hogy az elkövetők dühük és frusztrációjuk levezetésére alkalmazzák a szexuális támadást, amely stratégia nemcsak a nemi erőszakra, hanem bizonyos exhibicionista magatartásformákra is jellemző lehet. További motivációs tényezőként jelenik meg a kompetencia iránti vágy: azok az elkövetők, akik a szexuális tapasztalat terén inkompetensnek érzik magukat, fiatalabb áldozatok felé fordulhatnak. Emellett a kíváncsiság is szerepet játszhat, különösen a serdülők körében. Végül, bizonyos esetekben a szexuális kielégülés önmagában is domináns motivációs tényező, amelynek során a bűncselekmény az elkövető szexuális orientációjának megnyilvánulásává válik.

4.2.2.4. A motivációs tipológiai megközelítés

Bár az erőszaktevők között számos közös jellemző azonosítható, a szexuális bűncselekmények mögöttes motivációi jelentős eltéréseket mutatnak. A kutatók rendszerint a bűncselekmény elsődleges indítéka alapján osztályozzák az elkövetőket, és ennek megfelelően a nemi erőszak tág értelemben szexuális vagy nem szexuális jellegű kategóriába sorolható (Barbaree és mtsai., 1994). Groth (1979) elsőként dolgozott ki olyan tipológiát, amely az alkalmazott agresszió mértékét, az elkövető motivációját és egyéb antiszociális viselkedésformáit is figyelembe vette. Ezt a megközelítést később Knight és Prentky (1990), valamint Barbaree és kollégái (1994), továbbá az FBI kutatói is továbbfejlesztették. Az osztályozási rendszerek közös jellemzője, hogy a nemi erőszak motivációit alapvetően néhány fő tényező mentén igyekeznek meghatározni: szexuális indíttatás esetén a szadista vágyak jelenlétét, míg nem szexuális motiváció esetén a harag, a gyűlölet, illetve a hatalom- és kontrolligény dominanciáját vizsgálják. Emellett fontos szempont, hogy a bűncselekmény elkövetése tudatos tervezés vagy impulzív döntés eredménye-e (Robertiello és Terry, 2007). A 9. táblázatát tekintő összefoglalást nyújt ezekről az erőszaktevő-tipológiákról.

9. táblázat Az általános erőszaktevő-tipológiák összefoglalása (Robertiello és Terry, 2007)

Tipológia	Elsődleges motiváció	Jellemzők
Kompenzációs	• Szexuális	• Az elkövető csak annyi erőszakot alkalmaz, amennyi a szexuális kielégülés eléréséhez szükséges;

		• „Udvarlási zavar” jelentkezhet; • Alkalmatlanság érzése; • „Úriember” erőszaktevő.
Szadista	• Szexuális	• Az elkövető fájdalom és/vagy az áldozatoktól való félelem révén ér el szexuális kielégülést; • Gyakran pszichopatikus; • A sértés szexuális gyilkossághoz vezethet.
Teljesítmény/vezérlés	• Nem szexuális	• Agresszív, ál-szexuális cselekedet; • Az elkövető hatalomra és uralkodásra vágyik az áldozat felett; • A motiváció lehet megaláztatás, lealacsonyítás; • A vétkes gyakran dühös
Opportunista	• Nem szexuális	• Rekreációs/szituációs bűnelkövető, aki impulzív, kalandkereső életmódot folytat; • A támadást gyakran egy másik bűncselekmény során követik el • Rossz impulzuskontroll

Groth (1979) eredetileg négy erőszaktevő típust különített el, amelyeket később Berger (2000) egészített ki: a hatalom-megnyugtató (kompenzáló), a hatalom-érvényesítő (impulzív), a düh-megtorló (kontrolláló) és a düh/izgalom által motivált, szadista erőszaktevő kategóriáit.

(1) A *hatalom-megnyugtató* elkövetőkre jellemző az önértékelési bizonytalanság, az alkalmatlanság érzése és a gyenge szociális készségek. Áldozatukat nem kívánják komolyan bántalmazni, sokkal inkább a nemi erőszak révén próbálják csökkenteni saját hiányérzetüket. Freund (1990) szerint ezek az egyének „*udvarlási zavarral*” küzdenek, vagyis képtelenek egészséges kapcsolatot kialakítani kortársaikkal. Erőszakos viselkedésük kevésbé intenzív, mint más típusoknál, jellemzően csak annyi erőt alkalmaznak, amennyi az áldozat ellenállásának megtöréséhez szükséges, ezért olykor „*úriember erőszaktevőként*” is említik őket. Ha az áldozat visszavág vagy sikoltozik, gyakran elmenekülnek, és viszonylag rövid időt töltenek az áldozattal, mivel nem rendelkeznek kellő önbizalommal és szociális készségekkel a hosszabb interakcióhoz (Budrionis és Jongsma, 2003).

(2) A *hatalom-érvényesítő* erőszaktevők impulzív és opportunista jellemzőket mutatnak: az agressziót az elkövető férfiasságával kapcsolatos belső félelmek kompenzálására használják. Általában érzelmi traumát okoznak áldozataiknak, gyakran alkohol- vagy droghasználat előzi meg tetteiket, és támadásaik jellemzően nem előre megtervezettek. Sok esetben alkalmi találkozások során választanak áldozatot, például bárokban.

(3) A *düh-megtorló elkövetők* cselekményeit a hatalomvágy, a harag és az agresszió vezérli. Támadásaik során kifejezetten magas fokú fizikai és szexuális erőszak figyelhető meg,

amelyben a szexuális aktus a nők elleni bosszú eszközeként jelenik meg. Gyakoriak a megalázó, degradáló cselekedetek és verbális megnyilvánulások. Groth (1983, p. 165) szerint ezek a cselekmények „*az agresszió szexuális kifejeződései, nem pedig a szexualitás agresszív kifejeződései”*.

(4) A negyedik kategóriát a *szadista* erőszaktevők képezik, akik szexuálisan izgatónak találják az áldozat szenvedését és félelmét. Jellemző rájuk a gondos előre tervezés, áldozataik szinte kivétel nélkül idegenek, és tetteikért nem mutatnak megbánást. Kínzási elemek – például megkötözés, tárgyak behelyezése, verés, harapás, korbácsolás vagy áramütés – gyakran kísérik a bűncselekményeiket, amelyek legsúlyosabb esetei szexuális gyilkosságba torkollhatnak.

Hazelwood (1987) Groth négyes tipológiáját plusz egy típussal egészítette ki. Így az öt elkövető típus a következő:

(1) *hatalom - megerősítő* (az elkövető kétségbe vonja a szexuális megfelelőséget és a férfiasságot);

(2) *hatalom - érvényesítő* (bűncselekmény férfiasságot, elsajátítást és uralmat fejezi ki);

(3) *harag - megtorló* (bűncselekmény kifejezi a nők ellenségességét és haragját);

(4) *harag - izgalom* (a bűncselekmény erotikus szadista agressziót fejez ki),

(5) *opportunista erőszaktevő.* A plusz egy további kategória, amelyben az elkövető nemi erőszakot követ el egy másik bűncselekmény kapcsán, oly módon, hogy nem a nemi erőszak volt a bűncselekmény alapvető oka (hanem például betörés során követett el szexuális erőszakot is).

Groth tipológiáját Knight és Prentky (1990) is tovább finomította, kidolgozták a Massachusetts Treatment Center: Rapist Typology, Revision 3 (továbbiakban: MTC:R3) rendszert, amely egy empirikusan is széles körben tesztelt besorolási séma. A tipológia kidolgozásakor a kutatók hangsúlyozták, hogy az általános „erőszaktevő” kategória önmagában nem alkalmas a jelenség megértésére. A szexuális erőszak különböző indítékok, érzelmi állapotok és társadalmi-kommunikációs minták eredménye lehet, ezért elengedhetetlen volt az alcsoportok kialakítása. A MTC:R3 tipológia szerint az erőszaktevők két fő motivációs forrás köré rendezhetők:

(1) *a szexuális vágy és fantáziák dominanciája*, illetve
(2) az *általános antiszociális hajlam és düh,* amelyekben a szexuális agresszió inkább eszköz, mint cél.

E két alapvető dimenzió további altípusokra oszlik. A típusok Knight és Prentky (1990), valamint Burgess és munkatársai (2007) tanulmányai alapján a 10. táblázatban az alábbiak szerint foglalom össze.

10. táblázat Erőszaktevő típusok (Burgess és mtsai., 2007; Knight és Prentky, 1990, saját szerkesztés)

MTC:R3 Erőszaktevő típusok (két fő kategória és altípusok)			
Főkategória	Altípus	Alcsoport	Fő jellemzők
Szexuálisan motivált	Opportunista / Reaktív	Magas szociális kompetencia	Impulzív, kevéssé tervezett cselekmények; azonnali kielégülés; agresszió csak ellenállás esetén.
		Alacsony szociális kompetencia	Impulzív, kevés önkontroll; szociális kudarcok; hirtelen fellángoló szexualitás.
	Proaktív / Szexuális (rögzült szexualitású)	–	Erős szexuális kényszer; alkalomteremtés; előre megtervezett bűncselekmények; kockázatminimalizálás.
	Szexuális – Szadista	Nyílt (overt)	Szexuális kielégülés az áldozat szenvedésén keresztül; brutális agresszió; kínzás.
		Látens (covert)	Szadista fantáziák dominanciája; kevésbé nyílt brutalitás, szimbolikus megalázás.
	Szexuális – Nem szadista	Magas szociális kompetencia	Dominancia és kielégülés a szexben; kevésbé szadista jelleg; kapcsolatteremtőbb.
		Alacsony szociális kompetencia	Dominanciaérzés kielégítése; gyenge társas alkalmazkodás; gyakran erőszakos kapcsolat.
Antiszociálisan motivált	Átfogó düh / Általános antiszociális	–	Elsődlegesen harag és gyűlölet motiválja; indokolatlan erőszak, akár ellenállás nélkül is.
	Bosszúálló / Nők elleni antiszociális	Alacsony szociális kompetencia	Célzott nőgyűlölet; fizikai és pszichológiai megalázás; paranoid gyanakvás.
		Magas szociális kompetencia	Nők elleni ellenségesség; uralom és kontroll eszközeként használt szex; kifinomultabb végrehajtás.

1. *Szexuálisan motivált kategória* ketté bontható aszerint, hogy az elkövető hogyan viszonyul a szexuális bűncselekményhez, illetve hogyan hajtja azt végre:

   1/a. Opportunista, vagy reaktív erőszaktevő kihasználja a kínálkozó alkalmat, vagyis az erőszakos bűncselekményt egy vélt vagy valós provokáció váltja ki, és az elkövető indulatait követi, mintegy „ösztöneire" hallgat („előbb cselekszik, utána gondolkodik"). Az általában „*opportunistának*" nevezett erőszaktevő tettét nem egy sértés vagy provokáció váltja ki, hanem az alkalom, és hirtelen fellángoló szexualitása. Az elkövetőben nem olyan erős a nemi vágy, hogy a szexuális bűncselekményt

megtervezze, és hideg fejjel végrehajtsa, de ha lehetőség nyílik, azt kihasználja (Knight és Prentky, 1990).

Az *opportunista* elkövetők tehát impulzusból cselekszenek, bűncselekményeik kevéssé tervezettek, motivációjuk az azonnali kielégülés, és kevés agressziót mutatnak, kivéve az áldozat ellenállására adott válaszként. Őket tovább bontották *alacsony és magas szociális kompetenciájú* alcsoportokra (Burgess és mtsai., 2007).

*1/b. Szexuális vagy proaktív erőszaktevő***,** vagy a némileg gyakrabban használt kifejezéssel „rögzült szexualitású" bűnelkövetőt erős szexuális kényszer hajtja. Nincs szüksége arra, hogy alkalom adódjon, mert az alkalmat ő maga teremti meg. Tervet készít, amit végrehajt, és mindvégig szem előtt tartja a kockázatok minimalizálását (Knight és Prentky, 1990).

A *szexuális kategóriáján* belül a szadizmus és a szociális kompetencia szintje, valamint a szexuális fantáziák megléte alapján további alcsoportokat határoztak meg: *szadista* (*nyílt vagy látens*) és *nem szadista* (m*agas vagy alacsony szociális kompetencia)* elkövetőket (Burgess és mtsai., 2007).

1. *Antiszociálisan motivált (antiszociális hajlamoktól vezérelt) kategóriában* a szexualitás szerepe másodlagos:

2/a. Átfogó düh/általános antiszociális attitűd: a szexuális erőszak csak eleme az erőszakos bűncselekményeknek; a nemi erőszak egyaránt *lehet reaktív, vagy proaktív;* az erőszakot vagy azért hajtja végre, mert erőszakossága minden helyzetben felszínre tör, többek között a nőkkel létesített kapcsolatában is, vagy azért, mert a szexuális erőszak részévé válik a párkapcsolaton belüli hatalmi játéknak. Az előző esetben nem beszélhetünk a szex tudatos, és célszerű alkalmazásáról, pusztán a vágyak minden korlátot áthágó kielégítéséről, a partner vágyaitól, és szándékaitól függetlenül. A második esetben már a szexuális agresszió a dominancia biztosításának tudatos eszköze (Knight és Prentky, 1990).

Az *áthatóan dühös* elkövetőket tehát elsősorban a harag és a gyűlölet motiválja, gyakran alkalmaznak erőszakot akkor is, ha az áldozat nem tanúsít ellenállást (Burgess és mtsai., 2007).

2/b. Bosszúálló/nők elleni antiszociális attitűd (paranoid hozzáállás) esetében az antiszocialitás nem általános; könnyen lehetséges, hogy az elkövető minden tekintetben mintapolgár – kivéve a nőkkel kiépített viszonyát nőket veszélyforrásként

értékelik. (Sigre-Leirós, Carvalho, és Nobre, 2015) torzultan érzékelik a valóságot: olyan veszélyforrásokat azonosítanak, elsősorban a nőkkel összefüggésben, amelyek a valóságban nem léteznek. Nem csoda, hogy a pszichózis (mint tágabb fogalom) nem ritka a nemi erőszak elkövetőinek körében, és a nemi erőszakot elkövetőkre – legalábbis egy részükre – jellemző a paranoid gyanakvás (Oliver, Beech, Fisher, és Beckett, 2007; Knight és Prentky, 1990).

A *bosszúálló* erőszaktevők fő mozgatórugója tehát a hatalom és az irányítás, tetteikben gyakori a fizikai megalázás, és két alcsoportra bonthatók szociális kompetenciájuk szintje alapján (Burgess és mtsai., 2007).

A tipológia érvényességét Knight és munkatársai (1998) is vizsgálták, amikor az MTC:R3 dimenzióinak bűnügyi helyszíni változókkal való előrejelezhetőségét tesztelték. Eredményeik szerint bizonyos elemek – például a fegyverhasználat, az áldozat megkötözése vagy a bűncselekmény megtervezése – nagyfokú konzisztenciát mutattak az elkövetők bűncselekményei között, míg más viselkedésformák kevéssé bizonyultak stabilnak. Az expresszív agresszió, valamint a felnőttkori antiszociális viselkedés dimenziói bizonyultak a legjobb előrejelzőknek, míg a szadizmus, a szexualizáció és a bosszúvágy kevésbé voltak prediktívek. Ez arra utal, hogy bár az elméleti keretek fontosak a tipizálásban, a tényleges helyszíni viselkedés csak bizonyos dimenziókat támaszt alá következetesen.

E tipológiai háttérre építve Burgess és mtsai., (2007) az időskorú nők elleni szexuális bűncselekmények sajátosságait vizsgálták, 77 elítélt elkövető adatainak feldolgozásával és 25 interjú elemzésével. Kutatásukban az MTC:R3 tipológiáját alkalmazták, amelynek keretében négy altípust azonosítottak: *opportunista, átható düh vezérelte, szexuális motivációjú és bosszúálló elkövetőket*. Eredményeik szerint az *opportunisták* (14%) jellemzően kevés tervezést mutattak, a hatalom és dominancia impulzív kifejeződéseként követték el tetteiket. Az *átható düh által vezérelt* tettesek (20%) extrém agresszióval és gyakran indokolatlan brutalitással éltek, amely nem ritkán gyilkosságba torkollott. A *szexuális motivációjú elkövetők* (44%) ezzel szemben tervezett, fantáziavezérelt támadásokat hajtottak végre – köztük *szadista és nem szadista* altípusokat –, ám gyilkosság nélkül. A *bosszúálló elkövetők* (22%) kifejezett nőgyűlöletből cselekedtek, és gyakran párosították tettüket megalázással, brutalitással vagy emberöléssel (Burgess és mtsai., 2007).

A fenti modellt Reid és mtsai., (2014) 346 elkövetőn tesztelték, ami visszaigazolta a fenti tipológiát, de a szerzőknek sikerült találniuk egy ötödiket is, amelyet elsősorban a *drog* mozgat; ők a valahol az opportunisták, antiszociálisok között helyezkednek el úgy, hogy mind a

kettőhöz hasonlítanak. Náluk nyilván a drog idézi elő az impulzivitást (opportunista típus), vagy szabadítja fel paranoid téveszméiket. A drog szerepe nem túlságosan meglepő hiszen az alkohol és drogfogyasztás a szexuális bűncselekmények egyik igen fontos kockázati tényezője.

Barbaree és munkatársai (1994) 60 bebörtönzött erőszaktevő vizsgálatával erősítették meg ezt a tipológiai megközelítést. Eredményeik szerint a szexuális *szadisták* körében magasabb a pszichopátia és a fegyverhasználat aránya, mint a nem szadista elkövetők körében. Különbségeket találtak az *opportunista és a bosszúálló*, valamint a *szadista és nem szadista* csoportok bűnözési előzményeiben is. A szexuális szadisták kevesebb impulzivitást mutattak, viszont nagyobb erőszakot alkalmaztak és több sérülést okoztak, miközben a társadalmi elszigeteltség magasabb arányban volt jelen náluk.

A kutatások összegzése szerint a leggyakoribb elkövetői kategóriát a hatalom és irányítás által motivált erőszaktevők alkotják. Ez különösen jellemző a házastársi és ismeretségi nemi erőszak eseteire (Finkelhor, 1984), valamint a „randierőszakra" (Struman, 2000).

A kábítószerrel összefüggő nemi erőszak lehet előre megtervezett vagy alkalmi, de mindkét esetben az elkövető célja az áldozat feletti kontroll megszerzése (Struman, 2000). Mindezek ellenére a legveszélyesebbnek a szadista elkövetők tekinthetők, mivel az ő bűncselekményeik tartalmazzák legnagyobb valószínűséggel a kínzási elemeket, és ezek vezetnek leggyakrabban halálos kimenetelhez.

Megjegyzendő, hogy ez a motivációs rendszer időben meglehetősen állandó az elkövető szempontjából. Vagyis ugyanaz az elkövető ugyanolyan motivációval hajt végre nemi erőszakot különböző áldozatokkal szemben; azok, akik váltogattak a motivációk között, messze kisebbségben vannak a stabil motivációjú elkövetőkhöz képest (Reid és mtsai., 2014; Goodwill, Alison és Breech, 2009).

Az elmúlt évtizedekben – a fentiekben részletezetteken túl is – számos erőszak-tipológiát fejlesztettek ki (pl. Ward és Siegert, 2002), és szinte minden tipológiában három alapvető típus figyelhető meg: a szadista, a dühös és az opportunista elkövetők (Proulx és Beauregard, 2007; Beauregard, 2010).

(1) A *szadista szexuális agresszor* gondosan megtervezi a cselekményt. Az elkövető deviáns szexuális fantáziája direkt befolyásolja mind a helyszín megválasztását, mind az áldozat típusát. A kategóriába eső elkövetők a bűncselekmény kezdeti szakaszában elrabolják az áldozatot, fogva tartják, nem egyszer megkötözve és elzárva. Teljes kontrollja alá vonja az áldozatot és különféle szexuális cselekményekre kényszeríti.

Egyes esetekben megkínozhatja és megcsonkíthatja egyes intim testrészeit. Ez az elkövetői típus gyakran verbálisan és fizikailag is megalázza a sértettet. A sérülés általában súlyos, illetve a cselekmény gyilkossággal is végződhet.

(2) A második típusba eső *szexuális agresszorok* a nőkkel szembeni heves haragról és bosszúvágyról számolnak a bűncselekményt megelőző órákban (Proulx és Beauregard, 2009; Groth, 1979; Knight és Prentky, 1990; Proulx, Perreault és Ouimet, 1999). Az elkövetések nem előre megfontoltak, és az áldozat személye is esetleges. Általában hirtelen, váratlanul támadják meg áldozatukat és az ilyen szélsőséges erőszak általában súlyos testi sérülést eredményez.

(3) A szakirodalom számontartja az *opportunista* elkövetői kategóriát is a szexuális erőszak kapcsán (Knight és Prentky, 1990; Proulx, Perreault és Ouimet, 1999). A cselekmény idejében a tettesek jellemzően tudatmódosítószer hatása alatt állnak, melynek következtében viselkedésük gátlástalan. Az opportunista típusú agresszorok körében gyakoriak a pszichopátiás személyiségvonások, úgy, mint az egocentrizmus, empátiátlanság és a másokkal szembeni tisztelet hiánya. Az opportunista szexuális agresszor nem tervezi meg bűncselekményét, és nem választ ki áldozatot meghatározott kritériumok szerint. Támadása szituációs tényezők által kiváltott impulzív, ragadozó jellegű cselekedet.

4.2.2.5. Az elkövetői viselkedés fókusza

Canter és Heritage (1990) kiemeli, hogy számos alapvető tipologizálási megközelítés (Groth, 1979; Knight és Prentky, 1990) a nemi erőszak elkövető számára betöltött különféle pszichológiai funkcióját hangsúlyozza (pl. hatalom vagy harag) nem pedig azt, hogy a nemi erőszak valójában milyen cselekvésekből áll. Canter és Heritage (1990) kutatásának célja, hogy az elkövető jellemzői és a bűncselekmény elkövetési módja között összefüggéseket azonosítson, megragadva az elkövetői viselkedés komplexitását. A vizsgálat 66, idegenek ellen elkövetett szexuális támadást (beleértve szexuális gyilkosságokat is) elemzett, amelyeket 27 különböző elkövető hajtott végre. A kutatók 33 viselkedési változót rögzítettek, és azokat az ún. Smallest Space Analysis (továbbiakban: SSA) segítségével egy többdimenziós térben helyezték el, amelyben a változók közötti közelség azok együttes előfordulásának valószínűségét jelzi. Az eredmények alapján öt fő viselkedéskomponens rajzolódott ki, amelyek a sértettel való interakció különböző módjait tükrözik:

(1) *Szexualitás* – a közvetlen szexuális aktushoz kötődő viselkedésformák, beleértve a szexuális közeledést, érintést és közösülést.

(2) *Erőszak és agresszió* – a fizikai támadás, sérülésokozás, a sértett fölötti hatalom nyílt kifejezésének mintázatai.
(3) *Személytelen szexuális kielégülés* – a sértett tárgyiasítása, a személytelen szexuális aktusok, amelyben a másik fél pusztán kielégülés eszközeként jelenik meg.
(4) *Kriminalitás* – a szexuális bűncselekményhez kapcsolódó bűnözői magatartás, például fegyverhasználat, rablás, fenyegetés.
(5) *Intimitás* – olyan viselkedésminták, amelyek az áldozattal való közelséget, kapcsolatkeresést tükrözik (pl. csók, beszélgetés), és egyfajta torzult intimitás iránti igényt fejeznek ki.

Canter és Heritage (1990) szerint e viselkedéskomponensek nem egymástól élesen elhatárolt kategóriák, hanem a szexuális bűncselekmények során előforduló viselkedések a fenti dimenziók mentén csoportosulnak, vagyis a radex-modell szerint rendeződnek, amelyben a középpontban a sértett szexuális tárgyként való kezelése áll. Innen sugárirányban különíthetők el az eltérő interakciós hangsúlyok (pl. erőszak, intimitás, kriminalitás). A szerzők hangsúlyozták, hogy a szexuális bűnelkövetők osztályozása sokkal inkább a cselekmények viselkedési sajátosságaira, semmint feltételezett pszichodinamikai motivációkra kell, hogy épüljön.

David Canter és munkatársai (2003) később olyan empirikusan megalapozott, viselkedésalapú rendszert dolgoztak ki, amely az idegenek ellen elkövetett nemi erőszakok elkövetési módjait igyekezett rendszerezni.

A kutatás alapját 112, idegenek ellen elkövetett szexuális bűncselekmény képezte, amelyeket brit rendőrségi aktákból gyűjtöttek össze. Az eseteket az áldozatok vallomásai alapján kódolták, és 27 viselkedési változót rögzítettek, többek között a fenyegetés, fizikai erőszak, szexuális cselekmények, lopás és kommunikációs minták jelenlétét. Az adatok elemzéséhez ún. SSA multivariáns statisztikai eljárást alkalmaztak, amely a viselkedési változók közötti kapcsolati struktúrát térképezte fel (Canter és mtsai., 2003).

Az elemzés eredményei alapján a nemi erőszak lényege a „*megsértés*” *(violation)*[19] fogalmában ragadható meg, amely több szinten is megjelenhet:

(1) *Személyes megsértés*, amikor az elkövető megalázza vagy verbálisan bántalmazza a sértettet, tárgyiasítva őt.

[19] Ebben a kontextusban a violation szót feltehetően úgy érdemes értelmezni, mint megsértés, azaz sérelem okozása az áldozatnak, mely lehet az áldozat személyének, testének és autonómiájának megsértése, megalázása, tárgyiasítása.

(2) *Fizikai megsértés*, amely az erőszakos testi támadás, sérülésokozás, kényszerítés aktusaiban nyilvánul meg.
(3) *Szexuális megsértés*, amely a penetráció és a szexuális aktusok kikényszerítése révén valósul meg.

A kutatók ezen túlmenően négy tematikus elkövetési stílust azonosítottak:

(1) *Ellenségesség* – az áldozat megalázása, sértése, erőszakos bántalmazása.
(2) *Kontroll* – az áldozat teljes uralása és alávetése (pl. lekötözés, fenyegetés, fegyverhasználat).
(3) *Lopás* – a szexuális erőszak mellett anyagi javak megszerzésére is törekvés.
(4) *Bevontság/pseudo-intimitás* – az elkövető torz intimitáskeresése, például bókok, beszélgetés, csók vagy akár bocsánatkérés révén.

Canter és munkatársai (2003) rámutattak, hogy a nemi erőszak elkövetőinek viselkedése sokkal összetettebb, mint azt a korábbi motivációs tipológiák feltételezték. Elemzésük szerint az idegenek ellen elkövetett szexuális támadások kevésbé írhatók le pusztán a „hatalom és kontroll" paradigmájával (vö. Brownmiller, 1975), sokkal inkább az ellenségesség és a torz intimitáskeresés egyidejű jelenléte jellemzi őket.

Goodwill, Alison és Beech (2009) elemzésükben összehasonlítottak három tipologizálási modellt, melynek során a logisztikus regresszió és a ROC elemzés kimutatta, hogy mind a *„Power and Anger"* (Hazelwood, 1987), mind az MTC: R3 (Knight és Prentky, 1990) modellek hasonlóan hatékonyak, míg a viselkedési tematikus modell (Canter és mtsai., 2003) kevésbé bizonyult hatékonynak. A többváltozós viselkedési elemzésük azonban messze meghaladta a három modellt. Az eredmények azt sugallják, hogy hangsúlyt kell fektetni az egyedi változói szintű további kutatásokra (például a bűncselekmény helyszíneinek és az elkövetői jellemzők közötti kétváltozós kapcsolatokra), hogy azonosítsák azokat a viselkedési elemeket az egyes tipológiákban, tematikus ábrázolásban és többváltozós megközelítésben, amelyek gyakorlati szinten a leghasznosabbak. Ezenkívül az egyszerűsített kétváltozós megközelítés segítséget nyújthat annak azonosításában, mely változók befolyásoltak jobban más szituációs és kontextusbeli elemeitől a szexuális bűncselekményeknek (Goodwill, Alison és Beech, 2009).

4.2.2.6. Részösszegzés

A szexuális bűnelkövetők tipologizálásának kérdése hosszú múltra tekint vissza a nemzetközi kriminológiai és pszichológiai szakirodalomban. Számos elméleti és empirikus kutatás vizsgálta az erőszaktevők, a szexuális gyilkosok, a gyermekmolesztálók és más elkövetői

csoportok közötti különbségeket, különböző mintákon és módszertani megközelítésekkel. E kutatások alapján olyan rendszerek születtek, amelyek igyekeznek strukturált keretben megragadni a szexuális bűnözők heterogén populációját, és az elkövetői motivációk, személyiségjegyek, bűnözési utak, elkövetői viselkedés és áldozatválasztási mintázatok alapján kategóriákat állítanak fel. A tipológiák nem csupán a tudományos megértést gazdagítják: jelentőségük abban is rejlik, hogy prediktív értékkel bírhatnak a visszaesési kockázat, az elkövetői magatartás, valamint a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás szempontjából.

A hazai szakirodalomban azonban hiányoznak azok az empirikus vizsgálatok, amelyek kifejezetten magyar elkövetői populáción tesztelnék a nemzetközi tipológiák érvényességét és alkalmazhatóságát, vagy saját tipológiai rendszereket igyekeznének felállítani. Nem tudjuk, hogy a külföldön kidolgozott elméleti modellek és osztályozási rendszerek mennyiben illeszkednek a magyarországi elkövetői mintázatokhoz, illetve, hogy a hazai környezetben milyen specifikus jellemzők, motivációk vagy szociokulturális tényezők alakítják az elkövetői tipológiákat.

E hiányosság különösen releváns a kriminalisztikai gyakorlat szempontjából. A tipológiák ugyanis nem pusztán elméleti kategorizálást jelentenek: nyomozási relevanciájuk is lehet, hiszen hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az ismeretlen tettesek profilját pontosabban lehessen felállítani. A megfelelően validált hazai tipológiai rendszer megkönnyíthetné a profilozó egységek munkáját, növelhetné az ismeretlen elkövetők azonosításának hatékonyságát, és közvetve segíthetné a bűnismétlés megelőzését is.

Mindezek alapján a disszertáció központi kutatási problémája annak vizsgálata, hogy a nemzetközi szexuális bűnelkövetői tipológiák mennyiben alkalmazhatók hazai mintán, és milyen sajátos, Magyarországra jellemző elkövetői altípusok azonosíthatók, amelyek tudományos és nyomozási szempontból egyaránt relevánsak lehetnek.

4.2.3. A szexuális bűnelkövetővé válás magyarázó elméletei

A tipológiai rendszerek a szexuális bűnelkövetők heterogenitását strukturált módon írják le, azonban a kategorizálás önmagában még nem ad választ arra, hogy milyen fejlődési, pszichológiai és társadalmi folyamatok vezetnek a deviáns szexuális késztetések kialakulásához, illetve a bűnelkövetésig vezető döntési és helyzeti mechanizmusokhoz. A következőkben ezért az elkövetővé válás magyarázó kereteit tekintem át. Először a szexualitás, a szexuális deviancia és a parafíliák fogalmi–elméleti alapjait tisztázom, majd azokat a

tényezőket mutatom be, amelyek a szexuális agresszió és kényszer megjelenéséhez, illetve fenntartásához kapcsolódhatnak.

4.2.3.1. A szexuális viselkedés és szexuális fejlődés

A szexualitás nem pusztán ösztönös késztetés, hanem biológiai alapokon nyugvó, ugyanakkor pszichológiai, társadalmi és kulturális tényezők által formált komplex jelenség, amely a szexuális viselkedésben nyilvánul meg, és motivációs, társadalmi, valamint személyiségi dimenziókkal rendelkezik. Biológiai szinten a szexualitás két alapvető komponense a szexuális késztetés és a szexuális reakcióciklus. A késztetés hormonális és idegrendszeri folyamatokhoz kötődik, ugyanakkor tanulási és pszichoszociális tényezők is jelentősen alakítják. A szexuális reakcióciklus izgalmi, plató-, kielégülési és oldódási szakaszokra tagolható, amelyek az egész szervezet működését érintik (Buda, 2022).

A szexualitás fejlődése többdimenziós folyamat, amely magában foglalja a pszichofiziológiai változásokat (testi érés, testséma, libidófejlődés), a pszichoszexuális érés során kialakuló nemi identitást és szerepeket, valamint az erotikus tanulást, amelyben a bevéső dések és elkerülő mechanizmusok meghatározó szerepet játszanak. A pszichiátriai zavarok, valamint a társadalmi és kulturális környezet szintén befolyásolják a szexuális működést. A szexualitás zavarai jelentős mértékben kultúra- és korszakfüggők. A modern szexuálpatológia öt fő csoportot különít el: a szexuális identitás variációit, a nagy késztetéstöltésű és rögzült viselkedésformákat, a pszichiátriai és szomatikus kórképekhez társuló zavarokat, a funkcionális és párkapcsolati zavarokat, valamint a fejlődési elakadásokhoz köthető problémákat. A kóroki tényezők értelmezésében a pszichoszexuális fejlődés folyamatszerű megközelítése kiemelt jelentőségű. A korszerű terápiás szemlélet a patogenetikai folyamat rekonstruálására épül, amelyben az empátia és az egyéni sajátosságok figyelembevétele alapvető szerepet játszik (Buda, 2022).

4.2.3.2. A szexuális izgalom és pornográfia

Az emberek gyakran eltitkolják vagy elferdítik szexuális szokásaikat, ami megnehezíti a szexuális deviancia statisztikai és ideológiai meghatározását. A következetes szülői nevelés hiányában a fiatalok többnyire kortársaiktól és az internetről szereznek ismereteket, így korán találkoznak explicit szexuális tartalmakkal és pornográfiával. Ez hozzájárulhat a szexuális normák átalakulásához, a korábban vallott önuralom és diszkréció értékeinek fellazulásához (Turvey, 2022).

A *szexuális izgalom* biológiai, kémiai és pszichológiai tényezők összetett kölcsönhatásának eredménye, amely egyénenként jelentősen eltér. A *szexuális izgalom* pszichofiziológiai állapot,

amely érzelmi és testi reakciók kölcsönhatásából ered, két alapvető formája: a szubjektív és a nemi izgalom (De Jong, 2009). Megnyilvánulása egyénenként változó, a vizuális, akusztikus és taktilis ingerek fontos szerepet játszanak benne (Turvey, 2004; McGrath és Turvey, 2008).

Az asszociációk és élmények szexuális fantáziákban tükröződnek, amelyek gyakran a hatalom, a romantika vagy a tiltott, szokatlan témák köré épülnek. A fantáziák és preferenciák szorosan kapcsolódnak a pornográfiához való viszonyuláshoz.

A *pornográfia* történetileg jelen volt, definíciója kulturális és jogi keretek között változik (Langevin és mtsai., 1988). Az internet terjedésével globális iparággá vált (Cooper, 1998; Lopez, 2020). Bár közvetlen kapcsolat a pornó és a szexuális erőszak között nem bizonyítható (Langevin és mtsai., 1988), fogyasztása torzíthatja a nemi szerepekkel kapcsolatos elvárásokat (Allen és mtsai., 1995; Hald és mtsai., 2010), túlzott használata pedig függőség kialakulásához vezethet (McDounough-Taub, 2009).

4.2.3.3. Szexuális deviancia

A szexuális deviancia – más néven szexuális aberráció – hagyományosan minden olyan szexuális tevékenységre utal, amely eltér a társadalomban megszokott és elvárt normáktól. Az úgynevezett deviáns szexuális viselkedések konszenzuális értelemben azok, amelyek szokatlanok, antiszociálisak, vagy valamilyen interperszonális kötelezettség megsértését jelentik (pl. vallási értékek, erkölcsi záradékok a szerződésekben, monogámia vagy házasság) (Turvey, 2022). Francoeur (1995, p. 592.) meghatározása szerint: *„bármely olyan szexuális viselkedés, amely eltér attól, amit egy társadalom normálisnak vagy tipikusnak tart, általában azzal a felhanggal, hogy az aberráns viselkedés bűncselekmény vagy legalábbis antiszociális."*

A szexuális deviancia fogalma nem univerzális, hanem történeti, kulturális és vallási kontextusban változó kategória. A vallási rendszerek saját tilalmakat állítanak fel, amelyek értelmezése időben és térben is módosul. Ugyanígy, a különböző kultúrák szexuális erkölcsei a domináns társadalmi csoportok befolyása alatt formálódnak. A szakemberek megközelítése is célfüggő: a klinikus a kezelésre, a kriminológus a megértésre, a bíróság az igazság keresésére, míg az ügyvéd az érvelésre törekszik. Következésképpen a szexuális deviancia meghatározása mindig az adott társadalmi, szakmai és kulturális nézőpontból konstruált kategória (Turvey, 2022).

A szexuális devianciák és szexuális viselkedés, valamint diszfunkciók, parafíliás zavarok megismerése kiemelt fontosságú az ilyen bűncselekményekkel foglalkozó nyomozók és profilozók számára. Ez a megismerés teszi lehetővé, hogy elfogultság mentesen, megfelelően

kezeljék és értékeljék az áldozatok által elmondottakat, az elkövetői viselkedést megfelelő kontextusban, szintén elfogultság, diszkriminatív hiedelmek nélkül legyenek képesek vizsgálni és értékelni. A szakembereknek nem szabad ítélkezniük azok felett, akik olyan tevékenységet folytatnak, amit ők deviáns szexuális tevékenységnek tekintenek (DeBlock és Adriens, 2013). Ez segít elkerülni a nem bűncselekménynek minősülő szexuális tevékenység és a tényleges szexuális bűncselekmények összekeverését – és végső soron meghatározza a bűnügyi profilalkotási folyamat kontextuális követelményeit (Turvey, 2022).

4.2.3.4. A szexuális fantázia és szerepe a bűnelkövetésben

A *szexuális fantázia* olyan elképzelt esemény vagy viselkedés, amelyet az egyén erotikusan izgatónak talál (Strassberg és Lockerd, 1998). A kutatások szerint a fantáziálás a szexualitás normális, adaptív és egészséges aspektusa, amely fokozhatja a szexuális élvezetet mind önállóan, mind szexuális tevékenységek (pl. közösülés, maszturbáció) során. A fantáziák egyrészt a vágyak narratívái, másrészt feltárhatják rejtett vagy tudattalan törekvéseket (Freidman és Downey, 2000). Egyes fantáziák a későbbi szexuális viselkedés előképeiként is szolgálhatnak, míg mások beteljesületlenek maradnak. Evolúciós szempontból a fantáziák betekintést adnak a szexuális ösztönökbe, mivel kevésbé korlátozzák őket a társadalmi normák, mint a tényleges viselkedést (Wilson, 1997).

A fantáziák gyakori témái közé tartozik a hatalom, a romantika, valamint a szokatlan vagy tiltott helyzetek. Vizsgálatok szerint a férfiak és nők fantáziái között számos hasonlóság figyelhető meg: például szex idegennel, híres személlyel, vagy más, egzotikus környezetben (Hariton és Singer, 1974; Knafo és Jaffe, 1984; Pelletier és Herold, 1988). Ugyanakkor különbségek is kirajzolódnak: férfiaknál gyakrabban jelenik meg az erőszak vagy kényszer témája. A (Hariton és Singer, 1974; Knafo és Jaffe, 1984; Pelletier és Herold, 1988).

A szexuális bűnelkövetők viselkedésében a fantáziák komplex szervező funkciót tölthetnek be. Meghatározhatják az általános rituális viselkedési mintákat, az áldozattal való verbális interakció megválasztását, a preferált szexuális cselekedeteket (Hazelwood és Warren, 1995). Vannak akik számára a fantázia önmagában nem kielégítő, és megjelenik a vágy a fantázia tényleges viselkedéssé alakítására (MacCulloch és mtsai., 1983; Ressler és mtsai., 1988; Schlesinger, 2000). Bizonyos kutatók a fantáziát a bűncselekmény és az elkövetése során tanúsított viselkedés mögött meghúzódó motiváló tényezőnek tekintik (Beauregard, Lussier és Proulx, 2005).

Egyes kutatások azt mutatják, hogy az **i**smétlődő, ragadozó jellegű szexuális bűnelkövetésben a bűnözői fantáziák központi szerepet játszanak. Deu és Edelmann (1997) szerint a ragadozó elkövetők fantáziái szervezettebbek és kidolgozottabbak, és bűncselekményeiket gyakrabban tervezik meg előre, mint az alkalmi elkövetők. MacCulloch és mtsai. (1983) szoros tartalmi egyezést találtak a szexuális fantáziák tartalma és a bűncselekmények tényleges megvalósítási módja között.

A fantáziák és a tényleges elkövetői viselkedés kapcsolatát empirikusan vizsgáló kutatások ugyanakkor azt mutatják, hogy ez az összefüggés nem minden viselkedési elemre terjed ki azonos módon. Egy kanadai mintán végzett vizsgálat eredményei szerint a nem szexuális erőszak iránti szexuális érdeklődés – vagyis az erőszak, uralom és bántalmazás önmagában izgató jellege – pozitívan összefüggött a szexuális bűncselekmények magasabb fokú szervezettségével, míg az alkalmazott erőszak mértékével és az áldozatnak okozott sérülés súlyosságával nem mutatott szoros kapcsolatot (Beauregard, Lussier és Proulx, 2005).

Ez az eredmény összhangban áll a szexuális szadizmusról szóló szakirodalommal, amely szerint az ilyen elkövetők esetében a fantáziák nem elsősorban az impulzív erőszak fokozását szolgálják, hanem a bűncselekmény előre megtervezett, rituális és kontrollorientált jellegét strukturálják (Barbaree és Marshall, 1991; Proulx és mtsai., 1999). A szadista jellegű fantáziák gyakran az áldozat megalázására, az uralom fenntartására, valamint a cselekmény időbeli és viselkedéses kiterjesztésére irányulnak, ami a modus operandi magasabb fokú szervezettségében tükröződik.

A vizsgálat eredményei ugyanakkor arra is rámutatnak, hogy az erőszak intenzitását és az áldozati sérülések mértékét inkább szituációs tényezők (például alkoholfogyasztás vagy negatív érzelmi állapot) befolyásolják, mint a stabil szexuális preferenciák. Ez megerősíti azt az álláspontot, miszerint a fantáziák elsősorban a szexuális bűncselekmény szerkezeti és rituális elemeinek kialakításában játszanak szerepet, míg a konkrét erőszakos megnyilvánulások dinamikusabb, helyzetfüggő tényezők eredményei (Beauregard, Lussier és Proulx, 2005).

Összességében a szexuális fantáziálás a legtöbb embernél természetes és egészséges jelenség, amely lehetőséget ad a rejtett vágyak biztonságos megélésére. Probléma akkor jelentkezik, ha a fantáziákhoz kapcsolódó cselekvések beleegyezés hiányában, kényszer vagy illegális keretek között valósulnak meg (Turvey, 2022).

4.2.3.5. Szexuális parafíliák és bűnelkövetési vonatkozásaik

A parafíliák olyan tartós és erőteljes szexuális vonzalmat jelölnek, amelyek tárgya a többség számára közömbös. A DSM-5 nyolc olyan parafíliát tart nyilván, amelynél a szexuális vonzalom tárgyát megnevezik, és két olyat, amelynél nem, de amelyeknél hangsúlyozzák a parafíliás jelleget. Diagnózishoz elengedhetetlen: az elkövető nagykorúsága, az állapot tartóssága (min. 6 hónap), a késztetés tettekben való megnyilvánulása, a másik fél akarata ellenére történő bevonódás, valamint az állapotból fakadó jelentős distressz vagy életvezetési zavar (Haller, Fogarasi és Farkas, 2020).

A főbb parafíliák:

- Vojörizmus (302.82): mások meztelensége/szexuális aktusa vált ki izgalmat. Előfordulása: férfiaknál 12%, nőknél 4%. Jellemzően fiatal, alacsony státuszú férfiaknál jelenik meg (Smith, 1976).
- Exhibicionizmus (302.4): nemi szervek mutogatása, gyakran önkielégítéssel kísérve. Férfiaknál 4–5%, nőknél ennek fele. Kapcsolódhat prostitúcióhoz, obszcén hívásokhoz, újabban internetes megjelenésekhez is (Freund, Watson és Rienzo 1988; Matt, 2016).
- Frottőrizmus (302.89): nyilvános helyen másokhoz való dörgölőzés. Gyakorisága magas (30%), gyakran társul más parafíliákkal (Janssen, 2018).
- Szexuális mazochizmus (302.83): kínzás elszenvedése vált ki izgalmat. Eredetét gyakran gyermekkori traumákhoz kötik, védekező mechanizmusként értelmezik (Békés, Perry és Robertson 2017).
- Szexuális szadizmus (302.84): a partner kínzása okoz örömöt. Bár gyakran hozzák összefüggésbe a szexuális erőszakkal, önmagában ritkán vezet bűncselekményhez; főként pszichopátiával társulva jelent kockázatot (Frances és Wollert, 2012).
- Pedofília (302.2): a 13 éves vagy annál fiatalabb gyermekek iránti szexuális vonzalom. A diagnózis kritériumai közé tartozik, hogy az érintett legalább 16 éves, legalább 5 évvel idősebb vonzalma tárgyánál, a vonzalom legalább hat hónapig fennáll, valamint tevőleges szexuális közeledés vagy a vágyak elfojtásából eredő jelentős pszichés distressz is jelen van. A kézikönyv különbséget tesz szexuális orientáció és pedofil zavar között: míg előbbi pusztán fantáziálás formájában is megjelenhet, utóbbi tényleges cselekményekhez kötődik. A pedofília lehet kizárólagos vagy nem kizárólagos, valamint hetero-, homo- vagy biszexuális altípusban is előfordul (DSM-5, Seto 2017).

- Fetisizmus (302.81): tárgyakhoz (pl. ruhák, cipők) kötődő szexuális vonzalom (Cernovsky 2016).
- Transzvesztitizmus (302.3): az ellenkező nem ruháiba öltözésből fakadó izgalom, amely a fetisizmus vagy a nemi identitásprobléma egyik formája lehet (Blanchard 2010; Parhi 2018).
- Más specifikus parafíliás zavar (302.89): pl. zoofília.
- Nem-specifikus parafíliás zavar (302.9): nem sorolható be más kategóriába (Haller, Fogarasi és Farkas, 2020).

A parafíliák diagnosztikai kritériumainak áttekintése után szembetűnő, hogy azok teljesülése egyben a bűnelkövetés tényállásának fennállását is jelzi. Ha például a parafíliás viselkedés valakit akarata ellenére von be egy szexuális cselekménybe, az már jogilag is büntetendő magatartás. Amennyiben azonban a diagnózis nem állítható fel – például mert hiányzik az akarati elem, vagy nem mutatható ki tartós fennállás –, úgy bűncselekményről sem beszélhetünk.

Erre jó példa a szadomazochista gyakorlat: ha az aktus egy szolgáltatás megvásárlásával, vagy párkapcsolaton belüli, kölcsönös beleegyezés alapján zajlik, akkor nem sérül a diagnózis negyedik feltétele, hiszen a partner szabad akaratából vesz részt a cselekményben. Ilyen esetekben az életvezetési problémák is elhanyagolhatóak, és ha sem a negyedik, sem az ötödik kritérium nem teljesül, akkor az adott viselkedés nem tekinthető parafíliás zavarnak, hanem legfeljebb szexuális orientációnak. Ez a logika – a pedofíliát kivéve – valamennyi parafíliára alkalmazható.

Fontos hangsúlyozni, hogy a kölcsönös beleegyezésen alapuló szexuális gyakorlatok – bizonyos kor felett – nem büntetendőek. A magyar Büntető Törvénykönyv (Btk.) nem a szexuális irányultságot tekinti jogilag relevánsnak, hanem éppen ellenkezőleg: az irányultság miatti megfélemlítést vagy zaklatást rendeli büntetni (Btk. 143. §, 216. §, 332. § c). A jog tehát a szexuális sokszínűséget nem kriminalizálja, kizárólag az akarati elem hiánya, vagyis a másik fél akaratának figyelmen kívül hagyása teremti meg a bűncselekmény alapját. Ha a parafíliás zavar diagnosztikai kritériumai közül a negyedik – az akarat ellenére történő bevonás – teljesül, akkor a cselekmény már bűntettnek minősül.

A parafíliák (a pedofíliát kivéve) esetében tehát a kórkép fennállása és a büntethetőség nagy mértékben átfed. Ugyanakkor a jogi minősítés általában nem a legsúlyosabb kategóriákba esik: legtöbbször szeméremsértésről van szó. Egyedül a szexuális szadizmus képezhetne kivételt,

hiszen itt a cselekmény lényege a fájdalom okozása. A Btk. azonban önállóan nem nevesíti a „fájdalom okozását a szexuális kielégülés érdekében”, csupán a szexuális kényszerítés fogalmát használja több helyen. Ez jogalkotási szempontból is érdekes kérdés, mivel a szadizmus kriminalisztikai és pszichológiai értelmezése jóval tágabb, mint a jogi (Haller, Fogarasi és Farkas, 2020). A magas erőszakszint nem bizonyíték a szadizmusra. A döntő szempont az, hogy az elkövető pszichoszexuális izgalma kifejezetten a másik fél szenvedéséhez kötődik. A visszatérő fantáziák, rituális mintázatok és tervezettség a szexuális szadista cselekmények alapelemei (Dietz, Hazelwood és Warren, 1990).

A kutatások ugyanakkor árnyalják a képet. A rendelkezésre álló empirikus adatok szerint a parafíliás zavarokkal élők – beleértve a szadizmust, de kivéve a pedofíliát – nem mutatnak nagyobb hajlamot szexuális bűncselekmények elkövetésére, mint azok, akiknél nincsenek jelen parafíliás tünetek (Smallbone és Wortley, 2004). Ez különösen a szexuális szadizmusnál tűnhet ellentmondásosnak, mivel e zavar lényegi eleme a fájdalom okozása. Sok kutató ezért a szadizmust a szexuális erőszak egyik kockázati tényezőjeként értékeli (Langevin és Curnoe, 2014).

Ugyanakkor a szexuális erőszak fő kockázati tényezője az antiszocialitás, nem pedig maga a zavar – a pedofília kivétel. A szadizmus csak akkor jelent valódi bűnelkövetési kockázatot, ha pszichopátiás tulajdonságokkal társul (Nitschke és mtsai. 2012). Az elsődleges prediktor nem maga a szadizmus, hanem a pszichopátia, amelyhez a szadista jellemvonások gyakran csak másodlagosan kapcsolódnak (Mokros és mtsai. 2011).Az orientáció akkor jelent valódi bűnelkövetési kockázatot, ha a vágy erősebb az akarat kontrolljánál (Seto, 2004). A szerzők kiemelik, hogy a pedofil orientáció tartós és többnyire életre szóló, gyakran már gyermekkorban vagy serdülőkor előtt kialakul, és nem változtatható meg.

A pedofiliával kapcsolatban több tipologizálási rendszert dolgoztak ki a kutatók (Wyre, 2005; Looman, Gauthier és Boer, 2001; Robertiello és Terry, 2007). Fontos megjegyezni, hogy a gyermekellenes abúzús nem jelent egyet a pedofiliával. Gyermekek elleni szexuális bűncselekmények elkövetőinek legalább fele nem pedofil (Blanchard és mtsai., 2001; Seto és mtsai., 2003). Esetükben a tett inkább reaktív, helyzeti tényezőkből (stressz, alkohol, drog, partnerhiány) fakad, és a bűnismétlés esélye alacsonyabb (Groth, Hobson és Gray, 1982; Conte, 1985; Langevin és mtsai., 1985).

4.2.4. Agresszió, erőszak, kényszer és fenyegetés

A szexuális bűncselekmények értelmezésében az „erőszak” és a „kényszer” nem pusztán jogi kategóriák, hanem pszichológiai és viselkedéstani jelenségek is. Az agresszió, a fenyegetés és a kényszerítés formáinak elkülönítése azért lényeges, mert ezek adják a szexuális agresszió viselkedési keretét, és közvetlenül befolyásolják a motiváció, és a modus operandi értelmezését. A következőkben ezért röviden tisztázom a fogalmi alapokat, majd áttekintem az erőszakos viselkedés fő magyarázó és tipológiai megközelítéseit.

4.2.4.1. Az agresszió és az erőszakos cselekmény elhatárolása

Az agresszió és az erőszakos bűncselekmények fogalma első pillantásra hasonlónak tűnhet, ugyanakkor lényegi különbségek mutathatók ki. Az erőszakos bűncselekményekhez olyan szándékok, viselkedésformák és attitűdök társulnak, valamint az áldozat kiválasztásában olyan szempontok érvényesülnek, amelyek túlmutatnak az agresszió általános meghatározásán. Míg az agresszió bizonyos feltételek mellett az élet természetes velejárója, addig az erőszakos bűncselekmény nem (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019).

Biológiai szinten az agresszió a versengés (és védekezés) egyik formája, amelynek célja lehet például a táplálék, a terület, a búvóhely vagy a partner megszerzése, biztosítva ezzel az egyed és utódai fennmaradását. Ez óhatatlanul korlátozza más egyedek hasonló szükségleteinek kielégítését, és a darwini értelemben vett „létért való küzdelemmé” alakul (Darwin, 1871). Haller és Kruk (2006, p. 294) szerint *„fájdalom vagy sérülés okozása az erőforrások megszerzéséért folyó versengés legitim formája az élővilágban – amennyiben nem sérülnek azok a szabályok, amelyek az evolúció során rögzültek”*. Amint azonban ezek a szabályok sérülnek, az agresszió abnormálisnak minősül még az állatvilágban is.

Az emberi agresszió is lehet az élet természetes velejárója, ha az egyén a biológiai ösztönök mellett tekintettel van a szociális normákra. Amennyiben ez elmarad, a viselkedés már nem agresszióként, hanem erőszakos cselekményként értelmezhető (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019, p. 17). Az agresszió különböző formái – verbális,[20] kapcsolati[21] és fizikai – egyaránt

[20]*„A verbális agresszió magában foglalja a fenyegető, szóbeli üzeneteket, de a verbális agresszió kategóriájába szokták sorolni a fe nyegető arckifejezést és testtartást, sőt a tárgyak elleni agressziót is (például az asztalra ütést vagy az ajtó csapkodását), amennyiben az a fenyegetést célozza (Björkqvist–Oesterman– Kaukiainen 1992). Ezek nem okoznak fizikai fájdalmat, de a szociális partner megfélemlí tését célozzák, tehát lelki szenvedést okoznak. Ezért minősülnek agresszív cselekedetnek. Bár a „verbális agresszió” kifejezés széles körben használt, ezt inkább megfélemlítésnek nevezhetjük, mert nemcsak a szóbeli fenyegetést foglalja magában.”* (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019, p. 21).

[21]*„Az agresszív viselkedés második típusa – ami az okozott szenvedés súlyosságát illeti – a kapcsolati agresszió. Ebben az esetben az agresszor a szociális kapcsolatait használja ki, hogy célját (az előnyszerzést) elérje (Gomes*

okozhatnak lelki vagy testi szenvedést, amelyek nemcsak az adott interakcióban érvényesülnek, hanem hosszabb távon is kihatnak az áldozat pszichés állapotára, társas kapcsolataira és társadalmi beilleszkedésére. Bár létezik proszociális (pl. rendőri kényszer, önvédelem) és semleges (pl. sportban megjelenő) agresszió, ezek társadalmi értelemben elfogadottak. Az antiszociális agresszió viszont a társadalom érdekeivel ellentétes, s így az erőszakos bűnözés körébe tartozik (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019).

Az agresszió és az erőszakos bűnelkövetés közti különbség a funkcionalitásban ragadható meg. Az agresszió biológiailag adaptív lehet, előnyökkel járhat, míg az erőszakos bűnözés ezzel szemben diszfunkcionális, mert a szociális normák megszegésével jár, és hosszú távon az elkövetőre nézve is káros (Brower és Price, 2001).

Az erőszakos bűnelkövetést gyakran viselkedéslisták segítségével írja le, amelyek olyan cselekményeket sorolnak ide, mint ütés, rúgás, fojtogatás, illetve ezek előfordulási gyakoriságát vizsgálják (Provençal, Booij és Tremblay, 2015). Bizonyos megközelítések a fenyegetést is ide sorolják (Tremblay, 2010), míg mások a jogi és viselkedési definíciókat ötvözve olyan bűncselekményeket emelnek be, mint a zaklatás, rablás, nemi erőszak vagy gyilkosság (Loeber és Hay, 1997).

4.2.4.2. Az erőszak fogalma és kriminológiai értelmezése

A kriminológia az erőszakot önálló vizsgálati kategóriaként kezeli. Az Országos Kriminológiai Intézet (Korinek és Lévay, 2006) szerint a kriminológia tárgya a bűnözés és a bűnözés elleni társadalmi fellépés, ezen belül az erőszakos bűnözés külön területként jelenik meg.

A klasszikus kriminológiai meghatározás szerint az erőszak *„az embertől eredő, másik személyre közvetlenül irányuló, a cél elérésére alkalmas fizikai vagy pszichikai erő”* (Vigh és mtsai., 1973, p. 42). A WHO (2002, p. 5) ennél szélesebb értelmezést kínál: *„az erőszak fizikai erő vagy hatalom szándékos alkalmazása – az ezzel való fenyegetés vagy tényleges alkalmazás – amely nagy valószínűséggel fizikai sérülést, halált, pszichés ártalmat, fejlődési elakadást vagy deprivációt eredményez”*. Az Oxford University Press (2010) szintén kiemeli, hogy az erőszak szándékos és jogellenes magatartás, amely egyén vagy csoport ellen irányul.

Az amerikai jogi gyakorlatban az „erőszakos bűncselekmény” fogalmát a 18. U.S. Code § 16 úgy határozza meg, mint olyan cselekményt, amelyben *„fizikai erőt alkalmaznak, kísérletet tesznek rá, vagy azzal fenyegetnek”* (18. U.S. Code § 16; Legal Information Institute, n.d.).

2007). Ennek formái a rosszindulatú pletykák terjesztése, a verbális zaklatás, de idetartozik az áldozat kiközösítése, illetve mások felbujtása az áldozat ellen.” (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019, p. 21).

E megközelítések közös pontja, hogy az erőszak szándékos cselekmény, amely egy másik személyre irányul, és fizikai vagy pszichikai kárt okoz, illetve annak reális veszélyét hordozza.

A hazai büntetőjog definíciója ezzel összhangban áll.

4.2.4.3. Kényszer és fenyegetés

A Büntető Törvénykönyv értelmező rendelkezései szerint az „*erőszakos magatartás más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására"* (Btk. 459. § (1) bek. 4. pont). Ez világosan rámutat a különbségre az agresszió, és a büntetőjogilag releváns erőszakos bűncselekmény között.

Ugyanakkor a büntetőjogi fogalommeghatározás az erőszak és kényszer kapcsán kissé ellentmondásos, vagy mondhatni, kevéssé konkrét. Ugyanis a kényszerítés fogalmát a Btk. nem határozza meg. A bírói gyakorlat alapján kialakított fogalommeghatározás szerint viszont a kényszer az emberi testre gyakorolt fizikai ráhatást jelent (Belovics, 2015, p. 211), amely megfelelne az erőszakos magatartás fogalomkörének. Tóth (2024, p. 104) a kényszerítés jogi értelemben olyan viszony, amelyben a kényszerített személy a kényszerítő akaratának megfelelően cselekszik. Ha a ráhatás fizikai, erőszakról, ha pszichikai, fenyegetésről beszélünk (Tóth, 2024, p. 104). A fenyegetés jogi értelemben *„súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen"* (Btk. 459. § (1) bek. 7. pont). A „komoly félelem" azt jelenti, hogy a fenyegetett reálisan számol a hátrány bekövetkeztével, és ennek megfelelően igyekszik elkerülni azt (Tóth, 2024, p. 105).

A jogelmélet megkülönbözteti az akaratot bénító kényszert (*vis absoluta*), amely teljesen kizárja az akaratnak megfelelő cselekvést és az akaratot hajlító kényszert (*vis compulsiva*), amely súlyosan korlátozza, de nem szünteti meg a cselekvési szabadságot (Tóth, 2024, p. 104).

Az általános részen túl az egyes tényállásokban az erőszak vagy fenyegetés minősített esetként jelenik meg, különösen, ha az élet vagy testi épség ellen irányul, és közvetlen veszélyt hordoz. Ebben az esetben a sértett a kilátásba helyezett hátrány közeli bekövetkezésével reálisan számolhat (Tóth, 2024, p. 105). Vagyis amennyiben a fenyegetés közvetlenül az élet és a testi épség ellen irányul, abban az esetben kvalifikált fenyegetésről beszélhetünk (Domokos, 2022).

4.2.4.4. Az erőszakos bűnözés oksági elméletei

Az erőszakos bűncselekmények okait többféle elmélet igyekszik magyarázni. Azonban az erőszakos bűnelkövetés megértése nem szűkíthető le sem a tanuláselméleti, sem a biológiai

magyarázatokra, hanem komplex, többdimenziós jelenségként kezelendő, amelynek hátterében genetikai, pszichológiai, szociális és jogi tényezők egyaránt jelen vannak.

A tanuláselmélet szerint az agresszív viselkedést a szociális környezetből sajátítjuk el modellkövetés és megerősítés útján, ahogyan azt a Bobo-baba-kísérletek is szemléltették (Bandura, 1973; Bandura, Ross és Ross, 1961, 1963). E kísérletek nyomán született meg a szociális tanulás elmélete.

Ugyanakkor számos bizonyíték szól amellett, hogy az agressziónak biológiai és genetikai alapjai is vannak. Már Hess (1928) kimutatta, hogy a hipotalamusz ingerlése patkányokban azonnali támadást vált ki, és a későbbi kutatások feltárták az agresszióért felelős idegrendszeri struktúrákat, köztük a hipotalamuszt és az amigdalát (Haller, 2013). Klinikai kísérletek során ezeknek a régióknak a műtéti eltávolítása megszüntette a kezelhetetlen agressziót (Narabayashi és mtsai., 1963), ami bizonyítja, hogy az agresszivitás neurológiai mechanizmusai az embernél is működnek (Faria, 2013; Ramamurthi, 1988; Haller, 2014).

Az ikervizsgálatok szerint az agressziónak erős genetikai komponense van: nemcsak a viselkedés idegpályái, hanem annak mértéke és típusa (proaktív vagy reaktív) is öröklődik (Paquin és mtsai., 2017; Slawinski, Klump és Burt, 2018). Harlow klasszikus izolációs kísérletei pedig kimutatták, hogy a szociális tanulástól megfosztott majmoknál is spontán megjelenik az agresszió (Harlow, Dodsworth és Harlow, 1965), sőt a kontroll hiánya miatt sokszor abnormálisan erőszakosak lettek (Sachser, Lick és Stanzel, 1994). Ez arra utal, hogy az agresszió nem tanult viselkedés, hanem veleszületett potenciál, amelynek kontrollálását kell elsajátítani. Ennek megfelelően újabb kutatások a „fordított tanuláselméletet” hangsúlyozzák: az erőszakos bűnelkövetés oka nem az agresszió megtanulása, hanem annak szabályozásának hiánya (Provençal, Booij és Tremblay, 2015). Walters (2008) nagymintás vizsgálata szintén arra mutatott rá, hogy a tanuláselmélet nem magyarázza kellően az erőszakos bűnözők viselkedését.

A frusztrációelmélet (Dollard és mtsai., 1939) egy másik klasszikus magyarázat, amely szerint az agresszió a célok elérésének akadályoztatásából ered. A frusztráció biológiai stresszreakciókat vált ki (Henry, 1992), amelyek a reaktív agresszió előzményei lehetnek, és genetikai, valamint idegrendszeri alapjuk azonos a reaktív agresszióval (van Donkelaar és mtsai., 2017). Empirikus vizsgálatok szerint megkülönböztethető a belső frusztráció és a külső provokáció által kiváltott agresszió (Smeets és mtsai., 2017), és a frusztrációérzékenység mérését a bűnelkövetők vizsgálatánál is alkalmazzák (Hornsveld és mtsai., 2007). Szociológiai

értelemben a frusztráció az igazságtalan társadalmi struktúrák érzékeléséből fakad, amely csoportos devianciához vagy kollektív erőszakhoz vezethet (Galtung, 1969).

Az erőszak heterogenitása miatt a kriminálpszichológia különbséget tesz a proaktív, reaktív és pszichotikus erőszak között.

4.2.4.5. Az erőszak pszichológiai tipológiái

A proaktív (instrumentális), reaktív (expresszív) és pszichotikus erőszak különböző kiváltó okokra, célokra, érzelmi és viselkedési mintázatokravezethetők vissza, és eltérő pszichopatológiai hátterekkel társulnak. Ez segíti a kriminálpszichológiai tipizálást, valamint az elkövetők motivációinak és viselkedésének megértését. Dodge (1991, p. 202) szerint *„a proaktív vagy instrumentális agresszió azt a viselkedést jelenti, amely az áldozatra irányul, hogy megszerezze tőle a kívánt eredményt (tulajdon, hatalom vagy társas előny). Ezzel szemben a reaktív (expresszív) agresszió egy kellemetlen esemény elkerülésének az eredményeként, az áldozat ellen irányuló viselkedés, ami haragot vagy frusztrációt vált ki az elkövetőből”*. Bár Dodge gyermekpszichológiai kontextusban írta le a jelenséget, tipológiája a kriminológiai szakirodalomban is elterjedt.

A harmadik, pszichotikus erőszak a tévképzetekhez kapcsolódik. Ilyenkor az erőszak célja a hallucinációk vagy téveszmék kielégítése. Bár sokszor megjelenhet benne tervezettség, az érzelmi töltés és a stresszválasz rendszerint gyenge, az elkövető attitűdje közönyös. Leggyakrabban pszichotikus zavarokkal, például skizofréniával hozható összefüggésbe.

A kriminológiai és kriminálpszichológiai elemzésekben mindez azért bír különös jelentőséggel, mert az erőszak formájának és funkciójának megértése hozzájárulhat az elkövető személyiségstruktúrájának, motivációinak és kockázati tényezőinek feltárásához. Például a proaktív agresszió gyakran társul antiszociális személyiségzavarral és magas visszaesési hajlammal (recidívizmussal), míg a reaktív agresszió jellemzőbb impulzivitással, alacsonyabb frusztrációtűréssel és gyenge érzelemszabályozással függ össze (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019).

A szakirodalom további különbséget tesz – mint fentebb láthattuk – verbális, kapcsolati és fizikai, valamint direkt (nyílt) és indirekt (rejtett) agresszió között. Olweus (1993) és Crick (1995) szerint a direkt agresszió közvetlen támadásban nyilvánul meg, míg az indirekt agresszió közvetett formákban, például pletyka vagy kiközösítés révén.

4.3. A szexuális bűncselekmények áldozatai

A szexuális bűncselekmények átfogó értelmezéséhez az áldozati dimenzió elengedhetetlen, ugyanakkor jelen dolgozat fókusza – a profilalkotás pragmatikus megközelítése miatt – elsődlegesen az elkövetői viselkedésből levonható következtetésekre irányul. Ennek megfelelően az áldozatokat tárgyaló alfejezet terjedelme szándékoltan korlátozott: a trauma és a társadalmi–eljárási torzítások (különösen a nemi erőszak mítoszai) azon aspektusait emeli ki, amelyek közvetlenül hatnak a feljelentésre, a vallomásra és a bizonyítási folyamatra.

4.3.1. Cselekmény hatása az áldozatra

Bár jelen dolgozat kutatási céljait kevéssé érinti, fontosnak tartom kiemelni a viktimológia egy másik vizsgálati tárgykörét, mely a bűncselekmények áldozatokra gyakorolt hatásaival foglalkozik. A bűncselekmények – különösen az erőszakos és szexuális bűntettek – rendkívül súlyos és hosszan tartó következményekkel járhatnak. Az érintettek nem csupán fizikai, hanem mélyen pszichológiai traumát szenvednek el, amely poszttraumás stressz zavarhoz (PTSD) vezethet. Az áldozatsegítés feladata, hogy az áldozatok különféle szükségleteire – érzelmi, gyakorlati, jogi – adekvát válaszokat adjon, miközben figyelembe veszi a trauma súlyosságát, az érintett pszichés állapotát és a társadalmi kontextust (Virág, 2009).

A PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder) egy súlyos, krónikus állapot, amelynek lényege, hogy a megrázó eseményt átélő személy nem képes megküzdeni az élménnyel: a trauma visszatérő emlékek, álmok, flashbackek formájában kontrollálhatatlanul újra aktiválódik, miközben az érintett kerüli az emlékeztető ingereket, és érzelmileg elzárkózik. Jellegzetes tünetek az alvászavarok, ingerlékenység, koncentrációs nehézségek, reménytelenség, depresszió, sőt öngyilkossági gondolatok is lehetnek (Virág, 2009).

A szexuális erőszak áldozatai az erőszakos bűncselekmények körében rendszerint különösen súlyos traumát szenvednek el, mivel az őket ért, gyakran életveszélyes támadás közvetlenül az intim szférájukat és testi integritásukat is megsérti. A poszttraumás állapot e sajátos formáját elsőként Burgess és Holmstrom (1974) írta le önálló diagnosztikus egységként, *Rape Trauma Syndrome* (RTS), azaz Megerőszakolási Trauma Tünetegyüttes néven. Az RTS a PTSD egy speciális változatának tekinthető, melynek főbb tünetcsoportjait a szerzők fiziológiai, pszichológiai és viselkedéses reakciók formájában határozták meg. Az RTS tehát a PTSD szexuális erőszak-specifikus formája, amely három szinten fejti ki hatását: (1) fiziológiai (alvászavarok, emésztési és menstruációs rendellenességek, általános testi panaszok), (2)

pszichológiai **(**depresszió és sírás, szorongás, visszaemlékezések és flashbackek, azaz a trauma kéretlen újraélése, a szexuális vágy zavara, valamint apátia és ingerlékenység) és (3) viselkedéses (elkerülő magatartás, visszahúzódás, kapcsolatok megszakítása, fokozott függőség, bizalomvesztés, valamint alkohol- vagy drogabúzus a szorongás enyhítésére) szinten. (Burgess és Holmstrom, 1974).

A trauma következményei gyakran a kontrollvesztés és tehetetlenség élményéhez kötődnek. Az áldozat nemcsak fizikai, de mentális kontrollját is elveszítheti az esemény során (pl. paralízis, spontán testi reakciók), amit gyakran súlyos regresszív, „gyermeki" pszichés állapot követ. Súlyos társadalmi és pszichológiai következménye a bűntudat és önvád – az áldozatok gyakran saját magukat hibáztatják az erőszakért, különösen akkor, ha környezetük is sztereotip vagy hibáztató attitűdökkel reagál. Ez a társadalmi reakció – például a "kihívó öltözködés" felelőssé tétele – tovább mélyíti a belső konfliktusokat és késlelteti a feldolgozást (Virág, 2009).

Burgess és Holmstrom (1974) utánkövetéses vizsgálatának eredményei szemléletesen alátámasztják a trauma mélységét: a szexuális erőszakot elszenvedett nők 40%-a 5-6 évvel a történtek után is élete legmegrázóbb élményeként értékelte az eseményt, maximális, 10-es osztályzatot adva rá (Burgess és Holmstrom 1974).

Egy szexuális bűncselekményeket vizsgáló kutatásban (n=240) elkövető-áldozat kapcsolatának hatását vizsgálták az áldozatoknál jelentkező pszichológiai tünetekre vonatkozóan. Az idegenek, ismerősök, valamint a sértettel intim kapcsolatban álló partnerek által elkövetett bántalmazások hatásait vizsgálták. A pszichológiai tünetek elemzése azt mutatta, hogy a szexuális distressz gyakrabban fordult elő azoknál a nőknél, akiket közeli ismerősök támadtak meg, a félelem/szorongás gyakrabban fordult elő azoknál, akiket idegenek támadtak meg, míg a depresszió nem változott az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat függvényében (Ullman és Siegel, 1993).

Ezek a hatások jelentős mértékben kihathatnak a sértettek az eljárás során tett vallomásaira, vagy a viselkedés más aspektusaira is (például feljelentés visszavonása), mely a szexuális bűncselekmények felderítésének és bizonyításának komoly nehézségeit jelentik (részletesen lásd: 4.6.1. A szexuális bűncselekmények bizonyításának nehézségei fejezet).

4.3.2. A nemi erőszak mítosza

A nemi erőszak mítoszai – melyek nagy részét a „valódi nemi erőszakról" (Estrich, 1987) alkotott teóriák magukba foglalnak – az igazságszolgáltatásban épp úgy megjelennek, mint a

közvéleményben. Egyes kutatások szerint a feljelentési hajlandóságtól a bírósági döntéshozatalig befolyásolhatják a büntetőeljárást (Lundrigan, Dhami és Agudelo, 2019). Ezen kívül az áldozatot reviktimizálhatják, ami eltántoríthatja a segítségkérési szándékától. További kockázatot jelent, hogy az olyan különösen sérülékeny áldozati csoportok esetében, mint a fogyatékossággal élők, a pszichiátriai betegek, illetve azok, akiknél az alkoholfogyasztás vagy a korábbi konszenzuális kapcsolat fennállt, a nemi erőszak mítoszai fokozottan érvényesülnek, ami az áldozat hitelességének megkérdőjelezéséhez, és ezáltal a reviktimizáció, valamint a feljelentés elmaradásának fokozott kockázatához vezethet (Szabó és Virág, 2017).

A nemi erőszak mítoszai olyan elterjedt sztereotípiák, téves hiedelmek és attitűdök, amelyek az elkövető, az áldozat vagy magának az erőszaknak a természetére vonatkoznak, és amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalmi közegben normalizálódjon, illetve legitimálódjon a szexuális erőszak (Iconis, 2008). Ezek a mítoszok jellemzően a tradicionális – vagy tradicionálisnak vélt – nemi szerepekre épülnek, és olyan kognitív torzításokat eredményeznek, amelyek az erőszakért elsősorban a női áldozatot hibáztatják, miközben az elkövető felelőssége háttérbe szorul. A feminista elméletek jelentősége abban áll, hogy értelmezési keretet biztosítanak e kognitív torzítások tartalmi megértéséhez, valamint magyarázatot adnak a szexuális erőszakhoz kapcsolódó társadalmi viszonyulásokra. Ezzel összefüggésben a nemi erőszak mítoszainak vizsgálata a latencia – azaz a fel nem derített vagy fel nem jelentett esetek magas arányának – megértéséhez is elengedhetetlen (Drexler és Somogyvári, 2015).

Ilyen mítosz például az a tévhit, hogy a nemi erőszak elsősorban idegenek között, éjszaka, félreeső helyeken történik, miközben a kutatások szerint az esetek többségében az elkövető ismerős vagy partner. Gyakori hiedelem, hogy a nő öltözködése vagy viselkedése provokálja ki az erőszakot, vagy hogy a prostituáltak esetében nem értelmezhető a megerőszakolás fogalma, holott a beleegyezés hiánya minden esetben erőszakot jelent. Szintén elterjedt mítosz, hogy ha az áldozat nem tanúsít fizikai ellenállást, vagy nem szenved látható sérüléseket, akkor nem történt erőszak; ezzel szemben a kutatások igazolják, hogy a félelem, sokk vagy a lemeredés gyakran gátolja az aktív védekezést. További gyakori tévhit, hogy az alkohol- vagy drogfogyasztás beleegyezésnek minősül, illetve, hogy a hamis vádak gyakoriak, miközben a statisztikák szerint az ilyen esetek aránya rendkívül alacsony (Szabó és Virág, 2017).

A nemi erőszak mítoszai nem csupán társadalmi előítéleteket tükröznek, hanem komoly kriminológiai és társadalmi diszfunkciókat is előidéznek. A társadalomtudományi kutatások ‘mítoszromboló’ szerepe ezért kiemelt jelentőségű: hozzájárulnak az áldozatok, a

cselekmények és az elkövetők jobb megértéséhez, a közbiztonság erősítéséhez, valamint a sztereotípiákból fakadó torzítások mérsékléséhez (Somogyvári, 2022).

Dolgozatom szempontjából relevánsnak tartom megjegyezni, hogy ezek a nemi erőszak mítoszok felhasználhatók a szexuális bűnelkövetők kihallgatásának, racionalizációt felkínáló részében (részletesen lásd: 4.6.2. Szexuális bűnelkövetők kihallgatása fejezet).

4.4. Az áldozat és elkövető kapcsolata

Az elkövetői és áldozati jellemzők önmagukban nem adnak teljes képet a szexuális bűncselekmények lefolyásáról. A cselekmények dinamikáját alapvetően meghatározza az a kapcsolati viszonyrendszer, amely az elkövető és a sértett között fennáll. Ez a kapcsolat nemcsak a bűncselekmény körülményeire és az alkalmazott elkövetési módokra van hatással, hanem az áldozati reakciókra, a trauma feldolgozására, valamint az igazságszolgáltatási eljárás egészére is.

Kutatások alapján a sértett és elkövető kapcsolata hatással lehet a sértettnek okozott trauma mértékére (Ullman és Siegel, 1993), a feljelentési hajlandóságra (Block, 1974), feljelentések visszavonására (Gartner és Macmillan, 1995), büntetőjogi szabályozásra, és a büntetéskiszabásra (Simon, 1994) is. Jelen fejezetben a kapcsolat a dolgozat szempontjából releváns aspektusait vizsgálom. A szakirodalmi áttekintés középpontjában az ismerős-idegen kapcsolat közötti hasonlóságok és különbségek állnak szexuális cselekmény előtti, alatti és utáni viselkedésben, elkövetési módban, valamint, hogy milyen profilú személyek támadnak meg idegen és milyenek ismerős áldozatot.

4.4.1. Ismerős és idegen sértett-elkövetői kapcsolat

Az évek során a nemi erőszak kutatásában megfigyelhető az a tendencia, hogy kezdetben – a büntetőjogi szabályozással összhangban – azt gondolták, hogy nemi erőszakot szinte kizárólag a sértett számára idegen elkövető követhet el (Koss és mtsai, 1988). Hazánkban még az 1978. évi IV. törvény Büntető törvénykönyv kezdetben nem tekintette erőszaknak a házastárs sérelmére elkövetett szexuális cselekményre kényszerítést (1978. évi Btk.). Az 1980-as évek környékén több olyan tanulmány született, amely eredményeiben feltárta, hogy a szexuális erőszakos cselekmények többségét nem a sértett számára idegen elkövetők követik el (Bureau of Justice Statistics, [BJS], 1984; Russell, 1984). Talán kijelenthetjük, hogy következő

mérföldkőnek számít, hogy a családon belül elkövetett cselekményekre is rámutatnak a tanulmányok, a felismerést pedig követi a büntetőjogi szabályozás. A következő időszakban a fókusz inkább a családon belül, illetve élettárs, házastárs, intim partner által elkövetett nemi erőszakra helyeződik (Oliveira és mtsai., 2024; Du Mont és mtsai., 2017) és az idegenek által elkövetett cselekmények vizsgálata kissé háttérbe szorul.

A kutatások fejlődésével, beleértve a látenciakutatásokat, közelebb kerültünk ahhoz, hogy a tudományos eredmények a valóságot tükrözzék a szexuális bűncselekmények kapcsán. A kutatások alapvetően tehát azt mutatják, hogy a szexuális bűncselekmények jelentős részét az áldozat számára ismert elkövetők követik el (Jones és mtsai., 2004; Feldhaus, Houry és Kaminsky, 2000; Koss és mtsai., 1998, Russell, 1984). Az ismerős elkövetők által elkövetett cselekmények arányát Russell (1984) 88%, Kelly, Lovett és Regan (2005) 70%, Planty és mtsai., (2013) 78%-ra teszi. Az amerikai nemzeti viktimizációs felmérés kiterjedt arra is, hogy felmérje, az ilyen cselekmények 34%-t jelenlegi vagy korábbi intim partner, 6%-t családtag, és 38%-t barát vagy ismerős követte el. Az összes regisztrált szexuális bűncselekménynek (1994-2010 között) ezen adatok alapján mindössze 22%-ban követte el olyan személy, aki idegen volt az áldozat számára (Parti, Szabó és Virág, 2017). Virág (2004) hazai adatokon végzett vizsgálata alapján a szexuális bűncselekmények kétharmadát az áldozat által ismert elkövetők követik el.

Az ENSZ erőszakos és szexuális bűncselekményeket szerepeltető (UNODC, n.d.) Magyarországra vonatkozó (2016-2022. évi időszak) statisztikai adatai alapján (5. ábra: A szexuális erőszak áldozatai az ENSZ statisztikája alapján Magyarországon) a legtöbb szexuális erőszakot az áldozat által ismert személyek követték el hazánkban, melyet az intim partner vagy családtag által elkövetett cselekmények követnek. Az áldozat által ismeretlen elkövetők szerepelnek a legkisebb arányban.

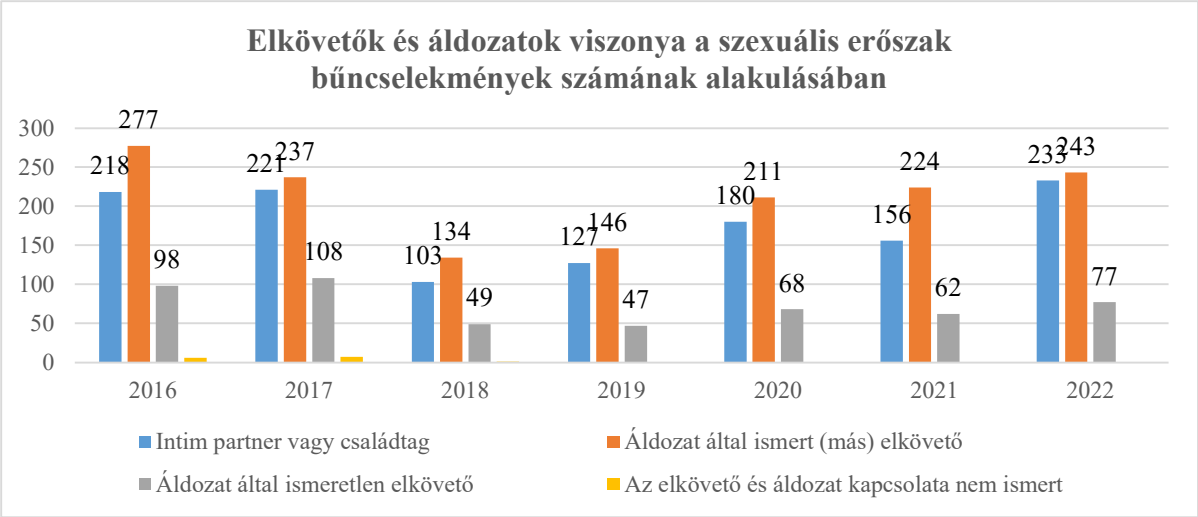

5. ábra A szexuális erőszak áldozatai az ENSZ statisztikája alapján Magyarországon (saját szerkesztés)

Mint azt láthatjuk, az összehasonlításokjellemzően elkülönítik az intim partner és családtag által elkövetett, az áldozat számára ismert és az áldozat számára ismeretlen elkövető által elkövetett cselekményeket.

A szexuális erőszak egyik leginkább elterjedt mítoszát, miszerint az ilyen cselekményeket az áldozat számára idegen személyek követik el, a statisztikai adatok tehát teljes mértékben megkérdőjelezik. (Feldhaus, Houry és Kaminsky, 2000). Feldhaus és munkatársai (2000) megvizsgálták a bejelentési arányokat, és azt találták, hogy az „idegen" által megerőszakolt nők 79%-a jelentette a támadást, míg a partner által bántalmazott nőknek ez az arány mindössze 18% volt, ami azt mutatja, hogy a fenti számok is alábecsültek lehetnek az ismerősök által elkövetett cselekmények vonatkozásában. Lovett és munkatársai (2007) ezt megerősítik: eredményeik alapján az áldozatok nagyobb valószínűséggel nem jelentik azokat az eseteket, amikor az elkövetővel barátok, családtagok, vagy jelenlegi partnerek, mint amikor idegenek, szomszédok vagy friss ismerősök.

Ez összefüggésben állhat azzal, hogy az ismeretlen elkövetős támadások esetében a bírósági ítéletek nagyobb valószínűséggel zárulnak elmarasztaló ítélettel (75%), mint a családon belüli és az ismerősi sértett-elkövető kapcsolatban állók esetében (Lundrigan, Dhami és Agudelo, 2019). Parti, Szabó és Virág (2016) kutatási eredményei rámutattak a szexuális erőszak miatti feljelentések elmaradásának okaira, melyek között 65%-ban a büntetőeljárás sikerében való kételkedés, 58%-ban az attól való félelem, hogy a büntetőeljárás során további sérelmek érhetik, volt a megjelölt ok. Hohl és Tanko (2015) tanulmánya szintén rávilágít arra, hogy a bejelentések és a feljelentések visszavonásának fő akadályai közé tartoznak, hogy az áldozatok nem bíznak a rendőrségben és a büntető igazságszolgáltatási rendszerben, illetve a félnek attól,

hogy nem hisznek nekik és nem veszik őket komolyan. Estrich (1987) szerint azok az esetek kapnak nagyobb esélyt a sikeres előrehaladásra, amelyek megfelelnek a társadalomban elterjedt „valódi nemi erőszak" képének – vagyis ahol idegen követi el a támadást, nyílt erőszak alkalmazásával, az áldozat aktív ellenállása és testi sérülései mellett. Munro és Kelly (2009) kiemelik, hogy a rendszerben egy ördögi kör működik: mivel a rendőrök és ügyészek a szűkös erőforrások és a teljesítménycélok miatt csak a sikeres elítélésre esélyes ügyeket viszik tovább, előre kalkulálnak az esküdtszékek sztereotípiáival. Ez ahhoz vezet, hogy elsősorban azok az esetek jutnak bíróság elé, amelyek megfelelnek a „valódi nemi erőszak" sztereotípiájának, így a rendszer önmagát erősíti és fennmarad a nemi erőszakkal kapcsolatos mítoszok hatása.

4.4.1.1. Ismertségi kategóriák

Az ismert-ismeretlen támadó által elkövetett cselekményekkel foglalkozó kutatások egy része az ismerős kapcsolatot tovább bontja az ismeretség típusára vonatkozóan. Koss és munkatársai (1988) az ismerős kategóriát (1) nem romantikus kapcsolatban lévő ismerősök, (2) alkalmi randevúpartnerek, (3) állandó randevúpartnerek, (4) házastársak vagy más családtagok csoportjaira osztotta. Az összehasonlítást az idegen és nem idegen, majd a nem idegen alcsoportjai között is elvégezték. Jones és munkatársai (2004) az (1) ismerős, (2) jelenlegi vagy korábbi barát vagy házastársra és (3) más családtagra bontották, hasonlóan Spohn és Holleran (2001) (1) idegenek, (2) ismerősök/rokonok, (3) intim partnerek kategóriáihoz. Friis-Rødel, Leth, és Astrup (2021) az idegenek által elkövetett nemi erőszak sajátosságait vizsgálták 124 esetből álló mintán, ahol a cselekmények 21,8%-át idegenek követték el. Felosztásuk alapja az (1) idegen – amikor az áldozat és az elkövető teljesen ismeretlenek egymás számára, (2) ismerős – amikor ismerik egymást, de nincs köztük szexuális kapcsolat pl. munkatárs, osztálytárs, szomszéd, (3) kapcsolati vagy randierőszak – amikor az elkövető és áldozat között romantikus vagy potenciális szexuális kapcsolat kezd kialakulni pl. randevú, flört, és (4) partner által elkövetett erőszak – amikor jelenlegi vagy korábbi szexuális partner követi el a támadást.

Több tanulmány megállapította, hogy az ismerősük által erőszakot elszenvedők ugyanolyan megaláztatást, fizikai sérüléseket és nemi erőszak utáni következményeket szenvednek el, mint az idegenek általi támadások elszenvedői (Jones és mtsai., 2004; Koss és mtsai., 1988).Mindemellett az ismerős és az idegen áldozat-elkövetői kapcsolatra vonatkozóan számos viselkedési különbséget és további hasonlóságot azonosítottak (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991; Jones és mtsai., 2004; Koss és mtsai., 1988; Stermac, Du Mont és Kalemba, 1995), melyeket az alábbiakban ismertetek.

4.4.1.2. Előkészület

Friis-Rødel, Leth, és Astrup (2021) kutatásukban vizsgálták a cselekmény tervezettségét az ismerős-idegen felosztásban. A tervezettség indikátorainak az óvszerhasználatot, valamint a fegyverhasználatot tekintették. A vizsgálat során nem tudták kimutatni, hogy az idegen elkövetők szignifikánsan jobban tervezték volna cselekményeiket, mint a nem idegen elkövetők.

4.4.1.3. Megközelítés

Bownes, O'Gorman és Sayers (1991) eredményei alapján a támadás helyszíne és kontextusa különböző: idegenek esetében valószínűbb volt, hogy véletlenszerű találkozás történt nyílt helyszínen, melyet Friis-Rødel, Leth, és Astrup (2021) dániai mintán végzett kutatása is megerősít. Az idegenek által elkövetett szexuális erőszak 85%-a nyilvános helyen történt, míg a többi típusnál ez az arány csak 30% volt. Bownes O'Gorman és Sayers (1991) továbbá arra jutottak, hogy magasabb volt az idegen elkövetők esetében a gépjárműben történő támadás, ami tükrözheti az elkövető ragadozó viselkedését is. Ezt a ragadozó viselkedést több kutató az erőszaktevők jelentős részére vonatkoztatja (Brownmiller, 1975; Prentky, Cohen és Seghorn, 1985; Groth, Burgess és Holmstrom,1977; Rada, 1978).

Ezzel szemben az ismerősök, áldozattal intim kapcsolatban állók által elkövetett cselekmények többsége az áldozat vagy a támadó otthonában történtek (Stermac, Du Mont és Kalemba, 1995). Az ismerősök által elkövetett támadások esetében a kezdeti kapcsolatfelvétel leggyakrabban opportunista megközelítések révén jön létre; például amikor az áldozat alszik vagy más módon cselekvőképtelen (Stermac, Du Mont és Kalemba, 1995), valamint nagyobb valószínűséggel történnek zárt térben (Jones és mtsai., 2004; Porter és Alison, 2006).

Az áldozat és az elkövető otthonának viszonylatában idegen elkövető esetén jellemzőbben az áldozat otthonában történt a bűncselekmény, míg ismerős elkövetőknél inkább a támadó otthona volt a tipikus helyszín (Jones és mtsai., 2004).

4.4.1.4. Alkalmazott erőszak és szexuális cselekmények

Egyes eredmények arról számoltak be, hogy minél szorosabb, közelebbi kapcsolatban vannak az elkövetők az áldozattal, annál nagyobb mértékű erőszakot alkalmaztak a cselekmény során (Amir, 1971; Stuntz, 1975), míg mások (Ellis, Atkenson és Calhoun, 1981) ennek ellentétét mutatták ki: az idegenek által elkövetett erőszak nem csak erőszakosabb, hanem hosszabb ideig tart és több szexuális aktust foglal magában. Ez utóbbi eredmények összefüggésben állhatnak

azzal, hogy az áldozatok passzívabban viselkedtek, kevesebb fizikai ellenállást tanúsítottak az ismerősök által elkövetett cselekmények során (Amir, 1971; Bart és O'Brian, 1981).

Koss és munkatársai (1988) 489 női egyetemistát vizsgáló, önbevallásos kérdőíves tanulmánya szerint a kitöltők az ismerősök által elkövetett nemi erőszakot kevésbé értékelték erőszakosnak, mint az idegenek által elkövetettet. Kivételt képeztek a családtagok és házastársak által elkövetett cselekmények, amelyek szignifikánsan erőszakosabbnak bizonyultak bármely más ismerős által elkövetett nemi erőszakhoz képest. Ezeket ugyanolyan erőszakosnak értékelték, mint az idegenek által elkövetetteket.

Friis-Rødel, Leth, és Astrup (2021) arra jutottak, hogy az idegenek által elkövetett eseteknél szignifikánsan gyakoribb volt az erőszak (77,8%) és a fenyegetés (33,3%). Az alkalmazott erőszak legjellemzőbb formája a lefogás, taszigálás, verbális fenyegetés volt.

4.4.1.5. Eszközhasználat és sérülések

Az idegenek gyakrabban alkalmaztak fizikai kényszerítő eszközöket, valamint fegyvereket, mint az ismert támadók, és így több fizikai sérülést okoztak (Jones és mtsai., 2004). Bownes és munkatársai (1991) kutatásának eredményei szintén arra utalnak, hogy az idegenek által elkövetett bűncselekményekre szignifikánsabb jellemzőbb volt a fegyverhasználat (fegyverrel való fenyegetés vagy annak alkalmazása) a támadás során (Bownes és mtsai., 1991). Az anogenitális trauma gyakorisága és a nemi szerveken elkövetett trauma típusa azonban ugyanolyan mértékű volt, függetlenül a kapcsolattól (Jones és mtsai., 2004).

4.4.1.6. Verbális agresszió

A verbális agresszió szignifikánsan nagyobb volt az ismerősök által elkövetett cselekményeknél (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991). A verbális agresszió számos nemi erőszakban szerepet játszik, ami a düh szerepét prezentálja a szexuális cselekményekben és jól mutathatja a harag fokozódását is (Abel és mtsai., 1977; Barbaree és mtsai., 1979). Groth, Burgess és Holmstrom (1977) szerint a verbális fenyegetésekkel történő dominancia megteremtése az áldozat felett, az identitás, potencia és férfiasság érvényesítésének eszköze. Friis-Rødel, Leth, és Astrup (2021) szerint a verbális agresszió az idegenek által mutatott agresszív viselkedés egyik leggyakoribb módja is.

4.4.1.7. Alkohol- és kábítószerfogyasztás

Az ismerősök típusain belül Koss és munkatársai (1988) vizsgálták az alkohol és kábítószerfogyasztást az elkövető-áldozat viszonyában. Eredményeik szerint a kapcsolat

szorosságának növekedésével csökkent annak valószínűsége, hogy az elkövető alkoholt ivott. Azonban a szorosabb kapcsolatnál gyakrabban fordult elő, hogy kábítószer és alkoholfogyasztás is együtt kísérte a cselekményt.

4.4.1.8. Cselekmény utáni interakció

A sértettet korábban már ismerő elkövetőkről kimutatták, hogy szignifikánsan nagyobb valószínűséggel keresnek interakciót az áldozattal a támadás nyíltan szexuális része után. Az idegen támadások többségénél a cselekmény befejezése után az elkövető szinte azonnal otthagyta az áldozatot. A javarészt zárt térben történő, ismerősök által végrehajtott támadásoknál hosszabb interakciót (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991), romantikus gesztusokat (Woods és Porter, 2008) figyeltek meg. Ennek oka lehet a potenciális tanúk hiánya is (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991), valamint az, hogy az „ismert" elkövetők nagyobb személyes érdeklődést mutatnak áldozataik iránt, és hogy a szexuális zaklatás kevésbé alapulhat szexuális motiváción (Woods és Porter, 2008). Egy ismerős támadó azt az illúziót akarhatja kelteni, illetve azt érezheti, képzelheti, hogy az áldozat is örömet él át, az aktus kölcsönösségen alapul, egyfajta „kapcsolat" is kialakulhat az elkövető és az áldozat között (Canter és Heritage, 1990). Ez utóbbi megállapítást alátámasztja, hogy ezek a viselkedések gyakran jelen vannak a normális, konszenzuson alapuló kapcsolatokban (McCabe és Wauchope, 2005).

4.4.1.9. Áldozat reakciói

Az áldozatok reakcióit és elkerülő stratégáit tekintve Koss és munkatársai (1988) nem találtak különbséget az ismerős és idegen elkövető-sértett kapcsolatnál az ellenállás mértékét vagy az elkerülési stratégiátilletően. A kapcsolattól függetlenül különítettek el két főbb viselkedést: a kiabálást és az elmenekülést. Bart és O'Brien (1981) szerint az áldozatok passzívabbak, ha közelebbi kapcsolatban állnak az elkövetővel.

4.4.1.10. Életkor

A Massachusetts Közbiztonsági és Biztonsági Végrehajtó Hivatal, Kutatási és Politikai Elemzési Osztálya jelentésében szerepel adatelemzés az idegen és ismerős támadókra. A vizsgálat eredményei alapján az ismert támadók által elkövetett támadások áldozatainak átlagéletkora 3 évvel fiatalabb volt, mint az idegenek által elkövetett támadások áldozatainak átlagéletkora (23 év, illetve 26 év). Továbbá míg minden áldozat nagyobb valószínűséggel esett áldozatul egy általa ismert személynek, az idegenektől való támadások egyre gyakoribbá váltak az áldozat életkorának növekedésével (Astion,2008).

A kutatási eredmények egyértelműen rávilágítanak arra, hogy az áldozat–elkövető kapcsolat alapvetően meghatározza a szexuális bűncselekmények dinamikáját. Míg az idegen elkövetők támadásaira jellemzőbb a fegyverhasználat, a fizikai kényszer és a gyors menekülés, addig az ismerősök által elkövetett erőszak inkább verbális agresszióval, pszichés nyomással és ismétlődő bántalmazással társul. Az eltérő dinamikák feltárása nemcsak a bűncselekmények megértése, hanem a nyomozási gyakorlat és az áldozatsegítés szempontjából is kulcsfontosságú.

4.4.2. Az interperszonális kör modellje

Timothy Leary (1957) interperszonális körmodellje két alapdimenzió – a dominancia–behódolás és az együttműködés–ellenségesség – mentén helyezi el az általános társas viselkedést (Wiggins, 1996). Kiesler (1983), Porter és Alison (2004) valamint Alison és Stein (2001) kutatásai azt mutatják, hogy a domináns interperszonális viselkedés valószínűleg behódolást vált ki másokban (és fordítva), míg az együttműködő viselkedés valószínűleg együttműködést, az ellenségeskedés pedig ellenséges reakciókat.

Canter és Heritage (1990) alkalmazták elsőként az interperszonális körmodellt a szexuális bűnelkövetők viselkedésének vizsgálatára. Kimutatták, hogy a nemi erőszak során megjelenő magatartások rendszerezhetők a kör dimenziói (dominancia és behódolás, ellenségesség és együttműködés) mentén és hogy bizonyos viselkedési minták klaszterekbe rendezhetők. Alison és Stein (2001), majd Woods és Porter (2008) kutatásukban összehasonlították az idegen és ismerős elkövetők támadási stílusát az interperszonális körmodell alapján. Kimutatták, hogy az idegen elkövetők viselkedése inkább a *„domináns-ellenséges”* pólusra illeszkedik (hirtelen támadás, fegyver alkalmazása, erőszak magasabb mértéke), míg az ismerős elkövetők inkább a *„behódoló-együttműködő”* pólushoz állnak közelebb (bizalom elnyerése, romantikus gesztusok, hosszabb interakció). Woods és Porter (2008) hangsúlyozza, hogy a körmodell dinamikusabb és rugalmasabb keretet ad a vizsgálatnak, mint a klasszikus tipológiák (Groth, 1979; Hazelwood és Burgess, 1987), mert a viselkedéseket kontinuumként kezeli, nem merev kategóriaként.

Ezek a domináns–ellenséges és az együttműködő–behódoló viselkedések eltérő kognitív mintázatokhoz és motivációkhoz kapcsolódnak. A *domináns–ellenséges elkövetőkre* jellemző a kontroll és az uralom kifejezése, amely gyakran fizikai erőszakban, fegyverhasználatban fenyegetésben vagy verbális agresszióban nyilvánul meg. Gondolkodásukat a dehumanizáció és a hatalom fitogtatása jellemzi, motivációjuk középpontjában pedig a frusztráció levezetése

és az áldozat feletti totális kontroll megszerzése áll (Groth, 1979; Hazelwood és Burgess, 1987). Mindez párhuzamba állítható Groth (1979) *„hatalom-asszertív” („power-assertiv”)* és *„düh-megtorló” („anger-retaliatory”*) kategóriájával, ugyanis ezeknél is központi elem az agresszió, uralom és kontroll megélése.

Ezzel szemben az *együttműködő–behódoló* stílust mutató elkövetők kevésbé erőszakos stratégiákat választanak, például bizalmi megközelítést vagy romantikus gesztusokat (pl. becézés, ölelés), amelyek az „álkapcsolat” illúzióját keltik. Kognitív torzításaik közé tartozik, hogy az áldozat viselkedését beleegyezésként értelmezik, motivációjuk pedig gyakran az intimitás iránti vágy és az önértékelési problémák kompenzálása. Vagyis a szexuális vágy esetükben összekapcsolódik a kapcsolat illúziójával (Groth, 1979; Porter és Alison, 2004). Ez megfelel Groth (1979) „*önbizalom-erősítő*” („*power-reassurance*”) kategóriájának, ahol szintén minimális az alkalmazott erőszak mértéke és a cselekmény inkább az elkövető önértékelési problémáit tükrözi.

Woods és Porter (2008) rámutattak, hogy a két stílus közötti különbségek jól értelmezhetők az interperszonális körmodell alapján: az idegen elkövetőkre jellemző „*domináns–ellenséges*” stratégia gyors, erőszakos kontrollt jelentett, szemben az ismert elkövetőkre jellemző barátságos–behódoló stratégiával, melynek eszköze a manipuláció és pszichológiai kontroll. Az áldozati reakciók és a szexuális cselekmények típusa ugyanakkor nem mutatott jelentős különbséget a két csoport között. A kutatás jelentősége abban áll, hogy rámutat: a kapcsolat jellege alapvetően meghatározza az interperszonális stílust, ami fontos szempont a kriminalisztikai profilalkotás, a nyomozás és az áldozatsegítés számára (Alison és Stein, 2001; Porter és Alison, 2004).

4.5. A szexuális bűncselekmények felderítése

Az elkövető–áldozat kapcsolat elemzése rámutatott arra, hogy a viszonyrendszer jellege alapvetően formálja a szexuális bűncselekmények lefolyását, a cselekmény közbeni interakciókat és az áldozati reakciókat. Ugyanez a tényező a büntetőeljárás szempontjából is meghatározó: az ismertség foka befolyásolja a bejelentési hajlandóságot, a vallomások alakulását, valamint azt, hogy a nyomozás milyen információs bázisról indul. Amennyiben az elkövető az áldozat számára ismert, a felderítés egyik kulcskérdése gyakran a konszenzus és a körülmények tisztázása; ezzel szemben ismeretlen elkövető esetében a nyomozás elsődleges

feladata maga az azonosítás, amely tipikusan időnyomás és korlátozott adatállomány mellett történik.

A szexuális bűncselekmények felderítését ezért nem célszerű egységes logika szerint tárgyalni: a felderítési kihívások súlypontja eltérően alakul aszerint, hogy ismert vagy ismeretlen elkövetőről van-e szó. Az ún „ismeretlenes támadások" körében a felderítés nehézségei nem feltétlenül a cselekmény súlyából, hanem a kapcsolat hiányából és az ebből fakadó azonosítási problémákból adódnak, ami indokolttá teszi a téma elkülönített tárgyalását, a cselekmény elemzését és az ismeretlen elkövető profiljának felállítását.

A következő alfejezetekben ezért az „idegenes" támadások felderítési problémáit tekintem át, majd bemutatom azokat a viselkedési és helyszíni ismérveket, amelyek a korai nyomozati döntések orientálásában és a felderítési irányok kijelölésében gyakorlati jelentőséggel bírhatnak.

4.5.1. Az idegen elkövetők problémája

Láthattuk, hogy bár a kutatások alapján a bejelentések és rendőrségi észlelések száma magasabb azokban az esetekben, amikor a sértett számára idegen elkövető követi el a bűncselekményt (Kelly, 2002; Lovett és mtsai., 2007) (még ha ezek aránya feltehetően kisebb is, mint a párkapcsolaton vagy családon belül elkövetett cselekmények száma), a felderítés ezen utóbbi esetekben azonban komoly nehézségekbe ütközik.

Azokban az ügyekben, amelyekben a bűncselekményt bejelentik, és az elkövető az áldozat családtagja, volt partnere vagy szakmai kapcsolatban áll vele, az ítéletkiszabás valószínűsége jelentősen magasabb. Ezzel szemben azokban az esetekben, amelyekben az elkövető friss ismerős vagy idegen, az eljárások nagyobb arányban zárulnak a nyomozás megszüntetésével, elsősorban az elkövető azonosításának sikertelensége miatt (Lovett és mtsai., 2007). Azokat az eljárásokat tehát ahol az „elkövetők idegenek" és a támadás „nyilvános helyen történt" (azaz a „sztereotip nemi erőszakokat") nagyobb valószínűséggel szüntetik meg, mint a nem sztereotip nemi erőszakokat és egyéb támadásokat.

A „valódi nemi erőszak" sztereotípiája szerint (Estrich, 1987) a legsúlyosabb, leginkább „hitelesnek" tartott eset az, amikor egy idegen támadja meg az áldozatot, erőszakot alkalmazva, nyílt körülmények között. Emiatt a jogi szereplők és a közvélemény azt várnák, hogy ezeknek az ügyeknek legyen a legmagasabb az elítélési aránya (Hohl és Stanko, 2015). A valóságban azonban ennek ellenkezője történik: az idegenek által elkövetett nemi erőszakok elkövetőit

gyakran nem tudják azonosítani, mert az áldozat nem ismeri őket, nincs róluk információ, nincs személyes kapcsolódás. Emiatt sok esetben a rendőrség nem tud gyanúsítottat találni, vagy ha mégis, kevés a bizonyíték. Következésképpen ezekben az ügyekben alacsonyabb az elítélési arány, mint azokban az esetekben, ahol az elkövető egy ismerős, partner vagy családtag – mert utóbbiaknál általában azonnal ismert a gyanúsított személye (Lovett és mtasi., 2007; Munro és Kelly, 2009).

4.5.2. Az „idegenes" támadások felderítése

A súlyos bűncselekmények felderítésében a szakirodalom és a nyomozói tapasztalat egyaránt hangsúlyozza az első 24–48 óra kiemelt jelentőségét, mivel ebben az időszakban dől el, hogy a nyomozás mennyire tud hatékonyan haladni a bizonyítékok és információk összegyűjtésében. A gyakorlatban azonban e kezdeti szakasz gyakran nélkülözi a szisztematikus megközelítést, miközben gyors és stratégiai döntéseket kell hozni arról, hogy a nyomozás milyen irányt vegyen. Az idegen által elkövetett nemi erőszak esetében különösen nehéz helyzet áll elő: az áldozat és az elkövető között nincs társadalmi kapcsolat vagy előzetes kötelék, a legtöbb esetben pedig kevés vagy egyáltalán nincs tanú, aki érdemi információt nyújthatna (Ter Beek, van den Eshof és Basmali, 2010).

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a szexuális bűnelkövetők rendkívül heterogén populációt alkotnak motivációikban, személyiségjegyeikben és elkövetési mintázataikban egyaránt (Knight és Prentky, 1990). Ebből fakadóan a nyomozás kezdetén nem egyértelmű, milyen típusú gyanúsítottat kell keresni, illetve mi lehetett a cselekmény mozgatórugója. Mindez azt eredményezi, hogy az ismeretlen elkövető által elkövetett szexuális bűncselekmények nyomozása különösen nehezen irányítható, hiszen a potenciális gyanúsítottak köre elvben szinte bárkire kiterjedhet (Ter Beek, van den Eshof és Basmali, 2010).

4.5.2.1. Nyomozói tapasztalatok az „idegenes" támadásokban

Crowley (2020) ismeretlen elkövető által elkövetett nemi erőszak nyomozásának folyamatát vizsgálja a nyomozók tapasztalatain és perspektíváján keresztül. A kutatás 12 nyugállományú, szexuális bűncselekményekkel foglalkozó nyomozó tapasztalatait dolgozza fel. A gyakorló nyomozók szerint a mintázatok felismerése és az intuíció – amely a sokéves tapasztalatból táplálkozik – elengedhetetlen a sikerhez.

Módszertani szempontból hangsúlyozandó kutatásának korlátossága. A minta nagysága kicsi (12 fő), földrajzilag és szervezetileg erősen behatárolt (New York City Special Victims

Division), valamint kizárólag nyugállományú nyomozók élményeire épül, így az általánosíthatóság korlátozott. Az önbevallásos módszer miatt számolni kell szubjektív torzításokkal, emlékezetbeli kihagyásokkal és az önigazolás lehetőségével. Ezen tényezők csökkenthetik a kutatás eredményeinek érvényességét és megbízhatóságát.

Mindezek ellenére Crowley (2020) disszertációjának értéke nem a kvantitatív általánosíthatóságban, hanem abban rejlik, hogy ritka és nehezen hozzáférhető tapasztalatokat dokumentál a terepen dolgozó, nagy szakmai múltú nyomozóktól. A kutatás olyan belső rendőrségi nézőpontot közvetít, amely a szakirodalomban kevéssé jelenik meg, és amely kiegészítheti a kvantitatív jellegű kriminálpszichológiai elemzéseket. Ezáltal a munka hasznos lehet azok számára, akik a bűnüldözés és a tudomány közötti kapcsolatot, illetve az elmélet és gyakorlat közelítésének lehetőségeit kívánják vizsgálni. Jelentősége abban áll, hogy a nyomozók szemszögét emeli be a tudományos diskurzusba, ezáltal közelebb hozza egymáshoz a kriminálpszichológiai kutatásokat és a rendőrségi gyakorlatot.

A kutatás alapján az ismeretlen támadásos ügyekben a nyomozók tipikus, visszatérő (1) viselkedési mintákat, (2) elkövetési módokat és (3) korábbi kriminalitásra utaló jeleket azonosítottak, miszerint:

(1) Az elkövetők gyakran előzetesen kiválasztották a helyszínt – például félreeső utcákat, parkokat vagy lépcsőházakat –, ami a cselekmény tudatos előkészítésére és nem véletlenszerű jellegére utal. A támadás során tipikusnak tekinthető a fizikai erőszak alkalmazása, illetve a verbális fenyegetés (például fegyverrel való fenyegetés), amelyek célja az áldozat ellenállásának megtörése. A kontroll és dominancia érvényesítése – például a sértett megkötözésével vagy mozgásának korlátozásával – szintén állandó elem, akárcsak a menekülési stratégiák, amelyekben egyes elkövetők következetesen kerülték a további interakciót az áldozattal, míg mások bocsánatkéréssel vagy kommunikációval zárták le a támadást.

(2) Az elkövetési mód (modus operandi) tekintetében több hasonlóság is kirajzolódott. Gyakori volt a hirtelen, váratlan támadás, tipikusan éjszaka vagy hajnalban, közterületen, ahol a menekülés gyorsan biztosítható. Bár nem minden esetben került sor fegyverhasználatra, a kések és más fenyegető eszközök jelenléte gyakran megjelent. Az alkalmazott szexuális aktusok is ismétlődő mintázatokat mutattak: bizonyos elkövetők következetesen ugyanazt a formát részesítették előnyben (például kizárólag vaginális behatolás vagy orális aktus kényszerítése), ami a bűncselekmények összekapcsolásában is támpontot jelentett a nyomozás számára.

(3) Az eredmények szerint a legtöbb idegen erőszaktevő nem „első bűnelkövetőként” jelent meg, hanem már rendelkezett kriminális előélettel. Tipikus volt a korábbi erőszakos bűncselekmények (például testi sértés, rablás) vagy a vagyon elleni deliktumok (például betörés, lopás) előfordulása. Ezekben a tapasztalatokban megjelent a behatolás és a rejtőzködés tanult viselkedésmintája, amely később a szexuális erőszak során is felismerhetővé vált. Több nyomozó hangsúlyozta a progresszív fejlődést: az elkövetők gyakran kisebb súlyú deliktumoktól jutottak el az egyre erőszakosabb cselekményekig, majd a szexuális bűnözésig.

A hasonlóságok felismerésében jelentős szerepet játszott a nyomozók tapasztalata és szakmai intuíciója. Sok esetben egy-egy jellegzetes részlet – például a helyszín típusa, a sértett életkora vagy egy sajátos szexuális aktus – azonnal emlékeztette őket korábbi ügyekre vagy konkrét elkövetőkre. Ez a tapasztalati tudás a hivatalos bizonyítékok mellett kulcsfontosságúnak bizonyult a gyanúsítottak azonosításában és a nyomozás hatékony irányításában (Crowley, 2020).

4.5.3. Profilalkotás szerepe szexuális bűncselekmények felderítésében

Az ismeretlen elkövető által elkövetett szexuális bűncselekmények felderítése a büntetőeljárás egyik legnagyobb kihívását jelenti. Az elkövető–áldozat kapcsolat hiánya miatt a nyomozás nem támaszkodhat előzetes személyes konfliktusokra, kapcsolati hálókra vagy ismert motivációkra; a felderítés kiindulópontját jellemzően kizárólag a cselekmény körülményei és az áldozat beszámolója képezik. Ebben a helyzetben a nyomozás elsődleges nehézsége nem a jogi minősítés, hanem az elkövető azonosításához szükséges releváns információk hiánya.

E sajátos információhiány indokolja, hogy az idegen elkövetős szexuális támadások esetében a felderítést támogató eszközök között megjelenjen a profilozás, mint orientáló elemzési módszer. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a profilalkotás nem önálló bizonyítási eszköz, és nem képes információk „előállítására”: kizárólag azokból az adatokból dolgozik, amelyek a nyomozás korai szakaszában ténylegesen rendelkezésre állnak. Ennek megfelelően a profilozás hatékonysága alapvetően attól függ, hogy milyen minőségű és részletességű információk kerülnek beszerzésre az eljárás kezdetén.

A szexuális bűncselekmények esetében e releváns információk döntő hányada az áldozattól szerezhető be, mégpedig nem pusztán a cselekmény tényére, hanem annak dinamikájára, az elkövető viselkedésére, a kontrollgyakorlás módjára és a szexuális cselekmények lefolyására

vonatkozóan. E célzott információkinyerést szolgálja Hazelwood és Burgess (2016) viselkedésorientált interjúkerete, amely az áldozati kihallgatást olyan strukturált adattá alakítja, amely a későbbi elemzések számára értelmezhető és összehasonlítható.

Amennyiben ezek az információk rendelkezésre állnak, a profilozás többféle módon is támogathatja a nyomozást az eljárás különböző szakaszaiban (lásd: *3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében*). A szexuális bűncselekmények a profilalkotás szempontjából kiemelt elemzési terepet jelentenek, mivel az elkövetések gazdag, gyakran ismétlődő viselkedéses nyomkészletet hagynak maguk után (Hazelwood és Burgess, 2016; Beauregard, 2010). Ilyen viselkedési elemek lehetnek többek között a helyszíni kontrolltechnikák, a szexuális aktusok típusa és sorrendje, a verbális megnyilvánulások mintázatai, az esetleges „trófea"-gyűjtő magatartás, valamint a kriminalisztikai tudatosságra utaló jelek (Hazelwood és Burgess, 2016; Holmstrom és Burgess, 1979). E viselkedési mintázatok sorozatjelleg esetén különösen stabilak, így alkalmasak az ügyek közötti összehasonlításra és összekapcsolásra (Canter és Heritage, 1990; Canter és mtsai, 2003; Beauregard, 2010). A nemzetközi gyakorlatban – különösen az amerikai, brit és kanadai profilozó egységeknél – az idegen elkövetős szexuális erőszakok esetében rendszeresen alkalmaznak viselkedésalapú összevetést és tematikus kódolást az ügyek közötti kapcsolatok feltárására (Canter és Heritage, 1990; Canter és mtsai., 2003).

A viselkedési adatok az ügyek közötti lehetséges összefüggések azonosításán túl felhasználhatók deduktív elemzésre, az elkövető motivációinak értelmezésére, valamint – a jelen értekezés szempontjából különösen fontos módon – az elkövetői tipologizálásra.

A gyakorlati profilalkotás jellemzően három fő információforrásra támaszkodik: (1) a bűncselekmény helyszíni viselkedésére, (2) a viktimológiai adatokra, valamint (3) a geográfiai és kriminalisztikai tudatosság indikátoraira (Hazelwood és Burgess, 2016; Beauregard, Busina és Healey, 2017).

A szexuális bűncselekmények esetében a profilalkotás nem önálló, intuitív következtetésekre épülő tevékenység, hanem strukturált elemzési folyamat, amely meghatározott lépések mentén halad. Hazelwood és Burgess (2016) szerint a nemi erőszaktevők profiljának felállítása három egymásra épülő szakaszban valósul meg: (1) elsőként az áldozat részletes kihallgatása és az elkövető viselkedésének pontos dokumentálása történik meg; (2) ezt követi a beszerzett információk elemzése és az elkövető motivációinak értelmezése; (3) végül pedig az elkövetőre vonatkozó következtetések megfogalmazása és azok nyomozóhatóság számára történő átadása.

E folyamat középpontjában az elkövető bűncselekmény során tanúsított viselkedése áll, mivel az idegen elkövetős esetekben ez jelenti az egyik legmegbízhatóbb információforrást az elkövető személyiségére, motivációira és bűnügyi rutinjára vonatkozóan. A viselkedési mintázatok következetes feltárása és értelmezése ezért nemcsak kutatási szempontból releváns, hanem a gyakorlati nyomozati munkában is kulcsszerepet játszik, különösen az eljárás korai szakaszában, amikor más típusú információk még nem, vagy csak korlátozottan állnak rendelkezésre.

A következőkben bemutatott viselkedésorientált interjúkeret e folyamat első és meghatározó lépését képezi, mivel olyan strukturált adatgyűjtést tesz lehetővé, amely megalapozza a későbbi profilalkotási, tipologizálási és elemzési műveleteket.

4.5.3.1. Viselkedési indikátorok és strukturált áldozati interjú az ismeretlen elkövető azonosításához

A profilelemzés kiindulópontja és a leglényegesebb eleme az, hogy a profilozó egység milyen információkra tud támaszkodni az elemzés során. Hazelwood és Burgess (2016) az alábbiak szerint határozták meg ezen beszerzendő információk körét az áldozatok kihallgatására alkalmazható viselkedésorientált interjú keretében.

A kérdéssort a szerzők – Hazelwood és Burgess (1993) – több évtizedes tapasztalata alapján dolgozták ki – lényege olyan információk (megfelelő kihallgatói attitűddel való) gyűjtése az ismeretlen elkövetőről, amelyek a profilalkotás és a nyomozás sikeres lefolytatásában kulcsfontosságúak. A cél kettős: egyrészt az áldozatbarát, empatikus kihallgatási gyakorlat elveinek rögzítése; másrészt azoknak a viselkedési mutatóknak a rendszerezése, amelyek az elkövető motivációira, személyiségére, bűnügyi rutinjára és kockázati profiljára engednek következtetni. Vagyis amelyek alapján az azonosítatlan elkövető kézre keríthető. A „hagyományos” kihallgatásokból származtatható információkhoz képest sokkal részletesebb és célorientáltabb, strukturáltabb információkinyerésre van szükség az áldozatoktól, amelyek a támadó viselkedésére vonatkoznak. Ennek mentén az áldozat képes lehet pontos képet mutatni az elkövető támadás előtti, alatti és utáni viselkedéséről. Ezt a struktúrát megvizsgálva a szexuális elkövetők helyszíni viselkedése pragmatikusan végigvezethető. Az interjú bemutatása tehát nem csak a beszerzendő információk meghatározásának körét szolgálja, hanem jelen értekezés szempontjából fontos perspektívája az elkövetői viselkedési elemek megismerésének is.

A következőkben ismertetem a Hazelwood és Burgess (2016) által leírtakat.

(1) Az áldozat megközelítése

A támadás kezdő stratégiája három alapvető mintázatba sorolható:

a) álcázás/megtévesztés („con”), amely bizalomépítésen és manipuláción alapul;
b) villámcsapásszerű, direkt fizikai támadás, amely kommunikáció nélküli, azonnali erőfölény-kialakítással jár („blitz”);
c) meglepetésszerű rajtaütés, előzetes megfigyeléssel és környezeti tényezők tudatos kihasználásával (Hazelwood és Burgess, 2016), ugyanis gyakori, hogy az erőszaktevő a környezetet kihasználva — stratégiai tervezéssel vagy helyzetmanipulációval — olyan helyen találkozik az áldozattal, amelyet ellenőrzése alatt tart (Rossmo, 2000).

A megközelítésmód jelzi az elkövető interperszonális stílusát (manipulatív vs. nyíltan agresszív), tervezési horizontját és kockázattűrését; ezekből következtetni lehet a készültségre, nőkkel szembeni ellenérzések meglétére, magabiztossági szintre, a bűnügyi tapasztalatra és a jövőbeli lehetséges célpont-választási stratégiára is.

(2) A kontroll fenntartásának módjai

A dominancia fenntartása négy fő csatornán történhet:

a) puszta jelenlét és nonverbális dominancia, amely az áldozat félelem-szintjétől és passzivitásától függően elegendő lehet az elkövető kontrolljához;
b) szóbeli fenyegetés;
c) fegyver (vagy annak látszata) alkalmazása (Hazelwood és Burgess, 2016). Ullman (2007) szerint a fegyverhasználat elsődleges motivációja nem a „felesleges” sérülés okozása, hanem az ellenállás gátlása. Ha azonban a fegyverhasználat jelentős sérülést okozott, ez különösen releváns lehet a motiváció megállapításakor;
d) közvetlen fizikai erőszak, (mely lehet minimális, mérsékelt, túlzó vagy brutális).

A kontrolleszközök preferenciája összefügg a motivációs profillal (pl. hatalomorientált, haragvezérelt, vagy szadisztikus), továbbá jelzi az elkövető kockázatkezelési stratégiáját. A finomabb leírás (mitől és mikor engedelmeskedett a sértett) a cselekmény dinamikájának rekonstrukcióját támogatja.

(3) A fizikai erőszak mértéke

A fizikai kényszer négy fokozata különíthető el: minimális, mérsékelt, túlzott és brutális. A skála az erőalkalmazás szükséglet-arányosságától a nyilvánvalóan indokolatlan, szenvedésoktató brutalitásig terjed (Hazelwood és Burgess, 2016).

A fokozat jelzi az impulzivitás és az ellenségesség szintjét, a „büntető” vagy megalázó motívum jelenlétét, és előre jelezheti az eszkalációs kockázatot (ismétlődés, sérülékenyebb célpontok keresése, fegyveres fenyegetés rutinszerű használata).

(4) Az áldozat ellenállásának formái

Áldozati ellenálláson minden olyan cselekvést értünk, amely megelőzi, csökkenti vagy késlelteti a támadást. Az ellenállás lehet passzív (sokk, dermedt bénultság), verbális (tiltakozás, segítségkérés) vagy fizikai (menekülés, aktív védekezés) (Hazelwood és Burgess, 2016). A sírás, megdermedés nem tudatos ellenállás, hanem a trauma tipikus reakciója (Szabó és Virág, 2017).

A reakciók összevetése a kontrolleszközökkel segít feltárni a cselekmény erődinamikáját. Az interjú kidolgozói felhívják a figyelmet arra, hogy fontos, hogy a nyomozók ne induljanak ki abból, hogy biztosan történt fizikai védekezés. Még a hétköznapokban határozott személyek is lehetnek passzívak, ha életveszélyt élnek meg. Ha egyáltalán nincs nyoma ellenállásnak, mérlegelni kell az áldozat személyiségét, az elkövető megközelítési módját és a körülményeket. Az okoktól függetlenül a nyomozó kerülje az ítélkező hozzáállást. Amennyiben bármiféle ellenállás kimutatható, az elkövető arra adott reakciója különösen értékes információ lehet (Hazelwood és Burgess, 2016).

(5) Az elkövető reakciója az ellenállásra

Az emberek különféle módon reagálnak a stresszre; a reakció módja fontos információval szolgál. Nem csak az áldozatok, az elkövetők is komoly stresszt élhetnek át az elkövetés során. Az elkövetői válaszreakciók spektruma az azonnali visszavonulástól a kompromisszumkeresésen át a fenyegetés fokozásáig és a brutális megtorlásig terjed. Az ezzel kapcsolatos kérdésekkel felmérhető, hogy hogyan birkózik meg az elkövető a stresszel. Amikor szembesül az áldozat ellenállásával:

a) megszünteti az elkövetést,
b) kompromisszumot köt,
c) elmenekül,
d) fenyegetést, vagy
e) fizikai erőszakot alkalmaz (Hazelwood és Burgess, 2016).

A reakciómintázat tehát az elkövető kudarctűrésére, frusztrációkezelésére és dominanciaigényére nézve szolgáltat információt. A korai visszavonulás alacsony kockázattűrést, a megtorlás szadisztikus jegyeket valószínűsít.

(6) Szexuális működészavarok a cselekmény során

A szexuális működési zavar vagy diszfunkció esetén a szexuális kielégülés iránti vágy vagy annak elérésének képessége sérül (Coleman, Butcher és Carson, 1984). Groth és Burgess (1977) 170 erőszaktevőt vizsgáló tanulmánya megállapította, hogy az elkövetők 34%-a tapasztalt szexuális diszfunkciót a támadás során.

Előfordulhat erektilis diszfunkció (impotencia)[22] (Masters és Johnson, 1970), melyet Gorth és Burgess (1977) a legyakrabban előforduló működési zavarként jelöl meg. Ez azért is bír különös jelentőséggel, mert Jones, Rossman, Wynn és Ostovar (2010) vizsgálata kimutatta, hogy a nemi szervi sérülések nagyobb arányban fordulnak elő azokban az esetekben, amelyekben az elkövető a támadás során merevedési zavart tapasztalt. Ez az elkövetők egy olyan csoportjára utalhat, akiknek izgalma, kielégülése a fájdalom és szenvedés kiváltásától függ (Bownes és O'Gorman, 1991).

Ilyen működési zavar lehet még a korai megömlés[23] (Masters és Johnson, 1970), a késleletetett ejakuláció[24], a feltételes ejakuláció[25]. Fontos rögzíteni a zavar kontextusát és az elkövető kompenzációs kísérleteit.

A diszfunkció előfordulása és a férfi diszfunkciók okainak alapvető ismerete értékes információt nyújthat az elemzőnek (Hazelwood és Burgess, 2016).

A diszfunkciók pszichológiai indikátorok: utalhatnak szorongásra, bűntudatra, teljesítménykudarcra vagy éppen arra, hogy az izgalom forrása nem a szexuális aktus, hanem a helyzet feletti kontroll és sértetti megalázás.

(7) Pszichopátiára utaló jelek

A pszichopátia az erőszakos bűnelkövetés – így a nemi és szexuális bűncselekmények – egyik legerősebb előrejelzője (Hare, 2003). A pszichopatákra jellegzetes vonások jellemzők: impulzivitás, empátiahiány, erős egocentrizmus, bűntudat nélküli működés és megtévesztés, amelyek gyakran már korán megmutatkoznak (Skrovan, Huss és Scalora, 2010). A profilozók számára e jegyek együtt állása az áldozati interjúk alapján markánsan kirajzolódhat, és segíthet a hasonló ügyek viselkedési mintázataival vagy egy gyanúsított személyiségvonásaival

[22]az erekció megszerzésének vagy fenntartásának képtelensége a közösüléshez
[23] Az ejakuláció közvetlenül a behatolás előtt vagy után következik be
[24] Nem szándékos késleltetés, hanem képtelenség, így kielégülés hiánya
[25] A nemi erőszaktevő csak kényszerített orális vagy manuális stimuláció után képes erekcióra. Újabb sorozaterőszak-adatok szerint a kényszerített „megoldás" nem korlátozódik ezekre; az elkövető bármilyen követelt aktust előírhat (pl. anális közösülés, análilingusz, meghatározott szavak kimondása, bizonyos ruhadarabok — fehérnemű, magassarkú — viselése).

összekapcsolni. A motiváció gyakran a megtorlás vagy a személyes bosszú, és a cselekmény számos eleme előre megfontoltságra utalhat. Ugyanakkor más kutatások rámutatnak egy olyan szexuális pszichopata alcsoportjára is, amelyet inkább az izgalomkeresés hajt, nem a harag (Porter és mtsai, 2000). Mindezek ellenére, ha a tettes viselkedése a bűncselekmény során különösen eszközszerű, megtévesztő és empátia nélküli, indokolt a pszichopátia lehetőségének mérlegelése (Hazelwood és Burgess, 2016).

(8) A szexuális aktusok típusa és sorrendje

A nemi erőszak pontosabb megértésének egyik alapja, hogy részletesen feltérképezzük, mi történt a szexuális cselekmények során, és milyen sorrendben követték egymást a cselekvések. Minden cselekményt („előjáték" jellegű érintések, orális/vaginális/anális behatolás, kényszerített cselekedetek) időrendben szükséges rögzíteni. A kihallgatások jellemzően a behatolással járó aktusokra koncentrálnak (vaginális, orális, anális), miközben ritkábban térnek ki az intimitás más megnyilvánulásaira—például a csókolózásra, tapintásra, idegen tárgyak használatára, a hüvely vagy a végbél kézzel történő ingerlésére—, illetve az elkövető esetleges fétises, kukkoló vagy exhibicionista viselkedésére (Hazelwood és Burgess, 2016). Holmstrom és Burgess (1980) 115 áldozat adatai alapján a vaginális közösülés volt a leggyakoribb, de további számos (18) viselkedés is megjelent. Warren és Hazelwood (2002) 26 további szexuális viselkedést talált (pl. fétis, transzvesztitizmus, korbácsolás, kötözés, felakasztás, másokkal való szex).

Az események dinamikus sorrendje a fantáziastruktúrát és a célpreferenciákat tükrözi és segíti a motiváció meghatározását. Ehhez azonban felkészült, tapasztalt nyomozó türelmes, empatikus és professzionális hozzáállása szükséges, mely általában képes oldani az áldozat ellenállását a részletek feltárásáról (Hazelwood és Burgess, 2016).

(9) Verbális megnyilvánulások

Az elkövetők nem csak fizikai alapú stratégiákat alkalmaznak egy támadás során, hanem verbalitáson és vokalitáson alapuló stratégiaii készletet is használnak (Holmstrom és Burgess, 1979). Egy erőszaktevő ezzel is sokat elárulhat magáról és a tettének mögöttes motivációjáról. Rögzítendők a szó szerinti fenyegetések, utasítások, racionalizálások és a hangnem (üvöltés, suttogó fenyegetés, látszólagos nyugalom).

Dicséretek, udvariasság, aggodalom kifejezése, bocsánatkérések, valamint az elkövető személyes életéről szóló közlések a kölcsönös kapcsolat, kapcsolatteremtés fantáziáját mutatják. Ezek a verbális megnyilvánulások, az intim viselkedéssel (csókolózás, fogdosás)

együtt, pszeudo-intim kapcsolat létrehozására tett kísérletet tükrözhetnek (Lundrigan és Mueller-Johnson, 2013). Ezzel szemben a lealacsonyító, trágár, fenyegető és/vagy bántalmazó beszéd haragvezérelt támadóra utal, aki szexuális viselkedést használ az áldozat megbüntetésére, megalázására és leigázására. Az ilyen elkövetők gyakran rendelkeznek nőkkel szembeni bántalmazó magatartásra utaló kriminális előzménnyel (Hazelwood és Burgess, 2016).

A nyelvi formák és tartalmak feltárják az önigazolási mechanizmusokat (áldozathibáztatás, minimalizálás), a kontrollfenntartás módját és az érzelmi állapot ingadozásait. A visszatérő kifejezések később összevethetők más ügyek kommunikációs mintáival.

(10) Kényszerített áldozati verbális tevékenység

Jellemző lehet, hogy az elkövető nyílt, egyértelmű kijelentésekre kényszeríti az áldozatot (könyörgés, „egyetértés" verbalizált színlelése, megalázó tartalmak ismétlése). Az elme és az érzékek együttesen diktálják, hogy mi az, ami izgalmat kel az egyénben és mi az, ami nem. Amit tehát a felek a szexuális együttlét során hallanak, befolyásolhatják a szexuális élvezetet. Az elkövetők is kényszeríthetik az áldozatot ilyen tartalmú szavak közlésére. Ezek a jelenetsorok már a támadás előtt is a fantázia részei lehetnek. Amit az áldozatnak mondania kellett (ha egyáltalán), betekintést ad abba, milyen nem szexuális szükségleteket igyekszik az elkövető kielégíteni.

Utalhat megerősítés iránti igényre (pl. amikor aztköveteli, hogy mondja, hogy szereti, vagy jobb a férjénél stb.) Ha azt követeli, hogy az áldozat könyörögjön, sírjon vagy sikítson, az erősen a szexuális szadizmus (más szenvedése által kiváltott pszichoszexuális izgalom) és a harag motivációjára utal (Hazelwood és Burgess, 2016).

A kialakított forgatókönyv („szkript") – köztük az áldozat verbális kényszerítése – rögzítése nagy értékű összehasonlító jel sorozatügyek összekapcsolásakor, mert az elkövető gyakran ismétli ugyanazokat a cselekvéseket vagy kijelentéseket több bűncselekményben.

(11) Attitűd- és hangulatváltások a cselekmény során

Az interjúk és áldozati beszámolók gyakran utalnak arra, hogy a tettes viselkedése nem egységes a teljes eseménysor alatt. Előfordulhat, hogy az elkövető kezdetben nyugodt, kiszámított és higgadt, majd hirtelen dühbe gurul, agresszívvé válik, vagy éppen ellenkezőleg: brutális erőszak után váratlanul „jóindulatot" mutat – például bocsánatkérést mímel, megigazítja az áldozat ruháját, vizet ad neki, vagy megnyugtató szavakat használ. A viselkedési fluktuáció utalhat:

a) belső konfliktusokra, mint a belső kontrollvesztés,
b) szerepváltásra (Pl. domináns agresszor szerepből átválhat gondoskodó szerepbe, amely gyakran a fantáziastruktúrához kapcsolódik, mivel egyszerre akar uralkodni és intimitást színlelni) (Prentky és Knight, 1991),
c) vagy szubsztancia-használatra (Pl. alkohol és kábítószer használat felerősítheti az impulzív reakciókat),
d) illetve a felelősség minimalizálásának kognitív igényére, mely gyakran tudattalan stratégiaaz önigazolásra, tette súlyának enyhítésére.

A fluktuáló mintázat arra utal, hogy a tettes nem stabil viselkedési stílus alapján cselekszik, hanem helyzeti tényezők befolyásolják – ez növeli a jövőbeni kiszámíthatatlan viselkedés esélyét. Ezek a tényezők a profil árulkodó elmei lehetnek, mivel az áldozatreakciójára adott reakcióként a motiváció és bizonyos személyiségjegyek is kirajzolódhatnak (Hazelwood és Burgess, 2016).

(12) Elvitt tárgyak természete

A szerzők az elvitt tárgyak három fő kategóriáját különítik el:

a) vagyon elleni haszonszerzéshez kapcsolódó tárgyak;
b) személyes jellegű „trófeák” (fehérnemű, fénykép, emléktárgy)
c) bizonyíték elhozatala.

A fókusz általában az elsőn van, míg elkerülheti az áldozat figyelmét is valamilyen személyes tárgy hiányát (pl. fénykép, fehérnemű) (Hazelwood és Burgess, 2016).

Jelentőség: a trófeagyűjtés magas pszichológiai relevanciájú, a cselekmény utóéletében (fantáziák fenntartása, reviktimizációs késztetés) szerepet játszhat, és jellegzetes, ügyek közti összekapcsolást támogató mintát képezhet.

(13) Célba vétel és előzetes/utólagos kontaktusok

Az erőszaktevők gyakran előre kiválasztják áldozataikat, és a sebezhetőség felismerése megfigyelés vagy előzetes felderítés eredménye lehet. Gyanúra ad okot, ha az elkövető személyes információkat ismer az áldozatról, magabiztosan mozog a lakásban, vagy korábban már bejutott oda. A nyomozás során vizsgálni kell, tapasztalt-e az áldozat a támadás előtt gyanús eseményeket (téves hívásokat, betörési kísérletet, kukkolást, obszcén üzenetet, követést). Ezek dokumentálása segíthet feltárni az elkövető előkészületeit. Ha nincs bizonyíték célzott adatgyűjtésre, a bűncselekmény helyszíne utalhat arra, hogy az elkövető a saját

„komfortzónájában” tevékenykedik, ami lakóhelyének közelségére vagy a helyszínre való visszatérésére engedhet következtetni (Hazelwood és Burgess, 2016).

Jelentőség: a célzottság a geográfiai komfortzóna és az elkövető életmódbeli beágyazottságának (lakóhely, munkahely közelsége) becslését segíti; sorozatügyekben a pre- és poszt-offenzív viselkedések összevetése nagy prediktív értékkel bírhat.

Összességében a bűncselekmény rekonstruálásakor különösen fontos azok időrendjének pontos rögzítése, beleértve minden egyes mozzanatot és apró döntést – például azt, ki kezdeményezte az interakciót, milyen fenyegetést alkalmazott az elkövető, vagy mikor váltott eszközt. Az áldozatbarát megközelítés értelmében a sértett reakcióit nem lehet „megfelelőség” alapján megítélni, hiszen a trauma hatására kialakuló viselkedés nagyon sokféle lehet, és önmagában nem kérdőjelezi meg a vallomás hitelességét. A bizonyítékok értékelése több szempont együttes vizsgálatát igényli, vagyis a viselkedési jeleket össze kell vetni a kriminalisztikai nyomokkal – például orvosszakértői leletekkel, helyszíni nyomokkal vagy digitális adatokkal –, elkerülve, hogy egyetlen tényező alapján túlzó következtetések szülessenek. Végül, az összehasonlító vizsgálat különösen hasznos az ügyek összekapcsolásában és az elkövetői pályaívek feltérképezésében, mivel a szóhasználati minták, a kontrolltechnikák, a trófeákhoz kapcsolódó ismétlődések, a földrajzi sajátosságok és az eszközhasználat jellegzetességei jelentős információt hordoznak.

A fenti rendszer az interjúztatás gyakorlati protokollját egyesíti a viselkedési bizonyítékok analitikus keretével. E kettős fókusz – az áldozat pszichés védelme és a cselekménydinamika precíz feltárása – megbízható alapot biztosít a hatékony bűnüldözéshez, valamint a profilalkotáshoz szükséges információk beszerzéséhez (Hazelwood és Burgess, 2016).

(14) A bűnügyi tapasztalat és rutin indikátorai

A szexuális bűncselekmények vizsgálata során az egyik legfontosabb viselkedésbeli tényező az elkövető bűnügyi rutinjának, illetve tapasztalatának felmérése. Hazelwood és Burgess (2016) azt fejti ki, hogy az elkövető tapasztaltsága jól „leolvasható” abból, hogyan kezeli a lelepleződés kockázatát. A nyomozónak ezért célzottan rá kell kérdeznie, hogy a tettes:

a) tett-e bármit a személyazonossága elrejtésére (pl. kesztyű, arc eltakarása, hang elváltoztatása, „ne nézz rám” utasítás);

b) próbálta-e eltávolítani vagy megelőzni a fizikai/nyomkövető bizonyítékokat (pl. ne hagyjon ujjnyomot, anyagmaradványt);

c) előkészítette-e a menekülést (útvonal, közlekedési eszköz, riasztó/telefon kiiktatása).

Minél több ilyen, egymáshoz illeszkedő lépést tett, annál inkább valószínű, hogy gyakorlott elkövetővel állunk szemben; a kezdők ezzel szemben jellemzően csak ad-hoc vagy minimális óvintézkedéseket alkalmaznak.

A nyomok eltüntetése és bizonyítékkezelés tehát a tapasztaltságot tükrözik. Tipikus magatartások: arcrejtés, óvszerhasználat, a sértett mosakodásra kényszerítése, kesztyű viselése, ujjnyom- és tárgymanipuláció, elhallgattatásra vonatkozó fenyegetés. Az elkövető forenzikus tudatosságára utaló információk (mit tüntet el, mit nem) célzott kriminalisztikai vizsgálatokat tehetnek lehetővé (DNS-analízis, daktiloszkópiai, átviteli nyomok, nyom- és anyagmaradvány kereszteződések).

A lépések kifinomultsága (nem csak a puszta meglétük) árulkodik: mennyire tudatos a tervezés, mennyire ismeri a nyomkutatási eljárásokat, milyen a kockázattűrése.

Ez az információ nemcsak a profilalkotást segíti (pl. tervezési képesség, előélet valószínűsége), hanem a nyomozási stratégiát is: mire számítsunk a helyszínen (több/kevesebb rögzíthető nyom), milyen kérdéseket érdemes feltenni a kihallgatáskor, és hová érdemes erőforrást csoportosítani (pl. kamerafelvételek lefoglalása, adott útvonalon tanúkutatás).

4.5.3.2. További gondolatok a bűnügyi tapasztalat kérdéséről

Hirschi (1986) megkérdőjelezte azt a korábbi elképzelést, hogy a bűncselekmény elkövetése kifinomultságot vagy speciális készségeket igényel (Simon, Gagnon és Parker, 2000). Cornish és Clarke (1986, 1987) racionalitáselmélete alapján az elkövetők célja a haszon maximalizálása és a kockázat csökkentése. Több tanulmány megerősíti, hogy a szexuális erőszak nem kizárólag impulzív vagy kontrollálatlan cselekményként értelmezhető, hanem sok esetben tudatos döntési folyamat és tapasztalati tanulás eredménye (Ward, 1999; Nee és Ward, 2015; Chopin, Paquette és Beauregard, 2021).

Beauregard és Bouchard (2010) szerint a *forenzikus vagy kriminalisztikai tudatosság* olyan eljárások összessége, amikor az elkövető a bűncselekmény végrehajtása közben plusz lépéseket tesz vagy módosítja a módszereit annak érdekében, hogy elrejtse a bizonyítékokat, és így elkerülje az elfogást.

Chopin, Paquette, és Beauregard (2021) kutatásukban azt vizsgálják, hogy azok az elkövetők, akik kifinomult, úgynevezett „szakértői” módszerekkel hajtják végre a bűncselekményt – vagyis előre terveznek, tudatosan irányítják a helyzetet és komplex eljárásokat alkalmaznak –, nagyobb valószínűséggel élnek-e olyan kriminalisztikai tudatosságot tükröző stratégiákkal is,

amelyek kifejezetten a lebukás elkerülését célozzák, például azonosítható nyomok eltüntetésével vagy a személyazonosság elfedésével. A kutatás 1 551, Franciaországban elkövetett, megoldott idegen elkövetős erőszakos közösüléses esetet elemzett (2001–2018). Az eredmények szerint az elkövetők több mint fele használt valamilyen kriminalisztikai tudatosságot mutató stratégiát, leggyakrabban a sértett elhallgattatására, a személyazonosság elfedésére vagy nyomok eltüntetésére törekedve (Beauregard és Bouchard, 2010; Chopin, Beauregard és Bitzer, 2019). A tanulmány egy négytípusú elméleti modellt dolgozott ki: kezdő**,** vakmerő**,** opportunista és szakértő erőszaktevők, attól függően, hogy az elkövetők egyszerű vagy kifinomult módszertant alkalmaztak, illetve megjelent-e a kriminalisztikai tudatosság a cselekményben (Bourke, Ward, és Rose, 2012).

A szerzők megállapítják, hogy az ismeretlen elkövetők közül azok tekinthetők magasabb szintű „bűnözői szakértelemmel" rendelkezőnek, akiknél egyszerre figyelhető meg a kifinomult, előre megtervezett elkövetési mód és a kriminalisztikai tudatosságot tükröző stratégiák alkalmazása. Ez a kettős jelenlét különbözteti meg őket a kezdő, vakmerő vagy alkalmi elkövetőktől. Ez a tudás azonban nem mindig garantálja a felderítés elkerülését, mivel az elkövetők hibái, kognitív torzításai és a helyzethez való alkalmazkodás határai (Simon, 1957; Gigerenzer és Selten, 2002) befolyásolják a kimenetet.

Egy, 222 szexuális erőszakot vizsgáló tanulmányban logisztikus regresszióval vizsgálták, hogy milyen körülmények mellett alkalmaznak az elkövetők bizonyíték-megsemmisítő, vagy megelőző magatartást (Beauregard és Bouchard, 2010). Az eredmények azt mutatták, hogy kevesebb kriminalisztikai tudatosság figyelhető meg, ha az elkövető drog vagy alkohol hatása alatt állt, illetve nagyobb kriminalisztikai tudatosság figyelhető meg azoknál, akik előzetesen célpontot választottak, illetve akik olyan cselekményt hajtottak végre (pl. betörés, speciális szexuális aktus), amely különösen sok bizonyíték hátrahagyásával járhatott.

Park és munkatársai (2010) rámutatnak, hogy a sorozat-erőszaktevők nagyobb valószínűséggel mutattak magasabb szintű bűnügyileg kifinomult viselkedést a lebukás elkerülése érdekében, míg az egyetlen áldozatot megtámadó nemi erőszaktevők nagyobb valószínűséggel viselkedtek erőszakosan, és valamilyen formában interperszonális kapcsolatba léptek áldozataikkal.

Beauregard és Bouchard (2010) tanulmánya rávilágít arra is, hogy a kriminalisztikai tudatosság nem állandó személyiségjegy, hanem inkább egy helyzetfüggő stratégia: előfordulhat, hogy ugyanaz az elkövető egyes esetekben óvintézkedéseket tesz, máskor nem. A kutatás azt is kiemeli, hogy az elkövetők többsége inkább a felismerés elkerülésére (arc, ujjnyom) koncentrál,

miközben kevés figyelmet fordítanak a biológiai nyomok eltávolítására, eltüntetésére, ami megkönnyítheti a későbbi felderítést.

Ivaskevics és Almond (2019) 355, áldozat számára idegen elkövető által elkövetett magyar emberölést elkövetők mintáján végzett kutatása arra az eredményre jutott, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők felhasználhatók az elkövetők jellemzőinek előrejelzésére. Kiemelik, hogy nyomozási szempontból az egyik leghasznosabb elkövetői jellemző, amelyre következtetéseket lehet levonni, a bűnügyi előélet.

A bűncselekmény helyszínén mutatott viselkedés és az elkövetők bűnügyi előélete közötti kapcsolat vizsgálatára a kutatások két fő megközelítést alkalmaztak. A vizsgálatok többsége többdimenziós skálázási technikákat, például SSA-t használt a helyszíni viselkedési minták tematikus elkülönítésére, majd ezek összefüggéseit elemezte az elkövetői háttértényezőkkel (Häkkänen, Lindlöf és Santtila, 2004; Horning, Salfati és Crawford, 2010; Trojan és Salfati, 2011). Más szerzők ugyanakkor amellett érvelnek, hogy a tipológiák helyett célszerűbb lehet az egyes viselkedési elemek előrejelző szerepét vizsgálni az elkövetői jellemzők azonosításában (Almond, McManus és Cubbin, 2018; Fujita és mtsai., 2013).

E megközelítés egyik korai példáját Davies, Wittebrood és Jackson (1997) nyújtották, akik 210, idegenek ellen elkövetett nemi erőszak esetét elemezték. Eredményeik szerint azok az elkövetők, akik a helyszínen ujjnyom hagyás elkerülésére irányuló óvintézkedéseket tettek, szignifikánsan nagyobb eséllyel rendelkeztek korábbi ítéletekkel betörés, rablás vagy szexuális bűncselekmény miatt. Almond és munkatársai (2018) replikációs vizsgálata szintén igazolta a helyszíni óvintézkedések és a korábbi vagyon elleni, illetve erőszakos bűncselekmények közötti kapcsolatot.

Ezek a kutatások megerősítik, hogy a bűncselekmény helyszíni viselkedésének elemzése és az elkövetők bűnügyi múltjának vizsgálata közötti kétváltozós összefüggések releváns információkat szolgáltathatnak. Az így nyert eredményeket a profilalkotás során a kriminalisztikai gyakorlatban is hasznosítják, mivel bizonyítékokon alapuló támogatást adhatnak a nyomozásokhoz.

Az elkövető bűnügyi rutinjának és tapasztalatának szintje alapvető jelentőséggel bír a cselekmény értelmezésében, az áldozattal való dinamika értelmezésében, a profil felállításában, valamint a további bűnismétlés valószínűségének becslésében.

4.5.3.3. Amikor a lehetőségek kimerülnek – a viselkedési adatok további hasznosítása

Az áldozatokkal folytatott, strukturált, viselkedésorientált kihallgatás önmagában is jelentős mértékben támogathatja a nyomozást, különösen az ismeretlen elkövető által elkövetett szexuális bűncselekmények esetében. A részletesen feltárt elkövetői viselkedés, a cselekmény dinamikája, valamint az áldozati reakciók pontos dokumentálása már a felderítés korai szakaszában orientálhatják a nyomozati irányokat, és hozzájárulhatnak a releváns információk célzott gyűjtéséhez. Előfordul azonban, hogy mindez önmagában nem elegendő a sikeres felderítéshez, különösen akkor, ha az elkövető azonosításához közvetlen személyi vagy tárgyi bizonyítékok nem állnak rendelkezésre. Ilyen esetekben a strukturált interjú során beszerzett információk nem válnak irrelevánssá, ellenkezőleg: ezek képezik azt az információforrást, amelyre a különböző profilelemzési eljárások tovább építhetők.

Kutatások alapján a szexuális bűncselekmények egyes viselkedési elemei (pl. verbális megnyilvánulások, forenzikus tudatosság) sorozatjelleg esetén különösen stabilak, így alkalmasak az ügyek közötti összehasonlításra és összekapcsolásra (Hazelwood és Burgess, 2016; Beauregard, 2010). A nemzetközi gyakorlatban – így az amerikai, brit és kanadai profilozó egységeknél – az idegen elkövetős szexuális erőszakok esetében rendszeresen alkalmaznak viselkedésalapú összevetést, tematikus kódolást és mintázatelemzést az ügyek közötti kapcsolatok feltárására (Canter és Heritage, 1990; Canter és mtsai., 2003). Ezek az eljárások lehetővé teszik, hogy a nyomozás ne kizárólag egyedi esetként kezelje az adott bűncselekményt, hanem szélesebb összefüggésrendszerben vizsgálja az elkövetői viselkedést.

A strukturáltan rögzített viselkedési adatok emellett alapfeltételei a deduktív következtetések levonásának is. A BEA módszertana – összhangban a helyszínelemzésről szóló fejezetben bemutatott elvekkel – kizárólag empirikusan megfigyelhető, az ügyből származó információkra támaszkodva tesz lehetővé következtetéseket az elkövető motivációira, döntési folyamataira és kockázati profiljára. A deduktív profilalkotás így nem előzetes elméleti sémák alkalmazását jelenti, hanem az interjú és a helyszíni adatok integrált elemzését, amely elvezethet az elkövető profiljának fokozatos pontosításához.

Ugyanezen információk nélkülözhetetlenek a megbízható tipológiai besorolások kialakításához is. A lehetséges elkövetői kör szűkítésének egyik klasszikus eszköze a szexuális bűnelkövetők különböző típusainak elkülönítése, amelyre számos tipológiai modell született (Groth, Burgess és Holmstrom, 1977; Knight és Prentky, 1990; Knight, 1999). Ezek a megközelítések hozzájárulhatnak az idegen elkövetős szexuális bűncselekmények jobb megértéséhez, ugyanakkor több szerző rámutatott arra, hogy gyakorlati alkalmazhatóságuk korlátozott lehet,

amennyiben olyan változókat használnak, amelyek a nyomozás kezdeti szakaszában még nem állnak rendelkezésre (Ter Beek, van den Eshof és Basmali, 2010).

Éppen ezért a jelen értekezés szempontjából kiemelt jelentősége van annak, hogy a tipológiai megközelítések kizárólag olyan viselkedési és helyszíni jellemzőkre épüljenek, amelyek az áldozati interjú és a korai nyomozati adatgyűjtés során ténylegesen hozzáférhetők. A Hazelwood és Burgess által kidolgozott interjúkeret ebben az értelemben nem csupán információgyűjtési eszköz, hanem a deduktív profilalkotás, az ügyek összekapcsolása és a tipológiai elemzések közös kiindulópontja is.

4.5.3.4. A szexuális bűncselekmények profilozásának integrált modellje

A szakirodalom áttekintése alapján a szexuális bűncselekmények profilozásának nincs hazai modellje, vagy annak lépésit leíró iránymutatás. Tekintettel arra, hogy szexuális bűncselekmények profilelemzésével korábban nem foglalkoztak hazánkban, ez nem meglepő. Célszerű lehet egy olyan profielemzési lépéseket meghatározó modell kidolgozása, amely nem csak az elméleti vizsgálódásban, de a gyakorlati alkalmazásban is segítséget nyújthat a profilozással foglalkozó szakemberek számára (6. ábra: Szexuális bűncselekmények profilozásának folyamatábrája) Mint azt a 3.2.2. A profilelemzés alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakasz tükrében című fejezetben láthattuk, a gyanúsítotti kör szűkítésére emberölés bűncselekményekre, különböző megközelítésekből (FBI és BEA) általános folyamatleírások állnak rendelkezésre (Douglas és mtsai., 1986; Petherick és Turvey, 2008b).

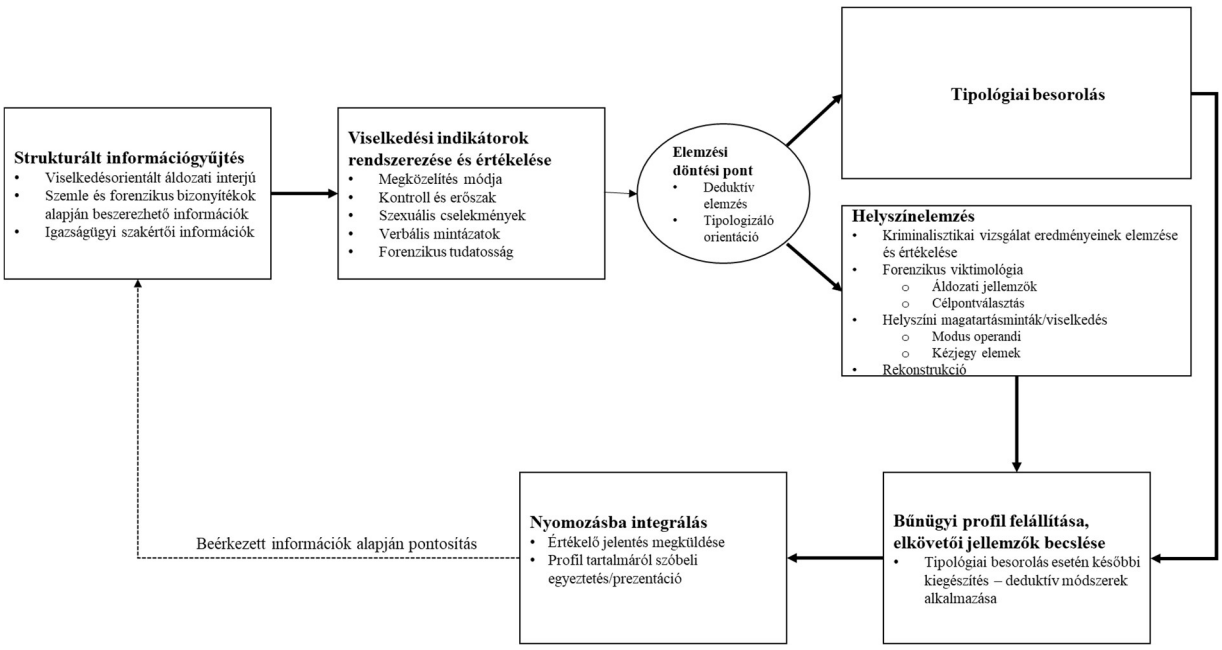

6. ábra Szexuális bűncselekmények profilozásának folyamatábrája (saját szerkesztés)

Az idegen elkövetős szexuális bűncselekmények felderítése során a profilalkotás nem egy lineáris, minden esetben azonos módon alkalmazható eljárás, hanem egy adaptív elemzési folyamat, amelynek kulcseleme az elemzés során meghozott módszertani döntés. A jelen értekezésben bemutatott modell ennek megfelelően nem merev lépéssort ábrázol, hanem egy olyan döntési pontot emel ki, amely meghatározza az elemzés további irányát.

A kiindulópontot minden esetben a *(1) strukturált információgyűjtés* képezi, amely elsősorban az áldozati kihallgatás során beszerzett, az elkövető viselkedésére, a cselekmény dinamikájára, valamint a helyszíni interakciókra vonatkozó adatokra épül. Ezek az információk – különösen idegen elkövető esetén – a nyomozás korai szakaszában gyakran az egyetlen releváns adatforrást jelentik az elkövető azonosításának megalapozásához.

(*2) A begyűjtött adatok rendszerezését és előzetes értékelését* követően kerül sor (3) az *elemzési döntési pontra*, amelyben az elemzőnek mérlegelnie kell az információk mennyiségét, minőségét és konzisztenciáját.

A szexuális bűncselekmények profilalkotása során módszertani dilemmát jelent, hogy az *(4) elemzés deduktív*, esetalapú megközelítésből induljon-e ki, vagy pedig *(5) tipológiai besorolás* alkalmazásával orientálja a nyomozást. A tipológiai besorolás önmgaában nem elegendő – szükséges annak elemzői (profilozói) értékelése is. A két megközelítés eltérő előnyökkel és korlátokkal rendelkezik, alkalmazhatóságuk pedig nagymértékben függ a rendelkezésre álló információk mennyiségétől, minőségétől és strukturáltságától.

Fontos hangsúlyozni, hogy a deduktív elemzés és a tipologizálás nem egymást kizáró megközelítések. A profilalkotási modell lehetőséget ad arra is, hogy a két elemzési mód egymást kiegészítve jelenjen meg, különösen olyan komplex ügyekben, ahol egyes viselkedési elemek deduktív módon értelmezhetők, míg mások inkább tipológiai besorolást tesznek lehetővé. A nyomozás előrehaladtával, az információk bővülésével és pontosodásával a kezdetben tipologizáló orientáció deduktív, esetalapú értelmezéssel finomítható és pontosítható.

(6) Az – ideális esetben – kombinált módszerekkel elékszített *bűnügyi profil* ezt követően integrálni kell a nyomozás folyamatába. A (7) *profil integrálása* kizárólag a nyomozó szervvel való egyeztetéssel együtt történhet. A modell végső kimenete minden esetben nyomozástámogató jellegű: a cél nem a bizonyítás helyettesítése, hanem a gyanúsítotti kör orientálása vagy szűkítése, az ügyek közötti lehetséges kapcsolatok felismerése, valamint a nyomozási és kihallgatási stratégiák megalapozása.

A viselkedésalapú profilozási modell nem a bizonyítás helyettesítésére szolgál, hanem annak előkészítésére: orientálja a nyomozást, segíti a releváns bizonyítékok felismerését, valamint támogatja a vallomások és bizonyítékok értékelését. A következő fejezet ezért azt vizsgálja, hogy a szexuális bűncselekmények bizonyítása milyen sajátos nehézségekkel jár, és ezek miként kezelhetők az eljárás során.

4.5.4. Részösszegzés

Az elkövető–áldozat kapcsolat hiánya miatt az idegen elkövetős szexuális bűncselekmények felderítése sajátos információhiánnyal indul: a nyomozás korai szakaszában a cselekmény körülményei és az áldozat beszámolója jelenti a legfontosabb támpontot. Ebből következően kiemelt jelentőségű a strukturált, viselkedésorientált információgyűjtés, amely nemcsak a nyomozati döntések orientálását, hanem a későbbi elemzési műveleteket is megalapozza. A részletesen dokumentált helyszíni és interakciós viselkedési adatok felhasználhatók az ügyek közötti összefüggések vizsgálatára, valamint a profilalkotási következtetések levonására. A bemutatott modell szerint a rendelkezésre álló információk mennyisége és minősége alapján az elemzés deduktív, esetalapú úton vagy tipologizáló, orientáló keretben haladhat tovább, illetve a két megközelítés kombinálható is, ahogy a nyomozás során bővülnek az adatok. Mindezek ugyanakkor nem helyettesítik a bizonyítást: a profilozás nyomozástámogató funkciója abban áll, hogy irányokat jelöl ki, gyanúsítotti köröket szűkít és releváns bizonyítékok felismerését segíti. A következő fejezet ezért a szexuális bűncselekmények bizonyításának sajátos nehézségeit és az ezekből fakadó eljárási következményeket tárgyalja.

4.6. A szexuális bűncselekmények bizonyítása

A büntetőeljárás következő kulcskérdése ezért az, hogy a cselekmény törvényi tényállási elemei és minősítő körülményei milyen bizonyítási eszközökkel támaszthatók alá, és milyen követelmények szerint értékelhetők (Kovács, 2013). A fejezet ennek megfelelően áttekinti a bizonyítás tárgyát és szerkezetét, majd bemutatja a szexuális bűncselekmények bizonyítását nehezítő tipikus tényezőket.

A szexuális bűncselekmények sajátosságaiból fakadóan a bizonyítás központi eleme gyakran a személyi bizonyítás, ezen belül is a sértetti és terhelti vallomás, miközben az tárgyi bizonyítékok sok esetben hiányosak vagy korlátozott bizonyító erejűek (Kovács, 2013; Csaba és Németh, 2018). Ennek megfelelően a következő fejezet a szexuális bűncselekmények

bizonyításának sajátosságait és nehézségeit tekinti át, különös hangsúlyt helyezve a kihallgatás szerepére, mint arra a pontra, ahol a profilalkotás gyakorlati hasznosulása a legerőteljesebben megjelenik. Ez a fókusz összhangban áll a disszertáció empirikus részével is, amely a kihallgatási helyzetben érvényesülő viselkedési és profilozási szempontokat vizsgálja.

„A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan […] az eljárási törvény azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a megalapozott tényállás megállapításához szükséges, lényeges (releváns) tényekre, és ne a közömbös tényekre irányuljon. Ennek szellemében, büntető anyagi jogi szemszögből bizonyítani az adott bűncselekmény törvényi tényállási elemeit kell." (Kovács, 2013, p. 24). Kriminalisztikai – kriminálmetodikai – szempontból a vizsgálatnak választ kell adnia a kriminalisztikai alap- és kiegészítő kérdéseire. Ezek jól összehangolhatók a bűncselekmény törvényi tényállási elemeivel.

A bizonyítandó tényre a bizonyító tény észlelése alapján lehet következtetni. Maga a bizonyító tény nem jogi fogalom, de a bizonyítás során – mint bizonyíték – jogi jelentőséget nyer. A tény általánosságban a valóság egy mozzanata: valami, ami megtörtént, vagy amit végrehajtottak. Jogilag a bizonyíték fogalma szélesebb, mint a bizonyító tényé. A büntetőeljárásban bizonyítéknak minősül minden olyan tényszerűen létező jelenség, adat vagy összefüggés, amely alkalmas a bizonyítandó tény megállapítására (Kovács, 2013). Ahogy Révai Nagy Lexikona (1998, p. 373) megfogalmazza: *„Bizonyíték minden tény, körülmény vagy adat, amely az állítás bizonyítására szolgál. A bizonyíték vagy közvetlen tapasztalásból, vagy mások tanúságából meríthető; az utóbbi esetben a bizonyíték értéke a tanú hitelességétől függ."*

Kovács (2013) szerint az erőszakos szexuális bűncselekményének bizonyítása a büntetőeljárás egy igen összetett feladata, amelynek célja, hogy a bíróság számára a tényállás valamennyi elemét és a lehetséges minősítő körülményeket ésszerű kétséget kizáróan feltárja és alátámassza. A bizonyítás tárgya magában foglalja a bűncselekmény elkövetési tárgyát, azaz a sértett (passzív alany) személyét, a tárgyi oldal elemeit (különösen az elkövetési magatartást és annak körülményeit), az alanyt (az elkövető személyét), valamint az alanyi oldal elemeit (szándék, célzat és motívum). Ezen túlmenően a kriminalisztikai metodika szempontjából a bizonyításnak ki kell terjednie az úgynevezett szituációs ismérvekre is, vagyis arra, hogy hol**,** mikor és milyen eszközzel történt a cselekmény (Nagy, 2007, pp. 14–34).

A bizonyítás legfontosabb kérdése, hogy megvalósult-e közösülés, és ha igen, milyen módon: erőszakkal, közvetlen élet vagy testi épség elleni fenyegetéssel, illetve a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának kihasználásával. A bizonyítás során ennek igazolása többféle eszközön keresztül történik. Kiemelt jelentőségűek a sértett, a gyanúsított és

a tanúk vallomásai, amelyek a tényállás alátámasztásának elsődleges forrásai. E vallomásokat azonban minden esetben forenzikus nyomokkal és tárgyi bizonyítási eszközökkel kell összevetni, tekintettel arra, hogy a szexuális bűncselekmények jellegükből adódóan gyakran „négyszemközt" történnek, így a közvetlen szemtanúk hiánya jellemzi (Dobos és Kovács 2008, pp. 27–28).

Az objektív bizonyítékok közé tartoznak a helyszíni szemle során rögzített anyagmaradványok és nyomok, így például a sértett és az elkövető ruházatán, testén, illetve a bűncselekmény helyszínén fellelt biológiai minták (ondó, vér, hüvelyváladék, nyál), elemi szálak, haj- és szőrszálak. Ezek laboratóriumi elemzését igazságügyi genetikus, vegyész vagy nyomszakértő végzi. Az orvosi vizsgálat eredményeképpen készült látleletek és igazságügyi orvosszakértői vélemények szintén kiemelt bizonyító erővel bírnak, hiszen nemcsak az erőszak közvetlen testi nyomait, hanem a védekezésre képtelen vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot fennállását is igazolhatják. Amennyiben a sértett kiskorú, az életkor igazolása (személyazonosító okmányok, születési anyakönyvi kivonat) különös jelentőséggel bír, mivel a tizenkettedik életév alatti sértetteket a törvény erejénél fogva védekezésre képtelennek kell tekinteni, így a beleegyezésük irreleváns (régi Btk. 197.§; Belovics, Molnár és Sinku, 2008, pp. 242–246).

A bizonyításnak ezen túlmenően ki kell terjednie a sértett és az elkövető közötti kapcsolatra is. Amennyiben az elkövető a sértett nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője, vagy egyéb hatalmi-befolyási viszonyban áll vele, úgy az cselekmény súlyosabban minősül. Hasonlóképpen a többes elkövetés – amikor több személy azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva közösül a sértettel – külön minősítő körülmény, amelynek bizonyítására a helyszíni nyomok, genetikai szakértői vélemények és akár videofelvételek is szolgálhatnak.

A bizonyítás szubjektív elemei közül a bűnösség meghatározása alapvető, mivel az erőszakos közösülés és a szexuális erőszak csak szándékosan követhető el. Bár elméletileg eshetőleges szándékkal is elkövethető, a cselekmény jellegéből adódóan ez ritkán merül fel. A kényszerítés célzata – vagyis az, hogy az elkövető a közösülést kívánta megvalósítani – szintén a bizonyítás tárgyát képezi, amelyre a vallomásokból és a körülményekből lehet következtetni (Nagy, 2008, p. 30).

Összességében tehát a szexuális erőszakbizonyítása komplex, többszintű eljárás, amely a sértett és az elkövető személyének azonosításától kezdve, a cselekmény objektív és szubjektív elemeinek vizsgálatán át, a minősítő körülmények feltárásáig terjed. A bizonyítás sikerének kulcsa a különböző bizonyítékok – vallomások, nyomok, szakértői vélemények és okiratok – egymásra vetítése és összehangolt értékelése, amely biztosítja a tényállás kétséget kizáró

megállapítását (Kovács, 2013). (Bár a szerző a korábban hatályos Btk. szerint erőszakos közösülést tárgyalja, a hivatkozott megállapítások annak új Btk. szerinti megfelelőjére is igazak).

4.6.1. A szexuális bűncselekmények bizonyításának nehézségei

Bár Kovács (2013) technikai oldalról említi a bizonyítási eszközöket és kihívásokat, miközben sorra veszi a bizonyítandó tényeket, a tényállási elemeket és minősítő körülményeket, Csaba és Németh (2018) a bizonyítás társadalmi, pszichológiai és kriminálpszichológiai okaira koncentrál, melyeket az alábbi (11. számú) táblázat foglal össze.

11. táblázat A szexuális erőszak bizonyítási nehézségeinek összefoglalása (Csaba – Németh, 2018; saját szerkesztés)

A szexuális erőszak bizonyításának nehézségei *(Csaba és Németh, 2018; saját szerkesztés)*	
Probléma típusa	**Leírás / nehézség**
Látencia	Sok áldozat nem tesz feljelentést szégyen, félelem, bizalmatlanság miatt.
Tanúk hiánya	Általában nincsenek közvetlen szemtanúk, legfeljebb áttételes információk.
Sértett vallomásának megbízhatósága	Traumák miatt torzult észlelés, felejtés, szubjektív befolyásoltság; ellentmondások.
Felejtés, memória problémák	Idő múlásával romló emlékezet, vallomások fakulása, inkonzisztencia.
Kiskorú sértett vallomása	Befolyásolhatóság, fantázia, felnőttek szavaiba vetett hit torzíthatja a vallomást.
Hozzátartozói bűncselekmények	A családi titok, érzelmi kötődés, félelem a család széthullásától akadályozza a feltárást.
Terhelti tagadás és védekezési taktikák	Gyakori tagadás, beleegyezésre hivatkozás, vallomás visszavonása, gyógyszerszedésre hivatkozás.
Szakértői vizsgálatok problémái	Ellentmondó pszichológusi/pszichiáteri vélemények, szexuális ismerethiány felismerése.
Objektív bizonyítékok hiánya	Testi sérülés, orvosi nyom hiánya gyakori; így nehéz a közösülést bizonyítani.

Kovács (2013) a bizonyítás tárgyát elsősorban kriminalisztikai szempontból közelíti meg: a nyomozásnak választ kell adnia arra, hogy *ki követte el, mikor, hol, hogyan, mivel*, illetve a sértett és az elkövető személyi jellemzőire (pl. nem, életkor, függőségi viszony,

beszámíthatóság). Tanulmányában a nehézségek főként abból fakadnak, hogy bizonyos tényállási elemek – például a védekezésre képtelen állapot, vagy a függőségi viszony tényleges fennállása – vitásak lehetnek, és ehhez szakértői bizonyítás szükséges.

Csaba és Németh (2018) ezzel szemben elsősorban a bizonyítás gyakorlati és pszichológiai akadályait emelik ki. Nem annyira a tényállási elemekhez kötődnek, hanem a folyamat egészét vizsgálják: a látenciát, a sértett vallomásának hitelességi problémáit (trauma, felejtés, befolyásolhatóság), a hozzátartozói bűncselekmények sajátosságait, valamint a terheltek tipikus védekezési taktikáit.

Minkét szerző megfogalmazza a következőket (Kovács, 2013; Csaba és Németh, 2018):

- sértett vallomásának központi szerepe és hitelessége
- elkövetői tagadás, a sértett beleegyezésére való hivatkozás
- objektív bizonyítékok hiánya, felkutatásuk, feltárásuk nehézségei.
- A kiskorú sértettek vallomásának problémái kapcsán máshonnan közelítik meg a témakört:
    - Kovács (2013) az életkort objektív, ellenőrizhető adatként jelöli meg, azonban felhívja azokra az esetekre a figyelmet, amikor az elkövető tévedésre hivatkozik a sértett kora tekintetében.
    - Csaba és Németh (2018) a gyermekek vallomásának pszichológiai nehézségeit emeli ki fő problémaként, mint az élénk fantázia, vagy befolyásolhatóság kérdésköre.

4.6.2. Szexuális bűnelkövetők kihallgatása

4.6.2.1. Kihallgatási taktikák kiemelt jelentősége

Az ide vonatkozó kutatási eredmények alapján általánosságban megállapítható, hogy a szexuális elkövetők kisebb eséllyel ismerik be a cselekményüket, mint a nem szexuális elkövetők (Kebbell és mtsai., 2006). A kutatók becslése szerint az elkövetők 42–76 %-a tesz beismerő vallomást, amikor kihallgatásra kerül sor (Moston és mtsai., 1992; Baldwin és McConville, 1980). A legtöbb, más deliktumtípustól eltérően a szexuális bűncselekmények általában személyes körülmények között történnek: kevés a szemtanú, ha egyáltalán van, ezért a személyi bizonyítási eszközöket tekintve az eljáró hatóságok az áldozat vallomására támaszkodhatnak az elkövetőjével szemben (Beauregard és Mieczkowski, 2011). Továbbá a

szexuális bűncselekmények objektív súlyossága is gátolhatja a beismerést, mivel jelentős, társadalmi megbélyegzéstől való félelmet vonhatnakmaguk után (St-Yves és Deslauriers-Varin, 2009). Végül, a szexuális bűnelkövetők gyakrabban tapasztalnak megaláztatást a kihallgatás során, ami szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy vonakodnak bevallani bűntetteiket (Holmberg és Christianson, 2002; Beauregard és Mieczkowski, 2011).

A szexuális elkövetők részéről mutatott, a beismerő vallomással kapcsolatos vonakodás, egyes kihallgatási stratégiák hatására jelentős mértékben csökken (Sigurdsson és Gudjonsson, 1994; Beauregard és mtsai.2017). Ezért a szexuális bűncselekményekkel összefüggésben fontos feltárni, hogy milyen bűncselekmény-specifikus tényezők segíthetik elő az elkövetőknek azt a döntését, hogy beismerő vallomást tegyenek a rendőrségen (Beauregard és mtsai. 2017).

4.6.2.2. Vallomástételi specifikumok

St Yves és Pellerin (2002) egy 496 kanadai szexuális bűnelkövetőt vizsgáló tanulmányában arra következtetésre jutott, hogy nagyobb valószínűséggel vallották be a cselekmény elkövetését azok a gyanúsítottak, akik a kaukázusi népcsoportba tartoztak, egyedülállók, magasabb IQ-val rendelkeztek, bűntudatot éreztek, dependens személyiségjegyeket mutattak, vagy akik nem erőszakos szexuális bűncselekményt követtek el. Gudjonsson és Sigurdsson (2000) kifejezetten az áldozattal kapcsolatos tényezők és a vallomás közötti összefüggést vizsgálták. Tanulmányukban a személyiséget, az alkohol szerepét és a beismerési arányt hasonlították össze felnőttek és gyerekkorúak sérelmére erőszakot elkövetők csoportjaiban. Különösen fontos volt az a megállapításuk, hogy a gyermek áldozatok szexuális agresszorai nagyobb valószínűséggel tettek vallomást a tárgyaláson, mint a felnőtt áldozatokat megtámadók vagy az erőszakos elkövetők (Gudjonsson és Sigurdsson, 2000; St-Yves és Pellerin, 2002).

Beauregard és munkatársainak eredményei (2010) szerint azok a szexuális bűnelkövetők, akik fiatalok, képzettek és introvertáltak voltak, és akik korábban számukra ismeretlen férfi áldozatot céloztak meg, illetve nem kriminogén környezetből származtak, nagyobb valószínűséggel vallották be a bűncselekményüket. Továbbá a szexuális bűnelkövetők, akik mind éjjel és mind nappal is követtek el bűncselekményt, nagyobb eséllyel tettek beismerő vallomást.

A tanulmányok ellentmondásos eredményekről számoltak be az életkor és a beismerő vallomás kapcsolatát illetően, a többség szerint azonban az életkor negatívan korrelála beismerési hajlandósággal. Továbbá az introvertált személyiségű szexuális bűnelkövetők nagyobb

valószínűséggel vallották be bűncselekményüket a rendőrségi kihallgatás során (Beauregard és mtsai., 2010).

Gudjonsson (2003) tanulmánya szerint a korábban elítélt elkövetők nagyobb valószínűséggel ismerik és érvényesítik törvényes jogaikat a kihallgatás során, és így gyakrabban konzultálnak ügyvédekkel, akik azt tanácsolhatják nekik, hogy ne vonódjanak kommunikációba az eljáró nyomozókkal. A korábban már elítélt elkövetők emellett nagyobb valószínűséggel ismerik az önvádló vallomások következményeit, és igyekeznek elkerülni azokat. Végül, ezek az elkövetők nagyobb valószínűséggel ismerik a rendőrségi környezetet és a kihallgatásokat, ami segíthet nekik ellenállni az őrizetbe vételük során alkalmazott rendőrségi stratégiákkal szemben (Gudjonsson, 2003). Pearse és munkatársai (1998) eredményei azt mutatják, hogy nem a korábbi elítélések kapcsolódnak negatívan a beismeréshez, hanem inkább a korábbi börtöntapasztalatok. Kutatásuk szerint a korábbi ítéletek jellege különös jelentőssséggel bír. Beauregard és munkatársai (2010) arra a megállapításra jutottak, hogy az ügyvéddel rendelkező gyanúsítottak esetében a büntetett előéletnek szignifikáns hatása volt a vallomástételre. A büntetlen előéletű (de ügyvéddel rendelkező) gyanúsítottak mintegy 40%-a beismerő vallomást tett; a gyanúsítottak 35%-a tagadta a bűncselekmény elkövetését, a fennmaradó 25% pedig be sem ismerte és nem is tagadta. Ha a terhelt rendelkezett büntetett előélettel, egészen más kép alakult. Ezeknek a gyanúsítottaknak csak 25%-a ismerte el, hogy elkövette a gyanúsításban foglaltakat, 48%-uk tagadta azt, 27%-uk pedig sem be nem ismerte, sem nem tagadta (Moston és mtsai., 1992, p. 37.). Ezek az eredmények arra utalnak, hogy bár fontos a különböző tényezők kontrollálása (Pearse és mtsai., 1998), elengedhetetlen az azok között fennálló kölcsönhatások figyelembevétele (Moston és mtsai., 1992), melyek vizsgálata az eddigiek során elmaradt (Beauregard és mtsai. 2010).

Gudjonsson és Petursson (1991) szerint elképzelhető, hogy a neurotikus személyek kevésbé képesek megbirkózni a kérdezési nyomással, mint a stabilabb személyiségű egyének vagy az extrovertáltabb gyanúsítottak. Így az utóbbi típusba eső (azaz antiszociális, nárcisztikus, impulzív és borderline jegyeket mutató) szexuális bűnelkövetők kisebb valószínűséggel vallották be bűncselekményüket, mint a szorongónak, érzelmesnek és alacsony önértékeléssel rendelkezőnek leírható neurotikus egyének.

Bizonyos kutatások az áldozatok specifikumait is vizsgálták a beismerés függvényében. Azok a szexuális bűnelkövetők, akik korábban ismerték áldozatukat, kisebb valószínűséggel vallották be bűncselekményüket, mivel az elkövetővel való kapcsolat megléte felvetheti a szexuális tevékenység során a konszenzus kérdését (Myers és Hagan, 1979). A szexuális bűnözők ezt a

védekezési vonalat felhasználhatják az áldozat vallomásának megcáfolására, remélve, hogy a kihallgatás során befolyásolni tudják a rendőröket. Hasonlóan a kriminogén környezetből való származásnak a ténye is felhasználható az elkövető részéről arra, hogy kétséget ébresszen az eljáró rendőrökben. Így elmondható, hogy a beismerés valószínűségét ugyanúgy befolyásolja az áldozatnak az elkövetőhöz fűződő kapcsolata, mint az áldozat deviáns környezetből való kiválasztása (Beauregard és mtsai. 2010).

4.6.2.3. A vallomást befolyásoló tényezők összefoglalása

Ahogy láthattuk a kutatási eredmények alapján számos tényező befolyásolhatja a beismerő vallomást, melyet – a sorra vett kutatások alapján – az alábbiak szerint lehet csoportosítani:

12. táblázat Vallomásokat befolyásoló tényezők összegzése a szakirodalom alapján (saját szerkesztés)

Beismerő vallomást befolyásoló tényezők
1. áldozathoz köthető tényezők: a. áldozatok kora: felnőtt vagy gyerek, b. áldozat-elkövető kapcsolata, c. áldozat kriminogén környezetből származik-e,
2. elkövetőhöz köthető tényezők: a. kriminális előzmények, b. extrovertált vagy introvertált terhelt, c. elkövető kriminogén környezetből származik-e, d. erőszakos volt-e a cselekmény végrehajtása, e. munkahely megléte, f. IQ, g. bűntudat érzése, h. addiktológiai érintettség,
3. eljárás körülményeihez és lefolytatásához köthető tényezők: a. védőügyvéd jelenléte, b. bizonyítékok erőssége, c. kihallgató attitűdje, d. kihallgatási taktikák és stratégiák alkalmazása.

4.6.2.4. Szexuális bűnelkövetők kihallgatási taktikája és profilalkotás

A szexuális bűnelkövetők vallomásával foglalkozó legtöbb tanulmány konkrét kihallgatási stratégiákat javasolt az ilyen típusú bűncselekményt elkövetőkkel szemben (Bowling és Resch, 2005; Ellis, 1954; Gudjonsson és Sigurdsson, 2006; Hershkowitz és mtsai., 2004; Kebbell, Hurren és Mazerolle, 2006; Merrill, 1995; Connor és Carson, 2005; Oxburgh, Williamson és Ost, 2006).

A személyek egyedisége miatt azonban nem lehet általános, minden kihallgatandó személyre illeszkedő kihallgatási taktikát meghatározni, és ugyanez igaz a vallomások értékelésére is. Csak az általános pszichés folyamatok lesznek érvényesek minden emberre (például emlékezés, gondolkodás, érzelmi élet alaptörvényei), az egyénre jellemző egyedi sajátosságokat (gondolati tartalmát, konkrét érzelmét, erkölcsét, ízlését) nem lehet mindenkire érvényesnek tekinteni (Fenyvesi, 2022). Tehát minden esetben nélkülözhetetlen az egyén és a konkrét szituáció alapos vizsgálata – a körülményekhez mérten. Ez azt jelenti, hogy a fenti megállapításokat és eredményeket is ezekhez az egyedi, gyakorlati vizsgálódásokhoz kell igazítani és a megfelelő módon felhasználni, hogy orientálják a kihallgatásokra történő felkészüléseket.

Ebben nem csak további kutatások lefolytatása, hanem speciális szakemberek alkalmazása is a nyomozók segítségére lehet. Ilyenek lehetnek bizonyos szakértők, illetve a profilalkotással, viselkedéselemzéssel foglalkozó szaktanácsadók.

A kihallgatással foglalkozó fejezetben láthattuk, hogy a profilalkotás általánosságban, hogyan használható fel a kihallgatási helyzetben. A szakirodalomból kitűnik, hogy ennek van egy kifejezetten, a szexuális bűnelkövetőkre vonatkoztatható aspektusa.

A kutatások rámutattak, hogy a szexuális bűnelkövetők osztályozási sémái – amellett, hogy képet adnak a valószínűsíthető elkövetőről – hasznosak lehetnek az elkövetők kihallgatásának előkészítése szempontjából. Lehetővé teszik a nyomozók számára, hogy felkészüljenek az elkövetők érzelmi gyengéire és erősségeire, illetve értelmezhetőbbé teszi számukra az elkövetői viselkedést (Napier, 2010; Beauregard és mtsai. 2017). Beauregard és Mieczkowski (2012) tanulmányukban 624 szexuális bűnöző elemzése alapján arra az eredményre jutottak, hogy a szexuális bűnözők típusától függően egyes jellemzők kapcsolatot mutatnak a rendőrségi kihallgatás során tett vallomás valószínűségével.

Beauregard és munkatársai (2010) szerint a beismerés egyik fő akadálya az elkövető személyiségprofilja. Az introvertált profilú szexuális bűnelkövetők esetében úgy tűnik, hogy az önbecsülés elvesztése, a szégyen és a megaláztatás a fő gátló tényezők, míg az extrovertált elkövetők esetében a személyes következmények az imázsukat és a hírnevüket illetően. A kihallgatóknak meg kell tanulniuk, hogyan lehet ezeket a gátló tényezőket megszüntetni, ha beismerő vallomást akarnak szerezni.

Napier (2010) szerint a szexuális bűncselekmények kivizsgálásának megfelelő alapját a helyszín adatainak alapos elemzésével és a viselkedésorientált interjúval kell kezdeni, ahol az áldozattól az elkövető tetteinek leírását kérik (pl. a közeledés módja, a sértett irányítása, fizikai

erő alkalmazása, a sértett ellenállása, az elkövető reakciója a sértett ellenállására, a szexuális cselekmények típusa és sorrendje).

A szexuális bűncselekmények nyomozásának második legfontosabb vizsgálata a viktimológia értékelése (Napier, 2010). Az áldozattal kapcsolatos információk beszerzése alkohol- vagy kábítószer-használatáról, biztonságtudatáról, szexuális szokásairól és asszertivitásáról, segíthet az elkövetői profil kialakításában, mivel lehetővé teszi a nyomozók számára, hogy jobban megértsék az áldozat viselkedését, annak kiválasztását és az elkövető motivációját (Napier, 2010).

Beauregard, Busina és Healey (2017) tanulmánya volt az első, amely mind az áldozat, mind az elkövető profilját megvizsgálta annak érdekében, hogy felmérje az áldozat-elkövető profil kombinációkat és azok vallomáshoz kapcsolódási pontjait. Olyan empirikus módszerrel felállított profilokat vizsgáltak, melyeket az esetek jellemzői alapján állítottak fel és megvizsgáltak, annak céljából, hogy ezek a profilok hogyan hasznosulnak a szexuális bűncselekmények nyomozása során felállított kihallgatási stratégiák alkalmazásakor. A 624 bebörtönzött szexuális bűnözőből álló mintában az eredmények azt mutatták, hogy bizonyos elkövető-áldozat profilok összefüggnek a beismerés nagyobb valószínűségével a kihallgatáson.

Emellett a tetthelyi viselkedés és az elkövető jellemzőinek felhasználása segíthet a nyomozóknak abban, hogy meghatározzák kihallgató személyét, a kihallgatás helyét, annak optimális környezetét mely a legalkalmasabb az adott interjúalany számára, illetve azt, hogy milyen érzelmi felhívásokkal lehet a leghatékonyabban megközelíteni azt (Beauregard és mtsai. 2017).

4.6.2.5. Racionalizációk és nemi erőszak mítoszok

A kihallgatási technikák egyik fontos eszköze a racionalizáció, amelynek lényege, hogy a nyomozó a gyanúsított által használt önigazoló narratívákat erősíti meg, ezzel csökkentve a bűntudatot és a szégyenérzetet, ami elősegíti a vallomástételt (Inbau, Reid, Buckley, és Jayne, 2013). A módszer különösen hatékony lehet a szexuális bűnelkövetők esetében, akik gyakran saját torz kognitív sémáikkal próbálják magukat felmenteni (Bowling és Resch, 2005). Ezek gyakran a nemi erőszak mítoszaira épülnek, például arra, hogy az áldozat viselkedése provokáló volt, az alkoholos állapot beleegyezést jelentett, vagy, hogy a partnerkapcsolaton belül nem értelmezhető az erőszak (Bowling és Resch, 2005). Empirikus vizsgálatok szerint a bizalmon és megértésen alapuló, racionalizációt is alkalmazó interjúkészítés jelentősen növeli a beismerő vallomások esélyét gyermekmolesztálók és szexuális elkövetők körében (O'Connor és Carson,

2005; Holmberg és Christianson, 2002). Ugyanakkor a taktika etikai dilemmákat vet fel, mivel burkoltan a büntetés enyhébb voltát sugallhatja, ami a kényszervallomások kockázatát növeli (Luke és mtsai., 2020).

4.7. Fejezet összegzés

A fejezet a szexuális bűncselekmények összetett természetét tárgyalja, hangsúlyozva, hogy ezek nem pusztán szexuális indíttatású cselekmények, hanem a hatalomgyakorlás, a dominancia és az agresszió pszichológiai kifejeződései. A jelenség értelmezése interdiszciplináris megközelítést igényel, mivel biológiai, pszichológiai és társadalmi tényezők egyaránt befolyásolják az elkövetői magatartást. A fejezet központi eleme a szexuális bűnelkövetők tipológiájának bemutatása, amely a különböző motivációs és viselkedéses mintázatok megértését szolgálja.

A klasszikus tipológiai elméletek – Groth, Burgess, Ressler, Knight és Prentky munkái – azt mutatják, hogy a szexuális erőszak forrása nem a szexualitás, hanem a hatalom, a kontroll és a frusztráció levezetése. Az elkövetői viselkedés és a pszichológiai motiváció szoros összefüggésben áll: a düh, a bizonytalanság, a megalázási vágy vagy a szadisztikus örömszerzés mind meghatározhatják a cselekmény szervezettségét és brutalitását. A tipológia ezért nem pusztán kategorizálás, hanem értelmezési keret, amely segíti a pszichológiai folyamatok, az elkövetési döntések és az interperszonális dinamika feltérképezését. Ez hozzájárul a profilelemzéshez, a gyanúsítotti kör szűkítéséhez, mely különösen azokban az esetekben bírhat relevanciával, amikor az elkövető a sértett számára ismeretlen. A korábbi kapcsolat, kontaktusba lépés hiánya ugyanis megnehezíti ezen cselekmények felderítését.

A felderítési nehézségeket tovább fokozza, hogy az áldozat sokszor csak töredékes, trauma által torzított emlékeket tud felidézni, vagy a kihallgatók nem veszik végig struktúráltan az elkövetői viselkedési elemeket. Ezért a sértettek kihallgatásánál kiemelt jelentőségű lehet a – helyszín elemzése és a forenzikus nyomok, anyagmaradványok rögzítése mellett – a megfelelő sértetti kihallgatási módszerek megválasztása.

Hazelwood és Burgess (2016) viselkedésorientált interjúmodellje a szexuális bűncselekmények áldozatainak kihallgatására kidolgozott, strukturált módszer, amely az elkövető azonosítását és a profilalkotást segíti. A megközelítés célja kettős: egyrészt az empatikus, áldozatbarát kihallgatási gyakorlat biztosítása, másrészt olyan részletes viselkedési információk gyűjtése,

amelyek az ismeretlen elkövető motivációira, személyiségére, bűnügyi rutinjára és kockázati jellemzőire utalnak. A módszer a hagyományos kihallgatástól eltérően nem csupán a cselekmény tényadataira koncentrál, hanem az elkövető támadás előtti, alatti és utáni viselkedésének pontos feltérképezésére. E viselkedéses elemek elemzése lehetővé teszi az elkövetési mintázatok rekonstrukcióját, és így a szexuális bűnelkövetők helyszíni magatartásának kriminalisztikai szempontból releváns értelmezését.

A gyanúsítotti kihallgatást befolyásoló tényezők feltárása hozzájárulhat a szexuális bűnelkövetők kihallgatási módszertani kereteinek lefektetéséhez, ami végső soron hatékonyabbá teheti a bizonyítást.

Összességében a fejezet rámutat, hogy a szexuális bűnelkövetés megértése csak komplex, viselkedésalapú és interdiszciplináris megközelítéssel lehetséges. A tipológiai rendszerek, a helyszínelemzés, a gyanúsítotti kihallgatási technikák és az áldozat-orientált interjú integrált alkalmazása együttesen segíti az elkövetői motivációk, személyiségszerkezetek és döntéshozatali mintázatok tudományos feltérképezését.

5. KUTATÁSI KÉRDÉSEK

5.1. Problémafelvetés

A szexuális bűncselekményekkel foglalkozó szakirodalom rámutat, hogy az elkövetők heterogén csoportot alkotnak: eltérő szociológiai, pszichológiai és kriminológiai jellemzőkkel rendelkeznek, valamint motivációik és elkövetési módjaik is sokfélék lehetnek (Haller, Fogarasi és Ivaskevics, 2019; Turvey, 2022). Ugyanakkor a nemzetközi kutatások alapján elkülöníthetők bizonyos ismétlődő mintázatok, amelyek a helyszíni viselkedéshez, a sértett–elkövető kapcsolathoz és az elkövető előéletéhez köthetők (Canter, 2000; McGrath és Turvey, 2008).

A kutatások szerint a szexuális bűncselekmények esetében a legtöbb esetben az áldozat ismeri az elkövetőt (itt a bizonyítás problémái kerülhetnek fókuszba, viszont ilyenkor az eljárás általában ismert személy ellen elindul), ugyanakkor a felderítés szempontjából a legnagyobb kihívást az áldozat számára ismeretlen elkövető által elkövetett bűncselekmények jelentik (ahol nincs tettenérés, azonnali elfogás, olyan tanú, aki azonosítani tudná az elkövetőt). Az ilyen ügyekben mind az induktív, mind a deduktív profilalkotási módszerek támogathatják az ismeretlen elkövető kézre kerítését. A bűnügyi profilalkotás a kriminalisztikai, nyomozói munka olyan multidiszciplináris támogató eszköze, amely a bűncselekmény helyszínén rögzített viselkedési információkból következtet az elkövető egyes jellemzőire, ezáltal támogatva a nyomozás irányát és a bizonyítás eredményességét a nyomozási szakasz különböző szintjein, különböző eljárási cselekmények során (Douglas és mtsai., 2013; Turvey, 2012; Ivaskevics, 2020).

A fenti, kriminalisztikai relevancián túl a családon és párkapcsolaton belüli ügyek sajátos dinamikája (hatalmi viszonyok, érzelmi kötődések, tartós interakciók) eltér a vizsgálni kívánt kontextustól, és önálló kutatási területet képez (Belovics, 2015; Haller, 2013). Hasonlóan a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények pszichológiai, jogi és kriminológiai sajátosságaihoz (pl. fejlődési tényezők, speciális áldozatvédelem, eltérő kriminalizációs logika), amelyek alapvetően más elemzési keretet igényelnek (Seto, 2008; Finkelhor, 1984). Ezért a kutatási minta egymással ismerős vagy idegen felnőtt elkövetők, 14 év feletti áldozataira (1 elkövető – 1 sértett) terjed ki. E szűkítés lehetővé teszi, hogy a vizsgálat kifejezetten azokra az esetekre koncentráljon, ahol a nyomozás során az elkövető–sértett kapcsolat, az elkövető előélete, valamint az elkövető vallomási magatartása döntő jelentőségű

kérdések, és ahol a helyszíni viselkedésből levont következtetések közvetlenül támogathatják a felderítést és a bizonyítást.

A terület kutatása azért is különösen indokolt, mert a hazai kriminalisztikai gyakorlatban a szexuális bűnelkövetők profilozása esetleges, nem támaszkodik egységes tudományos keretekre, így a nemzetközi eredmények adaptálása és kiegészítése szükséges. Ugyanakkor országonként, régiónként eltérés mutatkozik a szexuális bűncselekményekre és elkövetőikre vonatkozó statisztikai adatokban, a demográfiai jellemzőkben, jogi környezetben, de akár az elkövetői jellemzőkben is lehetnek különbségek, mely szükségessé teszi a tipológiák hazai mintán történő felállítását.

A profilalkotás egyik fő alkalmazási területe a gyanúsítotti kör szűkítése, amelynek akkor van relevanciája, ha a bűncselekmény elkövetője a hatóságok számára ismeretlen. Az ún. „ismeretlenesben induló" ügyekben a „kapcsolatnélküliség" miatt különösen felértékelődik minden olyan jellemző, amely a helyszíni magatartásból (pl. megközelítési mód, kontrolltechnika, pre-/poszt-offenzív magatartás, forenzikus tudatosság jelei) levezethető. A profilalkotással kapcsolatos empirikus kutatások sokszor figyelmen kívül hagyják, hogy olyan információkból dolgozzanak, amelyek az eljárás kezdeti szakaszán, az elkövető ismertté válása előtt megismerhetők a nyomozóhatóság számára. Ezek az információk a sértett vallomása és bizonyos forenzikus nyomok rögzítése alapján szerezhetők be. A sértettek vallomásának szakszerű felvétele a szexuális bűncselekmény felderítésénél kiemelt jelentőségű: a megfelelő attitűddel történő, helyszíni viselkedési szempontokat is figyelmbe vevő kérdések feltétele megalapozhatja a sikeres felderítést. Ide tartoznak különösen a viselkedésorientált interjúban (Hazelwood és Burgess, 2016) rögzíthető elemek: a megközelítés módja, a kontroll fenntartásának technikái (jelenlét, verbális fenyegetés, fegyverlátszat/fegyver, fizikai erő), az erőszak mértéke, az áldozati ellenállás és arra adott elkövetői reakció, a szexuális cselekmények típusa és sorrendje, a verbális megnyilvánulások, az elvitt tárgyak jellege, a célba vétel és az előzetes/utólagos kontaktusok, valamint a kriminalisztikai tudatosság jelei (Hazelwood és Burgess, 2016; Ullman, 2007).

A kutatási adatgyűjtésem során szem előtt tartottam ezen változók rögzítésének relevanciáját, és beépítem annak változókká konvertálható pontjait. Ezek egyrészt a felderítés, másrészt az azt támogató profilelemzési eljárások igen fontos elemei, így a gyakorlatba könnyebben átültethető, pragmatikus szempontok kerülnek előtérbe.

A nemzetközi kutatások (pl. Canter és Heritage, 1990; Goodwill, Alison és Beech, 2009) azt mutatják, hogy a helyszíni viselkedési jegyek strukturált elemzése alapján a cselekmények

bizonyos, egymástól jól elhatárolható kategóriákba sorolhatók, és e tipológia összefüggésben állhat meghatározott demográfiai és kriminológiai elkövetői jellemzőkkel, elkövetői típusokkal. Az empirikus trend a klasszikus, sokat kritizált szervezett–dezorganizált dichotómiától a statisztikailag megalapozottabb rendszerek felé mozdult: ilyen a MTC:R3 tipológia (Knight és Prentky, 1990), eljutva a Canter-féle radex- és tematikus modellekig, amelyek a helyszíni viselkedés többváltozós, együttjárásokon alapuló struktúráit ragadják meg (Canter és mtsai., 2003). Magyarországon jelenleg hiányzik egy olyan tipológia, amely a nyomozásban alkalmazható, a helyszíni viselkedési jegyekből kiinduló rendszert kínálna.

Másrészről fontos, hogy a profil olyan információkat tartalmazzon, amely a nyomozóhatóság számára valóban hasznosítható a gyanúsítotti kör szűkítése során (az elkövető családi állapotára utaló információk például nem segítik a nyilvántartási szűkítéseket és a látókörbe került személyek közötti szűkítést sem feltétlenül segítik). Ilyenek lehetnek az elkövető és áldozat kapcsolatára, valamint az elkövető kriminális előéltére vonatkozó információk. Előbbi segít meghatározni, hogy a sértett kapcsolatrendszeréből érdemes-e kiindulni, utóbbi pedig a nyilvántartásokban történő keresési feltételeket támogathatja. A vizsgálat során szintén jelentős, hogy a kezdeti szakaszban rendelkezésre álló információk adják a kiindulási alapot.

A szexuális erőszak kiemelten nehezen bizonyítható bűncselekmény-típus, amelyben az elkövető beismerő vallomása vagy annak hiánya döntő jelentőségű lehet. Gyakran a vallomás az egyetlen bizonyítási eszköz, amely akár a kriminalisztika minden alapkérdésére választ adhat az eljárásban. Így kiemelten fontos annak megismerése, hogy mely tényezők befolyásolhatják a vallomástételt, illetve van-e összefüggés a cselekmény kivitelezésének módja, helyszíni viselkedés és a vallomástétel között.

Kutatásomban ezért arra teszek kísérletet, hogy a nyomozást hatékonyan segítő tipológiát hozzak létre hazai cselekmények és elkövetői populáció vizsgálatával. Ennek érdekében szükséges olyan változók mentén elvégezni az elemzést, amelyek a nyomozásban eleve felmerülő, rögzített információk. Fontos szempont az is, hogy az így létrejövő profil szintén olyan elemeket tartalmazzon, amelyek aztán a nyomozásban hatékonyan felhasználhatók, akár a kiindulási pontot, akár a nyilvántartásokban való keresési szempontokat illetően. Ebben az előélet és a sértett-elkövetői kapcsolat a felderítésben, a beismerő vallomás pedig a vizsgálati szakaszt teszi kiszámíthatóbbá. Ezen túlmenően nagy jelentősége lehet annak is, hogy az adott elkövetőtől, ismertté vált gyanúsítottól várható-e beismerő vallomás a későbbiekben – az összefüggésben áll-e az elkövetési móddal, helyszíni viselkedési elemekkel - ugyanis az

elemzés alá vont deliktumtípus vizsgálati szakaszában kiemelt jelentőségű lehet a beismerő vallomás megléte.

5.2. Kutatási kérdések és hipotézisek

1. kutatási kérdés: Milyen helyszíni viselkedési jegyek alapján különíthetők el a szexuális bűnelkövetők típusai, és ezekhez milyen személyi, kriminológiai és demográfiai jellemzők társulnak?

Indoklás: A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a szexuális bűnelkövetők heterogének, de a helyszíni magatartás alapján bizonyos ismétlődő mintázatok azonosíthatók (Canter, 2000; Turvey, 2012). E mintázatok tipizálása a nyomozás során segíthet a gyanúsítotti kör szűkítésében és az elkövetői profil pontosításában.

A fenti kutatási kérdésre az alábbi hipotézis vizsgálatával keresek választ:

1. Hipotézis: Feltételezem, hogy a mintában szereplő szexuális bűnelkövetők a helyszíni viselkedési jellemzők alapján típusokba sorolhatók, amelyek mind a helyszíni viselkedési jellemzők, mind az elkövetői jellemzők alapján szignifikánsan különböznek egymástól.

2. kutatási kérdés: Kimutatható-e összefüggés a helyszíni jellemzők és az elkövető kriminalisztikai relevanciájú tényezői között?

Indoklás: A felderítés és a bizonyítás szempontjából különös jelentőséggel bír, hogy a helyszíni nyomok alapján előre jelezhető-e az elkövető múltja, kapcsolata a sértettel vagy vallomástételi stratégiája, hajlandósága. Ezek az információk támogatják a kihallgatási taktikát, a bizonyítási stratégia kialakítását, valamint hozzájárulhatnak a bírósági értékeléshez (Douglas és mtsai., 2006; Lehoczki, 2014).

A fenti kutatási kérdésre az alábbi hipotézisek vizsgálatával keresek választ:

2. Hipotézis: Feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető előélete (büntetett vagy büntetlen múlt) között kimutatható összefüggés áll fenn.

3. Hipotézis: Feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető beismerő magatartása (beismerés vagy tagadás) között kimutatható összefüggés áll fenn.

4. Hipotézis: Feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető–sértett kapcsolat jellege (ismerős vagy idegen) között kimutatható összefüggés áll fenn.

6. MÓDSZER

6.1. Adatvédelem, engedélyek

Az adatok rögzítése, tárolása és közlése az országos rendőrfőkapitány úr bűnügyi helyettese által jóváhagyott kérelem alapján történt (száma: 29000/392-1/2019.ált.).

A 29000/392-1/2019.ált. számon kért kutatási engedélykérés alapján a bűnügyi országos rendőrfőkapitány helyettes engedélyezte számomra a kutatás tárgyát képező adatokhoz való hozzáférést. Az engedélyezés kiterjed a 2008-2018 közötti időszakban indult és a nyomozóhatóság által vádemelési javaslattal befejezett nyomozások ügyirataiba való betekintésére, valamint az abból kinyert adatok anonimizált formában történő felhasználására. A kutatási kérelem szexuális erőszak, szexuális kényszerítés, erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak bűncselekmények vonatkozásában került jóváhagyásra.

Az adatok anonimizált formában kerültek rögzítésre az adattáblába, amit saját, jelszóval védett számítógépen, jelszóval védett mappában tároltam. Az általam felhasznált adatvagyon más számára nem hozzáférhető. A kutatásban felhasznált, elemzés alá vont, publikálásra kerülő adatok anonimizáltak, adatalanyhoz nem köthetők.

Kutatásomat a tudományos kutatás erkölcsi és etikai alapelveinek maximális betartásával végeztem. Az adatokat kizárólag kutatás során használom fel, publikálási céllal.

Munkámat elfogulatlanság jellemzi. Gyakorlati célja kizárólag a nyomozások hatékonyabbá tétele.

6.2. Adatbázis létrehozása – szűrések

A kutatási kérelem jóváhagyását követően megkereséssel fordultam az ORFK BF BEÉFO-hoz, az ENyÜBS Rendszerből történő adatkéréssel.

Az ENyÜBS egy követő jellegű statisztikai rendszer, vagyis a bűncselekmények akkor kerülnek be a rendszerbe, amikor a nyomozást lezárják. Ez azt jelenti, hogy nem valós idejű az információk követése, vagyis az elkövetés idejekor (és közvetlenül azt követően) nem található meg a statisztikai rendszerben az adott bűncselekmény. Az adatbázis alapját az úgynevezett „B” (bűncselekményre vonatkozó), „T” (elkövetőre vonatkozó) és „S” (sértettre vonatkozó)

statisztikai lapok adják, melyeket a lezárt ügyről az eljáró kitölt, majd azok az ENyÜBS adatbázisba kerülnek. Ezt követően az ENyÜBS-ből különböző leválogatási feltételekkel lehet lekérdezéseket elvégezni. Az ENyÜBS adatok a Belügyminisztérium által üzemeltetett honlapon keresztül szintén elérhetők táblázatos formában. A nyilvánosan hozzáférhető adatok[26] között nem végezhetők szűrések, míg a belső használatú honlapon[27] további szűrési feltételek is beállíthatók. Az adatok korlátozottan tehát bárki számára elérhetők, azonban a további adatszolgáltatás regisztrációhoz kötött, vagyis csak az arra jogosultak férhetnek hozzá a teljes adatállományhoz és kérdezhetnek le belőle adatokat. Az illetékes szerv az adatkérésem kapcsán az ORFK volt.

Megkeresésem alapján leválogatásra kerültek a 2009-2018. év közötti időszakban vádemeléssel lezárt szexuális erőszak, szexuális kényszerítés, erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, kényszerítés regisztrált bűncselekmények.

Azért a fenti négy deliktumtípust választottam, mert a szexuális erőszak és szexuális kényszerítés (valamint ezek megfelelői a régi Btk.-ban az erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak) azok a szexuális bűncselekmények, amelyek személyközi interakcióval járnak, közvetlenek, illetve erőszakosak.

A regisztráció ideje – az eredeti adatkéréshez képest – azért 2009. évtől kezdődik mert 2009-es évet megelőzően nem létezett a vizsgálat alá vont adatkörökkel rendelkező statisztikai adatbázis, így ez volt a lehető legkorábbi leválogatható dátum. A 2018 első félévéig rögzített adatokkal foglalkozom, tekintve, hogy a kutatása megkezdésekor 2018. évet írtunk, továbbá 2018 második félévétől a statisztikai rendszer struktúrája megváltozott, így az azt megelőző időszakkal nem, vagy csak nagyon nehezen, komoly hibakockázattal lett volna összeegyeztethető az időszak kibővítése. A 2009 és 2018. év közötti időszak regisztrálás ideje azt a dátumot jelöli, mikor az adott bűncselekmény az adatbázisba került, vagyis a nyomozást valamilyen módon lezárták (pl.: nyomozás megszüntetés, vádemelés stb.).

Ezt követően további szűrést végeztem, melynek eredményeként kizárólag a nyomozóhatóság által váddal felterjesztett, és/vagy az ügyészség által kiszabott intézkedéssel zárult ügyek maradtak az adatbázisban (a megszüntetett, felfüggesztett, elévült stb. nyomozások adatai nem képezik a vizsgálat részét).

[26] www.bsr.bm.hu
[27] www.enyubs.bm.hu

Az ENyÜBS-ben szereplő találati lista jelentette az ügyek szűrésének kiindulópontját, amely összesen 1641 lezárt ügyet jelentett (az ügyszámok listáját az adatvédelem érdekében nem csatoltam dolgozatomhoz). Ezekből olyan ügyek kerültek véletlenszerűen kiválasztásra, melyekben:

- a sértett 14 év feletti (felnőttkorú személlyel, szexuális együttlétbe való beleegyezés alsó korhatára a Btk. alapján),
- az elkövető 18 év feletti,
- az elkövető és a sértett ismerőse (nem áll vagy állt vele családi, rokoni vagy párkapcsolatban) vagy egyáltalán nem ismeri egymást,
- egy elkövető egy sértett sérelmére követi el a bűncselekményt,
- az elkövető férfi, a sértett nő (a minta tisztasága érdekében, valamint tekintettel arra, hogy a leválogatott ügyek közül minimális a férfi sértettek és női elkövetők előfordulása).

A gyermekkorúak által, gyermekkorúak sérelmére, valamint a családon belül, párkapcsolaton belül elkövetett szexuális bűncselekmények vonatkozásában bár lehet szerepe a profilozó, viselkedéselemző egységek munkájának, ezen ügyek jelentős része ismert elkövető ellen indul és a gyanúsítotti kör szűkítésének, ismeretlen elkövető személyazonosságának megállapításának támogatása nem bír relevanciával. Továbbá – ahogy arra az elméleti fejezet 4.1. Szexuális bűncselekmények jogi és fogalmi keretei, 4.2. A szexuális bűnelkövetők, 4.4. Az áldozat és elkövető kapcsolata, 4.5. A szexuális bűncselekmények felderítése, 4.6. A szexuális bűncselekmények bizonyítása fejezetekben kitérek – a gyermekkorúak sérelmére, illetve a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények karakterisztikái, jellemzői, eljárásjogi szabályai, kriminalisztikai, bűnfelderítési sajátosságai, pszichológiai háttere, kezelési lehetőségei jelentős mértében eltérnek a nem rokon, felnőttkorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményektől. Ennek megfelelően véleményem szerint a jelen kutatásból kihagyott ügykör külön kutatás keretében történő vizsgálata lenne indokolt.

6.3. Adatgyűjtés és adatstruktúra kialakítása

Kiemelt figyelmet fordítottam a demográfiai és kriminológiai adatok kinyerésére, a sértett és elkövető kapcsolatára, interakcióira, cselekmény előtti, közben, utáni eseményekre és viselkedésre, elkövetési módszerekre, erőszak mértékére és fajtájára, cselekményben megjelenő szexuális elemekre, a cselekményt befolyásoló egyéb potenciális tényezőkre. Vagyis

azon adatkörökre, melyek a profilelemzés és viselkedéselemzés alapú nyomozástámogatás szempontjából relevanciával bírhatnak, és amelyek alapján a cselekményhez köthető elkövetői és sértetti jellemzők vizsgálhatók, azonosíthatók lehetnek.

Az adatgyűjtés során összesen 184 erőszakos, személyközi interakcióval járó szexuális bűnügy adatai, 176 változó mentén kerültek rögzítésre. A változók (viselkedések, jellemzők) kiválasztása egyrészt a hazai (Nagy és Elekesné Lenhardt, 2014; Lohner, Hermann és Haller, 2021) és nemzetközi szakirodalmon (Kim, Almond és Eyre, 2020; Almond, McManus és Ward, 2014; Hazelwood és Burgess, 2016), másrészt gyakorlati megfontolásokon, tapasztalaton alapul. A relevancia mellett további fontos szempont volt az adatok gyűjthetősége, teljességre törekedve az elérhető információk körében. A 176 változó teljes listáját az 1. mellékletben közlöm.

A változókat az alábbi szempontok szerint rendeztem:

(1) Adminisztratív adatok

Ebbe a kategóriába a kutatás technikai lebonyolítását és az ügyek egyedi azonosítását lehetővé tevő sorszámok kerültek. Ezen kívül itt rögzítettem, az adott cselekmény minősítését is.

Az adminisztratív adatok célja az volt, hogy biztosítsák az esetek nyilvántartását és összehasonlíthatóságát, az adatvédelmi irányelvek betartása mellett.

(2) Sértettre vonatkozó adatok

Ez az adatkör elsősorban a sértett demográfiai jellemzőit és a bűncselekmény során elszenvedett sérüléseit tartalmazza. Célja, hogy a sértett társadalmi helyzetét, személyes hátterét és testi sérüléseit olyan összefüggésben vizsgálni lehessen, amely a bűncselekmény lefolyásának és következményeinek megértéséhez szükséges.

Például: életvitelszerű lakóhely, kor, nem, állampolgárság, etnikum, családi állapot, iskolai végzettség, foglalkozás, jövedelmi helyzet. Egészségi és életmódbeli jellemzők: prostitúcióban való részvétel, kriminális előélet, pszichiátriai betegség, fogyatékosság, kábítószer- és pszichotróp szerfogyasztás. Testi sérülések: a bántalmazás során keletkezett sérülések rögzítése, különös tekintettel a nemi szervet és a fartájat érintő sérülésekre, valamint a menstruáció fennállására az elkövetés idején.

(3) Elkövetőre vonatkozó adatok

Ez az adatkör az elkövetők személyes, demográfiai és kriminalitással összefüggő jellemzőit foglalja össze. *Például:* életvitelszerű lakóhely, kor, nem, állampolgárság, etnikum, családi

állapot, iskolai végzettség, foglalkozás, jövedelem, különös ismertetőjegyek (pl. tetoválás, heg), pszichiátriai betegség, fogyatékosság, kábítószer- és pszichotróp szerhasználat, valamint a kriminális előélet.

(4) A bűncselekmény körülményeire vonatkozó adatok

Ez a kategória a cselekmény tér- és időbeli, valamint kontextuális környezetét írja le. *Például:* elkövetés éve, hónapja, napja, időpontja, napszak, elkövetés helye (megye, város, helyszíntípus), a sértett és az elkövető kapcsolata, a helyszín megközelítése, az elkövetés előkészítettsége (spontán vagy tervezett), kísérleti szakban maradt-e a cselekmény.

(5) Az elkövető bűncselekménnyel összefüggő viselkedése, jellemzői

Ebbe a körbe az elkövetéshez közvetlenül kapcsolódó magatartások tartoznak, amelyek a bűncselekmény végrehajtásának módját és intenzitását tükrözik. *Például:* alkohol, kábítószer vagy pszichotróp anyag hatása alatti elkövetés; a sértett megközelítésének módja (pl. elcsalta, várta, elrabolta, bódult állapotba helyezte); a támadás jellege (pl. vita után, hirtelen, megalázás miatt); használt eszközök (kötél, kés, fegyver, vegyi anyag, álruha, óvszer); elkövetett szexuális cselekmények jellemzői (pl. vaginális, anális, orális penetráció, óvszerhasználat); a sértett védekezésére adott reakció; a bántalmazás formái (fizikai, verbális, eszközös, kínzás); elkövetés utáni magatartás (pl. bizonyíték eltüntetése, tárgy hátrahagyása, értékek elvitele,további bűncselekmény elkövetése).

(6) A sértett bűncselekménnyel összefüggő viselkedése, jellemzői.

Ez a kategória a sértett elkövetést megelőző és alatti állapotára, illetve reakcióira és állapotára koncentrál.
Például: alkohol-, kábítószer- vagy pszichotróp befolyásoltság; tevékenysége közvetlenül a támadás előtt; közlekedési módja; sérülések testtájak szerint; menstruáció; elkövetés alatti viselkedés (pl. fizikai ellenállás, segítségkérés, sírás, kiabálás, csellel történő védekezés, együttműködés, kérlelés).

6.4. Adattisztítás

A feltöltött adatokat megvizsgáltam és az alábbiak szerint szűréseket végeztem.

- Adminisztratív adatokat, illetve az elkövetés idejét (év, hónap), földrajzi helyét (megye, város) tartalmazó változókat a viselkedéses összefüggéseket vizsgáló elemzések során nem használtam.
- Bináris változók esetében amennyiben az egyik kategória gyakorisága nem érte el a 10%-ot az adott változót kizártam az elemzésből.
- Azokat a változókat vettem figyelembe, ahol a hiányzó adatok aránya nem haladta meg a 40%-ot. Egy változó esetében (sértett családi állapota) tekintek el ettől, itt a hiányzó adatok aránya 56%, azonban mivel bináris formában a két értékének gyakorisága közel azonos (20% és 23%), valamint kizárólag kereszttáblás elemzés során vizsgálom, így azt a döntést hoztam, hogy nem zárom ki.

Az adatbázisban összesen 62 kategorikus változót alakítottam ki, amelyek közül 27 kifejezetten az elkövető bűncselekménnyel összefüggő viselkedését rögzíti, és így a tipológia megalapozásának kiindulópontját adják. Ez a 27 változót bináris (igen–nem) alapú kódolással rögzítettem. Ennek módszertani előnye, hogy a változók egységes szerkezetben, objektíven összehasonlítható módon jelennek meg, valamint lehetővé válik a statisztikai elemzésekben való közvetlen felhasználásuk. Ezeket az alábbi (13. számú) táblázat tartalmazza.

13. táblázat Az eljárás kezdeti szakaszában rendelkezésre álló, a tipológia alapját képező változók (saját szerkesztés)

Változócsoport	Változó rövid neve	Változó leírása	Igen	Nem	NA
Okozott sérülés	serules_arc	A sértettnek sérülést vagy sérüléseket okozott az elkövető az arcán	71.7% (132)	23.4% (43)	4.9 % (9)
	serules_fej_nyak	A sértettnek sérülést vagy sérüléseket okozott az elkövető a fej és a nyak környékén	29.9% (55)	67.9% (125)	2.2 % (4)
	serules_torzs	A sértettnek sérülést vagy sérüléseket okozott az elkövető a törzsön	24.5% (45)	72.8% (134)	2.7 % (5)
	serules_vegtag	A sértettnek sérülést vagy sérüléseket okozott az elkövető a végtagjain	14.1% (26)	82.1% (151)	3.8 % (7)
Támadás módja	tamadas_hirtelen	Az elkövető támadása gyors volt, a sértettet váratlanul érte	25% (46)	70.7% (130)	4.3 % (8)

	tamadas_kommunikaciot_kovetoen	Az elkövető a sértettet a sértettel való bármilyen verbális interakció után támadta meg	41.3% (76)	57.1% (105)	1.6 % (3)
	tamadas_sertett_ellenallasa_miatt	A szexuális cselekmény vagy kommunikáció kezdeményezésekor, illetve megkezdésekor a sértett ellenállt az elkövetőnek, fizikálisan vagy verbálisan és ezt követően támadta meg, erre adott reakcióként a sértettet	44.6% (82)	53.8% (99)	1.6 % (3)
	tamadas_allapotot_kihasznalta	Az elkövető a sértett akaratnyilvánításra vagy védekezésre képtelen állapotát kihasználva kezdte meg a szexuális cselekmény elkövetését	27.2% (50)	71.7% (132)	1.1 % (2)
Szexuális tevékenység	szexualis_cselekmeny_megcsokolta	Az elkövető a szexuális cselekmény során megcsókolja vagy csókolgatja a sértettet fej, arc környékén	23.4% (43)	75.5% (139)	1.1 % (2)
	szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	Az elkövető a cselekmény során a sértettet teljesen levetkőztette	20.1% (37)	76.1% (140)	3.8 % (7)
	szexualis_cselekmeny_reszlegesen_levetkoztette	Az elkövető a cselekmény során a sértettet részben levetkőztette	27.2% (50)	70.7% (130)	2.2 % (4)
	szexualis_cselekmeny_simogatta	Az elkövető a sértett bármely testrészét a cselekmény során simogatta	28.3% (52)	69.6% (128)	2.2 % (4)
	szexualis_cselekmeny_vaginalis_penetracio	Az elkövető a saját nemi szervét a sértett vaginájába helyezi	46.2% (85)	45.7% (84)	8.2 % (15)
	szexualis_cselekmeny_oralis_penetracio	Az elkövető a nemi szervét a sértett szájába helyezi	45.7% (84)	52.7% (97)	1.6 % (3)
	szexualis_cselekmeny_maszturbacio	Az elkövetés során, annak bármely szakában az elkövető maszturbál	17.9% (33)	79.3% (146)	2.7 % (5)
	szexualis_cselekmeny_ejakulacio	Az elkövető ejakulál a cselekmény során	18.5% (34)	76.6% (141)	4.9 % (9)
Elkövető helyszíni viselkedése	elkoveto_viselkedes_fizikai_eroszak_kenyszer	Az elkövető a cselekmény során fizikai erejét alkalmazta arra, hogy a sértettet kényszerítse, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön: taszigálás, leszorítás, lenyomás, lábak szétfeszítése	30.4% (56)	58.2% (107)	11.4% (21)

	elkoveto_viselkedes_fizikai_bantalmazas	Az elkövető a sértettet - a kényszer alkalmazásától függetlenül - fizikai erővel bántalmazta, ütötte, rúgta eszközzel vagy a nélkül	72.3% (133)	26.1% (48)	1.6 % (3)
	elkoveto_viselkedes_felszolit_kiabal	Az elkövető a sértett kényszerítéséhez, akaratának megtöréséhez hangszínét (hangját megemeli), beszédstílusát (határozott, ellentmondást nem tűrő hangnem) használja.	32.1% (59)	66.3% (122)	1.6 % (3)
	elkoveto_viselkedes_fenyeget	Az elkövető a cselekmény során valamilyen hátrányt helyez kilátásba a sértett számára, abban az esetben, ha valamit tesz, nem tesz, vagy nem tűr	27.2% (50)	70.7% (130)	2.2 % (4)
	elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	Az elkövető a cselekmény során verbálisan pozitívan fejezi ki magát, "udvarol" vagy kérleli, könyörög a sértettnek	33.2% (61)	64.7% (119)	2.2 % (4)
	elkoveto_viselkedes_szuksegesnel_nagyobb_eroszak	Az elkövető a cselekmény során lealacsonyító, becsmérlő szavakat vagy szöveget mond a sértettnek	10.3% (19)	87% (160)	2.7 % (5)
	elkoveto_viselkedes_bokol_kerlel	Az elkövető a cselekmény során nagyobb mértékű erőszakot alkalmaz annál, amely a szexuális cselekmény elkövetéséhez feltétlenül szükségszerű lenne	21.2% (39)	77.2% (142)	1.6 % (3)
	helyszinen_hagyott_ondonyom	Az elkövető a cselekmény után a helyszínen ondónyomot, ejakulátumot hagy	15.2% (28)	82.6% (152)	2.2 % (4)
	helyszinrol_elvitt_erteket	Az elkövető a cselekmény után a helyszínről bármilyen anyagi értékkel bíró tárgyat vagy pénzt visz el	10.9% (20)	79.9% (147)	9.2 % (17)
	eszkoz	Az elkövető a cselekmény során eszközt használ a kényszerítés vagy bántalmazás során annak kivitelezéséhez, a kényszerítéshez, sértett akaratának megtöréséhez	14.7% (27)	84.2% (155)	1.1 % (2)
Egyéb	elkovetes_napszak_ejjel	a támadás éjjel történik (18:00-06:00 óra között)	11.4% (21)	87.5% (161)	1.1 % (2)

Az elemzés alapját olyan változók képezik, amelyek a nyomozás kezdeti szakaszában jellemzően rendelkezésére állnak a hatóságoknak. A szakirodalmi áttekintés és gyakorlati tapasztalatok alapján a 13. (Az eljárás kezdeti szakaszában rendelkezésre álló, a tipológia alapját képező változók) táblázatban szereplő változók jelentős része általában ilyen, de

ügyenként lehetnek eltérések. Ez megadja a pragmatikus megközelítés alapját is, vagyis nem olyan információkból indulunk ki a vizsgálat – és így majd a tipologizálás és predikció során – amelyekről csak egy tudományos vizsgálat során és/vagy az ügy lezárása után rendelkezhetünk információval. Ezek olyan körülményekre vonatkoznak, amelyekről a sértett közvetlenül beszámolhat, a helyszíni szemle feltárhatja, vagy pedig rövid időn belül szakértői előzetes vélemény állapíthatja meg.

A 27 változó több tematikus csoportba rendezhető:

(1) Okozott sérülések

Az elkövető által a sértett testén okozott sérüléseket jelenti. Egyes sérülések szabad szemmel is azonnal láthatóak (például: arcon, nyakon, végtagokon), mások viszont részletes orvosszakértői vizsgálatot igényelnek, különösen akkor, ha a belső vagy rejtettebb testtájak érintettek. A sérülések rögzítése és előzetes orvosi véleménnyel való alátámasztása az eljárás kezdeti szakaszában rendszerint rendelkezésre áll, és jelentős támpontot nyújt a cselekmény erőszakosságának megítélésében, a tényállás megalapozásában.

(2) A támadás módja

A támadás lefolyására vonatkozó információkhoz elsősorban a sértett vallomása révén lehet hozzájutni – feltéve, hogy képes vallomást tenni, és emlékszik a történtekre. Ezt kiegészíthetik szemtanúk beszámolói vagy a helyszínen elérhető kamerafelvételek. Így az, hogy a támadás hirtelen történt, kommunikációt követően indult, a sértett ellenállása váltotta ki, vagy a sértett kiszolgáltatott állapotát használták ki, jellemzően már a nyomozás kezdeti szakaszában rekonstruálható.

(3) Szexuális tevékenység típusa

A szexuális cselekmények jellege alapvetően a sértett vallomásából válik ismertté. Ugyanakkor, ha az elkövetett cselekmény testi nyomot hagy – például bántalmazás, vagy sérülésekkel járó vaginális vagy anális penetráció, esetleg orális erőszak kísérő jegyeivel –, ezek szakértői vizsgálattal is igazolhatók. A szexuális tevékenység típusának feltárása tehát egyszerre épül a sértett beszámolójára (azonnal rendelkezésre állhat), szemle eredményeire (következtetések és rekonstrukció alapján) és szakértői bizonyításra (előzetes vélemények a kezdeti időszakban rendelkezésre állhatnak).

(4) Az elkövető helyszíni viselkedése

Az elkövető magatartásáról – például kényszerítés, fizikai bántalmazás, verbális agresszió, fenyegetés vagy éppen bókolás, kérlelés – elsősorban a sértett adhat részletes információt, így ezek a feljelentés megtételekor már rendelkezésre állnak. A fizikai bántalmazásnak ráadásul sokszor látható jelei vannak, amelyek azonnali hatósági észlelés vagy rövid időn belüli orvosi vizsgálat során dokumentálhatók. A helyszínen végrehajtott szemle kiegészítő információkat is nyújthat: ondónyom, hátrahagyott eszköz, illetve az elkövető által eltulajdonított tárgyak feltárása. Az eltulajdonított értékek megállapítása azonban gyakran nehéz, mert az nem mindig egyértelműen bizonyítható, ugyanakkor, ha igazolható, fontos következtetések vonhatók le belőle az elkövető motivációira vonatkozóan (pl. értékkel bíró tárgyak elvitele alapján anyagi haszonszerzésre, személyes, elkövető számára értékkel nem bíró tárgyak megszerzése esetén mélyebb pszichológiai szükséglet kielégítésére).

(5) Egyéb körülmények

Az elkövetés napszaka – éjszakai vagy nappali elkövetés – általában egyértelműen ismert, a sértett beszámolója vagy a helyszíni információk alapján. Kivételt képeznek az elnyúló, hosszabb órákon vagy napokon át tartó bántalmazások, illetve esetleg az olyan esetek, ahol a sértett emlékezete hiányos (pl. bódult állapotban volt), vagy a bejelentés jelentős késedelemmel történt. A napszak ugyanakkor a bűncselekmény tipológiai besorolásánál fontos tényező lehet, hiszen összefügghet az elkövetés körülményeivel, az elkövető taktikájával, illetve a helyszínválasztással.

Összességében tehát a cselekmény lefolyásáról alapvetően a sértett rendelkezhet információval. A szemle során rögzített nyomok és anyagmaradványok szakértői vizsgálata bár a nyomozás során várat magára, a szemle lefolytatása ezek beérkezését megelőzően is segíti a cselekmény rekonstruálását, mind a támadásra, mind a szexuális cselekményre, mind az elkövető helyszíni viselkedésére vonatkozóan.

További, 14. (Bűncselekmény felderítése szempontjából releváns információt hordozó változók) táblázatban szereplő 35 változó a sértett adataira, valamint az elkövető és a cselekmény olyan jellemzőire vonatkozik, amelyek az eljárás során jellemzően nem ismertek, ugyanakkor relevánsak a cselekmény felderítése, elkövető jellemzőinek, így közvetetten annak azonosítása szempontjából.

14. táblázat Bűncselekmény felderítése szempontjából releváns információt hordozó változók (saját szerkesztés)

Változócsoport	Változó	Változó leírása	Érték	Gyakoriság

Elkövető demográfiai és kriminológiai jellemzői	elkoveto_eletkor	Elkövető korcsoportja a bűncselekmény elkövetésekor	középkor (30-54)	50.5% (93)
			fiatal felnőttkor (18-29)	40.2% (74)
			idősebb felnőttkor (55-59)	7.6% (14)
			NA	1.6% (3)
	elkoveto_csaladi_allapot	Az elkövető családi állapota, partneri kapcsolata a bűncselekmény elkövetésekor	aktuálisan egyedülálló	52.2% (96)
			kapcsolatban	30.4% (56)
			NA	17.4% (32)
	elkoveto_vegzettseg	Az elkövető iskolai végzettsége a bűncselekmény elkövetésekor	8 osztály vagy kevesebb	43.5% (80)
			egyetem, főiskola	1.6% (3)
			középiskola/szakközép	27.7% (51)
			NA	27.2% (50)
	elkoveto_foglalkozas	Az elkövető foglalkozási csoportja a bűncselekmény elkövetésekor	alkalmazott	13.6% (25)
			egyéb	4.9% (9)
			nyugdíjas	6.5% (12)
			tanuló	6% (11)
			alkalmi/munka nélküli	28.8% (53)
			fizikai/szakmunkás	12.5% (23)
			vállalkozó	3.8% (7)
			NA	23.9% (44)
	elkoveto_eloelet	Az elkövető kriminális előzményei: a bűncselekmény elkövetése előtt volt-e már bármilyen bűncselekménytípus miatt büntetve (jogerős ítélet)	bűntetett	39.1% (72)
			büntetlen	32.6% (60)
			NA	28.3% (52)
Elkövető cselekménnyel összefügg	elkoveto_vallomas	A változó azt jelöli, hogy az elkövető a rendőri eljárásban tett-e beismerő vallomást a vizgált bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban	igen	30.4% (56)
			nem	63.6% (117)

ő jellemzői, viselkedése			NA	6% (11)
	elkoveto_alkohol	A változó az elkövető alkoholfogyasztásának mértékét jelöli a bűncselekmény elkövetése során: 0 = nem fogyasztott alkoholt, 1 = minimális alkoholfogyasztás, "2 = enyhe alkoholfogyasztás, 3 = közepes alkoholfogyasztás, 4 = nagy mennyiségű alkoholfogyasztás, 5 = jelentős mennyiségű alkoholfogyasztás.	0	34.8% (64)
			1	2.2% (4)
			2	9.2% (17)
			3	14.7% (27)
			4	15.2% (28)
			5	5.4% (10)
			NA	18.5% (34)
	elkoveto_elkovetes_utani_viselkedes	A változó az elkövető sértettel való bánásmódját, viselkedését jelöli a bűncselekmény elkövetése után	egyéb	9.8% (18)
			bántalmazza a sértettet	7.6% (14)
			elengedi/kiengedi/kitessékeli a sértettet	7.6% (14)
			elhagyta a helyszínt	34.8% (64)
			fenyegeti a sértettet	4.3% (8)
			helyszínen marad/időt tölt	6% (11)
			udvarias volt, bocsánatot kért, segítette	6% (11)
			NA	23.9% (44)
	elkoveto_elkovetes_utani_interakcio	A változó azt jelöli, hogy volt-e bármilyen interkació a sértett és az elkövető között a bűncselekmény elkövetése után	nincs	42.4% (78)
			van	17.9% (33)
			NA	39.7% (73)
	helyszinrol_elvitt_penzt	A bűncselekmény elkövetése után az elkövető eltulajdonított-e pénzt a sértettől	igen	13% (24)
			nem	85.3% (157)
			NA	1.6% (3)
		A bűncselekmény elkövetése előtt, közben vagy után az elkövető	igen	25% (46)

	mas_bcs_szem_szab	megvalósított-e személyi szabadság megsértésének tényállását is az alapbűncselekmény mellett.	nem	75% (138)
	mas_bcs_testi_sertes	A bűncselekmény elkövetése előtt, közben vagy után az elkövető megvalósított-e a testi sértés tényállását is az alapbűncselekmény mellett.	igen	26.6% (49)
			nem	73.4% (135)
	sertett_vedekezesre_reakcio	A változó azt jelöli, hogy a sértett védekezésére, hogyan reagált az elkövető.	a sértett védekezését megtörte, folytatta	47.3% (87)
			abbahagyta/elállt a cselekménytől	16.8% (31)
			még erőszakosabb lett	15.2% (28)
			nem védekezés	19% (35)
			NA	1.6% (3)
	megkozelites_adhoc	A bűncselekményt megelőzően az elkövető tervezetten vagy spontán, adhoc módon közelítette meg a sértettet	nem	40.8% (75)
			adhoc	55.4% (102)
			NA	3.8% (7)
	megkozelites_elcsalta	A bűncselekményt megelőzően az elkövető valamilyen csellel, megtévesztő kommunikációval elcsalta-e egy adott helyszínre a sértettet azért, hogy az elkövetést ott megvalósítsa	igen	16.8% (31)
			nem	82.1% (151)
			NA	1.1% (2)
	megkozelites_kovette_figyelte	A bűncselekményt megelőzően az elkövető hosszabb-rövidebb ideig figyelte-e, követte-e a sértettet, mielőtt megtámadta vagy kapcsolatba lépett vele	igen	34.2% (63)
			nem	63.6% (117)
			NA	2.2% (4)
	adhoc_tervezett	A változó azt jelöli, hogy az elkövető spontán, adhoc módon, vagy tervezetten követte-e el a bűncselekményt. Amennyiben csak a kapcsolatba lépés tervezésére volt	adhoc	65.8% (121)
			kapcsolatba lépést tervezte	10.9% (20)
			tervezett	15.2% (28)

		információ, ez a válaszlehetőség lett megadva.	NA	8.2% (15)
Helyszínnel kapcsolatos jellemzők	elkovetes_helyszin	A változó azt jelöli, hogy a bűncselekmény helyszíne nyitott, nyílt (pl. utca, park), félig zárt, vagyis nyilvános, de részben szeparált (pl. vonat mosdója, tömegközelekedési eszköz), vagy a külvilágtól elzárt (pl. lakás, ingatlan) volt-e.	félig zárt	16.3% (30)
			nyílt	36.4% (67)
			zárt	44% (81)
			NA	3.3% (6)
	megkozelites_helyszin	A változó azt jelöli, hogy a sértett elkövető általi megközelítésének helyszíne nyitott, nyílt (pl. utca, park), félig zárt, vagyis nyilvános de részben szeparált (pl. vonat mosdója, tömegközelekedési eszköz), vagy a külvilágtól elzárt (pl. lakás, ingatlan) volt-e.	félig zárt	20.7% (38)
			nyílt	44% (81)
			zárt	31% (57)
			NA	4.3% (8)
	megkozelites_helyszin_sertetthez_kotheto	A változó azt jelöli, hogy a megközelítés helyszíne a sértetthez köthető-e, legyen akár nyílt, akár zárt helyszín (pl. sértett lakása, sértett lakhelye környékén lévő terület, sértett munkahelye)	igen	20.1% (37)
			NA	79.9% (147)
	sertett_kozlekedes_modja	A változó azt jelöli, hogy a sértett gyalogosan közlekedett-e, mielőtt bűncselekmény áldozata lett	egyéb	18.5% (34)
			gyalogosan	48.4% (89)
			nem volt közelekedés	32.1% (59)
			NA	1.1% (2)
Sértett demográfiai jellemzői	sertett_eletkor	A sértett korcsoportja a bűncselekmény elkövetésekor	fiatal felnőtt (18-29)	41.8% (77)
			fiatalkor (14-17)	12% (22)
			idős (55-)	7.1% (13)
			középkor (30-54)	21.2% (39)
			NA	17.9% (33)
	sertett_csaladi_allapot	A sértett családi állapota, partneri kapcsolata a bűncselekmény elkövetésekor	aktuálisan egyedülálló (özvegy, elvált, szingli)	20.7% (38)
			kapcsolatban (párkapcs, házas, élett.)	23.4% (43)

			NA	56% (103)
	sertett_foglalkozas	A sértett foglalkozási csoportja a bűncselekmény elkövetésekor	alkalmazott	16.3% (30)
			egyéb	4.9% (9)
			munkanélküli	6% (11)
			nyugdíjas	7.6% (14)
			tanuló	28.8% (53)
			NA	36.4% (67)
Sértett viselkedése a cselekmény során	sertett_viselkedes_csellel_probalja_lebeszelni	A sértett csellel, hazugsággal, manipulációval próbálja meg lebeszélni arról, hogy cselekményét elkövesse az elövetés során, illetve azt megelőzően	igen	15.8% (29)
			nem	82.6% (152)
			NA	1.6% (3)
	sertett_viselkedes_egyuttmukodo	A sértett együttműködően viselkedik az elkövetővel a bűncselekmény elkövetése során, illetve azt megelőzően	igen	25% (46)
			nem	73.4% (135)
			NA	1.6% (3)
	sertett_viselkedes_fizikai_ellenallas	A sértett fizikálisan ellenáll, hogy az elkövető ne tudja elkövetni a cselekményét az elkövetés során, illetve azt megelőzően	igen	68.5% (126)
			nem	29.9% (55)
			NA	1.6% (3)
	sertett_viselkedes_kerleli	A cselekmény elkövetése során, illetve azt megelőzően a sértett kéri, kérleli, könyörög az elkövetőnek, amivel megpróbálja lebeszélni arról, hogy cselekményét elkövesse	igen	37% (68)
			nem	59.8% (110)
			NA	3.3% (6)
	sertett_viselkedes_kiabal_segitsegert	A sértett segítségkérés céljából kiabál a bűncselekmény elkövetése során, illetve azt megelőzően	igen	46.7% (86)
			nem	51.1% (94)
			NA	2.2% (4)
	sertett_viselkedes_nem_beszel	A sértett verbálisan, vokálisan nem kommunikál a bűncselekmény elkövetése során	igen	20.1% (37)
			nem	73.9% (136)

			NA	6% (11)
Egyéb	sertett_alkohol	A változó az elkövető alkoholfogyasztásának mértékét jelöli a bűncselekmény elkövetése során: 0 = nem fogyasztott alkoholt, 1 = minimális alkoholfogyasztás, "2 = enyhe alkoholfogyasztás, 3 = közepes alkoholfogyasztás, 4 = nagy mennyiségű alkoholfogyasztás, 5 = jelentős mennyiségű alkoholfogyasztás.	0	53.8% (99)
			1	5.4% (10)
			2	9.2% (17)
			3	6% (11)
			4	4.9% (9)
			5	7.6% (14)
			NA	13% (24)
	sertett_cselekmeny_elott_tevekenyseg	A változó a sértett bűncselekmény bekövetkezése előtti tevékenységét jelöli	egyéb	7.1% (13)
			italozott/kocsmázott/szórakozott	16.8% (31)
			otthon tartózkodott/pihent	22.8% (42)
			úton volt valahova, sétált (haza pl - szórakozóhely, munka, iskola)	44.6% (82)
			NA	8.7% (16)
	sertett_elkoveto_kapcsolata	A változó és a sértett és elkövető kapcsolatát jelöli.	ismeretlen	57.1% (105)
			ismerős	42.4% (78)
			NA	0.5% (1)
	kiserleti_szakban_maradt	A bűncselekmény befejezésére az elkövető miatt, vagy rajta kíválló okból nem került sor, a bűncselekmény stádiuma kísérleti szakban maradt.	igen	24.5% (45)
			nem	40.2% (74)
			NA	35.3% (65)
	sertett_cselekmeny_elott_elkovetovel	A változó azt jelöli, hogy a sértett a bűncselekmény bekövetkezését megelőzően az elkövetővel együtt végzett-e bármilyen tevékenységet (pl. séta, italozás, randez-vous)	igen	12.5% (23)
			nem	87.5% (161)

A 35 változó több tematikus csoportba rendezhető:

(1) Elkövető demográfiai és kriminológiai jellemzői

Ez a csoport az elkövető személyes hátterére vonatkozik: életkor, családi állapot, iskolai végzettség, foglalkozás és kriminális előélet. A profilalkotásban ezek az adatok segítenek megérteni az elkövető társadalmi beágyazottságát, élethelyzetét, valamint kriminalisztikai kockázati tényezőit. A demográfiai jellemzők alapján képet kaphatunk arról, hogy mely társadalmi csoportokban nagyobb a szexuális bűncselekmények előfordulása.

Az ismeretlen elkövető ellen induló eljárás kezdetén ezek nem ismert adatok.

(2) Elkövető cselekménnyel összefüggő jellemzői, viselkedése

Ez a változócsoport az elkövető magatartására koncentrál a bűncselekmény elkövetése előtt, alatt és után (pl. alkoholfogyasztás, beismerő vallomás, sértettel való interakció). Az elkövető viselkedési mintázatai árulkodnak a pszichológiai motivációiról, a kontrollképességről és a bűncselekményhez való viszonyáról. Ezen adatok segíthetnek azonosítani az impulzív, illetve a tudatosan cselekvő elkövetőket.

Az eljárás kezdeti szakaszában nem ismert, hogy milyen valószínűséggel fog vallomást tenni az elkövető.

Valószínűleg nem minden esetben ismert, hogy az elkövető hogyan közelítette meg a sértettet: tervezetten vagy adhoc módon, illetve milyen stratégiát használt (pl. elcsalás, követés, figyelés). Továbbá az sem, hogy maga az elkövetés tervezett volt vagy spontán.

Amennyiben a sértetti vallomás teljes körű, feltehetően arra vonatkozóan az eljárás során rendelkezik a nyomozóhatóság információval, hogy: fogyaszthatott-e alkoholt az elkövető; hogyan viselkedett az elkövetés után; volt-e interakciója az áldozattal; megvalósult-e más bűncselekmény is; és hogy a sértett viselkedése milyen reakciót váltott ki belőle.

(3) Helyszínnel kapcsolatos jellemzők

A változócsoport a bűncselekmény fizikai környezetére és az elkövető-sértett interakció térbeli jellemzőire utal. Ide tartozik például, hogy a helyszín nyílt vagy zárt, mennyiben köthető a sértetthez, valamint a sértett közlekedési módja. A helyszínválasztással kapcsolatos információk az elemzésben kulcsfontosságúak, mert utalhatnak az elkövető kockázatvállalására, felkészültségére, valamint a bűncselekmény előre megtervezettségére, ezeken keresztül akár kriminális rutinjára is.

A helyszínnel, annak fizikai környezetével kapcsolatos információk nagy valószínűséggel rendelkezésre állnak az eljárás kezdeti szakaszán is.

(4) Sértett demográfiai jellemzői

Ez a változócsoport a sértett társadalmi és élethelyzeti hátterét vizsgálja (életkor, családi állapot, foglalkozás). A kutatásban ezek az adatok segíthetnek feltárni, hogy mely sértetti csoportok a leginkább veszélyeztetettek, illetve milyen élethelyzetek teremthetnek nagyobb kockázatot a szexuális bűncselekmények áldozatává válásra.

(5) Sértett viselkedése a cselekmény során

Ez a csoport a sértett reakcióira és magatartására fókuszál a bűncselekmény idején (pl. ellenállás, kiabálás segítségért, együttműködés, passzivitás). A profilalkotás szempontjából ezek a tényezők befolyásolják az elkövető viselkedését és a bűncselekmény kimenetelét is. Fontos információkat nyújt arról, hogyan reagálnak a különböző elkövetőtípusok a sértett ellenállására vagy épp az együttműködésére.

A sértett viselkedlsével kapcsolatos információk nagy valószínűséggel rendelkezésre állnak az eljárás kezdeti szakaszán is, azonban előfordulhat, hogy a sértett nem emlékszik vagy nem meri a saját pl. együttműködőnek mondható viselkedését a hatóságok tudomására hozni, így bizonyos elemek rejtve maradhatnak az eljárás kezdeti szakaszában (vagy akár az egészében is).

(6) Egyéb

Az „Egyéb” csoport olyan kiegészítő változókat tartalmaz, amelyek nem illeszkednek szorosan az előző kategóriákba, de relevánsak a bűncselekmény kontextusának megértésében. Ide tartozik például a sértett alkoholfogyasztása, a cselekmény előtti tevékenysége, az elkövetővel való kapcsolata, illetve a bűncselekmény stádiuma (kísérleti vagy befejezett). Ezek a tényezők árnyalják a helyzetkép rekonstrukcióját, és hozzájárulnak a profilalkotás teljességéhez.

A sértett alkoholfogyasztása, cselekmény előtti tevékenysége, elkövetővel való cselekményt megelőző interakciója mind rejtve maradhat az első sértetti kihallgatások alkalmával, mivel a sértett félhet az ítélkezéstől, áldozathibáztatástól, megbélyegzéstől.

A sértett és elkövető kapcsolata nem feltétlenül ismert. Különösen egyrészt az előbbiekben megfogalmazott okok, másrészt a bódult állapotba helyezett sértetten elkövetett eseteknél. Elképzelhető továbbá, hogy a sértett nem látja, vagy a körülmények miatt nem ismeri fel támadóját (aki egyébként nem ismeretlen a számára).

Összefoglalva a végleges elemzéshez használt adatbázis biztosítja:

(1) a tipológia kialakításához, és azokhoz kapcsolt elkövetői tulajdonságok elemzését,

(2) továbbá a sértettek számára ismert és ismeretlen elkövetők tetthelyi viselkedését meghatározó empirikus alapot,

(3) illetve azonosíthatja a beismerést befolyásoló helyszíni viselkedéssel kapcsolatos tényezőket.

(4) valamint azonosítja azokat a helyszíni viselkedéssel kapcsolatos tényezőket, melyek összefüggésben állhatnak az elkövető kriminális előéletével.

6.5. Adatelemzés

Az adatelemzést RStudio statisztikai szoftver (Posit team, 2025) segítségével végeztem. A többszöri tesztelésekből fakadó hibák elkerülése érdekében Holm-féle korrekciót alkalmaztam (Holm, 1979). A kereszttáblák esetében a releváns változóknél Cramer-féle V együtthatót számítottam ki a kapcsolat erejének megállapítása céljából.

6.5.1. Klaszterelemzés, viselkedéses tipológia létrehozása.

A tipológiák kialakításához (1. kutatási kérdés vizsgálata) a klaszterelemzés módszerét alkalmaztam, mely a mintában szereplő elkövetőket a bűncselekménnyel összefüggő viselkedésük hasonlósága alapján rendezi csoportokba. A távolsági (disszimilaritási) mátrix létrehozása során gower-féle távolságmérést (Gower, 1971) alkalmaztam, a klaszterelemzést a PAM (Partitioning Around Medoids – Kaufman és Rousseeuw, 1990) módszerével végeztem.

A klaszterek számának meghatározásához a következő mutatókat, mérőszámokat vettem figyelembe:

- Átlagos sziluett (*average silhouette*): azt mutatja meg, hogy egy adatpont átlagosan mennyire van közel a saját klaszterében lévő adatpontokhoz, valamint mennyire van távol a más klaszterek adatpontjaitól. A lehetséges értékek tartománya [-1, 1], a 0 átfedő klasztereket takar, a pozitív értékek jelentik a jó illeszkedést.
- Klaszteren belüli négyzetösszeg (*within cluster ss*): a klaszteren belüli pontok távolságát méri a centroidtól, azaz mennyire „szoros” a klaszter. A lehetséges értékek tartománya [0,∞), minél alacsonyabb, annál jobban hasonlítanak egy típuson belül az elkövetők.

- Átlagos klaszteren belüli távolság (*average within*): a klaszteren belüli pontok átlagos távolsága egymástól. A lehetséges értékek tartománya [0,∞), minél alacsonyabb, annál jobban hasonlítanak egy típuson belül az elkövetők.
- Átlagos klaszterek közötti távolság (*average between*): a különböző klaszterek centroidja közötti átlagos távolság. A lehetséges értékek tartománya [0,∞), minél magasabb, annál jobban különböznek az eltérő típusok.
- Klaszteren belüli/kívüli arány (*wb ratio*): előbbi kettő aránya. A lehetséges értékek tartománya [0,∞), minél alacsonyabb, annál jobban hasonlítanak az egy típuson belüli elkövetők és annál jobban különböznek a típusok egymástól.
- További alkalmazott mérőszámok: Dunn index (Dunn, 1973), Calinski-Harabasz Index (Calinski és Harabasz, 1974) és Davies-Bouldin Index (Davies és Bouldin, 1979).

Összességében a mérőszámok azt próbálják megragadni, hogy milyen mértékben hasonlítanak egymásra az elkövetők egy típuson (klaszteren) belül (belső koherencia) és ez a típus mennyire különbözik más típusoktól (elkülönülés). A végleges klaszterstruktúra kiválasztásánál azonban a matematikai mérőszámok mellett szakmai szempontokat is figyelembe veszek: azt is értékelem, hogy a kapott típusok mennyire értelmezhetők és használhatók a szakmai kontextusban.

Végső lépésként a típusok leírását hajtottam végre, amikor a kapott csoportokat kereszttábla segítségével (Khi-négyzet próba) összehasonlítottam a 27 vizsgált változó mentén. Ezáltal azonosítom azokat az elkövetői viselkedéseket, amik megkülönböztetik a kapott típusokat (szignifikáns összefüggésben vannak a viselkedések a típusokkal).

A klaszterelemzés eredményeképp kapott típusokat szintén kereszttábla alkalmazásával összehasonlítom a további 35 változó mentén. Ezek közül a sértettre, illetve elkövetőre vonatkozó alkoholfogyasztás esetében független mintás összehasonlítást (kétmintás t-próba, vagy robosztus változata csoportonkénti normalitás, valamint szóráshomogenitás alapján), a többi, kategorikus változónál pedig khi-négyzet próbát alkalmazok.

6.5.2. Egyszerű predikció: Ismerős-ismeretlen, vallomás, előélet

A 2. kutatási kérdést egyszerű predikciós eljárással vizsgáltam a felderítés és a bizonyítás szempontjából különös jelentőséggel bíró változók vonatkozásában.

Mivel mindhárom változó bináris, az első lépésben a 27 elkövetői viselkedés vonatkozásában kereszttáblák segítségével vizsgáltam a kapcsolatokat. Azokat a viselkedéseket, amelyeknél

szignifikáns összefüggést találok, prediktorként alkalmaztam logisztikus regresszióban. A regressziók függő változója mindegyik esetben az adott vizsgált változó: az elkövető és sértett kapcsolata, az elkövető beismerő vallomása vagy az elkövető előélete.

A regressziók eredményének illeszkedését a Nagelkerke R^2 (Nagelkerke, 1991) és a pontosság (*balanced accuracy*), valamint igazságmátrix (*confusion matrix*) segítségével értékeltem. A Nagelkerke R^2 közelíti a magyarázott varianciát, míg a pontosság és az igazságmátrix a predikciók pontosságát mutatja.

7. EREDMÉNYEK

7.1. A kutatási minta leírása

A mintában 184 ügy (7. ábra: Mintában szereplő ügyek száma elkövetési év szerinti bontásban), ugyanennyi elkövető és sértett adati szerepelnek. Az elkövetők minden esetben férfiak a sértettek nők.

7. ábra Mintában szereplő ügyek száma elkövetési év szerinti bontásban (saját szerkesztés)

A kutatási minta alapját véletlenszerűen kiválasztott, 2008-2018 között elkövetett és 2018. év első félévéig regisztrált, bűncselekmények adják. A 2018. év csak az első félévben statisztikában lezárt ügyeket tartalmazza. A 2008-as évben még nem létezett a kutatási minta kialakításának alapjául szolgáló ENyÜBS adatbázis. A 2008-as évben regisztrált 5 db ügy, azt követő években került be a statisztikába, mivel nem a 2008-as évben kerül lezárásra. Ezek alapján a minta magját a 2009 és 2018. első félév között elkövetett és ebben az időszakban lezárt ügyek képezik.

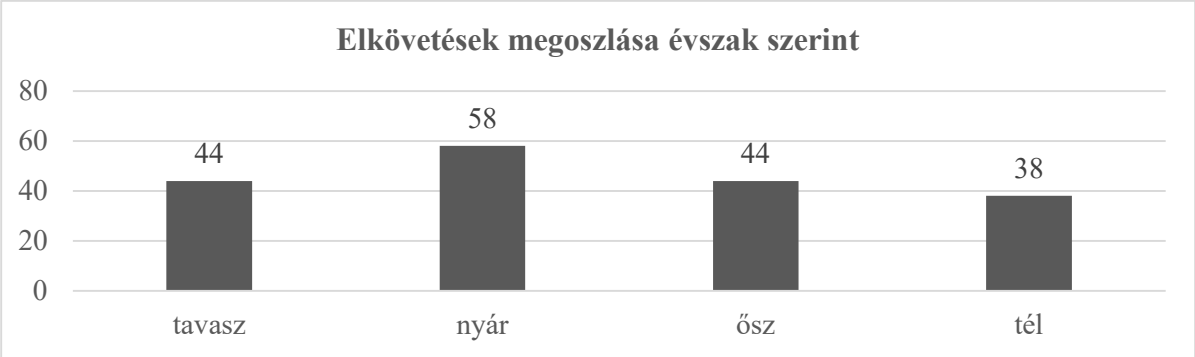

8. ábra A mintában szereplő bűncselekmények évszakonkénti előfordulása (saját szerkesztés)

Egyértelmű szezonalitás nem figyelhető meg (alacsony értékbeli különbségek) (8. ábra: A mintában szereplő bűncselekmények évszakonkénti előfordulása). A nyári időszak mutat enyhén kiugró értéket.

9. ábra A mintában szereplő ügyek elkövetés helye szerint, vármegyei bontásban (saját szerkesztés)

A legtöbb mintában szereplő ügyet Budapesten követték el (73 ügy). Pest, Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, valamint Baranya vármegyében 10 elkövetés felett, a többi megyénél ez alatti az elkövetések száma (9. ábra: A mintában szereplő ügyek elkövetés helye szerint, vármegyei bontásban). A véletlenszerű kiválasztás eredményeként nem kerültek a mintába ügyek Jász-Nagykun-Szolnok, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas, Veszprém vármegyékből.

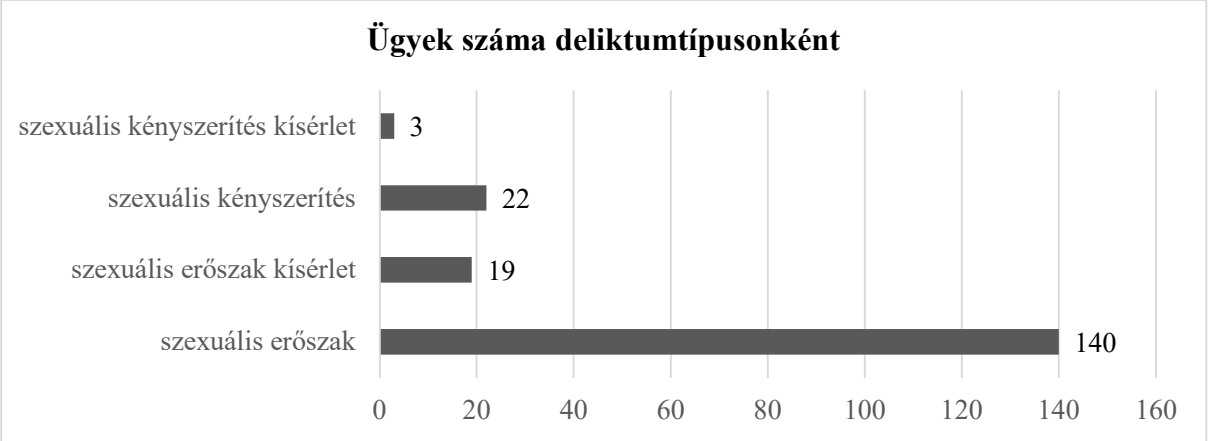

10. ábra: Deliktumtípusok és kísérleti stádiumban maradt szakaszaik száma (saját szerkesztés)

A mintában legnagyobb számban a szexuális erőszak bűncselekmények (beleértve annak megfelelőit a régi Btk.-ban: szemérem elleni erőszak és erőszakos közösülés) fordulnak elő: 140 ügy (76,09%). A szexuális kényszerítés minősítés 22 ügyben szerepelt(11,96%).

A szexuális erőszak kísérleti stádiumban maradt cselekményei 10,33%-t (19 ügy), a szexuális kényszerítés kísérleti stádiumban maradt cselekményei pedig a minta 1,63%–t (3 ügy) képezik (10. ábra: Deliktumtípusok és kísérleti stádiumban maradt szakaszaik száma).

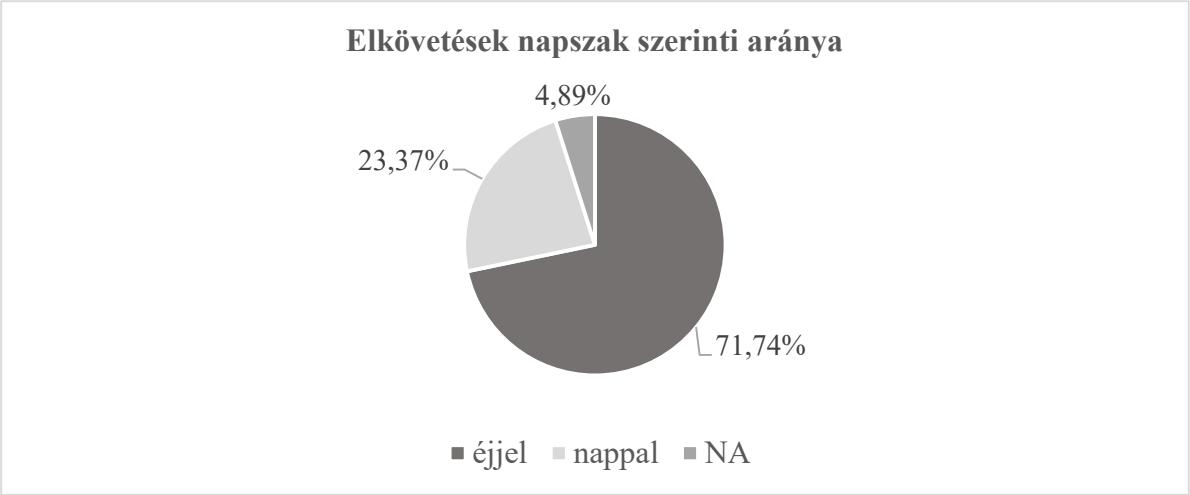

11. ábra A mintában szereplő ügyek napszak szerinti megoszlása (saját szerkesztés)

Az elkövetések jelentős hányada 71,74%-a éjjel, 18:00 és reggel 06:00 közötti időszakban történt (132 ügy), 23,37 %-a (43 ügy) pedig a nappali órákban, 06:00 és 18:00 közötti időben. 9 ügy esetében a napszakról nem rendelkezünk információval (11. ábra: A mintában szereplő ügyek napszak szerinti megoszlása).

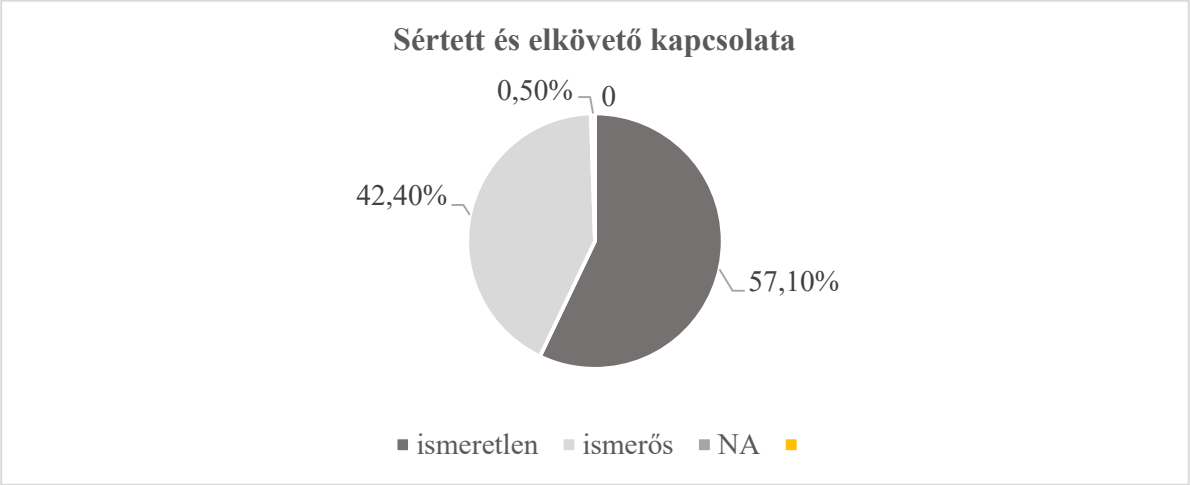

12. ábra A sértett és elkövető kapcsolatának aránya (saját szerkesztés)

Az esetek többségében, 57,10 % (105 ügy) a sértett és az elkövető között semmilyen korábbi kapcsolat nem volt, míg az esetek 42,40%-ban (78 ügy) az áldozat ismerte az elkövetőt (azonban nem állt vele közeli, párkapcsolati, közvetlen családi, rokoni kapcsolatban) (12. ábra: A sértett és elkövető kapcsolatának aránya).

7.1.1. Elkövetők életviteli és kriminális deskriptív adatai (15-19. táblázat)

15. táblázat A vizsgált elkövetők demográfiai adati (életkor, családi állapot, végzettség, foglalkozás) (saját szerkesztés)

Az elkövetők demográfiai adatai				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
elkoveto_eletkor	fiatal felnőttkor (18-29)	74	184	40,22%
	középkor (30-54)	93	184	50,54%
	idősebb felnőttkor (55-59)	14	184	7,61%
	NA	3	184	1,63%
elkoveto_csaladi_allapot	aktuálisan egyedülálló	96	184	52,17%
	kapcsolatban	56	184	30,43%
	NA	32	184	17,39%
elkoveto_vegzettseg	8 osztály vagy kevesebb	80	184	43,48%
	egyetem, főiskola	3	184	1,63%
	középiskola/szakközép	51	184	27,72%
	NA	50	184	27,17%
elkoveto_foglalkozas	alkalmazott	25	184	13,59%
	alkalmi/munkanélküli	53	184	28,80%
	egyéb	9	184	4,89%
	fizikai/szakmunkás	23	184	12,50%
	nyugdíjas	12	184	6,52%
	tanuló	11	184	5,98%
	vállalkozó	7	184	3,80%
	NA	44	184	23,91%

A leíró statisztikai elemzések alapján a mintában szereplő (n=184) (15. táblázat) erőszakos szexuális bűncselekmények elkövetői általában fiatal felnőttek (40,22%), többségük a cselekmény elkövetésekor aktuálisan egyedülálló (amely az elváltak, özvegyek kategóriáit is tartalmazza – 52,17%). Alacsony az iskolázottsági szintjük (legnagyobb arányban 8 osztályt, vagy annál kevesebbet végeztek – 43,48%, szemben a középiskolát végzett 27,72%-kal, valamint az egyetemet vagy főiskolát végzett 1,63%-kal). Az elkövetők 27,17%-ában az iskolázottság szintjével kapcsolatban nem rendelkezünk információval. Foglalkozásukat tekintve legnagyobb arányban alkalmi munkát vállalnak, vagy munkanélküliek (28,8%), ezt követik az alkalmazotti (13,59%), fizikai/szakmunkás (12,5%) foglalkozások. A nyugdíjas, tanuló, vállalkozó és egyéb kategóriák a mintában nem érik a 10%-os arányt.

16. táblázat A vizsgált elkövetők bűncselekmény elkövetésével összefüggő és potenciálisan összefüggő jellemzői (alkoholos befolyásoltság a cselekmény során, büntetett vagy büntetlen előélet, vallomástétel) (saját szerkesztés)

Az elkövetők kriminális és bűncselekménnyel összefüggő adati				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
elkoveto_alkohol	0	64	184	34,78%
	1	4	184	2,17%
	2	17	184	9,24%
	3	27	184	14,67%
	4	28	184	15,22%
	5	10	184	5,43%
	NA	34	184	18,48%
elkoveto_eloelet	bűntetett	72	184	39,13%
	büntetlen	60	184	32,61%
	NA	52	184	28,26%
elkoveto_vallomas	igen	56	184	30,43%
	nem	117	184	63,59%
	NA	11	184	5,98%

Az elkövetők 39,13%-a büntetett, 32,61%-a büntetlen előéletű, míg a mintában szereplők 28,26%-ánál nem rendelkezünk információval az előélettel kapcsolatban. A 184 elkövető 30,43% tett, 63,59% elkövető pedig nem tett beismerő vallomást a vizsgált eljárásban.

Az elkövetők 46,74%-ban alkoholos befolyásoltság alatt álltak a cselekmény elkövetésekor, míg 34,78%-ban feltehetően nem fogyasztottak alkoholt. Az esetek 18,48%-ban nem állt rendelkezésre információ az alkoholfogyasztásról (16. táblázat).

17. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése a sértett megközelítése és megtámadása során, beleértve a helyszín jellegét és a tervezettséget (saját szerkesztés)

Elkövetők helyszíni viselkedése I. – megközelítés és támadás				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
megkozelites_helyszin	félig zárt	38	184	20,65%
	nyílt	81	184	44,02%
	zárt	57	184	30,98%
	NA	8	184	4,35%
megkozelites_adhoc	adhoc	102	184	55,43%
	nem	75	184	40,76%
	NA	7	184	3,80%
elkovetes_helyszin	félig zárt	30	184	16,30%
	nyílt	67	184	36,41%
	zárt	81	184	44,02%

	NA	6	184	3,26%
tamadás adhoc_tervezett	adhoc	121	184	65,76%
	kapcsolatba lépést tervezte	20	184	10,87%
	tervezett	28	184	15,22%
	NA	15	184	8,15%

Leggyakrabban nyílt helyszínen közelítették meg áldozataikat (44,02%) és az esetek többségében adhoc (55,43%) módon. Különbség mutatkozik abban, hogy ezek az arányok a támadásra vonatkozó adatok esetében megváltoznak: az adhoc támadások aránya a megközelítéshez képest emelkedést mutat (65,76%), míg a nyílt-zárt helyszín vonatkozásában a támadás legnagyobb arányban (44,02%) zárt helyszínen történik (17. táblázat).

18. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése más elkövetett kriminális cselekmény vonatkozásában (saját szerkesztés)

Elkövetők helyszíni viselkedése II - egyéb kriminális cselekmény				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
helyszinrol_elvitt_értéket	igen	27	184	14,67%
	nem	161	184	87,5%
	NA	2	184	1,09%
mas_bcs_testi_sertes	igen	49	184	26,63%
	nem	135	184	73,37%
	NA	0	184	0,00%
mas_bcs_szem_szab	igen	46	184	25,00%
	nem	138	184	75,00%
	NA	0	184	0,00%

Az esetek mindössze 13,04%-ában volt kimutatható, hogy az elkövető pénzt tulajdonított el a sértettől a szexuális bűncselekmény elkövetése során, míg 85,33%-ban ilyen körülmény nem állt fenn. 1,63%-ban nem állt rendelkezésre erre vonatkozó adat.

A „más bűncselekmény – testi sértés" kategória már gyakoribbnak bizonyult: az esetek 26,63%-ában az elkövető a szexuális bűncselekmény mellett testi sértést is megvalósított.

A „más bűncselekmény – személyi szabadság megsértése" szintén releváns változó, amely az esetek 25%-ában volt azonosítható. Ez az arány arra utal, hogy az elkövetők negyedrésze a szexuális erőszak mellett a sértett szabad mozgását is korlátozta, például elzárással, lefogással vagy más kényszerítő magatartással. Az esetek 75%-ában ez a magatartás nem volt jelen (18. táblázat).

19. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése a sértett reakciójára adott válaszreakció alapján (saját szerkesztés)

Elkövetők helyszíni viselkedése III. – sértett védekezésére adott reakció				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
sertett_vedekezesre_reakcio	a sértett védekezését megtörte, folytatta	87	184	47,28%
	abbahagyta/elállt a cselekménytől	31	184	16,85%
	még erőszakosabb lett	28	184	15,22%
	nem védekezés	35	184	19,02%
	NA	3	184	1,63%

Az elkövetők legnagyobb arányban 47,28%-ban a sértett védekezésére (az elkövetés megkezdése előtt vagy a közben) úgy reagáltak, hogy megtörték azt (fizikai vagy pszichikai erőszakkal) és folytatták cselekményüket. Az esetek 19,02%-ban a sértett védekezési reakciója nem volt azonosítható, míg 1,63%-ban nem állt rendelkezésre ezzel kapcsolatos információ. A sértett védekezése révén az elkövetők 16,85%-a elállt a cselekménytől, hasonló arányban pedig még erőszakosabbak lettek, hogy a sértett ellenállását megtörjék (15,22%) (19. táblázat).

7.1.2. Sértettek életviteli és kriminális deskriptív adatai (20-22. táblázat)

20. táblázat A mintában szereplő sértettek demográfiai adati (életkor, családi állapot, végzettség, foglalkozás) (saját szerkesztés)

A sértettek demográfiai adatai				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
sertett_eletkor	fiatal felnőtt (18-29)	77	184	41,8%
	fiatalkor (14-17)	22	184	12,0%
	középkor (30-54)	39	184	21,2%
	idős (55-)	13	184	7,1%
	NA	33	184	17,9%
sertett_csaladi_allapot	aktuálisan egyedülálló	38	184	20,7%
	kapcsolatban	43	184	23,4%
	NA	103	184	56,0%
sertett_iskolai_vegzettseg	8 osztály vagy kevesebb	17	184	9,2%
	főiskola/egyetem	2	184	1,1%
	középiskola/szakközép	7	184	3,8%
	NA	158	184	85,9%
sertett_foglalkozas	alkalmazott	30	184	16,3%

	egyéb	9	184	4,9%
	munkanélküli	11	184	6,0%
	nyugdíjas	14	184	7,6%
	tanuló	53	184	28,8%
	NA	67	184	36,4%

A leíró statisztikai elemzések alapján a mintában szereplő (n=184) (20. táblázat) erőszakos szexuális bűncselekmények sértettjei általában fiatal felnőttek (41,8%), 20,7 %-uk egyedülálló, 23,4%-uk kapcsolatban van az áldozattá váláskor. Iskolai végzettségükre vonatkozóan az esetek jelentős részében nem rendelkezünk információval (85,9%). A rögzített adatok közül a 8 osztály, vagy az alatti végzettséggel rendelkezők fordulnak elő a legnagyobb arányban (9,2%). A rögzített foglalkozások közül a legnagyobb arányban a tanulók fordultak elő (28,8%), melyet az alkalmazotti munkaviszonyban állók követnek (16,3%).

21. táblázat A sértettek bűncselekmény megtörténtét közvetlenül megelőző tevékenysége, amely potenciálisan hatással lehetett az áldozattá válására vagy annak körülményeire (alkoholos befolyásoltság a cselekmény során, az elkövetővel való kontaktusa, helyszínnel való kapcsolata)

Sértettek cselekmény előtti tevékenysége				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
sertett_alkohol	0	99	184	53,8%
	1	10	184	5,4%
	2	17	184	9,2%
	3	11	184	6,0%
	4	9	184	4,9%
	5	14	184	7,6%
	NA	24	184	13,0%
sertett_cselekmeny_elott_elkovetovel	igen	23	184	12,5%
	nem	161	184	87,5%
sertett_cselekmeny_elott_tevekenyseg	egyéb	13	184	7,1%
	italozott/kocsmázott/szórakozott	31	184	16,8%
	otthon tartózkodott/pihent	42	184	22,8%
	úton volt valahova, sétált	82	184	44,6%
	NA	16	184	8,7%
sertett_kozlekedes_modja	egyéb	34	184	18,5%
	gyalogosan	89	184	48,4%
	nem volt közelekedés	59	184	32,1%
	NA	2	184	1,1%

A sértettek több mint a felénél (53,8%) nem merült fel alkoholfogyasztásra vonatkozó információ a bűncselekmény előtt, az esetek 13,0%-ban jelentkezett adathiány. Az

alkoholfogyasztás mértéke változatos, leggyakrabban az enyhe (9,2%) és a jelentős mértékű (7,6%) alkoholfogyasztás fordult elő a mintában.

A sértettek 87,5%-ban nem volt kontaktusuk az elkövetővel a támadást megelőzően.

Az áldozattá válást megelőzően a legnagyobb arányban nyílt területen lévőútvonalon sétáltak valahova (44,6%). 22,8%-ban otthon tartózkodtak, 16,8 %-ban alkoholt fogyasztottak, vagy kocsmában, szórakozóhelyen, házibuliban tartózkodtak, 7,1%-ban pedig egyéb tevékenységet végeztek.

Amennyiben a sértett közlekedett valahova, azt 48,4%-ban gyalogosan, 18,5%-ban pedig egyéb módon tette, míg az esetek 32,1 %-ában nem volt rögzíthető ilyen helyváltoztatás (21. táblázat).

22. táblázat A sértettek reakciói az elkövető támadására (támadás előtt közvetlenül vagy közben)

Sértettek támadásra adott reakciói				
változó	**érték**	**darab**	**teljes**	**százalék**
sertett_viselkedes_csellel_probalja_lebeszelni	igen	29	184	15,8%
	nem	152	184	82,6%
	NA	3	184	1,6%
sertett_viselkedes_egyuttmukodo	igen	46	184	25,0%
	nem	135	184	73,4%
	NA	3	184	1,6%
sertett_viselkedes_fizikai_ellenallas	igen	126	184	68,5%
	nem	55	184	29,9%
	NA	3	184	1,6%
sertett_viselkedes_kerleli	igen	68	184	37,0%
	nem	110	184	59,8%
	NA	6	184	3,3%
sertett_viselkedes_kiabal_segitsegert	igen	86	184	46,7%
	nem	94	184	51,1%
	NA	4	184	2,2%
sertett_viselkedes_nem_beszel	igen	37	184	20,1%
	nem	136	184	73,9%
	NA	11	184	6,0%

A sértettek több módon – egy cselekményen belül is akár különböző módokon – reagáltak az elkövetésre a közvetlenül cselekményt megelőzően, illetve annak során. A leggyakoribb védekezési mód a fizikai ellenállás kifejtése volt (68,5%), melyet a segítségért való kiabálás (46,7%) követett. A sértettek 25,0%-ban együttműködőek voltak az elkövetővel, míg 37,0%-ban a kérlelés fordult elő védekezési reakcióként. A sértettek 20,1%-a nem beszélt és 15,8%-a valamilyen csellel, trükkel próbálta lebeszélni az elkövetőt a cselekményről (22. táblázat).

7.2. Klaszterelemzés

A 2-6 közötti klaszterszám szerint elvégzett klaszterelemzések eredményeit a 23. táblázat tartalmazza.

23. táblázat A klaszterelemzés eredményei

Klaszterek száma	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Klaszterek mérete (n)	120, 64	108, 30, 46	105, 28, 12, 39	103, 14, 11, 35, 21	97, 15, 11, 29, 22, 10
Átlagos sziluett	0,204	0,128	0,113	0,111	0,077
Klaszteren belüli négyzetösszeg	11,53	10,519	10,002	9,577	9,106
Átlagos klaszteren belüli táv.	0,335	0,322	0,315	0,308	0,302
Átlagos klaszterek közötti táv.	0,424	0,414	0,415	0,413	0,406
Klaszteren belüli/kívüli arány	0,789	0,776	0,759	0,747	0,742
Dunn index	1,066	0,934	0,919	0,927	0,948
Calinski-Harabasz index	39,561	30,261	24,2	20,84	19,276
Davies-Bouldin index	3,152	3,478	3,411	2,917	2,752

A 6.5.1. fejezetben meghatározott, táblázatban szereplő mérőszámok alapján a 2 klaszteres megoldás illeszkedik legjobban elsősorban az átlagos sziluett, valamint a Dunn index és Calinski-Harabasz index alapján. A két típus kereszttáblás elemzés alapján a 24. táblázat szerint különbözik szignifikánsan (a kereszttáblák eredményeit, az elvárt, megfigyelt gyakoriságokat, valamint a standardizált reziduálisokat az 1. melléklet tartalmazza).

24. táblázat Elkövetői típusok közötti különbség a helyszíni viselkedések szerint: gyakoriság és kereszttáblák eredményei (Holm-féle korrekció esetében n=27)

Változó	**1. típus (120)**	**2. típus (64)**	X^2	**p**	**p_korr**	**szig.**	**Cramer V**

elkovetes_napszak_ejjel	95 (82.6%)	37 (61.7%)	9.33	0,002	0,043	*	0,231
serules_arc	10 (8.5%)	45 (71.4%)	76.308	0,000	0,000	***	0,651
serules_fej_nyak	5 (4.3%)	40 (63.5%)	75.982	0,000	0,000	***	0,652
serules_torzs	2 (1.7%)	24 (39.3%)	45.149	0,000	0,000	***	0,505
serules_vegtag	6 (5.2%)	40 (66.7%)	77.462	0,000	0,000	***	0,663
tamadas_hirtelen	43 (36.4%)	33 (52.4%)	4.284	0,038	0,538		0,154
tamadas_kommunikaciot_kovetoen	57 (48.3%)	25 (39.7%)	1.232	0,267	1,000		
tamadas_sertett_ellenallasa_miatt	29 (24.4%)	21 (33.3%)	1.661	0,197	1,000		
tamadas_allapotot_kihasznalta	36 (30.3%)	7 (11.1%)	8.364	0,004	0,069	+	0,214
szexualis_cselekmeny_megcsokolta	29 (25.2%)	8 (12.9%)	3.694	0,055	0,710		0,145
szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	33 (28.2%)	17 (27%)	0.03	0,862	1,000		
szexualis_cselekmeny_reszlegesen_levetkoztette	31 (26.5%)	21 (33.3%)	0.932	0,334	1,000		
szexualis_cselekmeny_simogatta	61 (56.5%)	24 (39.3%)	4.58	0,032	0,485		0,165
szexualis_cselekmeny_vaginalis_penetracio	59 (49.6%)	25 (40.3%)	1.405	0,236	1,000		

szexualis_cselekmeny_oralis_penetracio	19 (16.2%)	14 (22.6%)	1.084	0,298	1,000		
szexualis_cselekmeny_maszturbacio	24 (20.9%)	10 (16.7%)	0.445	0,505	1,000		
szexualis_cselekmeny_ejakulacio	35 (33.7%)	21 (35.6%)	0.063	0,802	1,000		
elkoveto_viselkedes_fizikai_eroszak_kenyszer	82 (70.1%)	51 (79.7%)	1.957	0,162	1,000		
elkoveto_viselkedes_fizikai_bantalmazas	17 (14.4%)	42 (66.7%)	51.054	0,000	0,000	***	0,531
elkoveto_viselkedes_felszolit_kiabal	20 (16.9%)	30 (48.4%)	20.024	0,000	0,000	***	0,334
elkoveto_viselkedes_fenyeget	30 (25.4%)	31 (50%)	10.957	0,001	0,019	*	0,247
elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	7 (6%)	12 (19%)	7.287	0,007	0,118		0,202
elkoveto_viselkedes_szuksegesnel_nagyobb_eroszak	13 (11%)	26 (41.3%)	22.237	0,000	0,000	***	0,351
elkoveto_viselkedes_bokol_kerlel	21 (17.9%)	7 (11.1%)	1.457	0,227	1,000		
helyszinen_hagyott_ondonyom	12 (11%)	8 (13.8%)	0.278	0,598	1,000		
helyszinrol_elvitt_erteket	18 (15.1%)	9 (14.3%)	0.023	0,879	1,000		
eszkoz	9 (7.6%)	12 (19%)	5.323	0,021	0,337		

A khi-négyzet próbák, valamint a megfigyelt, elvárt gyakoriságok és kapcsolódóan a standardizált reziduálisok alapján a következő helyszíni viselkedéses változók mentén különbözik szignifikánsan a két elkövetői típus:

- Éjszakai elkövetés az 1. típusra jellemzőbb (p_korr=0,043).
- Mindegyik sérüléssel kapcsolatos viselkedés a 2. típusra jellemzőbb (arcon – p_korr <0.001; fejen, nyakon – p_korr <0.001; törzsön – p_korr <0.001; végtagokon – p_korr <0.001).
- Az elkövetői viselkedések közül a 2. típusra jellemzőbb a fizikai bántalmazás (p_korr <0.001), felszólítás, kiabálás (p_korr <0.001), fenyegetés (p_korr =0.019), valamint a szükségesnél nagyobb erőszak alkalmazása (p_korr <0.001).

Öt további olyan változót azonosítottam, amik esetében a khi-négyzet próbák eredménye a Holm-féle korrekciót megelőzően szignifikáns (vagy szignifikancia körüli p értékű) volt, itt elmondható, hogy tendencia szinten:

- A 2. típusra jellemzőbb a hirtelen támadás (p=0.038, pkorr=0.538), a sértett verbális megalázása (p=0.015, p_korr =0.118).
- Az 1. típusra jellemzőbb az állapotot kihasználó támadás (p=0.004; p_korr =0.069), valamint a sértett megcsókolása (p=0.055, p_korr=0.71), simogatása (p=0.032, p_korr=0.485).

7.3. A típusok összehasonlítása

A kapott típusokat a 35 vizsgált változóval való összehasonlításának eredményeit a 25. táblázat tartalmazza.

25. táblázat Az elkövetői típusok közötti különbségek (Holm-féle korrekció esetében n=35)

Változó	X^2	**p**	**p_korr**	**szig**	**Cramer V**
sertett_eletkor	23,686	0,000	0,001	***	0,396
sertett_csaladi_allapot	0,029	0,865	1,000		
sertett_foglalkozas	14,186	0,007	0,202		0,348
sertett_elkoveto_kapcsolata	1,751	0,186	1,000		

sertett_cselekmeny_elott_tevekenyseg	2,571	0,463	1,000		
sertett_cselekmeny_elott_elkovetovel	0,493	0,483	1,000		
sertett_kozlekedes_modja	5,315	0,070	1,000		
elkoveto_eletkor	2,391	0,303	1,000		
elkoveto_csaladi_allapot	0,935	0,334	1,000		
elkoveto_vegzettseg	4,442	0,109	1,000		
elkoveto_foglalkozas	3,035	0,804	1,000		
elkoveto_eloelet	2,825	0,093	1,000		
elkoveto_vallomas	0,037	0,847	1,000		
megkozelites_helyszin_sertetthez_kotheto	0,000	1,000	1,000		
megkozelites_helyszin	2,797	0,247	1,000		
megkozelites_kovette_figyelte	0,470	0,493	1,000		
megkozelites_elcsalta	0,000	1,000	1,000		
megkozelites_adhoc	2,330	0,127	1,000		
adhoc_tervezett	6,230	0,044	1,000		0,192
elkovetes_helyszin	0,483	0,786	1,000		
sertett_vedekezesre_reakcio	11,689	0,009	0,239		
sertett_viselkedes_fizikai_ellenallas	3,666	0,056	1,000		
sertett_viselkedes_kiabal_segitsegert	12,720	0,000	0,011	*	0,278
sertett_viselkedes_csellel_probalja_lebeszelni	5,662	0,017	0,468		0,193
sertett_viselkedes_kerleli	0,345	0,557	1,000		
sertett_viselkedes_nem_beszel	2,849	0,091	1,000		
sertett_viselkedes_egyuttmukodo	0,293	0,588	1,000		
elkoveto_elkovetes_utani_viselkedes	11,672	0,070	1,000		

kiserleti_szakban_maradt	0,072	0,788	1,000		
helyszinrol_elvitt_penzt	0,278	0,598	1,000		
mas_bcs_testi_sertes	37,366	0,000	0,000	***	0,464
mas_bcs_szem_szab	7,188	0,007	0,213		0,211
elkoveto_elkovetes_utani_interakcio	0,535	0,464	1,000		

A khi-négyzet próbák, valamint a megfigyelt, elvárt gyakoriságok és kapcsolódóan a standardizált reziduálisok alapján a következő vizsgált változó mentén különbözik szignifikánsan a két elkövetői típus:

- Sértett életkora szempontjából az 1. típusra jellemzőbb a fiatal felnőtt (stdres=3.06), 2. típusra a középkorú (stdres=3.012), valamint időskorú (stdres=3.174) sértett megtámadása (p_korr=0.001).
- A 2. típus esetében jellemzőbb, hogy a sértett segítségért kiabál (p_korr=0.011).
- A 2. típus esetében jellemzőbb, hogy testi sértés (p <0.001) bűncselekmény is megvalósul.

Négy további olyan változót azonosítottam, amik esetében a khi-négyzet próbák eredménye a Holm-féle korrekciót megelőzően szignifikáns (vagy szignifikancia körüli p értékű) volt, itt elmondható, hogy tendencia szinten:

- A sértett foglalkozását tekintve a 2. típusra jellemzőbb a munkanélküli (stdres=2.015) sértett választása, az 1. típusra pedig a tanuló (stdres=3.494) foglalkozású sértett választása (p=0.007, p_korr=0.202).
- A 2. típusú elkövetőre jellemzőbb, hogy cselekményét tervezi (stdres=2.187, p=0.044, p_korr=1), valamint az alap bűncselekményen felül megvalósul személyi szabadság megsértése bűncselekmény is (p=0.007, p_korr=0.213).
- Az 1. típusú elkövető esetében jellemzőbb, hogy a sértett csellel próbálja lebeszélni az elkövetőt (p=0.017, p_korr=0.468) a cselekményről.

Két folytonos változó szerepelt a vizsgált változók között: sértett, illetve elkövető alkoholfogyasztásának mértéke. Shapiro-Wilk tesztek alapján normalitás mindkét változó és mindkét csoport esetén sérült ($W_{sért_alk_1}$=0.697, $p_{sért_alk_1}$<0.001; $W_{sért_alk_2}$=0.684, $p_{sért_alk_2}$<0.001; $W_{elk_alk_1}$=0.802, $p_{elk_alk_1}$<0.001; $W_{elk_alk_2}$=0.833, $p_{elk_alk_2}$<0.001). A szóráshomogenitás megfelelő (Levene teszt: $F_{sért_alk}$=1.016, $p_{sért_alk}$=0.315; F_{elk_alk}=1.07,

p_{elk_alk}=0.303), így a különbségeket Mann-Whitney próbával vizsgálom. A próbák eredményei alapján nincs szignifikáns összefüggés a két típus és a sértett (W=3168, p=0.446), valamint az elkövető (W=23347, p=0.358) alkoholfogyasztása között.

Megvizsgáltam továbbá, hogy a kapott típusok összefüggésben vannak-e a törvényi tényállással. Az eredeti (X^2=12.539, p=0.028, $stdres_{max}$=2.234), illetve összevont (X^2=2.898, p=0.089, $stdres_{max}$=1.921) változóval való kapcsolatvizsgálatok eredménye alapján (lásd: 1. számú melléklet) elmondható, hogy bár felmerült szignifikáns eredmény (Cramer V=0.261), a Btk. tényállások alapján nem különíthető el egyértelműen a két típus.

7.4. Egyszerű predikció

7.4.1 Elkövető előélete

A vizsgált 27 elkövetői viselkedéssel kapcsolatos változó közül nem merült fel szignifikáns összefüggés az elkövető előéletével (26. táblázat).

26. táblázat Az elkövető előélete szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27)

Változó	X2	p	p_korr	szig
elkovetes_napszak_ejjel	4,868	0,027	0,684	
serules_arc	1,566	0,211	1,000	
serules_fej_nyak	0,692	0,406	1,000	
serules_torzs	0,569	0,451	1,000	
serules_vegtag	2,255	0,133	1,000	
tamadas_hirtelen	1,225	0,268	1,000	
tamadas_kommunikaciot_kovetoen	1,250	0,264	1,000	
tamadas_sertett_ellenallasa_miatt	0,000	1,000	1,000	
tamadas_allapotot_kihasznalta	4,698	0,030	0,725	
szexualis_cselekmeny_megcsokolta	1,378	0,240	1,000	
szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	0,000	1,000	1,000	

szexualis_cselekmeny_reszlegesen_levetkoztette	0,332	0,564	1,000	
szexualis_cselekmeny_simogatta	0,006	0,939	1,000	
szexualis_cselekmeny_vaginalis_penetracio	0,497	0,481	1,000	
szexualis_cselekmeny_oralis_penetracio	0,102	0,749	1,000	
szexualis_cselekmeny_maszturbacio	0,191	0,662	1,000	
szexualis_cselekmeny_ejakulacio	1,148	0,284	1,000	
elkoveto_viselkedes_fizikai_eroszak_kenyszer	0,235	0,628	1,000	
elkoveto_viselkedes_fizikai_bantalmazas	1,409	0,235	1,000	
elkoveto_viselkedes_felszolit_kiabal	0,896	0,344	1,000	
elkoveto_viselkedes_fenyeget	9,019	0,003	0,072	
elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	0,230	0,631	1,000	
elkoveto_viselkedes_szuksegesnel_nagyobb_eroszak	1,227	0,268	1,000	
elkoveto_viselkedes_bokol_kerlel	0,812	0,367	1,000	
helyszinen_hagyott_ondonyom	0,029	0,865	1,000	
helyszinrol_elvitt_erteket	1,277	0,258	1,000	
eszkoz	5,055	0,025	0,638	

Négy további olyan változót azonosítottam, amik esetében a khi-négyzet próbák eredménye a Holm-féle korrekciót megelőzően szignifikáns (vagy szignifikancia körüli p értékű) volt, itt elmondható, hogy tendencia szinten:

- Büntetlen előéletű elkövetőre jellemzőbb, hogy cselekményét éjszaka követi el (p=0.027; p_korr=0.684), valamint a sértett állapotát használják ki a támadásra (p=0.03, p_korr=0.725).
- Büntetett előéletű elkövetőre jellemzőbb, hogy fenyegetik a sértettet (p=0.003, p_korr=0.072), valamint eszközt használnak (p=0.025, p_korr=0.638).

7.4.2. Elkövető vallomása

A vizsgált 27 elkövetői viselkedéssel kapcsolatos változó közül nem merült fel szignifikáns összefüggés az elkövető beismerő vallomásával (27. táblázat).

27. táblázat Beismerő vallomás szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27)

Változó	X2	p	p_korr	szig
elkovetes_napszak_ejjel	0,393	0,531	1,000	
serules_arc	0,704	0,402	1,000	
serules_fej_nyak	0,034	0,853	1,000	
serules_torzs	0,015	0,903	1,000	
serules_vegtag	0,818	0,366	1,000	
tamadas_hirtelen	1,154	0,283	1,000	
tamadas_kommunikaciot_kovetoen	0,601	0,438	1,000	
tamadas_sertett_ellenallasa_miatt	0,433	0,510	1,000	
tamadas_allapotot_kihasznalta	0,000	1,000	1,000	
szexualis_cselekmeny_megcsokolta	1,499	0,221	1,000	
szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	1,511	0,219	1,000	
szexualis_cselekmeny_reszlegesen_levetkoztette	0,062	0,803	1,000	
szexualis_cselekmeny_simogatta	0,525	0,469	1,000	
szexualis_cselekmeny_vaginalis_penetracio	0,536	0,464	1,000	
szexualis_cselekmeny_oralis_penetracio	5,020	0,025	0,651	
szexualis_cselekmeny_maszturbacio	0,124	0,725	1,000	
szexualis_cselekmeny_ejakulacio	5,441	0,020	0,531	
elkoveto_viselkedes_fizikai_eroszak_kenyszer	0,012	0,913	1,000	
elkoveto_viselkedes_fizikai_bantalmazas	3,178	0,075	1,000	
elkoveto_viselkedes_felszolit_kiabal	3,754	0,053	1,000	

elkoveto_viselkedes_fenyeget	0,000	1,000	1,000	
elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	0,036	0,849	1,000	
elkoveto_viselkedes_szuksegesnel_nagyobb_eroszak	0,000	1,000	1,000	
elkoveto_viselkedes_bokol_kerlel	0,204	0,652	1,000	
helyszinen_hagyott_ondonyom	0,036	0,849	1,000	
helyszinrol_elvitt_erteket	0,004	0,952	1,000	
eszkoz	0,675	0,411	1,000	

Két olyan változót azonosítottam, ami esetében a khi-négyzet próbák eredménye a Holm-féle korrekciót megelőzően szignifikáns (vagy szignifikancia körüli p értékű) volt, itt elmondható, hogy tendencia szinten:

- az orális penetráció (p=0.025, p_korr=0.651),
- valamint az ejakuláció (p=0.02, p_korr=0.531) hiánya esetében a vártnál nagyobb a beismerő vallomás gyakorisága.

7.4.3. Elkövető-sértett kapcsolata

A vizsgált 27 elkövetői viselkedéssel kapcsolatos változó közül 5 esetben azonosítottam szignifikáns összefüggést a sértett-elkövető kapcsolatával (28. táblázat és 1. melléklet).

Ismerős sértettet támadó elkövetőre jellemzőbb, hogy sérülést okoz a törzsön (p_korr=0.01); teljesen levetkőzteti a sértettet (p_korr=0.03); verbálisan megalázza a sértettet (p_korr=0.029); valamint történik ejakuláció (p_korr=0.044).

Ismeretlen sértettet támadó elkövetőre jellemzőbb, hogy hirtelen támad (p_korr=0.002).

28. táblázat Sértett-elkövető kapcsolata szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27)

Változó	**X2**	**p**	**p_korr**	**szig**
elkovetes_napszak_ejjel	4,940	0,026	0,472	
serules_arc	4,061	0,044	0,702	

serules_fej_nyak	1,313	0,252	1,000	
serules_torzs	12,588	0,000	0,010	*
serules_vegtag	2,456	0,117	1,000	
tamadas_hirtelen	16,243	0,000	0,002	**
tamadas_kommunikaciot_kovetoen	7,237	0,007	0,157	
tamadas_sertett_ellenallasa_miatt	1,394	0,238	1,000	
tamadas_allapotot_kihasznalta	0,039	0,844	1,000	
szexualis_cselekmeny_megcsokolta	0,654	0,419	1,000	
szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	10,398	0,001	0,030	*
szexualis_cselekmeny_reszlegesen_levetkoztette	0,000	1,000	1,000	
szexualis_cselekmeny_simogatta	0,098	0,754	1,000	
szexualis_cselekmeny_vaginalis_penetracio	6,635	0,010	0,210	
szexualis_cselekmeny_oralis_penetracio	5,118	0,024	0,450	
szexualis_cselekmeny_maszturbacio	0,021	0,884	1,000	
szexualis_cselekmeny_ejakulacio	9,624	0,002	0,044	*
elkoveto_viselkedes_fizikai_eroszak_kenyszer	2,272	0,132	1,000	
elkoveto_viselkedes_fizikai_bantalmazas	5,952	0,015	0,294	
elkoveto_viselkedes_felszolit_kiabal	1,437	0,231	1,000	
elkoveto_viselkedes_fenyeget	3,193	0,074	1,000	
elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	10,570	0,001	0,029	*
elkoveto_viselkedes_szuksegesnel_nagyobb_eroszak	0,555	0,456	1,000	
elkoveto_viselkedes_bokol_kerlel	0,264	0,607	1,000	
helyszinen_hagyott_ondonyom	2,015	0,156	1,000	
helyszinrol_elvitt_erteket	2,830	0,093	1,000	

eszkoz	4,595	0,032	0,545	.

Miután azonosítottam az 5 releváns változót, ezeket prediktorként alkalmaztam logisztikus regresszióban, aminek a függő változója a sértett-elkövető kapcsolata volt. 4 változó bizonyult szignifikánsnak (vagy legalább tendencia szinten mutatott összefüggést), újrafuttattam a regressziót oly módon, hogy már csak ezeket tartalmazta prediktorként. Az eredményeket a 29. táblázat tartalmazza.

29. táblázat A logisztikus regresszió eredménye (sértett-elkövető kapcsolata)

	β együtthatható	Standard hiba	z	p	szig
(Tengelymetszet)	-0.504	0.2676	-1.882	0.06	.
tamadas_hirtelen	-1.316	0.402	-3.277	0.001	**
serules_torzs	1.397	0.562	2.488	0.013	*
szexualis_cselekmeny_teljesen_levetkoztette	1.225	0.433	2.830	0.005	**
elkoveto_viselkedes_verbalisan_alaz	1.326	0.708	1.874	0.061	.

A modell pontossága 69.45% (p_NIR<0.001), a különböző pseudo-R^2 mutatók értékei a következők: McFadden=0.185, Cox and Snell=0.222, Nagelkerke=0.3. Az együtthatók alapján a hirtelen támadás (β=-1.316, p=0.001), szignifikánsan csökkenti az ismerős kapcsolat valószínűségét, míg a törzsön való sérülés (β=1.397, p=0.013), valamint a teljes levetkőztetés (β=1.225, p=0.005) szignifikánsan növelik azt. Tendencia szinten növeli az ismerős kapcsolat valószínűségét a sértettet verbálisan megalázó elkövetői viselkedés (β=1.326, p=0.061). A kapott eredményeket az 13. ábra (Esélyhányadosok ismerősi kapcsolat esetén) szemlélteti.

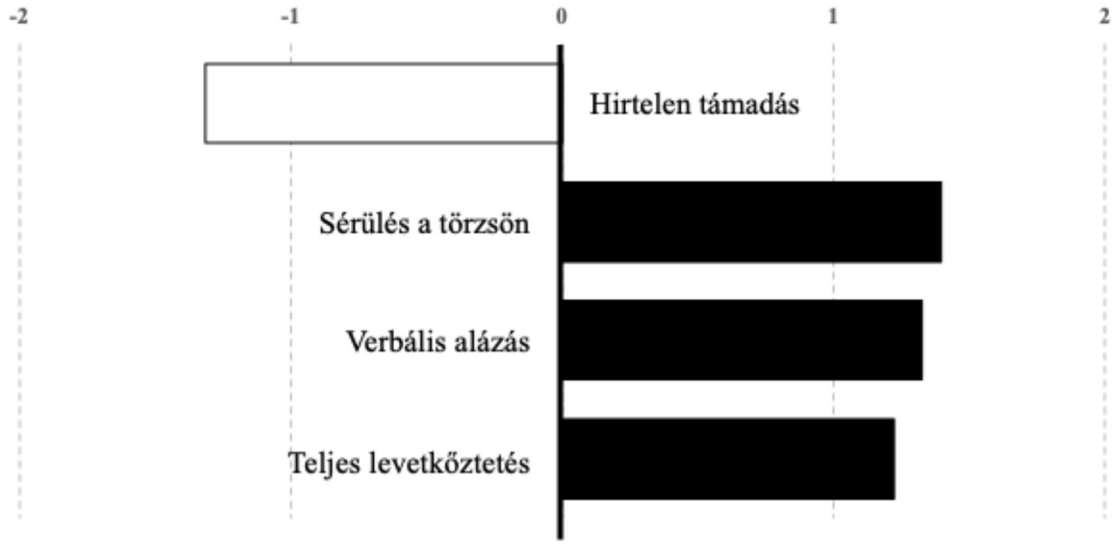

13. ábra Esélyhányadosok ismerősi kapcsolat esetén: log (gyakoriság_ismerős / gyakoriság_ismeretlen). Az ábrán a fekete mező az ismerősi, a fehér mező az ismeretlen elkövetői viselkedést jelöli.

Hét további olyan változót azonosítottam, amik esetében a khi-négyzet próbák eredménye a Holm-féle korrekciót megelőzően szignifikáns (vagy szignifikancia körüli p értékű) volt, itt elmondható, hogy tendencia szinten:

- Ismerős sértettet támadó elkövetőre jellemzőbb, arcon okozott sérülés (p=0.044, p_korr=0.702); kommunikációt követő támadás (p=0.007; p_korr=0.157); vaginális (p=0.01, p_korr=0.21) és orális penetráció (p=0.024, p_korr=0.45); a sértett fizikai bántalmazása (p=0.015, p_korr=0.294), valamint eszközhasználat (p=0.032, p_korr=0.545).
- Ismeretlen sértettet támadó elkövetőre jellemzőbb, hogy a cselekményt éjjel követi el (p=0.026, p_korr=0.472).

8. DISZKUSSZIÓ

8.1. Az 1. kutatási kérdésre kapott eredmények megvitatása

Az első kutatási kérdés, hogy *„Milyen helyszíni viselkedési jegyek alapján különíthetők el a szexuális bűnelkövetők típusai, és ezekhez milyen személyi, kriminológiai és demográfiai jellemzők társulnak?”*

8.1.1. Klaszterelemzés, viselkedéses tipológia létrehozása

A vizsgálatához az elkövetéshez kapcsolódóan 27 khi-négyzet próbát végeztem. A khi-négyzet próbák és a standardizált reziduálisok alapján a két elkövetői típus több változó mentén is szignifikánsan elkülönült.

Az 1. típusra szignifikánsan jellemzőbb az éjszakai elkövetés, tendencia szinten az állapotot kihasználó támadás, valamint a látszólag intimitást kifejező viselkedések, a sértett megcsókolása vagy simogatása.

Az állapotot kihasználó támadás – védekezésre képtelen vagy korlátozottan képes (például kábult, ittas, bódult állapotban lévő) áldozat ellen arra utal, hogy az elkövetés gyakran opportunisztikus[28]a körülmények adta lehetőségek mentén (éjszaka), csökkent észlelhetőség mellett végrehajtott támadásokkal történik. Ez a fajta viselkedés kevésbé tudatos előkészítettséget és inkább helyzetfüggő döntéshozatalt sejtet. A szexuális motiváció jelenléte itt kifejeződik abban, hogy az elkövetők bizonyos gesztusokkal (csókolás, simogatás) mintha intimitást próbálnának imitálni, noha ezek a cselekmény kontextusában erőszakos és kényszerítő jellegűek. Ez a sajátosság összhangban állhat azokkal a kutatásokkal, amelyek szerint egyes elkövetők a szexuális erőszakot nem pusztán agresszív aktusként, hanem torzult „kapcsolati interakcióként” fogják fel (Woods és Porter, 2008; Turvey, 2012).

A 2. típusra szignifikánsan jellemzőbb, hogy nappal, tendencia szinten, hogy hirtelen támadja meg a sértettet. A fizikai bántalmazás, felszólítás, kibálás, fenyegetés, szükségesnél nagyobb erőszak alkalmazása szignifikánsan jellemzőbb elkövetési módok, a sértett verbális megalázása pedig tendencia szinten mutat különbséget. Ezek a támadások szignifikánsan több

[28]Az előkészítettség, tervezés hiányával kapcsolatban azonban fontos kitétel, hogy arra vonatkozóan nem rendelkezünk információval, hogy ezek az elkövetők hozzájárultak-e (és ha igen milyen mértékben) ahhoz, hogy a sértett védekezésre képtelen állapotba kerüljön, valamint kifejezetten vadászat céljából léptek-e kontaktusba a sértettel vagy mentek olyan helyszínre, ahol ilyen jellegű elkövetésre lehetőségük adódna.

sérülésokozással járnak az arcon, fejen, nyakon, törzsön és végtagokon. Mindez nagyobb agressziót és a meglepetés erejére épülő stratégiát sugallhat. Ez arra utal, hogy az utóbbi csoport elkövetői erőszakosabb, intenzívebb fizikai kontaktust alakítanak ki az áldozattal, amely több testtájat érint, és ezzel együtt fokozott brutalitást mutat. A hirtelen támadás a meglepetés erejét hangsúlyozza, amely minimalizálja az áldozat védekezési lehetőségeit, míg a verbális megalázás a sértett dehumanizálásának és önértékelése rombolásának eszköze is lehet. A 2. típus elkövetői tehát nem csupán testi, hanem lelki szinten is igyekeznek alávetni az áldozatot, ami a kontrollorientált működésük lényegi eleme. A mintázat értelmezhető úgy, hogy az ilyen elkövetők nagyobb hajlamot mutatnak a dominancia- és kontrollszükséglet kifejezésére, amely az erőszak eszkalációjában ölt testet. [29]

Ez a kombináció összhangban áll azokkal a tipológiákkal, amelyek az agressziót és az uralomra törekvést a szexuális erőszak egyik meghatározó motivációjaként azonosítják (pl. Groth, 1979; Hazelwood és Warren, 2003).

Az 1. és a 2. típus közötti eltérés tehát nemcsak a fizikai és verbális agresszió szintjén ragadható meg, hanem a mögöttes motivációs mintázatokban is. Míg a 2. típus erősebben épít az agresszióra, a dominancia gyakorlására és az áldozat pszichés megtörésére, addig az 1. típus inkább helyzetorientált, és a szexuális motiváció mellett olykor az intimitás illúzióját teremti meg az elkövető számára. Ez a különbség kriminológiai és pszichológiai szempontból is releváns: rámutat arra, hogy az elkövetői típusok megkülönböztetése nem pusztán statisztikai kategóriák mentén indokolt, hanem a viselkedés valós eltéréseket tükröz a támadások és elkövetések dinamikájában és az elkövetői stratégiákban.

Az 1. típusú cselekmény a továbbiakban az „*opportunisztikus–intimitáskereső*", a 2. típusú elkövető cselekmény a „*agresszív–kontrolláló"* nevet viseli.

8.1.2. Elkövetői típusok összehasonlítása

A kutatási kérdés arra is irányul, hogy az azonosított elkövetői típusokhoz kapcsolhatók-e jellegzetes személyi és kriminológiai jellemzők, amelyek alkalmasak az elkövetői csoportok egymástól való megkülönböztetésére.

[29]A típus értelmezésének fontos pontja lehet az áldozat támadásra adott reakciója. Az elkövető és áldozat közötti dinamika kialakulása ugyanis hatással lehet az erőszak alkalmazásának mértékére is. Erre vonatkozóan azonban nem rendelkezünk szignifikáns eredménnyel.

A vizsgálatához a sértettekhez kapcsolódó 35 számú változón khi-négyzet próbát végeztem. A khi-négyzet próbák és a standardizált reziduálisok alapján a két elkövetői típus több változó mentén is szignifikánsan elkülönült.

Az „*opportunisztikus–intimitáskereső”* (1. típusba) tartozó elkövetők szignifikánsan többször fiatal felnőtt korban lévő, tendencia szinten jellemzően tanuló sértetteket támadnak meg. Esetükben valószínűbb, hogy a sértettek valamilyen csellel próbálják meg lebeszélni az elkövetőt a cselekménye végrehajtásáról.

Ez a mintázat arra utal, hogy e típus elkövetői elsősorban a könnyebben hozzáférhető, fiatalabb, potenciálisan kiszolgáltatottabb áldozatokat részesítik előnyben, akiknek élethelyzete (például iskolai vagy szabadidős közeg) nagyobb lehetőséget kínál az elkövető számára az alkalomszerű támadásra. Tendenciális szinten a tanulói foglalkozás gyakoribb előfordulása is erősíti ezt az értelmezést, összhangban azzal a képpel, hogy az „*opportunisztikus–intimitáskereső”* elkövetők viselkedése kevésbé a tudatos előkészítettségre, sokkal inkább a helyzet kínálta lehetőségek kiaknázására épül. Jellemző lehet például a fiatal sértettek éjszakai környezetben történő megtámadása, amikor a körülmények – sötétség, kisebb társasági védelem, a sértett állapota – megkönnyítik a bűncselekmény végrehajtását.

E típus sajátossága továbbá, hogy az áldozatok esetében nagyobb arányban fordult elő a csellel történő lebeszélési kísérlet. Ez a dinamika arra enged következtetni, hogy az erőszak alkalmazása kevésbé rigid, mint az agresszívabb elkövetői mintázatokban. Az áldozat számára így több lehetőség nyílhat a helyzet befolyásolására vagy enyhítésére, például verbális eszközökkel vagy manipulatív stratégiákkal. Ez azt sugallja, hogy az *„opportunisztikus–intimitáskereső”* típusú támadásokban az erőszakos aktusok mellett nagyobb szerepet kap a körülményekhez igazodó, rugalmasabb interakció, amely lehetőséget teremthet az áldozat számára a cselekmény kimenetelének bizonyos fokú alakítására.

Az *„agresszív–kontrolláló*” (2.) típusba tartozó elkövetők szignifikánsan többször támadnak meg közép és időskorú sértetett, akik gyakrabban munkanélküliek, mint az első csoportba tartozók. Ezekre az elkövetőkre jellemzőbb, hogy a cselekményüket előre tervezik, valamint a testi sértés és személyi szabadság megsértése tényállása is megvalósul az elkövetés során.

A mintázat arra utal, hogy az *„agresszív–kontrolláló*” típus elsősorban nem az életkori kiszolgáltatottság kihasználására épít, hanem olyan kontrollmechanizmusokra, mint a fizikai erőszak és a fenyegetés. Ezt támasztja alá, hogy e típusnál szignifikánsan gyakoribb volt a sértett segítségért kiáltása, valamint az, hogy az alapcselekmény mellett testi sértés is

megvalósult. Ez azt jelzi, hogy a fizikai bántalmazás szerves része a cselekménynek, és egyben fokozott eszkalációs veszélyt hordoz, amely az áldozat teljes alárendelését szolgálja.

Tendenciális szinten a 2. típushoz inkább munkanélküli áldozatok kapcsolódtak, ami arra utalhat, hogy az elkövetők olyan személyeket céloznak meg, akiket társadalmi státuszuknál fogva kevésbé védettnek vagy kiszolgáltatottabbnak észlelnek. Jellemzőbb volt továbbá, hogy a cselekmény előzetes megtervezése, illetve személyi szabadság megsértésének megvalósulása is társult a bűncselekményhez, ami a tudatos felkészülés és a kontrollgyakorlás egyértelmű jelének tekinthető.

A két folytonos változó – a sértett és az elkövető alkoholfogyasztásának mértéke – nem mutatott szignifikáns különbséget a két elkövetői típus között. Ez azt jelzi, hogy az alkoholfogyasztás – amelyet a szakirodalom gyakran a szexuális erőszak kockázati tényezőjeként említ (Reid és mtsai., 2014) – nem játszik differenciáló szerepet a vizsgált elkövetői altípusok elkülönítésében. Ez nem cáfolja a rizikó szerepét általában, kizárólag azt jelenti, hogy az alkoholfogyasztás és annak mértéke a típusok elkülönítésében nem játszott szerepet.

Végezetül, bár a törvényi tényállások vizsgálata során az eredmények statisztikailag szignifikáns kapcsolatot mutattak, a két típus a szexuális erőszak (beleértve az erőszakos közösülést és szemérem elleni erőszakot) és a szexuális kényszerítés Btk. szerinti tényállások alapján nem különíthető el egyértelműen. Bár a deliktumok tényállási elemei mutatnak különbséget az erőszak alkalmazásának módjában és mértékében, ez az eredmény arra utal, hogy a tipológia inkább a viselkedéses és pszichológiai jegyek szintjén ragadható meg. Vagyis kevésbé illeszkedik a jogi kategóriákhoz, amelyek részben eltérő logika mentén – a bűncselekmény strukturális elemei szerint – szerveződnek.

Összességében az eredmények azt sugallják, hogy míg az 1. típus inkább opportunisztikus, helyzetorientált, és a fiatalabb sértettek választásában, valamint az intimitást imitáló viselkedésekben nyilvánul meg, addig a 2. típus elkövetéseire a tudatosabb felkészülés, a fizikai és pszichológiai agresszió alkalmazása és eszkalációja, valamint az idősebb áldozatok elleni fellépés jellemző.

Az 1. kutatási kérdésre választ kaptam, (ezzel az 1. hipotézis igazolódott): két elkövetési típust sikerült azonosítanom, melyek a fenti jellemzők mentén szignifikánsan különböznek egymástól.

8.1.3. Az opportunisztikus–intimitáskereső és az agresszív–kontrolláló típusok viselkedésmintázatainak elhelyezése a szakirodalmi tipológiákban

Az „*opportunisztikus–intimitáskereső”* (1.) típus elkövetőinek működésmódja egyfelől opportunisztikus, másfelől a „kapcsolat” illúzióját keresi, amelyet a szakirodalom az *„önbizalom-erősítő” („power-reassurance”)* kategóriával ír le (Groth, 1979; Hazelwood és Warren, 2003). A kognitív torzítás lényege, hogy az elkövető az áldozat viselkedését beleegyezésként értelmezheti, motivációját pedig az intimitás iránti vágy és az önértékelési problémák kompenzálása határozza meg (Porter és Alison, 2004). Az interperszonális körmodell alapján e típus inkább a „*behódoló–együttműködő*” pólushoz áll közelebb, hiszen stratégiájukban kevésbé az erőszak, inkább a manipuláció és az intimitás illúziójának fenntartása dominál (Canter és Heritage, 1990). Ehhez a pólushoz Canter és Heritage (1990) szerint, inkább az ismerős elkövetők állnak közelebb, stratégiájukban gyakrabban jelennek meg a bizalom elnyerésére és a romantikus gesztusokra épülő, „álkapcsolatot” sugalló magatartásformák.

Az „*opportunisztikus–intimitáskereső”* elkövetők esetében a sértettel való kapcsolatra vonatkozóan a vizsgálat nem mutatott ki összefüggést, azonban a típusra jellemző viselkedések és kutatások eredményeinek fényében, a típus inkább az ismerős elkövetők magatartásmintáihoz illeszkedik. Ezeknél ugyanis hosszabb interakciót (Bownes, O’Gorman és Sayers, 1991), romantikus gesztusokat (Woods és Porter, 2008) figyeltek meg. Valamint Canter és Heritage (1990) szerint (ál)”kapcsolat” is kialakulhat az elkövető és az áldozat között. Ez utóbbi megállapítást alátámasztja, hogy ezek a viselkedések gyakran jelen vannak a normális, konszenzuson alapuló kapcsolatokban (McCabe és Wauchope, 2005).

A típus mutat némi átfedést továbbá Knight és Prentky (1990) „*opportunista vagy reaktív*” elkövetői típusával, akikre jellemző, hogy nem tervezik cselekményüket, hanem a kínálkozó lehetőséget ragadják meg - az alkalom és hirtelen fellángoló szexualitás készteti őket cselekvésre. Motivációjuk az azonnali kielégülés, amit alacsony szintű erőszak alkalmazásával érnek el (kivéve, ha az áldozat ellenállása megjelenik).

Az „*agresszív–kontrolláló”* (2.) típus elkövetők esetében a dominancia kifejezése és az áldozat pszichés megtörése a kontroll gyakorlásának kulcseleme. Ez a működésmód Groth (1979) „*hatalom-asszertív*” („*power-assertive*”) és „*düh-megtorló*” („*anger-retaliatory*”) kategóriáival mutat párhuzamot, amelyekben szintén központi elem az agresszió, az uralom és a hatalom fitogtatása. Az interperszonális körmodell alapján e típus egyértelműen a domináns–ellenséges pólushoz sorolható, hiszen viselkedését az erőszak, a kontroll és a dehumanizáció határozza

meg (Woods és Porter, 2008). Canter és Heritage (1990) szerint, inkább az idegen elkövetők magatartása illeszkedik a *„domináns–ellenséges”* pólushoz: jellemző rájuk a hirtelen támadás, a fegyverhasználat és az erőszak magasabb mértéke.

A típus mutat némi átfedést továbbá Knight és Prentky (1990) *„antiszociálisan motivált”* kategóriába tartozó *„áthatóan dühös”* (amikor a szexuális agresszió a dominancia biztosításának eszköze) és *„bosszúálló”* (amikor a hatalom, nőkben látott ellenségkép a mozgatórugója a cselekménynek, ami fizikai megalázásban ölt testet) erőszaktevői típusával.

Az *„agresszív-kontrolláló”* elkövetők esetében a sértettel való kapcsolatra vonatkozóan nem mutatható ki összefüggés, azonban az említett kutatások fényében, ez a típus inkább az idegen elkövetők magatartásmintáihoz illeszkedik.

Azzal kapcsolatban, hogy az áldozat számára ismerős vagy idegen elkövetők erőszakosabbak, nincs konszenzus a szakirodalomban: egyes eredmények arról számoltak be, hogy minél szorosabb, közelebbi kapcsolatban vannak az elkövetők az áldozattal, annál nagyobb mértékű erőszakot alkalmaztak a cselekmény során (Amir, 1971; Stuntz, 1975), míg mások (Ellis, Atkenson és Calhoun, 1981) ennek ellentétét mutatták ki. Saját kutatási eredményeim nem cáfolják, és nem támasztják alá a témával foglalkozó szakirodalom megállapításait.

8.2. Az 2. kutatási kérdésre kapott eredmények megvitatása

A második kutatási kérdés, hogy kimutatható-e összefüggés a helyszíni jellemzők és az elkövető kriminalisztikai relevanciájú tényezői között. *(2. hipotézis büntetett előélet, 3. hipotézis beismerő vallomás, 4. hipotézis elkövető–sértett kapcsolat)*

8.2.1. Előélet (2. hipotézis)

A 2. hipotézisemben feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető előélete (büntetett vagy büntetlen múlt) között kimutatható összefüggés áll fenn.

A 2. hipotézis csak részben tekinthető igazoltnak, az alábbiak szerint.

A 27 vizsgált helyszíni viselkedést mutató változóval elvégzett khi-négyzet próbák alapján egyik változó sem mutatott szignifikáns eltérést a Holm-féle korrekció után, ami arra utal, hogy jelen vizsgálat alapján az elkövető büntetett vagy büntetlen előélete önmagában nem áll szoros kapcsolatban az egyes konkrét viselkedési formákkal.

Ugyanakkor több változó is megközelítette a szignifikanciahatárt, és a korrekció előtti szinten értelmezhető tendenciát jelez. Ezek alapján:

1. Büntetlen előéletű elkövetőkre inkább az jellemző, hogy a cselekményt éjszaka követik el, illetve a sértett valamilyen állapotát (pl. ittas, védekezésre képtelen) használják ki a támadás során. Ez arra utalhat, hogy a korábban nem büntetett elkövetők óvatosabbak, inkább „alkalmi" lehetőségeket keresnek, és az időpont vagy a sértett sebezhetősége alapján választanak támadási szituációt.
2. Büntetett előéletű elkövetőkre ezzel szemben jellemzőbb a nyílt fenyegetés alkalmazása és az eszközhasználat. Ez arra utalhat, hogy a bűnözői múlt tapasztalatai hozzájárulhatnak az erőszak direktebb, agresszívebb megjelenéséhez, illetve a hatalmi fölény egyértelmű kifejezéséhez. Az is feltételezhető, hogy a büntetett előéletű elkövetők erőteljesebben törekszenek a kockázat minimalizálására, így inkább alkalmaznak látványos, fenyegető eszközöket.

Összességében tehát, bár szoros statisztikai kapcsolat nem igazolódott, a tendenciák alapján úgy tűnik, hogy a büntetlen előéletű elkövetők inkább opportunista, a sértett kiszolgáltatottságát kihasználó stratégiát követnek, míg a büntetett előéletűek erőteljesebb, fenyegetőbb és nyíltabb erőszakot alkalmaznak. Ez a különbség egyaránt értelmezhető a kriminalisztikai tapasztalat, a bűnözői szocializáció, valamint a személyiségvonások tükrében.

Az itt kapott tendenciaszerű eredmények egy irányba mutatnak a szakirodalmi előzményekkel, melyek alapján a büntetett elkövetők forenzikus tudatossága magasabb (Chopin, Paquette, és Beauregard, 2021; Chopin Beauregard és Bitzer, 2019). Szexuális bűncselekmények estén az egyik fő bizonyítékot a sértett vallomása adja a hatóságoknak. Továbbá a sértett ellenállása, (nyílt területen) segítségért kiabálása növelheti a lelepleződés kockázatát. Ezért mind a cselekmény végrehajtásához, mind a feljelentés elkerüléséhez az elkövetők számára egy célszerű eszköz lehet az áldozat fenyegetése. A nyílt fenyegetés alkalmazása összehangban áll Holmstrom és Burgess (1990) megállapításával, miszerint ez a viselkedés a büntetett előéletű elkövetők esetén jellemzőbb.

8.2.2. Beismerés (3. hipotézis)

A 3. hipotézisemben feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető beismerő magatartása (beismerés vagy annak elmaradása) között kimutatható összefüggés áll fenn.

A 3. hipotézis az események alapján csak részben igazolódott, az alábbiak szerint.

A vizsgált 27 viselkedési változón végzett khi-négyzet próbák közül egyik sem maradt szignifikáns a Holm-féle többszörös összehasonlításokra alkalmazott korrekció után. Ez azt jelenti, hogy nincs statisztikai bizonyíték arra, hogy az elkövető beismerésének megléte vagy hiánya összefüggne bármely konkrét helyszíni viselkedésformával.

Ugyanakkor két változó – az orális penetráció és az ejakuláció – a korrekció előtt szignifikáns eredményt adott. A tendencia azt sugallja, hogy azon esetekben, amikor ezek a cselekmények nem történtek meg, nagyobb arányban fordult elő beismerő vallomás.

Elképzelhető, hogy azok az elkövetők, akik "kevesebb" (a szexuális deviancia szempontjából kevésbé súlyosnak, illetve társadalmilag kevésbé stigmatizáltnak érzékelt) cselekményt hajtottak végre, könnyebben vállalták a beismerést. Az orális penetráció és az ejakuláció hiánya a szexuális erőszak „enyhébbnek” érzékelt formáira utalhat, így az elkövető kevésbé érzett szégyent vagy elutasítást a vallomás megtételével kapcsolatban.
A súlyosabb, megalázóbb szexuális aktusok (pl. orális penetráció) elkövetői talán jobban féltek a szociális és jogi következményektől, így inkább tagadásban maradtak. Ez összhangban állhat azzal a tapasztalati ténnyel, a szégyen és megaláztatás érzése befolyásolja a vallomástételt és hogy párhuzamos azokkal a korábbi eredményekkel, melyek azt mutatják, hogy a súlyosabban kompromittáló cselekményeket elkövetők ritkábban ismerik be tetteiket (Beauregard és mtsai., 2010; Holmberg és Christianson, 2002; Beauregard és Mieczkowski, 2011). Az a jelenség, hogy - tendencia szinten - hogy a kevésbé kompromittáló szexuális aktusokat elkövetők nagyobb arányban tettek beismerő vallomást, arra utalhat, hogy a vallomástétel hajlandóságát részben a cselekmény súlyosságának szubjektív megítélése befolyásolja, ugyanakkor a megállapítás további empirikus megerősítést igényel.

Ugyanakkor korábbi kutatások rámutatnak, hogy a beismerés valószínűségét számos tényező alakíthatja – például az áldozat kriminogén környezete, életkora, az elkövetővel való kapcsolata, a cselekmény erőszakossága (St-Yves és Pellerin, 2002), továbbá az elkövető előélete és börtöntapasztalata (Gudjonsson, 2006). A szakirodalom alapján azonban a legfontosabbnak tekinthető tényezők, amelyek a vallomástétel hajlandóságát befolyásolják, az elkövető személyiségprofilja (Beauregard és munkatársai, 2010), az elkövető-áldozat profilok (Beauregard, Busina és Healey, 2017), illetve a kihallgatás során alkalmazott taktikai és lélektani eszközök és módszerek (St-Yves, 2006).

Bár jelen kutatás eredményei nem tették kiszámíthatóbbá a beismerés lehetőségét az elkövetési jellegzetességek alapján, mégis fontos eredmény az a tendencia a további kutatások számára,

hogy a cselekmény társadalmi megítélése és az emiatti szégyen irányában lehet érdemes vizsgálódni.

8.2.3. Sértett-elkövető kapcsolata (4. hipotézis)

A 4. hipotézisemben feltételezem, hogy a helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető–sértett kapcsolat jellege (ismerős vagy idegen) között kimutatható összefüggés áll fenn.

A 4. hipotézis az elvégzett vizsgálatok eredményei alapján igazoltnak tekinthető, az alábbiak szerint.

A 27 elkövetői viselkedéssel kapcsolatos változó közül, khi-négyzet próbával 5 esetben azonosítottam szignifikáns összefüggést a sértett-elkövető kapcsolatával. Ismerős elkövetőkre szignifikánsan jellemzőbb, hogy sérülést okoz a sértett törzsén, teljesen levetkőzteti, verbálisan megalázza, valamint, hogy történik a cselekmény során ejakuláció. Tendencia szinten az arcon okozott sérülés, kommunikációt követő támadás. vaginális, valamint orális penetráció, a sértett fizikai bántalmazása és eszközhasználattal társuló elkövetés jellemzőbb.

A sértett számára ismeretlen elkövetőkre szignifikánsan jellemzőbb, hogy hirtelen támadnak az áldozatra, tendencia szinten pedig, hogy éjszaka követik el a bűncselekményt.

A logisztikus regresszió esetében a kapott modell pontossága 69.54%. A hirtelen támadás szignifikánsan csökkenti az ismerős kapcsolat valószínűségét, míg a törzsön való sérülés, valamint a teljes levetkőztetés szignifikánsan növelik azt. A verbális megalázás pedig tendencia szinten valószínűsíti az ismerős kapcsolatot.

Az eredmények arra utalnak, hogy az ismerős áldozat elleni támadások gyakran hosszabb interakcióval, fokozott kontroll- és megalázási szándékkal járnak, ahol a szexuális cselekmények nem csupán a testi kielégülésről szólnak, hanem a dominancia és a pszichológiai hatalom kifejezéséről is. Ezzel szemben az idegen sértett elleni támadások inkább impulzív és opportunista jellegűek, amelyek célja a gyors dominancia megszerzése és a lebukás kockázatának minimalizálása.

A tendencia szintjén megjelenő változók (például arc- és fej/nyak-sérülés, kommunikációt követő támadás, penetrációs aktusok, fizikai bántalmazás, illetve eszközhasználat) tovább erősítik ezt a képet: az ismerős áldozat elleni erőszak komplexebb, többnyire intenzívebb testi és pszichológiai kontrollal jár, míg az idegen áldozatok elleni támadás gyakrabban történik éjszaka, előkészítetlenül, hirtelen jelleggel.

Ezek az összefüggések összhangban állnak a nemzetközi kutatásokkal, amelyek szerint az ismerősök közötti szexuális erőszak gyakrabban hordoz megalázó, hatalomgyakorló elemeket, míg az idegenek elleni támadásokra a helyzetfüggő, opportunista jelleg a jellemző (vö. Brownmiller, 1975; Estrich, 1987; Koss és mtsai., 1994).

Összességében tehát a vizsgálat megerősíti, hogy a sértett–elkövető kapcsolat prediktív jelentőségű tényező az elkövetői viselkedés mintázatainak megértésében, és a kriminalisztikai profilalkotás szempontjából is releváns dimenziónak tekinthető.

Verbális megalázás

A verbális megalázással kapcsolatos tendenciális eredmények – bár nem érintik a verbális agresszió minden formáját – egyezést mutatnak a nemzetközi szakirodalom erre vonatkozó megállapításaival, miszerint a verbális agresszió szignifikánsan gyakoribb volt az ismerősök által elkövetett cselekményeknél (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991).

Ez számos nemi erőszakban szerepet játszik, ami a düh szerepét reprezentálja és jól mutathatja a harag fokozódását is (Abel és mtsai., 1977; Barbaree és mtsai., 1979). Groth, Burgess és Holmstrom (1977) szerint a verbális fenyegetésekkel történő dominancia megteremtése az áldozat felett, az identitás, potencia és férfiasság érvényesítésének eszköze.

Sérülések a törzsön, ejakuláció, teljes levetköztetés vs. hirtelen támadás értelmezése

A törzsön keletkezett sérülések szignifikáns megjelenése az ismerős áldozatoknál utalhat az erőszakosabb elkövetésre, több sérülés okozásra ennél a csoportnál. Bár vannak ellentétes eredmények (Ellis, Atkenson és Calhoun, 1981; Friis-Rødel, Leth, és Astrup, 2021; Koss és mtsai., 1988) ez az eredmény illeszkedik azon szerzők megállapításaihoz, akik szerint annál erőszakosabb a cselekmény, minél közelebbi kapcsolatban van az áldozat az elkövetővel (Amir, 1971; Stuntz, 1975).

Jelen kutatás eredményei tehát nem a „nyers erőszak" szintjén, hanem specifikus viselkedéselemekben rajzolják ki a különbséget az ismerős és idegen csoport között: idegennél hirtelen támadás; ismerősnél megalázás/intimitáskényszer (*teljes levetkőztetés, ejakuláció, törzssérülés*). Ez a kép jól összeegyeztethető a két tradícióval: az idegenhez köthető impulzív, gyors dominancia, illetve az ismerősnél hosszabb, kontrolláló, megalázó dinamika kirajzolódását támasztja alá (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991).

Jelen kutatás eredményeiben megjelenő, idegenekre jellemző *hirtelen támadás* tehát részbeni egyezést mutat a szakirodalom szerint idegenekre jellemző nyílt téren, gyors kontrollszerzéssel,

fegyverhasználattal gyakrabban járó támadásokkal (Jones és mtsai., 2004; Bownes és mtsai., 1991).

A nemzetközi adatok szerint idegen elkövetés gyakrabban közterületi/nyilvános térhez és fegyver/fenyegetéshez kapcsolódik (Jones és mtsai., 2004; Bownes és mtsai., 1991), míg ismerős elkövetés gyakrabban zárt térhez és hosszabb interakcióhoz (Bownes, O'Gorman és Sayers, 1991). Ezek a keretek érthetővé teszik, miért látunk hirtelen támadást idegennél, és teljes levetkőztetést/verbális megalázást ismerősnél.

Alison és Stein (2001), majd Woods és Porter (2008) kutatásukban kimutatták, hogy az idegen elkövetők viselkedése inkább a *„domináns-ellenséges"* pólusra illeszkedik (hirtelen támadás, fegyver alkalmazása, erőszak magasabb mértéke), míg az ismerős elkövetők inkább a *„behódoló-együttműködő"* pólushoz állnak közelebb (bizalom elnyerése, romantikus gesztusok, hosszabb interakció). Ez részben ellentmondó eredményeket mutat, ugyanis az erőszak alkalmazásának nagyobb mértéke jelen kutatás eredményei alapján az ismerősi viszonyban jelenik meg (sérülések a törzsön, verbális megalázás).

8.3. Az eredmények összefoglalása

Az 1. kutatási kérdésre választ kaptam, (ezzel az 1. hipotézis igazolódott): két elkövetési típust sikerült azonosítanom (*„opportunisztikus–intimitáskereső"* és *„agresszív–kontrolláló"*), melyek a bizonyos jellemzők mentén szignifikánsan különböznek egymástól.

Összegezve a két típus az alábbi módon különül el egymástól.

Az *„opportunisztikus–intimitáskereső"* elkövetők (1. típus) profilja alapján a támadások jellemzően éjszakai környezetben, a sértett védekezésre korlátozottan képes állapotát kihasználva történnek. Az ilyen elkövetők szignifikánsan gyakrabban választanak fiatal felnőtt, sok esetben tanuló áldozatokat, ami azt mutatja, hogy az elkövetés elsősorban a könnyebben hozzáférhető, potenciálisan kiszolgáltatottabb sértettekre irányul. A helyzetorientált magatartás az alkalomszerűség és a körülményekhez való igazodás dominanciáját jelzi, ami kevésbé tudatos előkészítettséget, inkább opportunista döntéshozatalt sejtet. Ezt erősíti, hogy az áldozatok gyakrabban próbálják csellel lebeszélni az elkövetőt, ami arra utal, hogy a dinamika kevésbé rigid, és az interakcióban több lehetőség nyílik az események befolyásolására.

Megkülönböztető sajátosság továbbá az intimitást utánzó gesztusok (például csókolás, simogatás) alkalmazása, amelyek torzult „kapcsolati interakcióként" jelennek meg, s ezzel sajátos motivációs mintázatot rajzolnak ki: a szexuális erőszak itt részben az intimitás illúziójának megteremtésével fonódik össze (Woods és Porter, 2008; Turvey, 2012). Az áldozatválasztás pszichológiai értelmezése szerint e típus inkább olyan fiatalabb személyeket keres, akiknél az intimitás-imitáció könnyebben érvényesülhet, és nagyobb eséllyel fér össze az elkövető kognitív torzításaival (például a beleegyezés hamis észlelésével). A kontroll gyakorlása náluk nem elsősorban a brutális fizikai erőszakban, hanem a körülmények kihasználásában és a torzult intimitás kialakításában jelenik meg, ami egyfajta „puha" kontrollstratégiát jelent.

Ennek a típusnak az opportunista, helyzetfüggő működése azzal a sajátos motivációs torzulással fonódik össze, amelyben a szexuális erőszak a kapcsolat illúziójának konstruálásával jár, és részben az elkövető önértékelési problémáinak vagy kapcsolati deficitjeinek kompenzálását szolgálhatja.

A viselkedés inkább a körülményhez igazodik**,** emiatt a bűncselekmény sokszor „ad hoc" jellegűnek tűnhet, a tanúsított viselkedések egy adott szituáció szülte reakciók, amely kihívást jelenthet a nyomozás számára mind az egyedi, mind a sorozat-ügyek felderítése és utóbbiak összekapcsolása szempontjából is**.**

Az „*agresszív–kontrolláló"* (2.) típus elkövetőinek profilját erőteljes fizikai és pszichológiai kontrollra épülő működés jellemzi. Gyakrabban támadnak nappal, hirtelen jelleggel, és szignifikánsan többször választanak középkorú vagy időskorú, tendenciózusan munkanélküli sértetteket. Az elkövetések során markánsan jelen van a fizikai bántalmazás, a fenyegetés, a verbális megalázás és a szükségnél nagyobb erő alkalmazása; ennek megfelelően a sérülések száma és kiterjedtsége (arc, fej/nyak, törzs, végtagok) is nagyobb. A hirtelen támadásra épülő stratégia a meglepetés erejével minimalizálja az áldozat védekezési lehetőségét, míg a verbális megalázás és fenyegetés a dehumanizáció és pszichés megtörés eszközeként szolgál — ezáltal a kontroll gyakorlása testi és lelki síkon egyaránt megvalósul.

A mintázat arra utal, hogy e típus nem az áldozat egyszerű kiszolgáltatottságára épít, hanem tudatosabb kontrollmechanizmusokat alkalmaz: a cselekményeknél gyakoribb az előzetes tervezés, és több esetben megvalósul a személyi szabadság megsértése. A sértett gyakori segélykiáltása és a testi sértés előfordulása együtt azt jelzi, hogy az elkövetés dinamikája kevésbé tárgyalható vagy manipulálható a sértett által; az agresszió integráns része a taktikának, és magasabb az eszkaláció kockázata.

Pszichológiai és kriminológiai értelmezésben a 2. típus profilja a dominancia- és kontrollkényszert, valamint a hatalom demonstrálását tükrözi. A célzottabb áldozatválasztás (idősebb, munkanélküli személyek) azt sugallja, hogy az elkövetők olyan jellemzőket keresnek, amelyek lehetővé teszik a fizikai fölény és a pszichés dominancia érvényesítését. Kontrollstratégiájuk „kemény" kontroll: fenyegetés, fizikai kényszer és agresszív eszközök révén érik el az alárendelést (Groth, 1979).

Kriminológiai és nyomozási szempontból ez a típus viszonylag következetesebb, mint az opportunista elkövetők: a tervezettség és az ismert agresszív viselkedéses elemek miatt sorozatelkövetés esetén feltehetően könnyebben találhatók visszatérő jegyek (pl. eszkaláció, erőszak jellegzetességei, sérülésmintázat), amelyek összekapcsolhatják az eseteket (Hazelwood és Burgess, 2016; Beauregard, 2010). Ugyanakkor a hirtelenség és a meglepetés használata egyedi esetekben is gyors és súlyos következményekkel jár, és a helyszíni erőszak mértéke miatt a sértettek fizikai és pszichés állapota gyakran súlyosabb.

Összességében a 2. típus profilja: célzottabb, előre tervezett, dominanciára és kontrollra építő elkövetői működés; magasabb fokú fizikai brutalitás; nagyobb eszkalációs potenciál; és olyan áldozatválasztási logika, amely a fizikai fölény és a társadalmi kiszolgáltatottság kombinációját használja ki.

A két típus közötti különbségek nem pusztán a fizikai és verbális agresszió szintjén ragadhatók meg, hanem a mögöttes motivációs mintázatokban is. Az 1. típus opportunisztikus, helyzetorientált, és intimitásimitáló gesztusokkal él, míg a 2. típus célzottabb, előre eltervezettebb, és a pszichológiai, valamint fizikai kontroll fokozatos eszkalációjára épül. Ez a megkülönböztetés fontos kriminológiai és pszichológiai következményekkel bír: alátámasztja, hogy a két elkövetői típus elkülönítése nem pusztán statisztikai konstrukció, hanem a támadások dinamikájában és az elkövetői stratégiákban is valós eltérések jelennek meg.

2. Kutatási kérdés

- **2. hipotézis: A helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető előélete között összefüggés áll fenn.**

Eredmény: A hipotézis csak részben igazolódott; szignifikáns kapcsolat nem mutatkozott. Ugyanakkor a tendenciák alapján tendenciózus eltérések körvonalazódtak: a büntetlen előéletű elkövetőkre inkább jellemző volt az éjszakai elkövetés és a sértett védekezésre képtelen állapotának kihasználása. Ezzel szemben a büntetett előéletű elkövetőknél gyakoribb volt a nyílt fenyegetés és az eszközhasználat.

- **3. hipotézis: A helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető beismerő magatartása között összefüggés áll fenn.**

Eredmény: A hipotézis csak részben igazolódott; a beismerés és a helyszíni viselkedések között nem mutatkozott szignifikáns kapcsolat. Ugyanakkor tendencia szinten megfigyelhető volt, hogy a kevésbé kompromittáló aktusok – az orális penetráció és az ejakuláció hiánya – esetén gyakoribb volt a beismerés.

- **4. A helyszíni viselkedési jellemzők és az elkövető–sértett kapcsolat között összefüggés áll fenn.**

Eredmény: A hipotézis igazolódott. Az ismerős sértettek ellen elkövetett cselekményekhez szignifikánsan gyakrabban társult a törzsön okozott sérülés, a sértett teljes levetkőztetése, verbális megalázása, valamint az ejakuláció. Tendencia szintjén az arcon okozott sérülés, a kommunikációt követő támadás, a vaginális és orális penetráció, a sértett fizikai bántalmazása, valamint eszközhasználat. A ismeretlen kapcsolatra szignifikánsan jellemzőbb a hirtelen támadás, tendenciális szinten az éjszakai elkövetés.

A kapcsolat előrejelzése szempontjából releváns a törzsön okozott sérülés, a sértett teljes levetkőztetése, valamint – tendencia szinten – a verbális megalázás, melyek az ismerősi kapcsolatra utalnak. Az idegen sértettek elleni támadásokra ezzel szemben a hirtelen, váratlan jelleg volt jellemző.

8.4. Önálló tudományos eredmények

Kutatásom során az alábbi tudományos megállapításokra jutottam.

1) A kutatás igazolta, hogy a nyomozás kezdeti szakaszában is hozzáférhető információk alapján meghatározhatók viselkedési összefüggések és mintázatok, amelyek potenciálisan felhasználhatók lehetnek a kriminalisztikai gyakorlatban és a profilelemzési módszerek alkalmazásában és fejlesztésében.
2) Hazai mintán, kriminalisztikai fókusszal elsőként, sikerült két markáns szexuális bűnelkövetői altípust azonosítanom, amelyeket az „*opportunisztikus–intimitáskereső”*, illetve az „*agresszív–kontrollál”ó* kategóriák írnak le.
3) A hazai elkövetői típusok az eredmények alapján alapvetően mutatnak illeszkedést a nemzetközi tipológiai felosztásokhoz. Ugyanakkor az eredmények bizonyítják, hogy a

nemzetközi tipológiák önmagukban nem ültethetők át, hanem a hazai sajátosságok figyelembevételével szükséges őket felülvizsgálni.

4) A kutatás eredményei rámutattak arra, hogy a(z) (ismerős és idegen) sértett–elkövető kapcsolat összefüggést mutat a helyszíni viselkedési jellemzőkkel és ez 70% körüli pontossággal bejósolható az azonosított 4 legfontosabb viselkedéssel.

5) A vizsgálat arra utal, hogy a helyszíni viselkedés, – az ismertségi szinten túl – a kriminális előélettel és két változó mentén a vallomástételi magatartással kapcsolatba hozható.

6) A kutatás eredményei részben alátámasztják a *homológia alapelvét* (Canter, 2000), mivel a vizsgált mintában a helyszíni viselkedés több ponton összefüggést mutatott az elkövetők előéletével, vallomástételi magatartásával és a sértett–elkövető kapcsolat jellegével. Ez arra utal, hogy bizonyos viselkedési jegyek nem esetlegesek, hanem következetes mintázatokba rendeződnek, amelyek információt hordozhatnak az elkövető más jellemzőiről. Ugyanakkor ezek az összefüggések nem minden esetben következetesek, és a minta sajátosságai korlátozzák az általánosíthatóságot, ezért a homológia elve csak részben tekinthető igazoltnak.

8.5. A kutatás korlátai

1) Minta nagysága és összetétele

A vizsgálat egy konkrét hazai adatbázisra épült, amely korlátozott elemszámú (n=184), nem tekinthető reprezentatívnak.

A vizsgálati mintába kizárólag olyan esetek kerültek be, amelyekben az elkövető férfi, a sértett pedig nő. A minta kizárólag egyéni bűnelkövetési helyzeteket tartalmaz, vagyis minden esetben egyetlen sértett és egyetlen elkövető közötti interakció vizsgálatát végeztem el. További szelekciós kritériumként meghatározásra került, hogy az elkövető a sértett számára vagy teljesen idegen, vagy legfeljebb távoli, laza ismerősi kapcsolatban állt vele. Vagyis minden olyan ügy, ahol az elkövető és a sértett szorosabb, családi vagy jelenlegi/volt párkapcsolati kapcsolatban állt egymással kizárásra került. Továbbá mintából kizártam a női elkövetők és férfi sértettek, fiatalkorú elkövetők, gyermekkorú sértettek, a csoportosan megvalósított bűncselekmények, a több sértett sérelmére (egy vagy több alkalommal) elkövetett eseteket.

A minta a nyomozási szakaszban vádemeléssel zárult ügyekből állt, az eljárások további sorsa (bírói szakban felmentés vagy ítéletkiszabás) csak ritka esetekben volt ismert.

2) **Adatforrások megbízhatósága**

Az adatok másodlagos forrásból (rendőrségi dokumentumok) származnak, amelyek tartalmazhatnak hiányosságokat, pontatlanságokat vagy szubjektív elemeket (pl. vallomások torzulása, áldozati narratíva hatása).

3) **Kulturális és jogi sajátosságok**

A tipológiák és összefüggések kifejezetten a magyar jogi, társadalmi és nyomozási környezetben érvényesek, így közvetlenül nem általánosíthatók más országokra.

4) **Tipológia stabilitása**

A klaszterelemzés során létrejött altípusok prediktív értéke ígéretes, de csak nagyobb mintán, független vizsgálatokban igazolható.

Az opportonisztikus-intimitáskereső elkövetői tipológiánál megjelenő előkészítettség és tervezés hiányával kapcsolatos változók értelmezésének fontos kitétel, hogy arra vonatkozóan nem rendelkezünk információval, hogy az ezen típusba sorolható elkövetők hozzájárultak-e (és ha igen milyen mértékben) ahhoz, hogy a sértett védekezésre képtelen állapotba kerüljön, valamint kifejezetten vadászat céljából léptek-e kontaktusba a sértettel vagy mentek olyan helyszínre, ahol bódult, védekezésre képtelen állapot kihasználásával végrehajtott elkövetésre lehetőségük adódna.

Az agresszív-kontrolláló típus értelmezésének fontos pontja lehet az áldozat támadásra adott reakciója (így akár személyisége, habitusa). Az elkövető és áldozat közötti dinamika kialakulása ugyanis hatással lehet az erőszak alkalmazásának mértékére is. Erre vonatkozóan azonban nem rendelkezünk információval.

5) **Kriminális előélet és vallomástétel**

Bár több helyen kimutatható összefüggés a helyszíni viselkedés, a kriminális előélet és a vallomástételi magatartás között, ezek nem minden esetben szignifikánsak vagy következetesek. A szakirodalom alapján számos egyéb tényező van, amely a beismerést befolyásolja. Ezek a tényezők terjdelmi korlátok okán nem kerültek elemzésre (pl. védő jelenléte, előélet, börtöntapasztalat stb.).

6) **Gyakorlati alkalmazhatóság korlátai**

Az eredmények elsősorban elméleti és módszertani szinten jelentenek hozzájárulást. Bár utalnak gyakorlati hasznosíthatóságra (pl. gyanúsítotti kör szűkítése, kihallgatási taktika

támogatása), ezek jelenleg csak feltételesen alkalmazhatók. További kutatások és gyakorlati tesztelések lesznek szükségesek a gyakorlatba való beépítésükhöz. Továbbá fontosnak tartom megjegyezeni, hogy a profilelemzési módszerek közé történő beemelésük után is csak kellő körültekintéssel, egy kiegészítő módszerként alkalmazhatók.

8.6. A kutatás további lehetséges irányai

1) Adatbázisok építése

A tipológiai eredmények és az azonosított összefüggések kiindulópontként szolgálnak további, nagyobb mintán végzett vizsgálatokhoz. Hosszú távon ez lehetőséget teremt egy empirikus alapokon nyugvó adatbázis felépítésére, amely stabil referenciaalapot nyújthat a hazai és nemzetközi kriminalisztikai kutatásokhoz, valamint a nyomozási munka során történő felhasználáshoz. Az adatbázis építése egyben hozzájárulhat a szexuális bűnelkövetők működésének mélyebb megismeréséhez és a kriminálmetodikai eszköztár fejlesztéséhez.

2) Tipológiák tovább bontása

Nagyobb elemszámon elvégzett elemzések hozzájárulhatnak a jelenleginél részletesebb tipológiai felosztásokhoz.

A jelen kutatásban felállított tipológiai kategóriák olyan általános mintázatok, amelyek a rendelkezésre álló mintanagyság alapján megbízhatóan azonosíthatók. Ugyanakkor egy nagyobb elemszámú vizsgálat lehetővé tenné, hogy a kategóriákon belüli árnyalatokat is pontosabban feltárjuk és ezáltal részletesebb tipológiai felosztásokat alakítsunk ki. Így például az *„opportunisztikus–intimitáskereső”* típuson belül elkülöníthetők lennének azok, akik inkább a helyzet adta lehetőséget ragadják meg impulzívan, illetve azok, akik tudatosabban keresik az intimitás illúzióját. Hasonlóképpen az *„agresszív–kontrolláló”* típuson belül is differenciálható lehet a dominancia kifejezését előtérbe helyező, valamint a frusztrációt vagy megtorlást hangsúlyozó működésmód (Burgess és mtsai, 2007; Knight és Prentky, 1990). Az ilyen irányú tovább bontás hozzájárulhatna ahhoz, hogy a tipológiák finomabb szerkezetet mutassanak, ami mind elméleti szinten (pszichológiai és kriminológiai magyarázatokban), mind gyakorlati szinten (profilalkotás, nyomozási stratégiák) nagyobb prediktív értékkel bírhatna.

3) További gondolatok az előélettel kapcsolatos eredményekről

Bár a tipológiai besorolások alapján nincs kimutatható összefüggés az elkövető előélete és az elkövetői típus között, az előéletre vonatkozó egyszerű predikció eredményei arra mutatnak, hogy a büntetlen előéletű elkövetők (akikre inkább jellemző volt az éjszakai elkövetés és a sértett védekezésre képtelen állapotának kihasználása), az „*opportunisztikus–intimitáskereső”* mintázathoz illeszkednek. Ezzel szemben a büntetett előéletű elkövetők (akiknél gyakoribb volt a nyílt fenyegetés és az eszközhasználat), az „*agresszív–kontrolláló”* típus jellemzőivel mutattak rokonságot. Bár az eredmény áttételes, alapvetően illeszkedik a Knight és Prentky

(1990) eredményeihez. Eszerint az „opportunista” típusba tartozó erőszaktevőire is inkább jellemző az előélet vonatkozásában az általános antiszociális magatartás megjelenése (lopások, szabálysértések, impulzív viselkedés), mint a brutális erőszakot mutató bűnügyi múlt. Továbbá bizonyos helyszíni viselkedési elemek Groth (1979) tipológiai besorolásával is egyezést mutatnak: a „hatalom-asszertív” *(„power-assertive”)* és „düh-megtorló” *(„anger-retaliatory”)* kategóriáiban ugyanis a központi elem az uralom kifejezése és az áldozat megtörése.

A fenti témakör mélyebb vizsgálata, nagyobb elemszámú mintán lenne indokolt. Ezzel információhoz juthatnánk arra vonatkozóan, hogy az előéletre, bűnözői rutinra lehet-e következtetni a tipológiai besorolás alapján. Ez azért is jelentős, mert a kriminális előzményekre utalók változók kiemelten fontosak a pragmatikus, kriminalisztikai szempontú profilelemzésben, ugyanis ennek predikciója nyilvántartási keresések révén segíthet szűkteni a gyanúsítotti kört (Ivaskevics és Almond, 2019). A tipológiai vizsgálat ezzel összhangban lehetőséget teremt arra, hogy az előélet és az elkövetői működésmód kapcsolatáról átfogóbb és rendszerezettebb következtetéseket vonjunk le.

4) A beismerő vallomást befolyásoló tényezők feltárása

A jelen kutatás eredményei arra utalnak, hogy a helyszíni viselkedési elemek és a beismerő vallomás megtétele között bizonyos, tendencia szintű összefüggések azonosíthatók. Ugyanakkor a szakirodalom alapján világos, hogy a vallomástétel kimenetelét számos további tényező befolyásolhatja. Ide sorolhatók a cselekmény jellegéből fakadó körülmények (pl. az elkövetés brutalitása, előkészület foka), az áldozattal való kapcsolat minősége, az elkövető bűnügyi előélete és börtöntapasztalata, valamint a kihallgatás körülményei (védő jelenléte, alkalmazott kihallgatási taktikák). Emellett az elkövető személyiségjegyei – például empátiás készsége, szorongásszintje, antiszociális tendenciái – szintén meghatározó szerepet játszhatnak abban, hogy hajlandó-e beismerő vallomást tenni. A jövőbeli kutatások számára célszerű lenne olyan átfogó vizsgálatot megvalósítani, amely komplex módon, több faktort együttesen elemezve vizsgálja a vallomástétel dinamikáját. Ez nem csak az elméleti megértést gazdagíthatná, hanem közvetlen gyakorlati relevanciával is bírna a nyomozások hatékonyságának növelése szempontjából.

5) Az ismertségi viszony részletezése

Egy nagyobb elemszámú minta lehetőséget teremtene arra, hogy a helyszíni viselkedési elemek alapján pontosabb következtetéseket vonjunk le az elkövető és a sértett közötti kapcsolat jellegére. Különösen fontos lenne annak vizsgálata, hogy bizonyos magatartásformák – például

az áldozat lakókörnyezetében elkövetett támadás, a verbális kommunikáció intenzitása, vagy a sértett mozgásának kontrollálása – milyen mértékben utalnak a kapcsolatra. Továbbá érdemes lenne részletesen feltárni a kapcsolat szintjét, például: randierőszak történt-e; megelőzte-e, és ha igen milyen formában és mértékben ismerkedés a cselekményt; az elkövető mennyi információval rendelkezett a sértettről pl. lakhely, munkahely; ha korábban kapcsolatban került az elkövető a sértettel az milyen körülmények között történt (pl. közös baráti társaság); illetve milyen további jegyek kapcsolódnak inkább idegen elkövető által végrehajtott támadásokhoz. Az ilyen jellegű predikciók kriminalisztikai értéke kiemelkedő lehet, mivel az ismertségi viszony előrejelzése közvetlenül hozzájárulhat a gyanúsítotti kör gyorsabb azonosításához és a nyomozás hatékonyságának növeléséhez.

6) Sértett és elkövető közötti dinamika vizsgálata

Ahogy arra a limitációk keretei között is utaltam, az áldozat és az elkövető közötti dinamika (akció–reakció) jelentős mértékben befolyásolhatja a teljes cselekménykép értelmezését. Az elkövető profilja szempontjából kiemelt jelentőségű lehet, hogy miként reagál az áldozat viselkedésére: például a sértett ellenállása, verbális reakciói vagy éppen passzív alárendelődése eltérő stratégiákat válthat ki az elkövetőből. Ennek feltárása olyan kvalitatív módszerekkel lenne célszerű, mint a részletes esettanulmányok, a bírósági jegyzőkönyvek és tanúvallomások másodelemzése, illetve a narratív interjúk. Kvantitatív megközelítésben kódolási rendszerek alkalmazásával vizsgálható lenne, hogy bizonyos sértetti reakciók milyen valószínűséggel váltanak ki adott elkövetői válaszokat. Egy ilyen irányú kutatás nemcsak a tipológiai besorolásokat pontosíthatná, hanem hozzájárulna ahhoz is, hogy a kriminalisztikai gyakorlatban jobban megértsük az áldozat és az elkövető közötti kölcsönhatásokat, ezáltal a nyomozástámogató profilalkotás prediktív erejét is növelné.

7) Más deliktumtípusok vizsgálata

A szexuális bűncselekményeken túlmenően vannak más olyan személy elleni erőszakos bűncselekmények is, amelyek profilelemzési támogatás szempontjából relevánsak lehetnek. Jelen kutatás eredményei és tanulságai mentén kialakíthatók olyan kutatási dizájnok, amelyekkel más releváns bűncselekménytípusok is pragmatikus megközelítéssel vizsgálhatók.

8) Tárgyi bizonyítási eszközhöz köthető változók azonosítása és elemzése

A jövőbeni kutatások egyik ígéretes irányát jelentheti azoknak a változóknak a feltárása és elemzése, amelyek közvetlenül kapcsolódhatnak tárgyi bizonyítási eszközök beszerzéséhez. Ilyen lehet – a nemzetközi szakirodalomban megjelenő – házkutatások (kutatás) során történő

felhasználása a profilnak. Hasonlóképpen értékes eredményekhez vezethet az elkövetés előtti (például áldozat követése, megfigyelése – kamerakutatás optimalizálása) vagy az elkövetést követő (például menekülés módja, útvonal, használt eszköz elrejtése – szemle kiterjesztése) viselkedési elemek mélyebb, nagyobb mintán történő elemzése. Az ilyen jellegű összefüggések feltárása hosszabb távon hozzájárulhat a nyomozások bizonyítási stratégiáinak célzottabb megtervezéséhez, és a kriminalisztikai munka hatékonyságának növeléséhez.

9) Földrajzi viselkedéselemzés

Különösen az „idegenes" támadások vizsgálatában ígéretes további kutatási irány a földrajzi viselkedéselemzés, amely hozzájárulhat az elkövető tartózkodási helyének vagy — sorozatjelleg esetén — a következő potenciális elkövetési helyszín(ek) azonosításához. Egy ilyen vizsgálat megvalósításához szükséges a helyszíni információk teljeskörű, strukturált gyűjtése: a sértett és az elkövető ismert útvonalai, lakhelye, munkahelye és egyéb, az ügyhöz köthető helyszínek rögzítése, továbbá sorozat esetén a korábbi cselekmények földrajzi adatai. Módszertanilag kombinálhatók a térinformatikai eszközök (GIS-alapú elemzések), útvonal-rekonstrukciók, távolság- és közelségvizsgálatok, valamint statisztikai modellek (pl. hot-spot analízis, ún. journey-to-crime modellezés[30]). Gyakorlati szempontból az ilyen elemzések segíthetnek prioritások meghatározásában (mely területeken és milyen időablakban célszerű kamerafelvételeket, tanúkutatásokat vagy járásmintavizsgálatokat kezdeményezni), továbbá csökkenthetik a keresési terület nagyságát és javíthatják a nyomozási erőforrások hatékonyságát. A kutatást térinformatikailag gazdagított mintákon és interdiszciplináris együttműködés (kriminológusok, bűnügyi elemzők, GIS-szakemberek, nyomozók) mellett érdemes megvalósítani.

8.7. Gyakorlati felhasználhatóság

A kutatás jelentősége abban áll, hogy olyan információkra támaszkodik – helyszíni nyomokra, sértetti vallomásokra és alapvető viselkedési jegyekre –, amelyek a nyomozás legkorábbi szakaszában is rendelkezésre állnak. Ez lehetővé teszi, hogy már a kezdeti fázisban következtetéseket vonjunk le az elkövető típusára és egyes jellemzőire. A profilozó egységek – köztük a hazánkban működő SNYV Csoport – számára ez különösen értékes, hiszen így gyorsabban és hatékonyabban tudnak támogatást nyújtani a nyomozóknak, az eredményeket

[30] Journey-to-crime modellezés: az elkövető lakóhelye és a bűncselekmény helyszíne közötti térbeli kapcsolat statisztikai elemzése, amely a tettes tartózkodási helyének valószínűsítését szolgálja (Rossmo, 2000).

megfelelő értelmezés és értékelés mellett közvetlenül beépítve az adott ügy elemzésébe. Ebből fakadóan a kutatás gyakorlati haszna nem csupán elméleti keretet ad, hanem az operatív kriminalisztikai munka azonnal alkalmazható eszközévé válhat.

A gyakorlati implementációhoz ugyanakkor szükség van a fokozatosságra: először szűkebb körben, pilot-projektek keretében érdemes tesztelni a tipológia alkalmazását, majd az eredmények visszacsatolása alapján lehet szélesebb körben bevezetni. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő képzési háttér biztosítása, valamint az adatvédelmi, jogi és etikai keretek pontos meghatározása. A módszer kiegészítő jelleggel illeszkedik a hagyományos kriminalisztikai eljárásokhoz, miközben strukturáltabbá teszi a nyomozási folyamatot és hozzájárul a döntéshozatal gyorsításához.

1) Nyomozás fókuszálása és a gyanúsítotti kör szűkítése

Az elkövetők helyszíni viselkedése és az áldozattal fennálló kapcsolat közötti mintázatok azonosítása lehetőséget nyújt arra, hogy a nyomozók – a profilelemző egység támogatásával – az eljárási kezdeti szakaszában is megalapozott hipotéziseket fogalmazzanak meg az elkövető jellemzőire vonatkozóan. Ez különösen azokban az „ismeretlenes" ügyekben bír jelentőséggel, ahol a sértett nem tudja azonosítani támadóját, így a vizsgálat alapvetően a helyszíni nyomokra és viselkedési jegyekre támaszkodik. Az eredmények közvetlenül felhasználhatók a gyanúsítotti kör érdemi szűkítésére[31], és hozzájárulnak a nyomozási erőforrások hatékonyabb felhasználásához. A tipológiai következtetések a hazai profilozó egység számára alkalmazható keretet nyújtanak, ezáltal a nyomozás intézményesített támogatásához is hozzájárulnak.

2) Kihallgatások támogatása

Az elkövetők beismerő vallomástételi hajlandóságának megértése kiemelt jelentőségű, mivel a vallomás a büntetőeljárás egyik legmeghatározóbb bizonyítási eszköze (Ibolya, 2015). A kutatás eredményei alapján a helyszíni viselkedési jegyek és a beismerő vallomás között nem volt kimutatható statisztikailag szignifikáns összefüggés. Ugyanakkor a tendenciaszintű eredmények arra utalnak, hogy az olyan súlyosabb, az elkövető számára különösen kompromittáló cselekményelemeket magában foglaló esetekben – mint az ejakuláció vagy az orális penetráció – kisebb valószínűséggel kerül sor beismerő vallomásra. E megfigyelések alapján feltételezhető, hogy az ilyen esetekben a direkt, konfrontatív kihallgatási stratégiák kevésbé lehetnek hatékonyak, míg az indirekt, bizalomépítő vagy kognitív megközelítések

[31] Az előéletre vonatkozó információk például azért lehetnek kiemelten hasznosak, mert lehetővé teszi a nyilvántartási rendszerekben végzett szűrő-kutató munkát.

alkalmazása nagyobb eséllyel segítheti elő a beismerést. A megállapítások értelmezése ugyanakkor korlátozott, ezért további, nagyobb mintán végzett, valamint a kihallgatás szempontjából releváns további tényezőket is bevonó vizsgálatok szükségesek ahhoz, hogy az eredmények a gyakorlatban rutinszerűen alkalmazhatók legyenek a kihallgatási taktikák finomhangolásában és a vallomástétel előrejelezhetőségének növelésében.

3) Kriminálmetodikai fejlesztési lehetőségek

A szexuális bűnelkövetések részletes, rendszerezett ismerete közvetlenül képes fejleszteni a kriminálmetodikát: nemcsak elméleti leírásokat ad, hanem konkrét eszközöket, eljárásokat és protokollokat is eredményezhet.

Ilyen, a tipológiák és viselkedési mintázatok ismeretében kialakítható protokoll lehet egy standardizált ellenőrzőlista bevezetése a sértett kihallgatására vonatkozóan, hasonlóan Hazelwood és Burgess (2016) áldozatok kihallgatására alkalmazható viselkedésorientált interjújának rendszeréhez. Jelen és további kutatások eredményei rávilágíthatnak arra, hogy milyen helyszíni viselkedési információk számíthatnak a leginkább megbízhatónak az elkövető jellemzőinek meghatározásában. Egy ilyen protokoll bevezetése egyrészről csökkentheti az egyéni (kihallgatói) szubjektivitást, másrészről támogathatja, hogy a nyomozók a korai szakaszban releváns, és magas prediktív erejű információkat is mindenképp (struktúrált formában) gyűjtsék.

4) Képzés és továbbképzés

A kutatás eredményei közvetlenül hasznosíthatók a rendészeti hallgatók képzésében és a bűnügyi szakemberek továbbképzésében. A tipológia és a helyszíni viselkedési elemek rendszerezése hozzájárulhat ahhoz, hogy a képzésben résztvevők mélyebb, differenciáltabb megértést szerezzenek a szexuális bűncselekmények természetéről. Egyrészt a hallgatók a szexuális bűncselekmények általános jellegzetességeiről kapnak áttekintést, másrészt megismerhetik a kutatás során feltárt konkrét helyszíni viselkedési mintázatokat és klasztereket (kriminálmetodikai oktatási alapok). Ez lehetőséget nyújt arra, hogy a tananyag ne csupán elméleti, nemzetközi szakirodalmon alapuljon, hanem hazai esettapasztalatokra is épüljön.

Az eredményeknek a tananyagba illesztése hozzájárulhat a profilalkotás módszerének elfogadásához és gyakorlati alkalmazásához is, mivel a hallgatók és a szakemberek nem kizárólag külföldi példák alapján találkoznak a módszertannal, hanem hazai mintán kimutatott összefüggések révén is. Ez erősítheti a profilalkotás legitimitását és növelheti annak elfogadottságát a magyar bűnüldözési gyakorlatban.

Az oktatás során mindez interaktív esettanulmányokkal és szimulációs gyakorlatokkal is kiegészíthető, amelyek során a résztvevőknek azonosítaniuk kell a helyszíni viselkedési elemeket, és ezek alapján tipológiai következtetéseket levonni. Ez nemcsak a tanulási élményt növeli, hanem fejleszti a helyzetfelismerő és elemző készséget, amely a gyakorlati munkában kulcsfontosságú.

5) **Áldozatvédelem és prevenció**

A kutatás eredményei szerint a sértetti jellemzők klaszterenként eltérő mintázatot mutattak. Az *„opportunisztikus–intimitáskereső”* elkövetők áldozatai jellemzően fiatalabb felnőtt, tanuló nők voltak, akik gyakran az elkövető ismeretségi köréből kerültek ki, míg az *„agresszív–kontrolláló”* elkövetők esetében nagyobb arányban fordultak elő idősebb vagy középkorú, munkanélküli, szociálisan sérülékeny helyzetű sértettek. Ez arra utal, hogy az egyes elkövetői klaszterek eltérő sérülékenységi mintázatokat használnak ki, ami indokolttá teszi a prevenciós programok differenciált kialakítását: a fiatalok körében elsősorban a kockázatos helyzetek felismerését célszerű támogatni, míg az idősebb, munkanélküli nők esetében a kiszolgáltatottság csökkentésére és az áldozatsegítő lehetőségek elérhetőségének erősítésére érdemes helyezni a hangsúlyt.

8.8. Konklúzió

A disszertáció célja a bűnügyi profilalkotás pragmatikus megközelítésének vizsgálata volt a szexuális bűnelkövetők mintáján keresztül. A kutatás abból a kriminalisztikai igényből indult ki, hogy a profilalkotás akkor tölthet be releváns szerepet a nyomozásokban, ha az elemzés alapjául olyan adatok szolgálnak, amelyek a nyomozás kezdeti szakaszában ténylegesen rendelkezésre állnak, a kutatás eredményei pedig valóban hozzájárulhatnak a gyakorlati bűnügyi munkához. A vizsgálat során ennek megfelelően kizárólag olyan változók kerültek elemzésre, amelyek a helyszíni szemlék, az áldozati vallomások és a szakértői előzetes vélemények alapján is megállapíthatók.

A kutatás eredményei több módszertani alapú profilelemzési eljáráshoz is hozzájárulhatnak. Ezek bár alapvetően induktív következtetések – vagyis az általános megállapításokat egyedi esetekre igyekszünk alkalmazni – az egyszerű predikciós előrejelzések révén kiegészíthetik az esetszintű elemzéseket. Az ilyen jellegű következtetések azonnali és konkrét információt szolgáltathatnak, ugyanakkor értelmezésük szükségszerűen szubjektívebb. A tipológiai megközelítés ezzel szemben rendszerezett és általánosabb képet nyújt, de kevésbé érzékeny az egyedi eltérésekre. A leginkább megalapozott stratégia ezért a két módszer együttes, illetve

deduktív módszerekkel kombinált alkalmazása, amely egyszerre biztosíthatja a gyakorlati hasznosságot és a tudományos érvényességet, valamint hozzájárulhat ahhoz, hogy az elméleti keretek a kriminalisztikai gyakorlatban is alkalmazható, prediktív értékkel bírjanak.

Az eredmények alapján két markáns elkövetői típust sikerült azonosítani: az opportunisztikus–intimitáskereső, valamint az agresszív–kontrolláló működésmódot. Az előbbi jellemzője az alkalomszerűség és az intimitás illúziójának keresése, míg az utóbbi a tudatosabb felkészülésben, az agresszió fokozásában és az uralomgyakorlásban nyilvánul meg. Ezek a kategóriák szoros összhangban állnak a nemzetközi tipológiai rendszerekkel, ugyanakkor kifejezetten a hazai kontextusra alkalmazva kerültek megfogalmazásra, és ezáltal új dimenziót nyújtanak a hazai profilelemzési és nyomozási gyakorlat számára. A megkülönböztetés megerősíti, hogy a szexuális bűncselekmények kategóriáján belül önálló, kriminológiailag releváns elkövetői típusok különíthetők el. E tipológia nem csupán összhangban áll a nemzetközi szakirodalom egyes megállapításaival, hanem kifejezetten hazai sajátosságokat is kirajzol, így tudományos és operatív értelemben egyaránt releváns.

A vizsgálat második fő kutatási kérdése az elkövetői magatartás és bizonyos háttértényezők (vallomástétel, előélet, áldozattal való kapcsolat) közötti összefüggéseket elemezte. A vizsgálat egyértelműen megerősítette a sértett–elkövető kapcsolat predikciójának eredményességét, jelentőségét, amely a viselkedési mintázatok értelmezésében kulcsfontosságúnak bizonyult. A beismerő vallomás, valamint az elkövető kriminális előélete vonatkozásában bár nem tárhatók fel szignifikáns összefüggések a helyszíni viselkedéssel, a tendenciaszintű eredmények jó támpontot adhatnak mind a gyakorlati munkavégzés, mind a kutatás folytatásának orientálásában.

A hipotézisek összegzése alapján megállapítható, hogy a profilalkotás pragmatikus megközelítése – amely az empirikus adatokra és a helyszíni viselkedés részletes elemzésére épít – alkalmas a profilalkotás tudományos megerősítésére. Ez a megközelítés lehetővé teheti a statisztikai alapú predikciók és a kvalitatív viselkedéselemzés integrálását, ami új perspektívát ad a kriminalisztikai gondolkodásban.

A kutatási eredmények gyakorlati jelentősége abban rejlik, hogy a módszertan beépíthető a nyomozási elemző munka standardjaiba, különösen az ismeretlen elkövetős szexuális bűncselekmények esetében. A profilalkotás így nem pusztán leíró, hanem operatív eszközként is megjelenhet a bűnügyi gyakorlatban. A kriminalisztikai oktatás és képzés során pedig lehetőség nyílik a pragmatikus elemzési szemlélet adaptálására, amely hosszú távon növelheti a rendőri munka hatékonyságát.

A vizsgálat rámutatott a módszer korlátaira is. Egyrészről az eredmények csak feltételesen alkalmazhatók a gyakorlatban, hiszen a statisztikai összefüggések nem minden esetben szignifikánsak, a hatásméret sok esetben gyenge, illetve a rendelkezésre álló adatok sokszor töredékesek. Másrészről, tekintve, hogy a statisztikai módszerek, így a tipológiák és jelen dolgozat megállapításai sem alkalmazható az egyedi, vagy átlagostól eltérő esetekre, elengedhetetlen az induktív és deduktív, valamint a több tudományterületet integráló módszerek alkalmazása.

A jövőbeli kutatások számára több irány is körvonalazódott. Egyrészt szükség lenne a vizsgálat megismétlésére nagyobb mintán hogy az eredmények robusztussága igazolható legyen. Másrészt elengedhetetlen a kriminalisztikai adatbázisok bővítése és integrálása, amelyek megbízhatóbb alapot nyújthatnak a profilalkotási elemzésekhez. Harmadrészt fontos lenne a gyakorlati bevezetési lehetőségek tesztelése a nyomozások során, hogy a módszer tényleges operatív értéke is mérhető legyen. Végül a vizsgálat további, profilelemzési szempontból releváns bűncselekménytípusokra (pl. emberölés, rablás, gyújtogatás, gyermekkorúak sérelmére elkövetett szexuális erőszak) is kiterjeszthető.

Összességében a disszertáció eredményei igazolhatják, hogy a szexuális bűnelkövetők profilalkotása Magyarországon is adaptálható és továbbfejleszthető lehet, amennyiben a módszer pragmatikus szemléletben, a nyomozás során ténylegesen hozzáférhető információkra építve kerül alkalmazásra. Az eredmények rávilágítanak arra is, hogy a nemzetközi tipológiai modellek kritikai értékeléssel és a hazai kriminalisztikai sajátosságok figyelembevételével integrálhatók lehetnek a magyar rendészeti gyakorlatba. Mindez hozzájárulhat a nyomozások hatékonyságának növeléséhez, a gyanúsítotti kör szűkítéséhez, valamint a vallomástételi és kihallgatási stratégiák célzottabb kialakításához, egyben kijelölve a jövőbeli kutatások és módszertani fejlesztések irányát is.

9. IRODALOMJEGYZÉK

Abel, G. G., Barlow, D. H., Blanchard, E. B., & Guild, D. (1977). The components of rapists' sexual arousal. *Archives of General Psychiatry, 34*(8), 895–903. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1977.01770200053003

Abracen, J., Looman, J., & Anderson, D. (2000). Alcohol and drug abuse in sexual and nonsexual violent offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 12*(4), 263–274. https://doi.org/10.1177/107906320001200404

Abreu Minero, V., Dickson, H., Barker, E., Flynn, S., Ibrahim, S., & Shaw, J. (2018). The patterns of homicide offence characteristics and their associations with offender psychopathology. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 15*(3), 304–318. https://doi.org/10.1002/jip.1514

Adjorlolo, S.,& Chan, H. C. O. (2017). The nature of instrumentality and expressiveness of homicide crime scene behaviors: A review. *Trauma, Violence, & Abuse, 18*(2), 119–133. https://doi.org/10.1177/1524838015596528

Alföldi, Á. D. (2012a). A profilalkotás helye a magyar büntetőeljárásban. *Magyar Jog, 59*(8), 558–563.

Alföldi, Á. D. (2012b). A profilalkotás tudományterületi elhelyezkedése és elméleti modelljei. *Magyar Tudomány, 173*(8), 980–987.

Alison, L.,& Rainbow, L. (Eds.). (2011). *Professionalizing offender profiling*. Routledge.

Alison, L., & Stein, K. (2001). Vignettes of stranger and acquaintance rape: An analysis of police officers' perceptions of victim resistance, offender aggression, and victim credibility. *Journal of Interpersonal Violence, 16*(5), 458–476. https://doi.org/10.1177/088626001016005002

Alison, L., McLean, C., & Almond, L. (2007). Profiling suspects. In T. Newburn, T. Williamson, & A. Wright (Eds.), *Handbook of criminal investigation* (pp. 493–576). Routledge.

Allen, M., Emmers, T., Gebhardt, L., & Giery, M. A. (1995). Exposure to pornography and acceptance of rape myths. *Journal of Communication, 45*(1), 5–26. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1995.tb00712.x

Almond, L., McManus, M. A.,& Cubbin, C. (2018). Linking offender behavior at burglary crime scenes to their past convictions. *Journal of Interpersonal Violence, 33*(13), 2127–2155. https://doi.org/10.1177/0886260515621085

Almond, L., McManus, M. A., & Ward, L. (2014). Male-on-male sexual assaults: An analysis of crime scene actions. *Journal of Interpersonal Violence, 29*(7), 1279–1296. https://doi.org/10.1177/0886260513506054

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing. https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596

Amir, M. (1971). *Patterns in forcible rape*. University of Chicago Press.

Astion, M. (2008). *Differences between stranger and known assailant sexual assaults: Using medical provider data*. Massachusetts Executive Office of Public Safety and Security, Research & Policy Analysis Division.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., & Hoeksema, S. N. (1998). *Pszichológia* (2. kiad.). Osiris Kiadó.

Baker, K. K. (1997). Once a rapist? Motivational evidence and relevancy in rape law. *Harvard Law Review, 110*(3), 563–619. https://doi.org/10.2307/1342183

Baldwin, J.,& McConville, M. (1980). *Confessions in Crown Court trials* (Royal Commission on Criminal Procedure, Research Study No. 5). HMSO.

Balláné Füszter, E., Lakatos, J., Nyilasi, T., Szakács, Z., & Vigh, A. (2005). *Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok: Kriminalisztikai alapismeretek* [Egyetemi jegyzet]. Rendőrtiszti Főiskola, Kriminalisztikai Tanszék. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Kriminalisztikai_alapismeretek.pdf

Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Prentice-Hall.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through the imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 63*(3), 575–582. https://doi.org/10.1037/h0045925

Barabás, A. T. (2020). Áldozattan. In A. T. Barabás (Szerk.), *Alkalmazott kriminológia* (pp. 219–238). Dialóg Campus.

Bárány, B. (2015). A büntetőeljárási kihallgatás és meghallgatás összehasonlítása. *Belügyi Szemle, 63*(2), 93–114. https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.2.4

Barbaree, H. E., Marshall, W. L., & Lanthier, R. D. (1979). Deviant sexual arousal in rapists. *Behaviour Research and Therapy, 17*(3), 215–222. https://doi.org/10.1016/0005-7967(79)90052-5

Barbaree, H. E., & Marshall, W. L. (1991). The role of male sexual arousal in rape: Six models. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*(5), 621–630.

Barbaree, H. E., Seto, M. C., Serin, R. C., Amos, N. L., & Preston, D. L. (1994). Comparison between sexual and nonsexual rapist subtypes. *Criminal Justice and Behavior, 21*(1), 95–114. https://doi.org/10.1177/0093854894021001006

Bart, P., & O'Brien, P. H. (1981). Stopping rape: Effective avoidance strategies. *Signs, 7*(1), 109–120. https://doi.org/10.1086/493779

Beauregard, E. (2010). Rape and sexual assault in investigative psychology: The contribution of sex offenders' research to offender profiling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 7*(1), 1–13. https://doi.org/10.1002/jip.114

Beauregard, E., Lussier, P., & Proulx, J. (2005). The role of sexual interests and situational factors on rapists' modus operandi: Implications for offender profiling. *Legal and Criminological Psychology, 10*(2), 209–227. https://doi.org/10.1348/135532505X36110

Beauregard, E.,& Bouchard, M. (2010). Cleaning up your act: Forensic awareness as a detection avoidance strategy. *Journal of Criminal Justice, 38*(6), 1160–1166. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.09.004

Beauregard, E., Deslauriers-Varin, N., és St-Yves, M. (2010). Interactions between factors related to the decision of sex offenders to confess during police interrogation: A classification-tree approach. *Sexual Abuse, 22*(3), 343–367.

Beauregard, E.,& Mieczkowski, T. (2012). From police interrogation to prison: Which sex offender characteristics predict confession? *Police Quarterly, 15*(2), 197–214. https://doi.org/10.1177/1098611112442814

Beauregard, E., Busina, I., & Healey, J. (2017). Confessions of sex offenders: Extracting offender and victim profiles for investigative interviewing. *Journal of Criminal Psychology, 7*(1), 13–28. https://doi.org/10.1108/JCP-10-2016-0031

Békés, V., Perry, J. C., & Robertson, B. M. (2017). Masochism: A mixed-method analysis of its development, psychological function, and conceptual evolution. *Psychoanalytic Review, 104*(1), 33–63. https://doi.org/10.1521/prev.2017.104.1.33

Bellavics, Z. M. (2024). *Klinikai profilozás és empíria: A kriminalitás és a mentális zavar kapcsolata egy fiatalkorú bűnelkövetői mintában* [Doktori értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola].

Belovics, E. (2015). A büntetőjogi felelősségrevonás akadályai. In E. Belovics, F. Nagy, & M. Tóth (Szerk.), *Büntetőjog I. Általános rész* (pp. 194–246). HVG-ORAC.

Belovics, E., Molnár, G. M., & Sinku, P. (2008). *Büntetőjog különös rész*. HVG-ORAC.

Belovics, E., Molnár, G. M., & Sinku, P. (2013). *Büntetőjog II.* HVG-ORAC.

Bennell, C., & Canter, D. (2002). Linking commercial burglaries by modus operandi: Tests using regression and ROC analysis. *Science & Justice, 42*(3), 153–164. https://doi.org/10.1016/S1355-0306(02)71820-0

Bennell, C., Snook, B., MacDonald, S., House, J. C., & Taylor, P. J. (2012). Computerized crime linkage systems: A critical review and research agenda. *Criminal Justice and Behavior, 39*(5), 620–634. https://doi.org/10.1177/0093854811435210

Berger, R. D. (2000). *Successfully investigating acquaintance sex assault*. National Center for Women and Policing.

Bevel, T.,& Gardiner, R. (1997). *Bloodstain pattern analysis: With an introduction to crime scene reconstruction*. CRC Press.

Bevel, T.,& Gardner, R. M. (2002). *Bloodstain pattern analysis* (2nd ed.). CRC Press.

Bhattacharyya, S. (1958). The concept of logic. *Philosophy and Phenomenological Research, 18*(3), 326–340.

Blanchard, R. (2010). The DSM diagnostic criteria for transvestic fetishism. *Archives of Sexual Behavior, 39*(2), 363–372. https://doi.org/10.1007/s10508-009-9541-3

Blanchard, R., Lykins, A. D., Wherrett, D., Kuban, M. E., Cantor, J. M., Blak, T., Dickey, R., & Klassen, P. E. (2001). Pedophilia, hebephilia, and the DSM-V. *Archives of Sexual Behavior, 38*(3), 335–350. https://doi.org/10.1007/s10508-008-9399-9

Block, R. (1974). Why notify the police: The victim's decision to notify the police of an assault. *Criminology, 11*(4), 555–569. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1974.tb00668.x

Bócz, E. (Szerk.). (2004). *Kriminalisztika II.* BM Duna Palota és Kiadó.

Bodonyi-Nagy, E. (2012). *Profilalkotás a gyakorlatban*. http://www.rtf.hu/downloads/tanszekek/krimcs/ma4_profilalk.pdf

Bolyky, O. (2018). *Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére* [PhD-értekezés]. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2018.002

Bourke, P., Ward, T.,& Rose, C. (2012). Expertise and sexual offending: A preliminary empirical model. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(12), 2391–2414. https://doi.org/10.1177/0886260511433513

Bownes, I. T.,& O'Gorman, E. C. (1991). Assailant's sexual dysfunction during rape reported by their victims. *Medicine, Science and the Law, 31*(4), 322–328.

Bownes, I. T., O'Gorman, E. C., & Sayers, A. (1991). Rape—A comparison of stranger and acquaintance assaults. *Medicine, Science and the Law, 31*(2), 102–109. https://doi.org/10.1177/002580249103100203

Bowling, R.,& Resch, D. (2005). *Child pornography cases: Obtaining confessions with an effective interview strategy*. FBI Law Enforcement Bulletin**,** 74(3), 12–20. Link

Britton, P. (1997). The jigsaw man: The remarkable career of Britain's foremost criminal psychologist. Bantam Press.

Brower, M. C., & Price, B. H. (2001). Neuropsychiatry of frontal lobe dysfunction in violent and criminal behaviour: A critical review. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry, 71*(6), 720–726. https://doi.org/10.1136/jnnp.71.6.720

Brown, S. E., Esbensen, F.-A., & Geis, G. (2013). *Criminology*. Elsevier.

Brownmiller, S. (1975). *Against our will: Men, women and rape*. Bantam.

Brussel, J. A. (1968). *Casebook of a crime psychiatrist*. Grove Press.

Buda, B. (2002). *Szexuális viselkedés*. Animula.

Budaházi, Á. (2018). *A bizonyítási kísérlet büntetőeljárásjogi és kriminalisztikai aspektusai.* Magyar Jog, 2018(4), 202–209. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4434514

Budrionis, R.,& Jongsma, A. E. (2003). *The sexual abuse victim and sexual offender treatment planner*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Bull, R. (2006). *Casebook: Psychological profiling and criminal investigation. Practical Psychology for Forensic Investigations and Prosecutions*. Elsevier Science.

Bureau of Justice Statistics. (1984). *Criminal victimization in the United States, 1982*. U.S. Department of Justice.

Burgess, A. W.,& Holmstrom, L. L. (1974). *Rape: Victims of crisis*. Robert J. Brady Co.

Burgess, A. W. (2021). *Gyilkos mintázatok* (P. Révbíró, Trans.). Animus Kiadó.

Burgess, A. W., Commons, M. L., Safarik, M. E., Looper, R. R.,& Ross, S. N. (2007). Sex offenders of the elderly: Classification by motive, typology, and predictors of severity of crime. *Aggression and Violent Behavior, 12*(5), 582–597. https://doi.org/10.1016/j.avb.2007.02.003

Caliński, T.,& Harabasz, J. (1974). A dendrite method for cluster analysis. *Communications in Statistics, 3*(1), 1–27. https://doi.org/10.1080/03610927408827101

Canter, D. (1994). *Criminal shadows: Inside the mind of the serial killer*. HarperCollins.

Canter, D. (2000). Offender profiling and criminal differentiation. *Legal and Criminological Psychology, 5*(1), 23–46. https://doi.org/10.1348/135532500167976

Canter, D. (2004a). Offender profiling and investigative psychology. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 1*(1), 1–15. https://doi.org/10.1002/jip.7

Canter, D. (2004b). Geographical profiling of criminals. *Medico-Legal Journal, 72*(2), 53–66. https://doi.org/10.1258/rsmmlj.72.2.53

Canter, D. V. (2010). *Forensic psychology: A very short introduction*. Oxford University Press.

Canter, D., & Heritage, R. (1990). A multivariate model of sexual offence behaviour: Developments in 'offender profiling'. *The Journal of Forensic Psychiatry, 1*(2), 185–212. https://doi.org/10.1080/09585189008408469

Canter, D., & Larkin, P. (2017). The environmental range of serial rapists. In D. Canter & D. Youngs (Eds.), *Applications of geographical offender profiling* (pp. 57–68). Routledge.

Canter, D., & Youngs, D. (2009). *Investigative psychology: Offender profiling and the analysis of criminal action*. John Wiley & Sons.

Canter, D., Bennell, C., Alison, L. J.,& Reddy, S. (2003). Differentiating sex offences: A behaviorally based thematic classification of stranger rapes. *Behavioral Sciences & the Law, 21*(2), 157–174. https://doi.org/10.1002/bsl.526

Canton, H. (2021). United Nations Office on Drugs and Crime—UNODC. In *The Europa directory of international organizations 2021* (pp. 240–244). Routledge.

Carter, A. J., Hollin, C. R., Stefanska, E. B., Higgs, T.,& Bloomfield, S. (2017). The use of crime scene and demographic information in the identification of non-serial sexual homicide. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 61*(14), 1554–1569. https://doi.org/10.1177/0306624X16630313

Cassell, P. G. (1999). *The guilty and the "innocent": An examination of alleged cases of wrongful conviction from false confessions. Harvard Journal of Law & Public Policy, 22*(Spring), 1–50.

Cernovsky, Z. Z. (2016). Fetishistic preferences of clients as ranked by a sex worker. *Journal of Sex & Marital Therapy, 42*(6), 481–483. https://doi.org/10.1080/0092623X.2015.1070779

Chainey, S. (2021). *Understanding crime: Analyzing the geography of crime*. Esri Press.

Chantry, K.,& Craig, R. J. (1994). MCMI typologies of criminal sexual offenders. *Sexual Addiction & Compulsivity, 1*(3), 215–226. https://doi.org/10.1080/10720169408400044

Chiesa, R., Ducci, S., & Ciappi, S. (2009). *Profiling hackers: The science of criminal profiling as applied to the world of hacking*. Auerbach Publications.

Chisum, J.,& Turvey, B. (2007). *Crime reconstruction*. Elsevier/Academic Press.

Chopin, J.,& Beauregard, E. (2019). Sexual homicide of children: A new classification. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 63*(9), 1681–1704. https://doi.org/10.1177/0306624X19834419

Chopin, J., Beauregard, E., & Bitzer, S. (2019). Modus operandi and forensic awareness in sexual crimes: The role of criminal expertise. *Journal of Criminal Justice, 64*, 101630. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2019.101630

Chopin, J., Paquette, S., & Beauregard, E. (2021). Is there an "expert" stranger rapist? *Sexual Abuse, 34*(1), 83–110. https://doi.org/10.1177/1079063221993478

Coleman, J. C., Butcher, J. N.,& Carson, R. C. (1984). *Abnormal psychology and modern life* (6th ed.). Scott, Foresman.

Collins, P. I., Johnson, G. F., Choy, A., Davidson, K. T.,& Mackay, R. E. (1998). Advances in violent crime analysis and law enforcement: The Canadian Violent Crime Linkage Analysis

System. *Journal of Government Information, 25*(3), 277–284. https://doi.org/10.1016/S1352-0237(98)00008-2

Conte, J. R. (1985). The effects of sexual abuse on children: A critique and suggestions for future research. *Victimology, 10*(1–4), 110–116.

Conti, R. P. (1999). The psychology of false confessions. *The Journal of Credibility Assessment and Witness Psychology, 2*(1), 14–36.

Cooper, A. (1998). Sexuality and the Internet: Surfing into the new millennium. *CyberPsychology & Behavior, 1*(2), 181–187. https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.181

Copson, G. (1995). *Coals to Newcastle? Part 1: A study of offender profiling*. Home Office, Police Research Group (Special Interest Series, Paper No. 7).

Copson, G., Badcock, R., Boon, J., & Britton, P. (1997). Articulating a systematic approach to clinical crime profiling. *Criminal Behaviour & Mental Health, 7*(1), 13–27. https://doi.org/10.1002/cbm.1707

Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. Springer-Verlag.

Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1987). Understanding crime displacement: An application of rational choice theory. *Criminology, 25*(4), 933–948. https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1987.tb00826.x

Crabbé, A., Decoene, S., & Vertommen, H. (2008). Profiling homicide offenders: A review of assumptions and theories. *Aggression and Violent Behavior, 13*(2), 88–106. https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.01.001

Craig, L. A., Browne, K. D., Beech, A.,& Stringer, I. (2006). Psychosexual characteristics of sexual offenders and the relationship to sexual reconviction. *Psychology, Crime & Law, 12*(3), 231-243.

Crick, N. R. (1995). Relational aggression: The role of intent attributions, feelings of distress, and provocation type. *Development and Psychopathology, 7*(2), 313–322. https://doi.org/10.1017/S0954579400006520

Crowley, D. M. (2020). *Capturing the investigators' perspective of stranger rapists and the investigation* (Doctoral dissertation, Walden University). ProQuest Dissertations Publishing.

Csaba, V. N.,& Németh, Z. Gy. (2018). A szexuális erőszak bizonyításának tapasztalatai, reflexiók a bizonyítás nehézségeiről. *Jogelméleti Szemle, 2018*(2), 81–92.

Csernyikné Póth, Á., & Fogarasi, M. (2006). A profilalkotás lényege. In *Kriminálpszichológia* (pp. 213–217). Rejtjel Kiadó.

Darwin, C. (1871). *The descent of man, and selection in relation to sex*. John Murray. https://doi.org/10.5962/bhl.title.2092

Davidson, J. K.,& Hoffman, L. E. (1986). Sexual fantasies and sexual satisfaction: An empirical analysis of erotic thought. *Journal of Sex Research, 22*(2), 184–205. https://doi.org/10.1080/00224498609551305

Davies, A., Wittebrood, K., & Jackson, J. L. (1997). Predicting the criminal record of a stranger rapist from his offence behaviour. *Science & Justice, 37*(3), 161–170. https://doi.org/10.1016/S1355-0306(97)72165-3

Davies, D. L., & Bouldin, D. W. (1979). A cluster separation measure. *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence, 1*(2), 224–227. https://doi.org/10.1109/TPAMI.1979.4766909

De Block, A.,& Adriaens, P. (2013). Pathologizing sexual deviance: A history. *Journal of Sex Research, 50*(3–4), 276–298. https://doi.org/10.1080/00224499.2012.738259

De Jong, D. (2009). The role of attention in sexual arousal: Implications for treatment of sexual dysfunction. *Journal of Sex Research, 46*(2–3), 237–248. https://doi.org/10.1080/00224490902747230

Deu, N., & Edelmann, R. J. (1997). The role of criminal fantasy in predatory and opportunist sex offending. *Journal of Interpersonal Violence, 12*(1), 18–29.

Dewey, J. (1916). The pragmatism of Peirce. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods, 13*(26), 709–715.

Dewey, J. (1929). *The quest for certainty*. New York, NY: Minton, Balch.

Dietz, P., Hazelwood, R. R.,& Warren, J. I. (1990). The sexually sadistic criminal and his offenses. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law, 18*(2), 163–178.

Doan, B. (2008). *Empirical tests of the homology assumption in criminal profiling* [Unpublished master's thesis]. Memorial University of Newfoundland

Dobos, J. (1964). Negatív körülmények a helyszínen. *Belügyi Szemle, 2*(1), 54–59.

Dobos, J.,& Kovács, Gy. (2008). *Kis nyomozástan*. Szerzői–szerkesztői kiadás.

Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In D. J. Pepler & K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 201–218). Erlbaum.

Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. Yale University Press. https://doi.org/10.1037/10022-000

Domokos, A. (2022). A kényszer és a fenyegetés, az erőszak, illetve a fenyegetés fogalma, fajtái. A tévedés. In Á. Czine & A. Domokos (Szerk.), *Büntetőjog I. Általános rész* (pp. 78–84). Novissima.

Douglas, J. E.,& Burgess, A. E. (1986, December). Criminal profiling: A viable investigative tool against violent crime. *FBI Law Enforcement Bulletin, 55*(12), 9–13.

Douglas, J. E.,& Olshaker, M. (1996). *Mindhunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*. Pocket Books.

Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G.,& Ressler, R. K. (2013). *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crime* (3rd ed.). John Wiley & Sons.

Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G.,& Ressler, R. K. (Eds.). (2006). *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crimes* (2nd ed.). Jossey-Bass.

Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. E.,& Hartman, C. R. (1986). Criminal profiling from crime scene analysis. *Behavioral Sciences & the Law, 4*(4), 401–421. https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405

Drexler, B., & Somogyvári, M. (2015). A szexuális bűnt elkövetők hazai vizsgálata büntetés-végrehajtási statisztikák alapján. *Belügyi Szemle, 63*(3), 65–96. https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.3.4

Du Mont, J., Miller, K.-L., & Myhr, T. L. (2017). The role of intimate partner violence in women's reporting of sexual assault to the police. *Violence Against Women, 23*(6), 702–718. https://doi.org/10.1177/1077801216659940

Dunn, J. C. (1973). A fuzzy relative of the ISODATA process and its use in detecting compact well-separated clusters. *Journal of Cybernetics, 3*(3), 32–57. https://doi.org/10.1080/01969727308546046

Egger, S. A. (1999). Psychological profiling: Past, present, and future. *Journal of Contemporary Criminal Justice, 15*(3), 242–261. https://doi.org/10.1177/1043986299015003004

Elek, B. (2007). A hamis beismerő vallomást eredményező befolyásolás a büntetőeljárásban. Debreceni Jogi Műhely. Debreceni Egyetem DEA. https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/139f5c7d-e357-4f76-a462-34bec50be4ea/content

Elekesné Lenhardt, Z. (2015, November). Profilalkotás a gyakorlatban. In *Közszolgálat és pszichológia konferencia*, NKE RTK, Budapest. https://docplayer.hu/9857594-Profilalkotas-s-a-gyakorlatban.html

Ellenberger, H. (1955). Relations psychologiques entre le criminel et la victime. *Revue - Internationale de Criminologie et de Police Technique, 8*, 757-790.

Ellis, A. (1954). Interrogation of sex offenders. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 45*(1), 41–47. https://doi.org/10.2307/1139981

Ellis, E. M., Atkeson, B. M., & Calhoun, K. S. (1981). An assessment of long-term reaction to rape. *Journal of Abnormal Psychology, 90*(3), 263–266. https://doi.org/10.1037/0021-843X.90.3.263

Erdélyi, Á. (2024). A szexuális bűncselekmények nemzetközi és hazai bűnügyi statisztikai mutatói. *Belügyi Szemle, 72*(7), 1225-1239. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i7.pp1225-1239

Estrich, S. (1987). *Real rape: How the legal system victimizes women who say no*. Harvard University Press.

Evans, R. (1994). Police interrogations and the Royal Commission on Criminal Justice. *Policing and Society, 4*(1), 73–81. https://doi.org/10.1080/10439463.1994.9964675

Farber, M. (1942). Logical systems and the principles of logic. *Philosophy of Science, 9*(1), 40–54.

Faria, M. A. (2013). Violence, mental illness, and the brain—A brief history of psychosurgery: Part 3—From deep brain stimulation to amygdalotomy for violent behavior, seizures, and pathological aggression in humans. *Surgical Neurology International, 4*(1), 91. https://doi.org/10.4103/2152-7806.115162

Federal Bureau of Investigation. (1980, September). Criminal profiles—A multidisciplinary approach. *FBI Law Enforcement Bulletin*. National Criminal Justice Reference Service. https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/criminal-profiles-multidisciplinary-approach

Federal Bureau of Investigation. (2002). *Uniform crime report*. http://www.fbi.gov/ucr/cius_02/html/web/index.html

Federal Bureau of Investigation. (n.d.). *David Meirhofer – teljes ügyiratanyag*. https://vault.fbi.gov/david-meirhofer

Feldhaus, K. M., Houry, D., & Kaminsky, R. (2000). Lifetime sexual assault prevalence rates and reporting practices in an emergency department population. *Annals of Emergency Medicine, 36*(1), 23–27. https://doi.org/10.1067/mem.2000.106981

Fenyvesi, Cs. (2013). A kriminalisztika alapkérdései. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények* (XIV. köt., pp. 209–218). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály, Pécsi Szakcsoportja. https://www.pecshor.hu/periodika/hatarkovek2/fenyvesi.pdf

Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Szerk.). (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Kiadó.

Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (2022). Kriminalisztika (pp. 435–489). Ludovika Egyetemi Kiadó.

Ferguson, C., Petherick, W.,& Turvey, B. E. (2010). Forensic victimology. In B. E. Turvey (Ed.), *Forensic criminology* (pp. 219–237). Academic Press.

Findley, J.,& Hopkins, C. (1984, October). Reconstruction: An overview. *Identification News, 34*(10).

Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse*. New York: Free Press.

Fox, B. H.,& Farrington, D. P. (2012). Creating burglary profiles using latent class analysis: A new approach to offender profiling. *Criminal Justice and Behavior, 39*(12), 1582–1611. https://doi.org/10.1177/0093854812457921

Frances, A.,& Wollert, R. (2012). Sexual sadism: Avoiding its misuse in sexually violent predator evaluations. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law, 40*(3), 409–416

Francoeur, R. (1995). *The complete dictionary of sexology*. Continuum Publishing Company..

Freund, K. (1990). Courtship disorder. In W. L. Marshall, D. R. Laws, & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories and treatment of the offender* (pp. [oldalszám szükséges]). Plenum Press.

Freund, K., Watson, R., & Rienzo, D. (1988). The value of self-reports in the study of voyeurism and exhibitionism. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 1*(2), 243–262. https://doi.org/10.1007/BF00852800

Friedman, R.,& Downey, J. (2000). Psychoanalysis and sexual fantasies. *Archives of Sexual Behavior, 29*(6), 567–586. https://doi.org/10.1023/A:1002007528690

Friis-Rødel, A. M., Leth, P. M., & Astrup, B. S. (2021). Stranger rape: Distinctions between the typical rape type and other types of rape. *Journal of Forensic and Legal Medicine, 80*, 102159. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2021.102159

Fujita, G., Tsuda, H., Takahashi, M., & Shibata, Y. (2013). Offender profiling in serial rape cases: A Japanese sample. *Psychiatry, Psychology and Law, 20*(1), 119–128. https://doi.org/10.1080/13218719.2011.619059

Fujita, G., Watanabe, K., Yokota, K., Suzuki, M., Wachi, T., Otsuka, Y., & Kuraishi, H. (2016). A multivariate model for analyzing crime scene information: Predicting stranger, solo offender, and money-oriented motive of Japanese homicides. *Homicide Studies, 20*(4), 295–320. https://doi.org/10.1177/1088767915613828

Gál, I. (2023). *Büntetőjog különös rész – Kommentár*. Wolters Kluwer.

Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research, 6*(3), 167–191. https://doi.org/10.1177/002234336900600301

Gartner, R.,& Macmillan, R. (1995). The effect of victim–offender relationship on reporting crimes of violence against women. *Canadian Journal of Criminology, 37*(3), 393–429.

Geberth, V. G. (1996). *Practical homicide investigation: Tactics, procedures, and forensic techniques* (3rd ed.). CRC Press.

Geberth, V. J. (1996, February). The staged crime scene: Things are not as they seem in some death investigations. *Law and Order, 44*(2), 89–91.

Gerard, F. J., Whitfield, K. C., & Browne, K. D. (2017). Exploration of crime-scene characteristics in juvenile homicide in the French-speaking part of Belgium. *Journal of Interpersonal Violence*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/0886260517702489

Gigerenzer, G.,& Selten, R. (Eds.). (2002). *Bounded rationality: The adaptive toolbox*. MIT Press.

Glueck, S.,& Glueck, E. (1950). *Unraveling juvenile delinquency*. Commonwealth Fund. https://doi.org/10.4159/harvard.9780674188754

Goodwill, A. M., Alison, L. J.,& Beech, A. R. (2009). What works in offender profiling? A comparison of typological, thematic, and multivariate models. *Behavioral Sciences & the Law, 27*(4), 507–529. https://doi.org/10.1002/bsl.872

Gordon, A.,& Porporino, F. J. (1990). *Managing the treatment of sex offenders: A Canadian perspective* (Research Report B-05). Correctional Service of Canada.

Gower, J. C. (1971). A general coefficient of similarity and some of its properties. *Biometrics, 27*(4), 857–871. https://doi.org/10.2307/2528823

Gregory, N. (2005). Offender profiling: A review of the literature. *The British Journal of Forensic Practice, 7*(3), 29–34. https://doi.org/10.1108/14636646200500019

Gross, H. (1905). *Kriminal-Psychologie*. F. C. W. Vogel.

Groth, A. N. (1979). *Men who rape: The psychology of the offender*. Plenum Press.

Groth, A. N. (1983). Patterns of sexual assault against children and adolescents. In J. M. Stewart (Ed.), *Violent behavior: Social learning approaches to prediction, management, and treatment* (pp. 143–173). New York: Brunner/Mazel.

Groth, A. N., Burgess, A. W.,& Holmstrom, L. L. (1977). Rape: Power, anger, and sexuality. *American Journal of Psychiatry, 134*(11), 1239–1243. https://doi.org/10.1176/ajp.134.11.1239

Groth, A. N., Hobson, W. F.,& Gary, T. S. (1982). The child molester: Clinical observations. *Journal of Social Work & Human Sexuality, 1*(1), 129–144.

Groves, R. M., Salfati, C. G.,& Elliot, D. (2004). The influence of prior offender/victim relationship on offender stalking behavior. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 1*(2), 153–167. https://doi.org/10.1002/jip.13

Gudjonsson, G. (1999). The making of a serial false confessor: The confessions of Henry Lee Lucas. *The Journal of Forensic Psychiatry, 10*(2), 416–426. https://doi.org/10.1080/09585189908403685

Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. John Wiley & Sons.

Gudjonsson, G. H. (2006). Sex offenders and confessions: How to overcome their resistance during questioning. *Journal of Clinical Forensic Medicine, 13*(4), 203–207. https://doi.org/10.1016/j.jcfm.2006.02.003

Gudjonsson, G. H., és Petursson, H. (1991). Custodial interrogation: Why do suspects confess and how does it relate to their crime, attitude and personality? *Personality and Individual Differences, 12*(3), 295–306.

Gudjonsson, G. H.,& Sigurdsson, J. F. (2000). Differences and similarities between violent offenders and sex offenders. *Child Abuse & Neglect, 24*(3), 363–372. https://doi.org/10.1016/S0145-2134(99)00150-7

Häkkänen, H., Lindlöf, P., & Santtila, P. (2004). Crime scene actions and offender characteristics in stranger rapes. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 1*(1), 17–32. https://doi.org/10.1002/jip.5

Hald, G. M., Malamuth, N. M., & Yuen, C. (2010). Pornography and attitudes supporting violence against women: Revisiting the relationship in nonexperimental studies. *Aggressive Behavior, 36*(1), 14–20. https://doi.org/10.1002/ab.20328

Haller, J. (2013). The neurobiology of abnormal manifestations of aggression: A review of hypothalamic mechanisms in cats, rodents, and humans. *Brain Research Bulletin, 93*, 97–109. https://doi.org/10.1016/j.brainresbull.2012.10.003

Haller, J. (2014). *Neurobiological bases of abnormal aggression and violent behaviour*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-7091-1268-7

Haller, J. (szerk.). (2020). *A bűnöző elme*. Ludovika Egyetemi Kiadó.

Haller, J.,& Kruk, M. R. (2006). Normal and abnormal aggression: Human disorders and novel laboratory models. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 30*(3), 292–303. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2005.01.005

Haller, J., Fogarasi, M., & Farkas, J. (2020). Szexuális bűncselekmények. In J. Haller (szerk.), *Bűntettek kriminálpszichológiája* (pp. 59–116). Dialóg Campus Kiadó.

Haller, J., Fogarasi, M., & Ivaskevics, K. (2020). Agresszió és erőszakos bűncselekmények. In J. Haller (szerk.), *Bűntettek kriminálpszichológiája* (pp. 17–57). Dialóg Campus Kiadó.

Haller, J., Petőfi, A., & Mészáros, K. (2021). A profilozás könnyűségéről és nehézségéről – egy perspektivikus megközelítés. *Belügyi Szemle, 69*(12), 2069–2086. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.2

Hamill, J. (2001). Understanding sexual offender motivation. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (2nd ed., pp. 862–865). San Diego, CA: Academic Press.

Hare, R. (2003). *The Hare psychopathy checklist: Revised* (2nd ed.). Toronto: Multi-Health Systems Inc.

Hariton, E. B., & Singer, J. L. (1974). Women's fantasies during sexual intercourse: Normative and theoretical implications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*(2), 313–322. https://doi.org/10.1037/h0036683

Harlow, H. F., Dodsworth, R. O., & Harlow, M. K. (1965). Total social isolation in monkeys. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 54*(1), 90–97. https://doi.org/10.1073/pnas.54.1.90

Harris, D. A., Mazerolle, P., & Knight, R. A. (2009). Understanding male sexual offending. *Criminal Justice and Behavior, 36*(10), 1051–1069. https://doi.org/10.1177/0093854809342242

Hazelwood, R. R.,& Burgess, A. W. (1987). Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach. Elsevier.

Hazelwood, R. R. (1987). Analyzing the rape and profiling the offender. In R. R. Hazelwood, & A. W. Burgess (Eds.), *Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach* (pp. 169–199). New York: Elsevier.

Hazelwood, R. R., & Burgess, A. W. (1993). The behavioral-oriented interview of rape victims. In R. R. Hazelwood & A. W. Burgess (Eds.), *Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach* (pp. 151–168). CRC Press.

Hazelwood, R. R., & Burgess, A. W. (2016). The behavioral-oriented interview of rape victims: The key to profiling. In R. R. Hazelwood & A. W. Burgess (Eds.), *Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach* (5th ed., pp. 103–122). CRC Press.

Hazelwood, R. R., & Warren, J. L. (1995). The relevance of fantasy in serial sexual crime investigations. In A. W. Burgess (Ed.), *Practical aspects of rape investigation: A multidisciplinary approach* (2nd ed., pp. 127–137). CRC Press.

Heil, P., Ahlmeyer, S., & Simons, D. (2003). Crossover sexual offenses. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 15*(3), 221–236. https://doi.org/10.1177/107906320301500302

Henry, J. P. (1992). Biological basis of the stress response. *Integrative Physiological and Behavioral Science, 27*(1), 66–83. https://doi.org/10.1007/BF02691093

Hentig, H. von. (1948). *The criminal and his victim: Studies in the sociobiology of crime*. Yale University Press.

Hershkowitz, I., Horowitz, D., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Sternberg, K. J. (2004). Interviewing youthful suspects in alleged sex crimes: A descriptive analysis. *Child Abuse & Neglect, 28*(4), 423–438. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.12.017

Hess, W. R. (1928). Stammganglien-Reizversuche. *Berichte der gesamten Physiologie, 42*, 554–555. [Folyóiratcím pontosítása szükséges]

Hicks, S. J. (2004). *The art and science of criminal profiling* (Doctoral dissertation). University of Arizona.

Hicks, S. J.,& Sales, B. D. (2006). *Criminal profiling: Developing an effective science and practice*. American Psychological Association.

Hirschi, T. (1986). On the compatibility of rational choice and social control theories of crime. In D. B. Cornish & R. V. Clarke (Eds.), *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending* (pp. 105–118). Springer-Verlag.

Hohl, K.,& Stanko, E. A. (2015). Complaints of rape and the criminal justice system: Fresh evidence on the attrition problem in England and Wales. *European Journal of Criminology, 12*(3), 324–341. https://doi.org/10.1177/1477370815571949

Holmberg, U., & Christianson, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral Sciences & the Law, 20*(1–2), 31–45. https://doi.org/10.1002/bsl.470

Holmes, R. M., & Holmes, S. T. (2002). *Profiling violent crimes: An investigative tool* (3rd ed.). Sage.

Holmes, R. M., & Holmes, S. T. (2009). *Profiling violent crimes: An investigative tool* (4th ed.). Sage.

Holmstrom, L. L., & Burgess, A. W. (1979). Rapist's talk: Linguistic strategies to control the victim. *Deviant Behavior, 1*(2), 101–125. https://doi.org/10.1080/01639625.1979.9967652

Holmstrom, L. L., & Burgess, A. W. (1980). Sexual behavior of assailants during rape. *Archives of Sexual Behavior, 9*(5), 427–439. https://doi.org/10.1007/BF01542124

Homant, R. J.,& Kennedy, D. B. (1998). Psychological aspects of crime scene profiling: Validity research. *Criminal Justice and Behavior, 25*(3), 319–343. https://doi.org/10.1177/0093854898025003005

Horning, A. M., Salfati, C. G.,& Crawford, K. (2010). Offender behaviors and victim injury in homicide: An examination of situational and dispositional factors. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 7*(3), 199–223. https://doi.org/10.1002/jip.120

Hornsveld, R. H., Nijman, H. L., Hollin, C. R.,& Kraaimaat, F. W. (2007). An adapted version of the Rosenzweig Picture-Frustration Study (PFS-AV) for the measurement of hostility in violent forensic psychiatric patients. *Criminal Behaviour and Mental Health, 17*(1), 45–56. https://doi.org/10.1002/cbm.638

Ibolya, T. (2005). *A kihallgatási taktika a nyomozásban*. Rejtjel Kiadó.

Ibolya, T**.** (n.d.). *A kihallgatási taktika a nyomozásban* [Oktatási segédanyag]. (Letöltve: 2025. augusztus 23.). http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf

Iconis, R. (2008). Rape myth acceptance in college students: A literature review. *Contemporary Issues in Education Research, 1*(2), 47–52. https://doi.org/10.19030/cier.v1i2.1201

Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., & Jayne, B. C. (2013). *Criminal Interrogation and Confessions* (5th ed.). Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.

Innes, B. (2007). *Bűnös elmék: Pszichológiai profilalkotás a bűntények felderítésében*. Skandi-Wald Könyvkiadó.

Irving, B. L., & McKenzie, I. K.(1989). *Police interrogation: The effects of the Police and Criminal Evidence Act 1984*. The Police Foundation.

Ivaskevics, K. (2015, január). *Nyomozási Pszichológia: Alkalmazott kriminálpszichológia a 21. században* [Előadás]. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest.

Ivaskevics, K.(2017). Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában. *Belügyi Szemle, 65*(4), 69–88. https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.4.4

Ivaskevics, K. (2020). Bűnözői profilalkotás. In J. Haller (Szerk.), *Rendészeti pszichológia* (pp. 111–147). Dialóg Campus.

Ivaskevics, K.,& Almond, L. (2019). Predicting the criminal record of Hungarian homicide offenders from crime scene behaviours. *Psychology, Crime & Law, 26*(1), 22–33. https://doi.org/10.1080/1068316X.2019.1611831

Jackson, J. L., & Bekerian, D. A.(1997). *Offender profiling: Theory, research and practice*. John Wiley & Sons.

James, W. (1907). *Pragmatism: A new name for some old ways of thinking; Popular lectures on philosophy*. New York, NY: Longmans, Green & Co.

Janssen, D. F. (2018). Frotteuristic disorder: Etymological and historical note. *Archives of Sexual Behavior, 47*(4), 821–824. https://doi.org/10.1007/s10508-018-1188-5

Jarvis, J. P., & Scherer, J. A. (2014, június 10). Criminal Investigative Analysis: Practitioner perspectives (Part One of Four). *FBI Law Enforcement Bulletin*. https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-practitioner-perspectives-part-one-of-four

Jellinek, E. M. (1960). *The disease concept of alcoholism*. Hillhouse Press.

Jones, J. S., Rossman, L., Wynn, B. N., & Ostovar, H. (2010). Assailant's sexual dysfunction during rape: Prevalence and relationship to genital trauma in female victims. *The Journal of Emergency Medicine, 38*(4), 529–535.

Jones, J. S., Wynn, B. N., Kroeze, B., Dunnuck, C., & Rossman, L.(2004). Comparison of sexual assaults by strangers versus known assailants in a community-based population. *American Journal of Emergency Medicine, 22*(6), 454–459. https://doi.org/10.1016/j.ajem.2004.07.020

Juhász, G. (2022). A kriminalisztikai célú adatgyűjtés, az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás jövője és kutatási lehetőségei. *Belügyi Szemle, 70*(1), 59–68. https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.4

Kaufman, L., & Rousseeuw, P. J. (1990). *Finding groups in data: An introduction to cluster analysis*. Wiley.

Kebbell, M., Hurren, E.,& Mazerolle, P.(2006). *An investigation into the effective and ethical interviewing of suspected sex offenders* (Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, No. 327). Australian Institute of Criminology.

Kelly, L. (2002). *A research review on the reporting, investigation and prosecution of rape cases*. Her Majesty's Crown Prosecution Service Inspectorate (HMCPSI).

Kelly, L., Lovett, J.,& Regan, L. (2005). *A gap or a chasm? Attrition in reported rape cases*. Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

Kemény, G. (1999). *A profilalkotás adaptálásáról.* Belügyi Szemle, 47(3), 3-20.

Keppel, R. D., & Walter, R. (1999). Profiling killers: A revised classification model for understanding sexual murder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 43*(4), 417–437. https://doi.org/10.1177/0306624X99434002

Kiesler, D. J. (1983). The 1982 interpersonal circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological Review, 90*(3), 185–214. https://doi.org/10.1037/0033-295X.90.3.185

Killmier, B., Mueller-Johnson, K.,& Coupe, R. T. (2019). Offender–Offence profiling: Improving burglary solvability and detection. In R. Coupe, B. Ariel, & K. Mueller-Johnson (Eds.), *Crime solvability factors* (pp. 257–285). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-17160-5_12

Kim, S., Almond, L., & Eyre, M. (2020). Profiling Korean sex crimes: Offender characteristics and crime scene actions. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 17*(1), 59–73. https://doi.org/10.1002/jip.1533

Kiss, T. (2020). A kriminológia tudománytörténete. In A. T. Barabás (Szerk.), *Alkalmazott kriminológia* (pp. 65–103). Dialóg Campus.

Klockars, C. B., & Mastrofski, S. D. (Eds.). (1991). *Thinking about police: Contemporary readings* (2nd ed.). McGraw-Hill.

Knafo, D., & Jaffe, D. (1984). Sexual fantasizing in males and females. *Journal of Research in Personality, 18*, 451–462.

Knight, R. A.,& Prentky, R. A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In W. L. Marshall, D. R. Laws, & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender* (pp. 23–52). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0915-2_3

Knight, R. A., Warren, J. I., Reboussin, R.,& Soley, B. J.(1998). Predicting rapist type from crime-scene variables. *Criminal Justice and Behavior, 25*(1), 46–80.

Kocsis, R. N. (2006). *Criminal profiling: Principles and practice*. Humana Press.

Kocsis, R. N. (2007). *Criminal profiling: International theory, research, and practice*. Humana Press.

Kocsis, R. N.(2015). The name of the rose and criminal profiling: The benefits of ViCAP and ViCLAS. *Journal of Forensic Psychology Practice, 15*(1), 58–79. https://doi.org/10.1080/15228932.2014.986706

Kocsis, R. N.,& Palermo, G. B. (2007). Contemporary problems in criminal profiling. In R. N. Kocsis (Ed.), *Criminal profiling: International theory, research, and practice* (pp. 327–345). Humana Press.

Korinek, L., & Lévay, M. (2006). A kriminológia fogalma, feladata, kutatási területei; helye a tudomány rendszerében és a bűnügyi tudományokban. In K. Gönczöl, K. Kerezsi, L. Korinek, & M. Lévay (Szerk.), *Kriminológia – Szakkriminológia* (pp. 25–45). Complex.

Koss, M. P., Dinero, T. E., Seibel, C. A., & Cox, S. L. (1988). Stranger and acquaintance rape: Are there differences in the victim's experience? *Psychology of Women Quarterly, 12*(1), 1–24. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1988.tb00924.x

Kovács, G. (2013). Az 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) szerinti erőszakos közösülés bizonyításának tárgya. *Obsitos Detektívek Lapja, 2013*(1–4), 18–44.

Kovács, G. (2014). A helyszíni szemle normatív szabályozása. *JÁP, 6*(2), 67–81.

Kovács, G. (2013). Az erőszakos közösülés bizonyításának kérdései. *Obsitos Detektívek Lapja, 2013*(1–4), 24–43.

Kovács, Gy.(2020). A sorozatelkövetés nyomozása. *Glossa Iuridica, 7*, 215–238. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/glossa/2020VII34/kovacs_gyula_a_sorozatelkovetes_nyomozasa.pdf

Kovács, Gy. (2021). Kriminalisztikai alapkérdések: Kérdések és válaszok a nyomozás során. *Glossa Iuridica, 8*(1–2), 183–200. https://epa.oszk.hu/05300/05366/00010/pdf/EPA05366_glossa_2021_01-02_183-200.pdf

Kovács, K.,& Pásztor, A. (2011). A perszeverancia kriminalisztikai jelentősége. *Belügyi Szemle, 59*(12), 89–103.

Kovács, L., Bói, L., & Girhiny, K. (2019). *Emberölések nyomozása*. Dialóg Campus.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (Szerk.). (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.

Kyle, D.(2016). Examining sexual offences through a sociological lens: A socio-cultural exploration of causal and desistance theories. *European Journal of Probation, 8*(3), 170–184. https://doi.org/10.1177/2066220316681899

Lance, K. (1985). Your secret sex life. *Ladies' Home Journal, 102*, 64–68, 140–141.

Langevin, R. (2003). A study of the psychosexual characteristics of sex killers: Can we identify them before it is too late? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 47*(4), 366–382.

Langevin, R., Bain, J., & Wortzman, G. (1985). Sexual offenses and brain damage: Is there a connection? *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 1*(1), 61–75.

Langevin, R., Ben-Aron, M. H., Wright, P., Marchese, V., & Handy, L. (1988). The sex killer. *Annals of Sex Research, 1*(2), 263–301.

Langevin, R. (2003). A study of the psychosexual characteristics of sex killers: Can we identify them before it is too late? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 47*(4), 366–382.

Langevin, R., Curnoe, S., Fedoroff, P., Bennett, R., Langevin, M., Peever, C., & Sandhu, S. (2004). Lifetime sex offender recidivism: A 25-year follow-up study. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 46*(5), 531–552.

Langevin, R.,& Curnoe, S. (2014). Are dangerous offenders different from other offenders? A clinical profile. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 58*(7), 780–801. https://doi.org/10.1177/0306624X13481206

Langevin, R., Bain, J., Ben-Aron, M., Coulthard, R., Day, D., Handy, L., és mtsai. (1984). Sexual aggression: Constructing a predictive equation. A controlled pilot study. In R. Langevin (Ed.), *Erotic preference, gender identity and aggression in men: New research studies*. Hillside: Erlbaum.

Leary, T. (1957). *Interpersonal diagnosis of personality: A functional theory and methodology for personality evaluation*. Ronald Press.

Legfőbb Ügyészség. (2023, január). *Tájékoztató a bűnözés 2021. évi adatairól*. (ISSN 2732-107X) Legfőbb Ügyészség. https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/01/tajekoztato-a-bunozes-2021.-evi-adatairol.pdf

Lehoczki, Á.(2014). Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában. *Magyar Rendészet, 14*(2), 51–61.

Lehoczki, Á.(2021). *A poszt-offenzív szakasz vizsgálata az emberölés profilalkotásában* [Disszertáció]. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest.

Lehoczki, Á., & Ronyecz, Cs.(2021). Emberölés nyomozói szemmel és a pszichológiai profilalkotás – esettanulmány. *Belügyi Szemle, 69*(12), 2087–2105.

Leo, R. A. (1996). Miranda's revenge: Police interrogation as a confidence game. *Law & Society Review, 30*(2), 259–288. https://doi.org/10.2307/3053960

Levendel, L.(1987). *Alkoholbetegek gyógykezelése és gondozása*. Akadémiai Kiadó.

Liao, R., Li, J., Ke, W., Liu, Y., & Zhang, Y. (2010). A novel serial crime prediction model based on Bayesian learning theory. In *2010 International Conference on Machine Learning and Cybernetics* (pp. 1757–1762). IEEE. https://doi.org/10.1109/ICMLC.2010.5581054

Loeber, R.,& Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology, 48*(1), 371–410. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.371

Lohner, K. (2021). Profilalkotás—kutatásokon át a helyszíni szemléig. *Belügyi Szemle, 69*(12), 2119–2135.

Lohner, K. (2024). Speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység. *Belügyi Szemle, 72*(5), 871–891. https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp871-891

Lohner, K.,& Bellavics, Z. M. (2025). Mi várható a kihallgatószobában? Szexuális bűnelkövetők kihallgatása. *Belügyi Szemle, 73*(7), 1449–1468.

Lohner, K., Bencze, R., & Bathó-Csombok, I. (2023). A profilalkotás szerepe a motivációk meghatározásában. *Magyar Rendészet, 2023*(2), 167–182. https://doi.org/10.32577/mr.2023.2.10

Lohner, K.,& Gyimesi, B. (2022). Sorozat-bűncselekmények elemzése és profilozása. *Magyar Rendészet, 22*(2), 79–92.

Lohner, K., Hermann, Zs., & Haller, J.(2021). Szexuális motiváció nyomai a tetthelyen: kriminálpszichológiától a kriminalisztikáig. *Belügyi Szemle, 69*(10), 1813–1828. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.10

Lombroso, C.(1876). *L'uomo delinquente*. Ulrico Hoepli.

Lonsway, K. A.,& Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly, 18*(2), 133–164.

Looman, J., Gauthier, C., & Boer, D. (2001). Replication of the Massachusetts Treatment Center child molester typology in a Canadian sample. *Journal of Interpersonal Violence, 16*, 753–767.

Lopez, C. (2020, június 17). People are turning to OnlyFans to earn money after losing their jobs during the pandemic. *Insider*. https://www.insider.com/people-are-creating-onlyfans-accounts-after-losing-jobs-during-pandemic-2020-6

Lovett, J., Uzelac, G., Horvath, M. A. H.,& Kelly, L. (2007). *Rape in the 21st Century: Old behaviours, new contexts and emerging patterns* (End of Award Report, RES-000-22-1679). Economic and Social Research Council.

Lovett, J.,& Kelly, L. (2009). *Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases across Europe*. Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

Luke, T. J., Alceste, F., Kassin, S. M., & Burke, T. M. (2020). The mechanisms of minimization: How interrogation tactics suggest lenient sentencing through pragmatic implication. *Law and Human Behavior, 44*(4), 266–285. https://doi.org/10.1037/lhb0000417

Lunde, D. T. (1976). *Murder and madness*. San Francisco Book Co.

Lundrigan, S.,& Mueller-Johnson, K.(2013). Male stranger rape: A behavioral model of victim–offender interaction. *Criminal Justice and Behavior, 40*(7), 763–783.

Lundrigan, S., Dhami, M. K., & Agudelo, K. (2019). Factors predicting conviction in stranger rape cases. *Frontiers in Psychology, 10*, 526. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00526

MacCulloch, M. J., Snowden, P. R., Wood, P. J. W., & Mills, H. E. (1983). Sadistic fantasy, sadistic behaviour and offending. *British Journal of Psychiatry, 143*, 20–29.

Manlove, J.,& Terry-Humen, E. (2007). Contraceptive use patterns within females' first sexual relationships: The role of relationships, partners, and methods. *Journal of Sex Research, 44*(1), 3–16. https://doi.org/10.1080/00224490709336791

Marshall, W. L., Laws, D. R.,& Barbaree, H. E. (1990). Issues in sexual assault. In W. L. Marshall, D. R. Laws, & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 3–7). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0915-2_1

Masters, W. H.,& Johnson, V. K. (1970). *Human sexual inadequacy*. Little, Brown.

Matt, H. (2016). Being naked on the Internet: Young people's selfies as intimate edgework. *Journal of Youth Studies, 20*(3), 301–315. https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1212164

McCabe, M. & Wauchope, M. (2005). Behavioral characteristics of rapists. *Journal of Sexual Aggression, 11, 235-247.* National Center for Victims of Crime and Crime Victims Research and Treatment Center (1992). *Rape in America: A Report to the Nation.* Arlington, VA: National Center for Victims of Crime and Crime Victims Research and Treatment Center.

McDonough-Taub, G. (2009, July 16). Porn at work: Recognizing a sex addict. *CNBC*. http://www.cnbc.com/id/31922685/

McGrath, M., & Turvey, B. (2008). Sexual asphyxia. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (3rd ed., pp. 615–656). Elsevier.

McInerney, D. Q. (2004). *Being logical: A guide to good thinking*. Random House.

McPhedran, S. (2021). Psychological autopsy: A method to assist in the identification of risk and protective factors for intimate partner femicide. *Violence Against Women, 28*(5), 1060–1076. https://doi.org/10.1177/10778012211058214

Mendelsohn, B. (1937). Method to be used by counsel for the defence in the researches made into the personality of the criminal. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie (Bruxelles), août–sept.–oct.*, 877–891.

Mendelsohn, B. (1947). Un horizon nouveau dans la science bio-psycho-sociale: La victimologie. Referátum, Bukaresti Pszichiátriai Kongresszus.

Mendelsohn, B. (1956). Une nouvelle branche de la science bio-psycho-sociale: La victimologie. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique, 2*, 103.

Mészáros, B. (2016). A kriminálstratégia szerepe a bűnözés elleni küzdelemben. *Belügyi Szemle, 64*(11), 72–80.

Merrill, W. F. (1995). The art of interrogating rapists. *FBI Law Enforcement Bulletin, 64*, 8.

Michaud, S. G. (1986, October 26). The FBI's new psyche squad. *The New York Times Magazine*, 40, 42, 50, 74, 76–77.

Milsom, J., Beech, A. R.,& Webster, S. D. (2003). Emotional loneliness in sexual murderers: A qualitative analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 15*(4), 285–296. https://doi.org/10.1177/107906320301500402

Mitchell, J. C. (1983). Case and situation analysis. *The Sociological Review, 31*(2), 187–211. https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1983.tb00387.x

Mokros, A., Osterheider, M., Hucker, S. J.,& Nitschke, J. (2011). Psychopathy and sexual sadism. *Law and Human Behavior, 35*(3), 188–199.

Moston, S., Stephenson, G. M., & Williamson, T. M. (1992). The effects of case characteristics on suspect behaviour during police questioning. *The British Journal of Criminology, 32*(1), 23–40. https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a048181

Muller, D. A. (2000). Criminal profiling: Real science or just wishful thinking? *Homicide Studies, 4*(3), 234–264. https://doi.org/10.1177/1088767900004003003

Munro, V., & Kelly, L. (2009). A vicious cycle? Attrition and conviction patterns in contemporary rape cases in England and Wales. In M. Horvath & J. Brown (Eds.), *Rape: Challenging contemporary thinking* (pp. 99–123). Willan Publishing.

Myers, M. A., és Hagan, J. (1979). Private and public trouble: Prosecutors and the allocation of court resources. *Social Problems, 26*(4), 439–451.

Nagelkerke, N. J. D. (1991). A note on a general definition of the coefficient of determination. *Biometrika, 78*(3), 691–692. https://doi.org/10.1093/biomet/78.3.691

Nagy, E.,& Elekesné Lenhardt, Zs. (2004). A specifikus elkövetői profilalkotás elmélete és gyakorlata. *Belügyi Szemle, 52*(6), 51–65.

Nagy, J. (2007). *A kriminálmetodika általános kérdései*. Rendőr Tiszti Főiskola.

Napier, M. R. (2010). *Behavior, truth and deception: Applying profiling and analysis to the interview process*. CRC Press.

Narabayashi, H., Nagao, T., Saito, Y., Yoshida, M., & Nagahata, M. (1963). Stereotaxic amygdalotomy for behavior disorders. *Archives of Neurology, 9*(1), 1–16. https://doi.org/10.1001/archneur.1963.00460070011001

Nee, C., & Ward, T. (2015). Review of expertise and its general implications for correctional psychology and criminology. *Aggression and Violent Behavior, 20,* 1–9. https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.12.002

Nelson, E. C., & Trainor, K. (2007). Violence and women's health: The challenges of prevention and care. *Journal of Health Psychology, 12*(1), 147–158. https://doi.org/10.1177/1359105307071743

Neubauer, D. W. (1974). *Criminal justice in Middle America*. General Learning Press.

Nitschke, J., Istrefi, S., Osterheider, M., & Mokros, A. (2012). Empathy in sexually sadistic offenders: An experimental comparison with non-sadistic sexual offenders. *International Journal of Law and Psychiatry, 35*(3), 165–167. https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2012.02.003

Nyitrai, E. (2015). Bűnelemzés a nyomozásban. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Szerk.), *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (pp. 141–147). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja; Magyar Rendészettudományi Társaság.

O'Connor, T.,& Carson, W. (2005). Understanding the psychology of child molesters: A key to getting confessions. *The Police Chief, 72*(12), 70–76. Link

Oliveira, M. R., Madeiro, A. P., Nascimento, F. F., Andrade, J. X., Rodrigues, M. T. P., & Mascarenhas, M. D. M. (2024). Trend and spatial pattern of intimate partner rape notifications against women in Northeast Brazil (2013–2022). *Revista Brasileira de Epidemiologia, 27,* e240030. https://doi.org/10.1590/1980-549720240030

Oliver, C. J., Beech, A. R., Fisher, D., & Beckett, R. (2007). A comparison of rapists and sexual murderers on demographic and selected psychometric measures. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 51*(3), 298–312.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell.

Oxburgh, G., Williamson, T., és Ost, J. (2006). Police officers' use of emotional language during child sexual abuse investigations. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 3*(1), 35–45.

Oxford University Press. (2010). Violent crime. In *Oxford bibliographies online research guide*. Oxford University Press. https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195396607/obo-9780195396607-0001.xml

Paquin, S., Lacourse, E., Brendgen, M., Vitaro, F., Dionne, G., Tremblay, R. E.,& Boivin, M. (2017). Heterogeneity in the development of proactive and reactive aggression in childhood: Common and specific genetic–environmental factors. *PLOS ONE, 12*(12), e0188730. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0188730

Parhi, K. (2018). Boyish mannerisms and womanly coquetry: Patients with the diagnosis of Transvestitismus in the Helsinki Psychiatric Clinic in Finland, 1954–68. *Medical History, 62*(1), 50–66. https://doi.org/10.1017/mdh.2017.73

Park, J., Schlesinger, L. B., Pinizzotto, A. J.,& Davis, E. F. (2008). Serial and single-victim rapists: Differences in crime-scene violence, interpersonal involvement, and criminal sophistication. *Behavioral Sciences & the Law, 26*(2), 227–237. https://doi.org/10.1002/bsl.804

Parti, K. (szerk.). (2017). *Szexuális erőszak: mítosz és valóság: Kutatások a szexuális erőszakról*. Országos Kriminológiai Intézet. ISBN 978-963-7373-22-0.

Parti, K., Szabó, J., & Virág, Gy. (2016). A média azt üzente... Szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélemények és attitűdök vizsgálata egy médiakampány kapcsán. *Médiakutató, 16*(2), 13–27. http://www.mediakutato.hu/cikk/2016_02_nyar/01_a_media_uzenete.pdf

Parti, K., Szabó, J., & Virág, Gy. (2017). A szexuális erőszak jellemzői egy aktakutatás tükrében. In K. Parti (szerk.), *Szexuális erőszak: mítosz és valóság: Kutatások a szexuális erőszakról* (57–112. o.). Országos Kriminológiai Intézet.

Pearse, J., Gudjonsson, G. H., Clare, I. C. H., & Rutter, S. (1998). Police interviewing and psychological vulnerabilities: Predicting the likelihood of a confession. *Journal of Community*

& Applied Social Psychology, 8(1), 1–21. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1298(199801/02)8:1<1::AID-CASP435>3.0.CO;2-D

Peirce, C. S. (1878). How to make our ideas clear. *Popular Science Monthly, 12*(1), 286–302.

Pelletier, L. A.,& Herold, E. S. (1988). The relationship of age, sex guilt, and sexual experience with female sexual fantasies. *Journal of Sex Research, 24*(2), 250–256. https://doi.org/10.1080/00224498809551417

Petherick, W. (2009). Induction and deduction in criminal profiling. In W. Petherick (Ed.), *Serial crime: Theoretical and practical issues in behavioral profiling* (pp. 17–38). Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-374100-6.00002-1

Petherick, W. A.,& Turvey, B. E. (2008a). Nomothetic methods of criminal profiling. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (3rd ed., pp. 307–341). Academic Press.

Petherick, W. A.,& Turvey, B. E. (2008b). Behavioral evidence analysis: An ideo-deductive method of criminal profiling. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (3rd ed., pp. 269–306). Academic Press.

Petherick, W. A.,& Turvey, B. E. (2023). Criminal profiling: Science, logic, and cognition. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed., pp. 47–73). Elsevier.

Petherick, W.,& Brooks, N. (2021). Reframing criminal profiling: A guide for integrated practice. *Psychiatry, Psychology and Law, 28*(5), 694–710. https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1837030

Petőfi, A.,& Tóth, É. (2015). A kihallgatási taktika, az élet, testi épség elleni bűncselekmények bírói gyakorlata. In É. Tóth & E. Belovics (Szerk.), *A büntetőeljárás segédtudományai II.* (pp. 115–149). Pázmány Press.

Petrétei, D. (2020). *Elkövetői profilalkotás és a bűnügyi helyszín elemzése*. Rendőrségi Tanulmányok, 3(1), 3-49. https://epa.oszk.hu/04000/04093/00009/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmanyok_2020_1_003-049.pdf

Pinizzotto, A. J. (1984). Forensic psychology: Criminal personality profiling. *Journal of Police Science and Administration, 12*(1), 32–40.

Planty, M., Berzofsky, M., Krebs, C., Langton, L., & Smiley-McDonald, H. (2013). *Female victims of sexual violence, 1994–2010* (NCJ 240655). U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/fvsv9410.pdf

Polaschek, D. L., Hudson, S. M., Ward, T.,& Siegert, R. J. (2001). Rapists' offense processes: A preliminary descriptive model. *Journal of Interpersonal Violence, 16*(6), 523–544. https://doi.org/10.1177/088626001016006005

Popper, P. (2014). *A kriminalitásig súlyosbodó személyiségzavarok pszichikai tényezőinek vizsgálata*. Saxum Kiadó.

Porter, L. E.,& Alison, L. J. (2004). Behavioural coherence in violent crime: Interpersonal themes and the consistency of individual differences. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 1*(2), 59–72. https://doi.org/10.1002/jip.6

Porter, L. E.,& Alison, L. J. (2006). Examining group rape: A descriptive analysis of offender and victim behavior. *European Journal of Criminology, 3*(3), 357–381. https://doi.org/10.1177/1477370806065587

Porter, S., Fairweather, D., Drugge, J., Herve, H., Birt, A., & Boer, D. (2000). Profiles of psychopathy in incarcerated sexual offenders. *Criminal Justice and Behavior, 27*(2), 216–233. https://doi.org/10.1177/0093854800027002006

Posit Software, PBC. (2025). *RStudio: Integrated development environment for R* (Version 2025.09.0) [Computer software]. https://posit.co/

Prentky, R. A., Cohen, M. L., & Seghorn, T. K. (1985). Development of a rational taxonomy for the classification of rapists: The Massachusetts Treatment Center System. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law, 13*(1), 39–70.

Prentky, R. A.,& Knight, R. A. (1991). Identifying critical dimensions for discriminating among rapists. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59*(5), 643–661.

Proulx, J.,& Beauregard, E. (2009). Decision making during the offending process: An assessment among subtypes of sexual aggressors of women. In M. C. Calder (Ed.), *Sexual abuse assessments: Theory and practice* (pp. 180–197). Russell House Publishing.

Proulx, J., Beauregard, E., Cusson, M., & Nicole, A. (Eds.). (2007). *Sexual murderers: A comparative analysis and new perspectives*. John Wiley & Sons.

Proulx, J., Perreault, C., & Ouimet, M. (1999). Pathways in the offending process of extrafamilial sexual child molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 11*(2), 117–129. https://doi.org/10.1177/107906329901100203

Proulx, J., St-Yves, M., Guay, J.-P., & Ouimet, M. (1999). Les agresseurs sexuels de femmes: Scénarios délictuels et troubles de la personnalité. In J. Proulx, M. Cusson, & M. Ouimet (Eds.), *Les violences criminelles* (pp. 157–185). Les Presses de l'Université Laval.

Provençal, N., Booij, L., & Tremblay, R. E. (2015). The developmental origins of chronic physical aggression: Biological pathways triggered by early life adversity. *Journal of Experimental Biology, 218*(1), 123–133. https://doi.org/10.1242/jeb.111401

Rada, R. T. (1978). *Clinical aspects of the rapist*. Grune & Stratton.

Rainbow, L., & Gregory, A. (2011). What behavioural investigative advisers actually do. In L. Alison & L. Rainbow (Eds.), *Professionalizing offender profiling* (pp. 18–34). Routledge.

Raine, A. (1993). The psychopathology of crime: Criminal behavior as a clinical disorder. Academic Press.

Ramamurthi, B. (1988). Stereotactic operation in behaviour disorders: Amygdalotomy and hypothalamotomy. *Acta Neurochirurgica. Supplementum, 44,* 152–157. https://doi.org/10.1007/978-3-7091-9005-0_29

Ránki, S. (2021). Nyelvi profilalkotás. *Belügyi Szemle, 69*(12), 2155–2166. https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.14

Reid, J. A., Beauregard, E., Fedina, K. M., & Frith, E. N. (2014). Employing mixed methods to explore motivational patterns of repeat sex offenders. *Journal of Criminal Justice, 42*(3), 203–212. https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.01.004

Reiser, M. (1982). *Police psychology: Collected papers*. LEHI Publishing Company.

Renjie, L., Jibao, H., Lingling, Y., & Yan, Z. (2010). A novel serial crime prediction model based on Bayesian learning theory. In *Proceedings of the 2010 International Conference on Machine Learning and Cybernetics* (pp. 1757–1762). IEEE. https://doi.org/10.1109/ICMLC.2010.5580733

Ressler, R. K.,& Burgess, A. W. (1985). Crime scene and profile characteristics of organized and disorganized murders. *FBI Law Enforcement Bulletin, 54*(8), 18–25.

Ressler, R. K., Burgess, A. W.,& Douglas, J. E. (1988). *Sexual homicide: Patterns and motives*. Simon & Schuster.

Ressler, R. K., Burgess, A. W., Douglas, J. E.,& Luke, J. L. (1995). *Sexual homicide: Patterns and motives*. Free Press.

Révai. (1998). *Nagy lexikona* (Vol. 3, p. 373). Woodstone Interactive CD-ROM Fejlesztő és Kiadó Kft.

Rickert, V. I., & Wiemann, C. M. (1998). Date rape among adolescents and young adults. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology, 11*(4), 167–175. https://doi.org/10.1016/S1083-3188(98)70139-6

Robertiello, G.,& Terry, K. J. (2007). Can we profile sex offenders? A review of sex offender typologies. *Aggression and Violent Behavior, 12*(5), 508–518. https://doi.org/10.1016/j.avb.2007.02.010

Rossmo, D. K. (1998, March). Geographic profiling [Conference presentation]. NCIS Conference, University of Manchester, United Kingdom.

Rossmo, D. K. (2000). *Geographic profiling*. CRC Press.

Rossmo, D. K. (2012). Recent developments in geographic profiling. *Policing: A Journal of Policy and Practice, 6*(2), 144–150. https://doi.org/10.1093/police/par055

Rossmo, D. K.,& Rombouts, S. (2016). Geographic profiling. In R. Wortley & M. Townsley (Eds.), *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 181–198). Routledge.

Rosta, A. (2006). *Fiatalkori bűnözés és bűnmegelőzés* (PhD-értekezés, Miskolci Egyetem). Miskolci Egyetem. http://midra.uni-miskolc.hu/document/2587

Russell, D. E. H. (1984). *Sexual exploitation: Rape, child sexual abuse, and workplace harassment*. Sage.

Sachser, N., Lick, C., & Stanzel, K. (1994). The environment, hormones, and aggressive behaviour: A 5-year study in guinea pigs. *Psychoneuroendocrinology, 19*(5–7), 697–707. https://doi.org/10.1016/0306-4530(94)90051-5

Salfati, C. G. (2000). The nature of expressiveness and instrumentality in homicide: Implications for offender profiling. *Homicide Studies, 4*(3), 265–293. https://doi.org/10.1177/1088767900004003004

Salfati, C. G. (2001). A European perspective on the study of homicide: Guest editor's introduction. *Homicide Studies, 5*(4), 327–334. https://doi.org/10.1177/1088767901005004002

Salfati, C. G. (2008). Offender profiling: Psychological and methodological issues of testing for behavioral consistency. In *Issues in forensic psychology: Investigative psychology* (pp. 68–81). British Psychological Society.

Salfati, C. G.,& Haratsis, E. (2001). Greek homicide: A behavioral examination of offender crime-scene actions. *Homicide Studies, 5*(4), 335–362. https://doi.org/10.1177/1088767901005004006

Sanders, A. (2003). Police culture and legal regulation of officers' conduct. In T. Newburn (Ed.), *Handbook of policing* (pp. 331–356). Willan Publishing.

Santtila, P., Hakkanen, H., Canter, D., & Elfgren, T. (2003). Classifying homicide offenders and predicting their characteristics from crime scene behavior. *Scandinavian Journal of Psychology, 44*(2), 107–118. https://doi.org/10.1111/1467-9450.00328

Savino, J. O., & Turvey, B. E. (2004). *Rape investigation handbook*. Elsevier.

Schafer, S. (1968). *The victim and his criminal: A study in functional responsibility*. New York: Random House.

Schlesinger, L. B. (2000). Serial homicide: Sadism, fantasy, and a compulsion to kill. In L. B. Schlesinger (Ed.), *Serial offenders: Current thought, recent findings* (pp. 3–22). CRC Press.

Scully, D. (1990). *Understanding sexual violence: A study of convicted rapists*. Cambridge: Unwin Hyman.

Sea, J., Kim, K., & Youngs, D. (2016). Behavioural profiles and offender characteristics across 111 Korean sexual assaults. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 13*(2), 124–140. https://doi.org/10.1002/jip.1449

Seto, M. C., Murphy, W. D., Page, J.,& Ennis, L. (2003). Detecting anomalous sexual interests among juvenile sex offenders. *Annals of the New York Academy of Sciences, 989*(1), 118–130. https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2003.tb07298.x

Seto, M. C. (2004). Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment, and intervention. *American Psychological Association*. https://doi.org/10.1037/10674-000

Seto, M. C. (2017). *Pedophilia and sexual offending against children: Theory, assessment, and intervention* (2nd ed.). American Psychological Association.

Sherman, R. A., Nave, C. S., & Funder, D. C. (2010). Situational similarity and personality predict behavioral consistency. *Journal of Personality and Social Psychology, 99*(2), 330–343. https://doi.org/10.1037/a0019796

Shone, R., & Spender, N. (2008). *Solving crimes through criminal profiling*. The Rosen Publishing Group.

Sinku, P. (2015). *A szexuális bűncselekmények dogmatikai és jogalkalmazási kérdései*. In Wiener A. (szerk.), *Tanulmányok a büntetőjog köréből* (pp. xx–xx). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

Sigre-Leirós, V., Carvalho, J.,& Nobre, P. (2015). Cognitive schemas and sexual offending: Differences between rapists, pedophilic and nonpedophilic child molesters, and nonsexual offenders. *Child Abuse & Neglect, 40*, 81-92.

Sigurdsson, J. F., és Gudjonsson, G. H. (1994). Alcohol and drug intoxication during police interrogation and the reasons why suspects confess to the police. *Addiction, 89*(8), 985–997.

Simons, D. A. (2017). Sex offender typologies. In *Sex Offender Management Assessment and Planning Initiative. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs* (pp. 61–91). **kiadó és DOI hiányzik**

Simon, H. A. (1957). *Models of man: Social and rational. Mathematical essays on rational human behavior in a social setting.* Wiley.

Simon, L. M. J. (1994). The victim-offender relationship. In T. Hirschi & M. R. Gottfredson (Eds.), *The generality of deviance* (pp. 215–225). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351294447

Slawinski, B. L., Klump, K. L., & Burt, S. A. (2019). The etiology of social aggression: A nuclear twin family study. *Psychological Medicine, 49*(1), 1–8. https://doi.org/10.1017/S0033291718000697

Smeets, K. C., Oostermeijer, S., Lappenschaar, M., Cohn, M., van der Meer, J. M., Popma, A., Jansen, L. M., Rommelse, N. N., Scheepers, F. E.,& Buitelaar, J. K. (2017). Are proactive and reactive aggression meaningful distinctions in adolescents? A variable- and person-based approach. *Journal of Abnormal Child Psychology, 45*(1), 1–14. https://doi.org/10.1007/s10802-016-0149-5

Smith, R. S. (1976). Voyeurism: A review of literature. *Archives of Sexual Behavior, 5*(6), 585–608. https://doi.org/10.1007/bf01541221

Spohn, C., & Holleran, D. (2001). Prosecuting sexual assault: A comparison of charging decisions in sexual assault cases involving strangers, acquaintances, and intimate partners. *Justice Quarterly, 18*(3), 651–688. https://doi.org/10.1080/07418820100095051

Sturman, P. (2000). *Drug assisted sexual assault: A study for the Home Office under the Police Research Award Scheme*. Home Office, London.

Sutherland, E. H. (1940). White collar criminality. *American Sociological Review, 5*(1), 1–20. https://doi.org/10.2307/2083937

Szomora, Zs. (2015). *A szexuális bűncselekmények kodifikációjának kérdései*. In Hack P., & Gellér B. (szerk.), *Kódexek és reformok a büntetőjogban* (pp. xx–xx). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

Simon, W.,& Gagnon, J. H. (1986). Sexual scripts: Permanence and change. *Archives of Sexual Behavior, 15*(2), 97–120. https://doi.org/10.1007/BF01542219

Skrovan, L. C., Huss, M. T.,& Scalora, M. J. (2010). Sexual fantasies and sensation seeking among psychopathic sexual offenders. *Psychology, Crime and Law, 16*(7), 617–629.

Smallbone, S.,& Wortley, R. (2001). Child sexual abuse: Offender characteristics and modus operandi. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, 193,* 1–6.

Snook, B., Eastwood, J., Gendreau, P., Goggin, C., & Cullen, R. M. (2007a). Taking stock of criminal profiling: A narrative review and meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior, 34*(4), 437–453. https://doi.org/10.1177/0093854806296925

Snook, B., Haines, A., Taylor, P. J., & Bennell, C. (2007b). Criminal profiling belief and use: A study of Canadian police officer opinion. *Canadian Journal of Police and Security Services, 5*(3–4), 1–11.

Somogyvári, M. (2022). *Szexuális bűnelkövetők – tipológiák, elemzés, kezelés jelentősége és lehetősége a büntetés-végrehajtási intézeteken belül* [Doktori értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem].

Spronz, J., Wirth, J., Kelly, L., & Lovett, J. (2009). *Eltérő rendszerek, hasonló eredmények? A regisztrált nemi erőszak esetek attríciójának nyomon követése tizenegy országban – Összefoglaló jelentés*. MONA Alapítvány – NANE Egyesület.

Stermac, L., Du Mont, J.,& Kalemba, V. (1995). Sexual assault of women with disabilities. *Journal of Interpersonal Violence, 10*(4), 407–420. https://doi.org/10.1177/088626095010004004

Stock, G. W. J. (2004). *Deductive logic*. Project Gutenberg Press.

Strassberg, D., & Lockerd, M. D. (1998). Force in women's sexual fantasies. *Archives of Sexual Behavior, 27*(4), 403–414. https://doi.org/10.1023/A:1018783522051

Stuntz, S. C. (1975). Women's reactions to rape. *Smith College Studies in Social Work, 46*(1), 35–36. https://doi.org/10.1080/00377317.1975.10758796

Sturup, J. (2018). Comparing serial homicides to single homicides: A study of prevalence, offender, and offence characteristics in Sweden. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 15*(2), 75–89. https://doi.org/10.1002/jip.1500

St-Yves, M., & Deslauriers-Varin, N. (2009). The psychology of suspects' decision-making during interrogation. In R. Bull, T. Valentine, & T. Williamson (Eds.), *Handbook of psychology of investigative interviewing: Current developments and future directions* (pp. 1–15). Wiley-Blackwell.

St-Yves, M., & Pellerin, B. (2002). Sexual victimization and sexual delinquency: Vampire or Pinocchio syndrome? *Forum on Corrections Research, 14*(1), 51–52.

Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology* (4th ed.). J. B. Lippincott.

Szabó, J.,& Virág, Gy. (2017). *A nemi erőszak mítosza*. In K. Parti (szerk.), *Szexuális erőszak: mítosz és valóság: Kutatások a szexuális erőszakról* (201–237. o.). Országos Kriminológiai Intézet.

Székely, Gy. L. (2021). A felderítés értelmezési tartományai a büntetőeljárásjogban és a kriminalisztikában [The different approaches of criminal detection in criminal procedure law and in forensic sciences]. *Belügyi Szemle, 69*(10), 1829–1850. https://real.mtak.hu/131964/1/Szekely-BelugyiSzemle2021.evi10.szam1829-1850.pdf

Szoboljeva, Sz. B. (1976). A családon belüli konfliktushelyzetek viktimológiai vetülete. *Belügyi Szemle, 24*(5), 43–49.

Teplin, L. A., McClelland, G. M., Abram, K. M., & Mileusnic, D. (2014). Early violent death among delinquent youth: A prospective longitudinal study. *Pediatrics, 115*(6), 1586–1593. https://doi.org/10.1542/peds.2004-1459

Ter Beek, M., van den Eshof, P., & Mali, B. (2010). Statistical modelling in the investigation of stranger rape. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 7*(1), 31–47. https://doi.org/10.1002/jip.103

Terry, K. J. (2006). *Sexual offenses and offenders: Theory, practice and policy*. Belmont, CA: Wadsworth.

Thorley, C., Almond, L., Gregory, A., McLoughlin, A., & McAlonan, V. (2018). An archival analysis of sexual assault victims' age estimation accuracy when describing stranger offenders. *Psychology, Crime & Law, 24*(10), 1030–1049.

Tóth, E. Zs. (2017). *Nemi erőszak a szocialista időszak rendészeti diskurzusaiban.* In *Szexuális erőszak: mítosz és valóság: Kutatások a szexuális erőszakról* (OKRI PK, Szerk.) (pp. 37-56). Országos Kriminológiai Intézet. https://www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/2017/pk_szexualis_eroszak_2017_web.pdf

Tóth, M. (2023). *Büntetőjog II. Különös rész*. Budapest: Patrocinium.

Tóth, M. (2024). *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest: Patrocinium.

Tóth, T. (1987). *Sértett viselkedése a bűnelkövetés folyamatában. Viktimológia*. BM Könyvkiadó.

Tóth, T. (2006). *A viktimológia ismeretelmélete: A viktimológia története és vizsgálódásának tárgya* [Kézirat]. Magyar Elektronikus Könyvtár. https://mek.oszk.hu/04100/04169/04169.pdf

Tremblay, R. E. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: The 'original sin' hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(4), 341–367. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02211.x

Trojan, C., & Salfati, C. G. (2011). Linking criminal history to crime scene behavior in stranger rape. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling, 8*(1), 45–61. https://doi.org/10.1002/jip.131

Truman, J.,& Rand, M. (2011). *Criminal victimization, 2010*. U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/cv10.pdf

Turvey, B. E. (1999). An overview of criminal profiling. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling* (pp. 1–11). Academic Press.

Turvey, B. (2004). *Rape investigation handbook*. Elsevier Science.

Turvey, B. E. (2008). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (3rd ed.). Elsevier.

Turvey, B. E. (2011). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (4th ed.). Elsevier.

Turvey, B. E. (2012). Serial cases: Investigating pattern crimes. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (4th ed., pp. 857–901). Academic Press.

Turvey, B. E. (2022). A history of criminal profiling. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed., pp. 34–94). Academic Press.

Turvey, B. E. (2022). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed.). Academic Press.

Turvey, B. E.,& Baltazar, K. V. (2022). An introduction to crime scene investigation and reconstruction. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed., pp. 501–562). Academic Press.

Turvey, B. E.,& Freeman, J. (2022a). Case linkage: Offender modus operandi and signature. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed., pp. 615–677). Academic Press.

Turvey, B. E.,& Freeman, J. (2022b). Crime scene analysis. In B. E. Turvey (Ed.), *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (5th ed., pp. 563–614). Academic Press.

Turvey, B., & Petherick, W. (2009). *Forensic victimology: Examining violent crime victims in investigative and legal contexts*. Elsevier.

Ullman, S. E.,& Siegel, J. M. (1993). Victim-offender relationship and sexual assault. *Violence & Victims, 8*(2), 121–134.

Ullman, S. E. (2007). A 10-year update of "review and critique of empirical studies of rape avoidance." *Criminal Justice and Behavior, 34*(3), 411–429.

United Nations General Assembly. (1993). *Declaration on the elimination of violence against women* (A/RES/48/104). United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). *Victims of sexual violence* [Adatbázis]. dataUNODC. Letöltve: 2025. szeptember 13., innen: https://dataunodc.un.org/dp-crime-victims-sexual-violence

Ürmösné, S. G. (2019). Miben segítik a nyelvi ujjnyomok a nyomozást? *Magyar Rendészet, 19*(1), 65–75.

van Donkelaar, M. M. J., Hoogman, M., Shumskaya, E., Buitelaar, J. K., Bralten, J., & Franke, B. (2017). Monoamine and neuroendocrine gene-sets associate with frustration-based aggression in a gender-specific manner. *European Neuropsychopharmacology, 30*, 75–86. https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2017.11.016

Vega-Gea, E., Ortega-Ruiz, R., & Sánchez, V. (2016). Peer sexual harassment in adolescence: Dimensions of the sexual harassment survey in boys and girls. *International Journal of Clinical and Health Psychology, 16*(1), 47–57. https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2015.08.002

Verde, A.,& Nurra, A. (2010). Criminal profiling as a plotting activity based on abductive processes. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 54*(5), 829–849. https://doi.org/10.1177/0306624X09339175

Vettor, S., Beech, A. R.,& Woodhams, J. (2014). Rapists and sexual murderers: Combined pathways to offending. In *Pathways to sexual aggression* (pp. 285-315). Routledge.

Vigh, J., Gönczöl, K., Kiss, Gy., & Szabó, Á. (1973). *Erőszakos bűncselekmények és elkövetők* (p. 42). Budapest: KJK.

Villejoubert, G., Almond, L., & Alison, L. (2011). Interpreting claims in offender profiles: The role of probability phrases, base-rates and perceived dangerousness. In L. Alison & L. Rainbow (Eds.), *Professionalizing offender profiling* (pp. 206–228). Routledge.

Virág, Gy. (2004). Áldozatok és vélemények. In F. Irk (szerk.), *II. Kriminológiai Vándorgyűlés tanulmánykötete* (pp. 71–83). Országos Kriminológiai Intézet.

Virág, Gy. (2009). Az áldozatsegítés módszertana. In A. Borbíró, A. Kiss, E. Velez, & L. Garami (szerk.), *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve* (II. kötet, pp. 104–112). FRESH ART DESIGN Kft.

Wald, M., Ayres, R., Hess, D. W., Schantz, M., & Whitebread, C. H. (1967). Interrogations in New Haven: The impact of Miranda. *The Yale Law Journal, 76*(8), 1519–1648.

Walters, G. D. (2008). Self-report measures of psychopathy, antisocial personality, and criminal lifestyle: Testing and validating a two-dimensional model. *Criminal Justice and Behavior, 35*(12), 1459–1483. https://doi.org/10.1177/0093854808320922

Ward, T. (1999). Competency and deficit models in the understanding and treatment of sexual offenders. *Journal of Sex Research, 36*(3), 298–305. https://doi.org/10.1080/00224499909552000

Ward, T.,& Siegert, R. J. (2002). Toward a comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective. *Psychology, Crime & Law, 8*(4), 319–351.

Warren, J. I., & Hazelwood, R. R. (2002). Relational patterns associated with sexual sadism: A study of 20 wives and girlfriends. *Journal of Family Violence, 17*(1), 75–89.

Wiggins, J. S. (1996). *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives.* Guilford Press.

Wilson, G. (1997). Gender differences in sexual fantasy: An evolutionary analysis. *Personality and Individual Differences, 22*(1), 27–31. https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00175-1

Wilson, P., Lincoln, R.,& Kocsis, R. N. (1997). Validity, utility and ethics of profiling for serial violent and sexual offenders. *Psychiatry, Psychology and Law, 4*(1), 1–12.

Witkin, G. (1996). How the FBI paints portraits of the nation's most wanted. *U.S. News & World Report, 120*(16), 32.

Woike, B. A., Lavezzary, E., & Barsky, J. (2009). The influence of implicit motivational patterns on well-being. *Journal of Personality, 77*(2), 391–418. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2008.00553.x

Woodhams, J.,& Bennell, C. (2015). Introduction—Time to consolidate and reflect. In J. Woodhams & C. Bennell (Eds.), *Crime linkage theory, research, and practice* (pp. 1–10). CRC Press.

Woodhams, J.,& Grant, T. (2006). Developing a categorization system for rapists' speech. *Psychology, Crime & Law, 12*(3), 245–260.

Woods, L., & Porter, L. (2008). Examining the relationship between sexual offenders and their victims: Interpersonal differences between stranger and non-stranger sexual offences. *Journal of Sexual Aggression, 14*(1), 61–75. https://doi.org/10.1080/13552600802056640

Woodworth, M., & Porter, S. (2000). Historical foundations and current applications of criminal profiling in violent crime investigations. *Expert Evidence, 7*(4), 241–264. https://doi.org/10.1023/A:1016655103531

World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. WHO Press.

World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256

World Health Organization. (2024). *Violence against women*. World Health Organization. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women

Wyre, R. (2005). Paedophile characteristics and patterns of behaviour: Developing and using a typology. In *Home truths about child sexual abuse* (pp. 69-89). Routledge.

Yapp, J. R. (2010). *The profiling of robbery offenders* [Unpublished undergraduate thesis]. University of Birmingham.

Zlodre, J.,& Fazel, S. (2012). All-cause and external mortality in released prisoners: Systematic review and meta-analysis. *American Journal of Public Health, 102*(12), e67–e75. https://doi.org/10.2105/AJPH.2012.300764

www.bsr.bm.hu

www.enyubs.bm.hu

Jogszabályok:

- Legal Information Institute. (n.d.). *18 U.S. Code § 16 – Crime of violence defined*. Cornell Law School. Retrieved September 1, 2025, from https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/16
- Magyarország. (1978). *1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről*. Magyar Közlöny. https://njt.hu/jogszabaly/1978-4-00-00

- 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról. *Magyar Közlöny*, 1997/66. sz. Elérhető: https://njt.hu/jogszabaly/1997-73-00-00
- Magyarország. (2012). *2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről*. Magyar Közlöny. https://njt.hu/jogszabaly/2012-100-00-00
- Magyarország. (2017). *2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról*. Magyar Közlöny. https://njt.hu/jogszabaly/2017-90-00-00
- 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról. Szám: 5-1/13/2001. TÜK. 880 1
- 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról. (2018).
- 6/2025. (III. 7.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról szóló 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás módosításáról. (2025).

10. PUBLIKÁCIÓK LISTÁJA

Lohner, K., & Bellavics, Z. M. (2025b). What to expect in the interrogation room?

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *73*(7), 1483–1500. http://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i7.pp1483-1500

Lohner, K., & Bellavics, Z. M. (2025a). Mi várható a kihallgatószobában? Szexuális bűnelkövetők kihallgatása.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *73*(7), 1449–1468. http://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i7.pp1449-1468

Lohner, K. (2024). Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző tevékenység.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *72*(5), 871–891. http://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp871-891

Lohner, K. (2023). Profilalkotás a terrorelhárításban – profilozzuk-e a magányos elkövetőket?

SCIENTIA ET SECURITAS, *4*(1), 44–50. http://doi.org/10.1556/112.2023.00138

Lohner, K., Bencze, R., & Bató-Csombok, I. (2023). A profilalkotás szerepe a motivációk meghatározásában.

MAGYAR RENDÉSZET, *23*(2), 167–182. http://doi.org/10.32577/mr.2023.2.10

Keszi, T., & Lohner, K. (2022). A hálózatelemzés elmélete és rendőrségi gyakorlata.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *70*(1), 69–86. http://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.5

Lohner, K., & Csomós, I. (2022). Potenciális terrorista elkövetők kockázatelemzése.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *70*(9), 1749–1762. http://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.2

Lohner, K., & Gyimesi, B. (2022). Sorozat-bűncselekmények elemzése és profilozása.

MAGYAR RENDÉSZET, *22*(2), 79–92. http://doi.org/10.32577/mr.2022.2.5

Rompos, É., Baráth, N. E., Bellavics, Z. M., Lohner, K., & Haller, J. (2021). A „bika drog" rendészeti neurobiológiája.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *69*(4), 531–552. http://doi.org/10.38146/BSZ.2021.4.1

Lohner, K., Hermann, Z., & Haller, J. (2021). Szexuális motiváció nyomai a tetthelyen: kriminálpszichológiától a kriminalisztikáig.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *69*(10), 1813–1828. http://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.10

Lohner, K. (2021). Profilalkotás – kutatásokon át a helyszíni szemléig.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *69*(12), 2119–2135. http://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.4

Lohner, K. (2020). Emberölés - motivációk jelentősége a profilalkotásban (a kutatás háttere).

In *Rendészet-Tudomány-Akutalitások- 2020* (pp. 21–22).

Lohner, K. (2019a). Arab nevek a rendvédelmi adatbázisokban - rendszerezés, értelmezés, átírás.

BELÜGYI SZEMLE / ACADEMIC JOURNAL OF INTERNAL AFFAIRS: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA (2010-), *67*(7–8), 117–132. http://doi.org/10.38146/BSZ.2019.7-8.6

Lohner, K. (2019b). Szexuális bűncselekmények vizsgálata a kockázatelemzés tükrében.

In *Rendészet-Tudomány-Aktualitások* (pp. 193–199).

11. MELLÉKLETEK

Az értekezés mellékleteit az 1. számú melléklet_Eredmények.xlsx táblázat tartalmazza

12. ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra Profilelemzés lépési Douglas és munkatársai (1986) módszere alapján (saját szerkesztés) 49
2. ábra Profilelemzés lépései a BEA módszer szerint (saját szerkesztés) 50
3. ábra A kriminalisztika piramismodellje (Fenyvesi, 2013) 59
4. ábra A szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés előfordulása Magyarországon (2019-2022) (Erdélyi, 2024) 107
5. ábra A szexuális erőszak áldozatai az ENSZ statisztikája alapján Magyarországon (saját szerkesztés) 145
6. ábra Szexuális bűncselekmények profilozásának folyamatábrája (saját szerkesztés) 169
7. ábra Mintában szereplő ügyek száma elkövetési év szerinti bontásban (saját szerkesztés) 208
8. ábra A mintában szereplő bűncselekmények évszakonkénti előfordulása (saját szerkesztés) 208
9. ábra A mintában szereplő ügyek elkövetés helye szerint, vármegyei bontásban (saját szerkesztés) 209
10. ábra: Deliktumtípusok és kísérleti stádiumban maradt szakaszaik száma (saját szerkesztés) 209
11. ábra A mintában szereplő ügyek napszak szerinti megoszlása (saját szerkesztés) 210
12. ábra A sértett és elkövető kapcsolatának aránya (saját szerkesztés) 210
13. ábra Esélyhányadosok ismerősi kapcsolat esetén: log (gyakoriság_ismerős / gyakoriság_ismeretlen). Az ábrán a fekete mező az ismerősi, a fehér mező az ismeretlen elkövetői viselkedést jelöli. 229

13. TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat Az organizált és dezorganizált elkövető jellemzői (saját szerkesztés) 25
2. táblázat Az organizált és dezorganizált helyszín jellemzői (saját szerkesztés)..... 25
3. táblázat Brent E. Turvey profilmódszertani kritikáinak összefoglalása (saját szerkesztés). 33
4. táblázat A profilalkotás lehetséges alkalmazási területei a felderítési és vizsgálati szakaszban (saját szerkesztés)..... 45
5. táblázat Az elkövető és a cselekmény ismertsége szerinti sorozatvizsgálati mátrix (saját szerkesztés)..... 54
6. táblázat A profilelemzés szerepe a kriminalisztikai alapkérdések megválaszolásában (saját szerkesztés)..... 61
7. táblázat Kriminalisztikai alapelvek és a profilalkotás kapcsolata (saját szerkesztés)..... 67
8. táblázat A forenzikus áldozatelemzés fő céljai és funkciói Turvey és Freeman (2022) szerint (saját szerkesztés)..... 76
9. táblázat Az általános erőszaktevő-tipológiák összefoglalása (Robertiello és Terry, 2007)117
10. táblázat Erőszaktevő típusok (Burgess és mtsai., 2007; Knight és Prentky, 1990, saját szerkesztés)..... 120
11. táblázat A szexuális erőszak bizonyítási nehézségeinek összefoglalása (Csaba – Németh, 2018; saját szerkesztés) 174
12. táblázat Vallomásokat befolyásoló tényezők összegzése a szakirodalom alapján (saját szerkesztés)..... 178
13. táblázat Az eljárás kezdeti szakaszában rendelkezésre álló, a tipológia alapját képező változók (saját szerkesztés) 192
14. táblázat Bűncselekmény felderítése szempontjából releváns információt hordozó változók (saját szerkesztés)..... 196
15. táblázat A vizsgált elkövetők demográfiai adati (életkor, családi állapot, végzettség, foglalkozás) (saját szerkesztés) 211
16. táblázat A vizsgált elkövetők bűncselekmény elkövetésével összefüggő és potenciálisan összefüggő jellemzői (alkoholos befolyásoltság a cselekmény során, büntetett vagy büntetlen előélet, vallomástétel) (saját szerkesztés)..... 212
17. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése a sértett megközelítése és megtámadása során, beleértve a helyszín jellegét és a tervezettséget (saját szerkesztés) 212
18. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése más elkövetett kriminális cselekmény vonatkozásában (saját szerkesztés) 213

19. táblázat Az elkövetők helyszíni viselkedése a sértett reakciójára adott válaszreakció alapján (saját szerkesztés) 214
20. táblázat A mintában szereplő sértettek demográfiai adati (életkor, családi állapot, végzettség, foglalkozás) (saját szerkesztés) 214
21. táblázat A sértettek bűncselekmény megtörténtét közvetlenül megelőző tevékenysége, amely potenciálisan hatással lehetett az áldozattá válására vagy annak körülményeire (alkoholos befolyásoltság a cselekmény során, az elkövetővel való kontaktusa, helyszínnel való kapcsolata) 215
22. táblázat A sértettek reakciói az elkövető támadására (támadás előtt közvetlenül vagy közben) 216
23. táblázat A klaszterelemzés eredményei 217
24. táblázat Elkövetői típusok közötti különbség a helyszíni viselkedések szerint: gyakoriság és kereszttáblák eredményei (Holm-féle korrekció esetében n=27) 217
25. táblázat Az elkövetői típusok közötti különbségek (Holm-féle korrekció esetében n=35) 220
26. táblázat Az elkövető előélete szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27) 223
27. táblázat Beismerő vallomás szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27) 225
28. táblázat Sértett-elkövető kapcsolata szerinti különbség a helyszíni viselkedésekben (Holm-féle korrekció esetében n=27) 226
29. táblázat A logisztikus regresszió eredménye (sértett-elkövető kapcsolata) 228

14. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Hálásan köszönöm témavezetőmnek, Prof. Dr. Haller Józsefnek kitartó támogatását, szakmai útmutatását, irigylésre méltó tudásanyagának megosztását, mellyel lehetővé tette e dolgozat elkészülését.

Köszönöm a Nemzeti Közszolgálati Egyetemnek és az Országos Rendőr-főkapitányságnak, amiért keretet és utat biztosított kutatásom lefolytatásához.

Köszönetemet fejezem ki Dr. Töreki Sándor r. vezérőrnagy úrnak, amiért lehetőséget biztosított nem csak adataim felvételére, de arra is, hogy az általam jelen értekezésben vizsgált tevékenységet a gyakorlatban is művelhessem.

Hálámat fejezem ki Dr. Petőfi Attila r. vezérőrnagy úrnak rendíthetetlen támogatásáért, emberségéért, és azért, hogy sose hagyta elszunnyadni az innováció szikráját.

Kiemelkedően nagy hálával tartozom Bátai László r. ezredes úrnak, amiért mérhetetlen nyitottsággal, kockázatoktól nem tartva adott lehetőséget a profilalkotás gyakorlati megújítására. Nemcsak folyamatos vezetői, de szakmai és emberi támogatásáért, és azért a töretlen hitért, melyet minden nehézség és akadály mellett is tanúsított felém.

Hálával tartozom Dr. Tahóczki Anita r. alezredes asszonynak segítőkészségéért, jólelkűségéért, szilárd szakmai és érzelmi támogatásáért, amire az elmúlt évek alatt bármikor számíthattam.

Köszönetemet fejezem ki vezetőimnek, Pressburger Tamás r. főhadnagy úrnak, Szabó Szabolcs r. őrnagy úrnak és Babus Andrea r. alezredes asszonynak, valamint a Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályon dolgozó kollégáimnak támogatásukért. Kiemelten nagy hálával tartozom Sashalmi Dórának, Gyűrű Andreának és Wölcz Juditnak az ENyÜBS-rendszer megismerésében nyújtott segítségükért.

Rendkívüli hálával mondok köszönetet Hermann Zsombornak, Dr. Lehoczki Ágnesnek és dr. Anti Csaba Lászlónak, akik professzionális szakmai támogatást nyújtottak a dolgozat módszertani problémáinak és speciális szakmai kérdéseinek megoldásában, valamint Kelemen Tamara Ritának értékes szakmai és nélkülözhetetlen érzelmi támogatásáért.

Jelen dolgozat mostani formájában nem jöhetett volna létre a hazai profilozó csoporttal közösen végzett fejlesztés és gyakorlati munka nélkül. Ezért őszinte köszönetemet fejezem ki csoportomnak: Kelemen Tamara Ritának, Ránki Sárának, Szabó Klaudiának, Magi Annának, Dr. Lehoczki Ágnesnek, Hermann Zsombornak, Dr. Kőrösi Jánosnak, Krispán Istvánnak, dr.

Bánáti Tibornak; valamint a Csoport munkáját támogató kollégáknak kiemelkedő szaktudásukért, ismereteik és értékes meglátásaik megosztásáért, szakmai támogatásukért.

Köszönöm Dr. Vigh Norbert r. alezredes úrnak kutatásaim, gyakorlati és tudományos tevékenységem folyamatos támogatását.

Köszönettel tartozom minden ORFK profilozó egységénél gyakorlati idejét töltött egyetemi hallgatóknak, akik lelkesedésükkel és állhatatos munkájukkal nem csak a gyakorlati, de a tudományos tevékenység végzéséhez, így jelen dolgozat elkészüléséhez is nagymértékben hozzájárultak.

Köszönöm az NKE RTK Magatartástudományi és Kriminálpszichológiai Tanszékén dolgozó kollégáimnak támogatásukat. Külön hálámat fejezem ki Dr. Hegedűs Judit tanszékvezető asszonynak hasznos és értékes meglátásaiért, segítőkészségét és köszönöm Erdélyi Ákosnak a szakmai eszmecseréket.

Hálámat fejezem ki továbbá mindazoknak, akik észrevételeikkel és tapasztalataik megosztásával segítették az értekezés elkészítését.

Végül, de nem utolsó sorban pedig mérhetetlenül hálás vagyok páromnak és családomnak, azért a töretlen támogatásért és megértésért, amit az évek során tanúsítottak felém.